

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ

ΠΑΤΡΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ : “ Παραβατικότητα ανηλίκων , προγράμματα κοινωνικής
ένταξης και επαγγελματικής κατάρτισης”

Μετέχοντες σπουδάστριες

Γαλανάκη Γεωργία

Ζώη Λαμπρινή

Υπεύθυνος Εκπαιδευτικός

Παπαδημητρίου Αθανάσιος

Επίκουρος Καθηγητής

Πτυχιακή εργασία για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία ,
από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελμάτων Υγείας
και Πρόνοιας του Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος

(Α.Τ.Ε.Ι) Πάτρας

ΠΑΤΡΑ 2003

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

σελίδες

Αναγνώριση

Περίληψη Μελέτης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I

1. Εισαγωγή	9
2. Το πρόβλημα	12
3. Ο Σκοπός της μελέτης	14
4. Ορισμοί όρων	15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

1. Μεθοδολογία	20
----------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

ΜΕΡΟΣ Α

ΔΙΚΑΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

1. Δίκαιο ανηλίκων με ειδική στενή έννοια	21
2. Πηγές του ελληνικού δικαίου ανηλίκων με ειδική στενή έννοια	22
3. Χαρακτηριστικά και αρχές του Ελληνικού Δικαίου Ανηλίκων	23
α) Το «Καλώς ευνοούμενο συμφέρον» του ανηλίκου	25
β) Η αρχή της αγωγής αντί της τιμωρίας των ανηλίκων	26
γ) Το σύγχρονο δίκαιο ανηλίκων ως δίκαιο πράξεων και ως δίκαιο προσωπικότητας	27
δ) Η αρχή της ιδιάζουσας εξατομικευμένης μεταχείρισης	28
ε) Η αρχή του συγκερασμού του «προτύπου πρόνοιας» και του «προτύπου δικαιοσύνης»	30

ΜΕΡΟΣ Β

ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ

1. Γενικά Χαρακτηριστικά της Εφηβείας	32
2. Ιστορική Αναδρομή	34
3. Χρονολογική Οριοθέτηση	35
4. Βιοσωματικός Τομέας	37
5. Γνωστικός Τομέας	41
6. Ψυχοσυναισθηματικός Τομέας	47
7. Κοινωνικός Τομέας	54

ΜΕΡΟΣ Γ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

1. Γενικά	58
2. Η Θεωρία της ετικέτας	64
α) Νομική άποψη	65
β) Θεωρητική άποψη	67
γ) Εμπειρική άποψη	71
3. “Ο νευρωσικός , ο μη κοινωνικοποιημένος και ο ψευδοαντικοινωνικός ανήλικος” των R.L.Jenkins&L.E.Hewitt	72

ΜΕΡΟΣ Δ

ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

1. Ιστορική Αναδρομή	84
2. Σύγχρονες μορφές παραβατικότητας ανηλίκων	87
3. Αιτιολογικοί Παράγοντες	90
4. Ατομικοί Παράγοντες	92
4.1 Βιολογικοί και ψυχολογικοί παράγοντες	92
4.2 Παθολογικές , σωματικές και ψυχικές καταστάσεις	93
4.3 Επίκτητοι , σωματικοί τραυματισμοί	94

4.4 Προσωπικότητα	94
5. Κοινωνικοί Παράγοντες	96
5.1 Οικογένεια	96
5.2 Σχολείο	100
5.3 Συνομήλικοι	103
5.4 Μέσα μαζικής επικοινωνίας	106
5.5 Οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες	109
5.6 Η ζωή στις σύγχρονες πόλεις	111
6. Αλληλεπίδραση κοινωνικών και ατομικών παραγόντων	113

ΜΕΡΟΣ Ε

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ 114

ΜΕΡΟΣ ΣΤ

ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ

1. Αρμόδιες υπηρεσίες για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων	120
α) Επιμελητές ανηλίκων	120
β) Δικαστήρια ανηλίκων και ο θεσμός του δικαστή ανηλίκων	124
γ) Εταιρείες προστασίας ανηλίκων	126
2. Ιδρύματα αγωγής - Εγκλεισμός ανήλικου , δικαιώματα και υποχρεώσεις	128
3. Σωφρονιστικά καταστήματα- Ποινικός σωφρονισμός	131
4. Αποτελεσματικότητα του σωφρονιστικού συστήματος	133
5. Αντιμετώπιση των ανηλίκων μετά την εισαγωγή τους στο ίδρυμα	136

ΜΕΡΟΣ Ζ

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΓΙΑ

ΤΟΥΣ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ

1. Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης	138
1.1 Βασική εκπαίδευση	140
1.2 Άτυπη επαγγελματική κατάρτιση	140
1.3 Ομάδες –στόχοι της Γ.Γ.Λ.Ε.	141
1.4 Λειτουργία Ν.Ε.Λ.Ε. και Κ.Ε.Κ.	141
1.4.1 Το είδος των προγραμμάτων που γίνονται στα Κ.Ε.Κ	143
1.4.2 Τι προσφέρουν τα Κ.Ε.Κ. και ποιοι μπορούν να τα παρακολουθήσουν	143
1.5 Μονάδα προώθησης της απασχόλησης	145
1.5.1 Στόχος της μονάδας προώθησης της απασχόλησης	146
1.6 Το ζήτημα της εκπαίδευσης και της απασχόλησης των ανήλικων παραβατών	148
1.6.1 Συνθήκες αποκλεισμού από την αγορά εργασίας	154
1.6.2 Αντικειμενικές συνθήκες αποκλεισμού από την αγορά εργασίας	154
2. Άρσις ,Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων	157
2.1 Δράσεις και σκοποί της Άρσις	157
2.1.1 Οι τρεις άξονες παρέμβασης της Άρσις	159
2.1.2 Συνεργασία με υπηρεσίες και κοινωνικούς φορείς	160
2.2 Δομές της Άρσις	160
2.2.1 Κέντρα υποστήριξης νέων Αθήνα-Βόλος-Θεσσαλονίκη	160
2.2.2 Χώροι πολιτισμικής δημιουργίας και επικοινωνίας	161
2.2.3 Αυτόνομα παραγωγικά εργαστήρια	161
2.2.4 Δράσεις σε χώρους εγκλεισμού	163
2.3 Παρεμβάσεις σε χώρους εγκλεισμού	164
2.4 Γραφείο προετοιμασίας για την εργασία	165
2.5 Ευαισθητοποίηση εργοδοτών, τοποθέτηση και υποστήριξη σε θέσεις εργασίας	167
2.6 Εργαστήρια επαγγελματικής κατάρτισης	168
2.6.1 Επιχειρηματικές δραστηριότητες για νέους	169
2.6.2 Παρεμβάσεις για νέους που έχουν αποχωρήσει πρόωρα από το σχολείο	169
3. Ονήσιμος Σύλλογος Συμπαράστασης Κρατουμένων	170
3.1 Δράσεις Ονήσιμου	170
3.2 Ανάγκες – ελλείψεις	171

4. Ο.Α.Ε.Δ.	173
4.1 Προγράμματα επιδότησης νέων θέσεων εργασίας	173
4.1.1 Διάρθρωση προγράμματος	174
4.1.2 Ποσό επιχορήγησης	176
4.2 Προγράμματα επιδότησης νέων ελεύθερων επαγγελματιών	178

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

<u>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ</u>	179
----------------------------	-----

<u>ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ</u>	181
-------------------------	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

« Όταν είσαι νέος, ονειρεύεσαι ένα κόσμο καλύτερο , ομορφότερο .
Παραπονιέσαι με τους μεγάλους, με αυτό που σου έχουν φτιάξει. Και
έρχεται μια στιγμή που , παράπονο στο παράπονο, νιώθεις ότι μεγάλωσες
και αρχίζεις να παίρνεις τη θέση τους . Και τότε .....»

Κατερίνα Ρούτση (ΤΑ ΝΕΑ,24-4-2002)

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας αποτελεί σήμερα ένα από τα σοβαρότερα κοινωνικά προβλήματα που απασχολεί κάθε κοινωνία , άλλοτε σε μεγαλύτερο και άλλοτε σε μικρότερο βαθμό .

Πρόκειται επίσης για ένα θέμα που είναι ήδη πειστικό και αναμένεται να απασχολήσει την Ελλάδα για πολλά χρόνια ακόμα .

Με ερέθισμα τα παραπάνω , τέθηκε ως σκοπός της πτυχιακής μας εργασίας , η ανάλυση και η βιβλιογραφική μελέτη του προβλήματος της παραβατικότητας των ανηλίκων και των προγραμμάτων κοινωνικής ένταξης και επαγγελματικής τους κατάρτισης .

Συνοπτικά η μελέτη αυτή περιέχει :

- Παρουσίαση του Δικαίου Ανηλίκων και των αρμόδιων υπηρεσιών για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας τους .
- Τα ιδιαίτερα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της εφηβείας .
- Τις θεωρητικές προσεγγίσεις της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων .
- Τους παράγοντες που τους οδηγούν στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς .
- Τις υπηρεσίες και τα προγράμματα κοινωνικής ένταξης και επαγγελματικής κατάρτισης για τους ανήλικους παραβάτες .

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Εκφράζουμε τις ευχαριστίες μας :

Στον υπεύθυνο καθηγητή της πτυχιακής εργασίας μας , κύριο Παπαδημητρίου Αθανάσιο.

Στον κύριο Νταλιάνη Γεώργιο , προϊστάμενο της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων Αγρινίου και στην κυρία Αποστολοπούλου Λαμπρινή , Δικηγόρο.

Επίσης ευχαριστούμε την κυρία Καντούρου Μαρία , Σύμβουλο επαγγελματικού προσανατολισμού και τον κύριο Γεωργίου Αλέξανδρο, Υπεύθυνο τοποθετήσεων σε θέσεις εργασίας , της ΑΡΣΙΣ , για τις πληροφορίες και το υλικό που μας έδωσαν.

Τέλος θέλουμε να εκφράσουμε τις θερμές μας ευχαριστίες σ' όλους όσους μας συμπαραστάθηκαν ηθικά και έμπρακτα , ο καθένας ξεχωριστά και με τον τρόπο του .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι γνωστό πως η οικογένεια, όταν θεμελιώνεται πάνω στη αγάπη, στη κατανόηση, και στην αμοιβαία εμπιστοσύνη των συζύγων, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για να διαμορφώσει το παιδί μια ισορροπημένη και υγιή προσωπικότητα. Συμβαίνει όμως και το αντίθετο. Επειδή ο θεσμός της οικογένειας κλυδωνίζεται μέσα στην κρίση της εποχής, τα διαζύγια αυξάνουν και οι προκλήσεις για αντικοινωνική συμπεριφορά πληθαίνουν, πολλά παιδιά οδηγούνται σε παρεκτροπές, αντικοινωνικές εκδηλώσεις και στην παραβατικότητα.

Το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας αποτελεί σήμερα ένα από τα σοβαρότερα κοινωνικά προβλήματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν όλες οι επιστήμες που ασχολούνται με τον άνθρωπο.

Η σταδιακή του εξέλιξη από μια μεμονωμένη υπόθεση, αυστηρά οριοθετημένη στα πλαίσια της εγκληματολογίας, σε κοινωνικό πρόβλημα, οφείλεται κυρίως στο ενδιαφέρον των κοινωνικών κινημάτων και ιδιαίτερα στην ανάπτυξη του κινήματος της παιδικής προστασίας που έφερε στην επιφάνεια το πρόβλημα της κακομεταχείρισης των νεαρών ατόμων, στον άβατο πριν από μερικά χρόνια, χώρο της οικογένειας, δίνοντας έτσι την ευκαιρία να μελετηθεί η επίδραση των οικογενειακών διαταραχών στην νεανική παραβατικότητα (Ελ. Τσαγκαρέλη Σιάννη από Επιστημονική Ημερίδα «Το δίκαιο των ανηλίκων- Προοπτικές- Νέες Τάσεις» Εταιρεία Προστασίας Ανηλίκων, Τρίπολη, 1995,σελ.7).

Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '70, η τεκμηρίωση της ενδοοικογενειακής βίας δεν έπαιρνε σοβαρά υπ' όψη το κοινωνικό πλαίσιο της οικογένειας εφ' όσον κυριαρχούσαν οι εργαστηριακές και

συμπεριφερσιολογικές προσεγγίσεις της μελέτης της επιθετικότητας. Αντίθετα η σύγχρονη μελέτη της οικογενειακής βίας έχει διαψεύσει τον κλασικό μύθο ότι η οικογένεια αποτελεί ένα ειρηνικό, προστατευτικό περιβάλλον.

Γνωρίζουμε όλοι πολύ καλά, ότι το οικογενειακό περιβάλλον είναι πρωτογενής παράγων και με διάρκεια επίδρασης στην ανάπτυξη του νεαρού ατόμου. Έχει αναγνωριστεί επίσης ότι υπάρχει αλληλεπίδραση ανάμεσα στον ψυχολογικό και τον κοινωνικό παράγοντα, όπως υπάρχει επίδραση ανάμεσα σε ένα σοβαρά διαταραγμένο περιβάλλον και στην παραβατικότητα.

Το μέγλωμα σε ένα διαταραγμένο οικογενειακό πλαίσιο με εντάσεις και βιαιότητες αποτελεί συναισθηματική κακοποίηση και παραμέληση για τα παιδιά. Ειδικότερα τα κακοποιημένα παιδιά συχνά παρουσιάζουν επιθετικότητα και παραβατική συμπεριφορά, σε μια προσπάθεια να ελέγξουν το περιβάλλον τους. Όταν εκδηλωθεί βία, δεν είναι εύκολο να την σταματήσει κανείς. Η συναισθηματική ευπάθεια των παιδιών- θυμάτων συχνά εκδραματίζεται και εκφράζεται με επιθετικότητα κατά των συνομηλίκων τους (Δ. Τσοποτός από Επιστημονική Ημερίδα «Το δίκαιο των ανηλίκων- Προοπτικές-Νέες Τάσεις»,Εταιρεία Προστασίας Ανηλίκων, Τρίπολη, 1995,σελ.67,71)

Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε περαιτέρω θυματοποίηση από το εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο, ως αποτέλεσμα, μπορεί να παράγει ένα παραβατικό παιδί που συχνά κλέβει, δέρνει τους συμμαθητές τους, βρίζει, δημιουργεί φασαρία στην τάξη και γενικά έχει την τάση να παραβαίνει κάθε κανόνα συμπεριφοράς, θέτοντας έτσι τις βάσεις για μια μελλοντική συστηματική εγκληματική συμπεριφορά. Είναι φανερό ότι ένα τέτοιο παιδί έχει ελάχιστη προσωπική ευθύνη για τη συμπεριφορά αυτή. Τα παιδιά αυτά δεν ελέγχουν τις παρορμήσεις τους, έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, είναι θλιμμένα και νιώθουν με το παραμικρό κατάθλιψη.

Αυτό σχετίζεται και με την κακή προσαρμογή τους στο σχολείο και βεβαίως με την πολύ χαμηλή επίδοσή τους η οποία μοιραία τα οδηγεί έξω εκπαιδευτικού συστήματος.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Η σοβαρότητα του προβλήματος της παραβατικότητας των ανηλίκων άρχισε να αναγνωρίζεται και να αποδεικνύεται μέσα από μελέτες και έρευνες κυρίως σε χώρες του εξωτερικού. Οι έρευνες αυτές παρουσιάζουν στατιστικά στοιχεία που αφορούν τη συχνότητα της εγκληματικότητας, την έκτασή της, το φύλο και την ηλικία των ανηλίκων.

Είναι γνωστό ότι τα τελευταία χρόνια η εγκληματικότητα βρίσκεται σε μια πρωτοφανή έξαρση. Αυτό δεν αποτελεί αποκλειστικό φαινόμενο της ελληνικής κοινωνίας. Η εγκληματικότητα στην Ελλάδα «άνθισε» την τελευταία δεκαετία με ραγδαίους ρυθμούς με αποτέλεσμα να δημιουργήσει τεράστια ανησυχία στο κοινωνικό σύνολο και ιδιαίτερα στους πολίτες που ζουν στα μεγάλα αστικά κέντρα. Διαπιστώνεται μάλιστα ο φόβος ότι την επόμενη δεκαετία, η αύξηση της εγκληματικότητας θα είναι ακόμα μεγαλύτερη και τα μεγέθη της μη προβλέψιμα.

Στο κατώφλι του 2003 η κοινωνία μας καλείται να αντιμετωπίσει μια σειρά από προκλήσεις. Ανάμεσά τους και οι νέες, σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας, που αποτελούν σοβαρή απειλή για τον πολίτη και οι οποίες είναι επικίνδυνες για την ίδια του τη ζωή.

Η ριζική αντιμετώπιση του προβλήματος της εγκληματικότητας στη χώρα μας προϋποθέτει αντίστοιχες ριζικές αλλαγές στον γενικότερο τρόπο ζωής μας και συνδέεται κυρίως με τη χάραξη και εφαρμογή μιας μακροπρόθεσμης αποτελεσματικής πολιτικής στον κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό τομέα, που θα βοηθήσουν σημαντικά τόσο στην καταστολή όσο και στην πρόληψη της παραβατικότητας. (Κουράκης Ν., 1993, σελ. 562)

Ο σχεδιασμός μιας τέτοιας αντεγκληματικής πολιτικής θα μπορούσε να γίνει είτε με το Συμβούλιο Πρόληψης της Εγκληματικότητας είτε με κάποιο άλλο παρεμφερές όργανο.

Βασικοί στόχοι του οργάνου αυτού θα ήταν να προωθήσει και στη χώρα μας, σε συνεργασία με διάφορους φορείς (δήμους, εκκλησία κ.α), ορισμένους θεσμούς διαμεσολαβητικού χαρακτήρα μεταξύ δράστη και θύματος που βρίσκουν από καιρό ιδιαίτερη απήχηση σε χώρες του εξωτερικού, να ευαισθητοποιεί και να ενημερώνει το κοινό υπεύθυνα για το πρόβλημα της παραβατικότητας, να συντονίζει επιστημονικές έρευνες πανεπιστημιακών ή άλλων ερευνητικών φορέων για κρίσιμα προβλήματα εγκληματικότητας π.χ οι ληστείες σε τράπεζες, να συνεργάζεται με ομόλογους φορείς του εξωτερικού για πρόληψη της εγκληματικότητας και να προτείνει στη συνέχεια νομοθετικά ή άλλα μέτρα για την αντιμετώπιση των εν λόγω προβλημάτων.(Κουράκης Ν.,1993,σελ.626).

Ο ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Ο βασικός σκοπός της μελέτης αυτής είναι η εξέταση του προβλήματος της παραβατικότητας των ανηλίκων ηλικίας (7-17 ετών) στον Ελλαδικό χώρο.

Οι επιμέρους στόχοι είναι οι εξής :

- ❖ Να αναλυθούν τα χαρακτηριστικά της εφηβείας
- ❖ Να διερευνηθεί η επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος στην παραβατικότητα των ανηλίκων
- ❖ Να εξεταστεί η αντιμετώπιση του ανήλικου παραβάτη από τις αρμόδιες υπηρεσίες
- ❖ Να διερευνηθούν οι Υπηρεσίες που ασχολούνται με τον ανήλικο παραβάτη
- ❖ Να διερευνηθεί η κοινωνική πρόληψη της παραβατικότητας
- ❖ Να διερευνηθούν οι Υπηρεσίες και τα προγράμματα κοινωνικής επανένταξης και επαγγελματικής κατάρτισης των ανηλίκων παραβατών
- ❖ Να διερευνηθεί η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων κοινωνικής επανένταξης και επαγγελματικής κατάρτισης των ανηλίκων παραβατών στον Ελλαδικό χώρο

ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ

Ανήλικοι: Ο όρος «ανήλικοι» αναφέρεται σε άτομα ηλικίας 13-17 ετών. Για τον Έλληνα νομοθέτη (Κ.Σπινέλλη,1976,σελ.436) η ανηλικότητα περιλαμβάνει τις ηλικίες 7-17. Τα άτομα 7-12 ετών θεωρούνται «παιδιά», εκείνα που είναι 13-17 «έφηβοι» και 18-21 «μετέφηβοι». Το πρόβλημα των παραβάσεων των ανηλικών αρχίζει συνήθως με το πέρασμα στην εφηβεία. Άλλωστε εκτός από αυτόν τον ουσιαστικό λόγο υπάρχει και ένας τυπικός : Στις περισσότερες χώρες τα δικαστήρια επιλαμβάνονται των υποθέσεων των ανηλικών στην ηλικία των 14 ετών περίπου.

Το άρθρο 121 του Ποινικού Κώδικα ορίζει τους ανηλικούς, άτομα που διατρέχουν από το 7^ο έτος της ηλικίας τους έως το 17^ο έτος συμπληρωμένο. Από αυτούς όσοι έχουν ηλικία έως το 12^ο έτος τους συμπληρωμένο ονομάζονται «παιδιά» και οι υπόλοιποι «έφηβοι».

Δίκαιο: Κατά τον Γ. Μπαμπινιώτη (Αθήνα,1998,σελ.511), ο όρος «δίκαιο» αναφέρεται ως το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν αναγκαστικά τις σχέσεις των μελών μιας κοινωνίας ορίζοντας τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις καθενός και προβλέποντας κυρώσεις για την μη τήρηση των κανόνων.

Στη μελέτη αυτή όμως υιοθετείται ο όρος «δίκαιο ανηλικών» τον οποίο οι Κ.Σπινέλλη και Α. Τρωϊανού(Αθήνα –Κομοτηνή,1987,σελ.19) ορίζουν ως εξής : «Είναι το σύνολο των κανόνων δικαίου που ρυθμίζουν τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις και την προστασία των ανηλικών αλλά και της κοινωνίας γενικότερα, στο μέτρο που η διατήρηση και η εξέλιξή του συναρτάται με τη διαφύλαξη των νεότερων μελών της».

Παράβαση: Όπως αναφέρει Η Κ.Σπινέλλη (1986,σελ.436), ο όρος «παράβαση» ή «παραβατικότητα» χρησιμοποιείται για να δηλωθούν συγκρούσεις στο ατομικό ή κοινωνικό επίπεδο με ποινικές ή αστυνομικές διατάξεις.

Έγκλημα: Σύμφωνα με τον Γ.Μπαμπινιώτη (Αθήνα ,1998,σελ.549), ορίζεται κάθε εκούσια πράξη που συνιστά παράβαση γραπτού νόμου και για την οποία προβλέπεται ποινή από τον ποινικό κώδικα.

Κατά τον Δ. Καρμακόλια (1986,σελ.13) «έγκλημα θεωρείται η πράξη εκείνη που παραβιάζει κάποιο γραπτό νόμο».

Κοινωνικό στίγμα: Ο όρος «κοινωνικό στίγμα» αναφέρεται στην επικόλληση της ετικέτας σε κάθε ανήλικο παραβάτη του νόμου και στις συνακόλουθες συνέπειές της στην μετέπειτα κοινωνική του ζωή.

Εξουσία: Ο Parson ως εκπρόσωπος των Αμερικανών κοινωνιολόγων υποστηρίζει ότι «η εξουσία είναι η ικανότητα να ασκούνται ορισμένες λειτουργίες προς όφελος του κοινωνικού συστήματος που εξετάζεται στο σύνολό του» (Πουλαντζάς,1991).

Εξουσία κατά τον Weber είναι η νόμιμη άσκηση της κυριαρχίας και υπάρχει μόνο όταν στον φορέα της προσταγής αναγνωρίζεται, από αυτόν που υπακούει, το δικαίωμα ή το προνόμιο της προσταγής. Η αναγνώριση αυτή αποτελεί τη νομιμοποίηση της κυριαρχίας και δίνει στη συμμόρφωση τη δικαιολογητική της βάση (Τσαούσης,Αθήνα,1998,σελ.472).

Θεσμός: Από τον Parson παίρνουμε τον εξής ορισμό για τους θεσμούς «θεσμός είναι πλέγμα από ρόλους (ή σχέσεις θέσεων) θεσμοποιημένους και οι οποίοι έχουν μια στρατηγική διαρθρωτική σημασία». (Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών,1981,σελ.162).

Σύμφωνα με τον Δ.Γ Τσαούση (Αθήνα,1998,σελ.122),θεσμός είναι η επιδίωξη κοινωνικά σημαντικού σκοπού με κοινωνικά παραδεκτούς και παγιωμένους τρόπους ατομικής ή συλλογικής συμπεριφοράς και δράσης.

Κράτος : Σύμφωνα με τον Weber κράτος είναι ο θεσμός εκείνος που έχει το μονοπώλιο της νόμιμης χρήσης της φυσικής βίας μέσα σε μια εδαφική περιοχή. (Τσαούσης, Αθήνα,1998,σελ.482).

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει το Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών το «κράτος είναι μόνο εκείνο το τμήμα του πολιτικού σώματος που σαν κύριο σκοπό του έχει να κρατάει το νόμο, να κυβερνάει στο πλαίσιο του Συντάγματος, να προάγει την κοινή ευημερία και τη δημόσια τάξη και να διαχειρίζεται τις δημόσιες υποθέσεις. Δεν είναι άνθρωπος ή μια ομάδα ανθρώπων, είναι ένα σύνολο από θεσμούς που συγκροτούνται για να σχηματίσουν μια ρυθμιστική μηχανή η οποία κατέχει την κορυφή της κοινωνίας» (Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών,1981,σελ.216).

Κοινωνικές Δομές : Από το Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών (1981,σελ.106-107) παίρνουμε τον εξής ορισμό για τις δομές : «Κοινωνικές δομές είναι ένα σύνολο ή μια ολότητα που αποτελείται από ενωμένα μέρη λίγο πολύ αλληλοεξαρτώμενα και συνδεδεμένα μεταξύ τους κατά διαρκή τρόπο».

Σύμφωνα με τον A.R. Radcliffe-Brown «δομή» είναι ένας ορισμένος τρόπος διάταξης και συναρμογής επιμέρους στοιχείων σε ένα ενιαίο αυτοτελές σύνολο, τον οργανισμό. Είναι, ειδικότερα, ένα σύνολο

σχέσεων που προσδίδει σε έναν οργανισμό την ιδιομορφία του. Η δομή παραμένει σταθερή έστω και αν τα επιμέρους στοιχεία της εναλλάσσονται (Τσαούσης, Αθήνα, 1998,σελ.82).

Κοινωνική επανένταξη : Ο όρος κοινωνική επανένταξη αναφέρεται στην καθ' όλα ομαλή ενσωμάτωση του ανήλικου παραβάτη- με το πέρας έκτισης της ποινής του- στο κοινωνικό σύνολο.

Σύμφωνα με την Ελ. Θλιβίτου (Αθήνα 2001,σελ.1),επανένταξη είναι η εκ νέου ένταξη προσώπου σε ένα σύνολο ώστε να αποτελεί οργανικό μέρος του και αποσκοπεί στην αποφυγή της εγκληματικής υποτροπής και γενικότερα στη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής.

Κοινωνικός έλεγχος : Με τον όρο αυτόν χαρακτηρίζουμε το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιεί μια κοινωνία για να εξασφαλίσει τη συμμόρφωση προς τους κανόνες και τα κανονιστικά πρότυπα που ισχύουν στους κόλπους της σε μια δεδομένη στιγμή. Κοινό τους γνώρισμα είναι ότι τα μέσα αυτά ασκούν άμεσα ή έμμεσα, πίεση προς ορισμένη τάξη, παράληψη ή ανοχή (Τσαούσης, Αθήνα, 1998,σελ.170).

Ποινική Δικονομία: Σύμφωνα με τον Γ. Μπαμπινιώτη (Αθήνα, 1998,σελ.1453) είναι το σύνολο των κανόνων σύμφωνα με τους οποίους διεξάγεται μια δίκη για την απονομή δικαιοσύνης ανάλογα με τα διαπραχθέντα αδικήματα.

Ποινή: Η τιμωρία που επιβάλλεται σε κάποιον κατόπιν δικαστικής αποφάσεως και ισοδυναμεί με τη στέρηση της προσωπικής του ελευθερίας, περιουσίας, ζωής ή την επιβολή προστίμου (Μπαμπινιώτης, Αθήνα 1998,σελ.1453).

Σωφρονισμός : Το να σωφρονίζει κανείς κάποιον, καθώς και το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιεί προκειμένου να το επιτύχει (Μπαμπινιώτης, Αθήνα, 1998,σελ.1752).

Σωφρονιστικό Σύστημα : Το σύνολο των επιστημονικών τεχνικών και μεθόδων, καθώς των κανόνων και των ρυθμίσεων που θεσπίζει η πολιτεία για την ηθική βελτίωση και την κοινωνική αποκατάσταση των φυλακισμένων (Μπαμπινιώτης, Αθήνα 1998, σελ.1752).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η εργασία αυτή αποτελεί μια βιβλιογραφική παρουσίαση της παραβατικότητας των ανηλίκων ηλικίας (7-17 ετών) στον Ελλαδικό χώρο, καθώς επίσης των Υπηρεσιών και των προγραμμάτων κοινωνικής επανένταξης και επαγγελματικής κατάρτισης. Οι πληροφορίες προέρχονται από βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες, λεξικά και από το διαδίκτυο (internet).

Ιδιαίτερα βοηθητική και διευκολυντική για την ολοκλήρωση της μελέτης ήταν η συνεργασία και επαφή που είχαμε με ανθρώπους που έχουν ασχοληθεί και προσφέρει στο χώρο της παραβατικότητας.

Απευθυνθήκαμε στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων των Νομών Αιτωλοακαρνανίας και Αχαΐας και πήραμε πληροφορίες από τους επιμελητές ανηλίκων που εργάζονται εκεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΜΕΡΟΣ Α

ΔΙΚΑΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

1. Δίκαιο Ανηλίκων με ειδική στενή έννοια

Το ουσιαστικό και δικονομικό δίκαιο που αναφέρεται σε δράστες παιδιά, εφήβους, και –ενδεχομένως μετεφήβους- καλύπτει το μεγαλύτερο τμήμα του δικαίου ανηλίκων.

Στη διεθνή βιβλιογραφία – εκτός ίσως από τη γερμανική – παρατηρείται κάποια αναρχία τόσο ως προς την ονομασία όσο και ως προς το περιεχόμενο και την οριοθέτηση του δικαίου ανηλίκων. Για παράδειγμα στη Γαλλία και Ιταλία γίνεται λόγος για "δίκαιο ανηλίκων", στην Αγγλία για "δίκαιο παιδιού" και στις Η.Π.Α. για "δίκαιο νεανικής παραβατικότητας". Οι αντιπροσωπευτικοί συγγραφείς που προέρχονται από τις παραπάνω χώρες προσθέτουν ή αφαιρούν ύλη σύμφωνα με τη δικαστική πρακτική και νομοθεσία της χώρας τους ή ακόμα και κατά την κρίση τους. (Κ. Σπινέλλη – Α. Τρωιανού, Αθήνα – Κομοτηνή, 1987, σελ. 24).

Πάντως τα σχετικά συγγράμματα αναφέρονται κυρίως στον ανήλικο παραβάτη των νόμων και σ' αυτόν που βρίσκεται σε κίνδυνο ή είναι κοινωνικά απροσάρμοστος ή έχει ανάγκη από μέριμνα και προστασία, πιθανός στην αιτιολόγηση της συμπεριφοράς του πρώτους και ασφαλώς στη δομή και λειτουργία των δικαστηρίων ανηλίκων.

Στη Γερμανία, από την άλλη πλευρά, όπου το περιεχόμενο του δικαίου ανηλίκων είναι σαφώς προσδιορισμένο, το τμήμα που αναφέρεται στον ανήλικο ως δράστη ονομάζεται κατά κυριολεξία "ποινικό δίκαιο της νεότητας" ή σπανιότερα "εγκληματολογικό δίκαιο

της νεότητας". Συμβαίνει όμως να χρησιμοποιείται και ο όρος "δίκαιο ανηλίκων με στενή έννοια" και περιλαμβάνει στην περίπτωση αυτή, τη μελέτη της νομοθεσίας για τα δικαστήρια ανηλίκων αφενός και για την πρόνοια ανηλίκων αφετέρου.

Στην Ελλάδα, ήδη από το 1933, υπάρχει δημοσίευμα σχετικά με το "ποινικό δίκαιο ανηλίκων". Αργότερα, διατυπώθηκε προτίμηση για τον όρο "εγκληματολογικό δίκαιο ανηλίκων" και μάλλον πρόσφατα χρησιμοποιήθηκε ο όρος "ποινικό δίκαιο ανηλίκων" χωρίς προσδιοριστικό επίθετο. Στη μελέτη αυτή έχουμε επιλέξει τον τελευταίο όρο. Δηλαδή, αναφερόμαστε στο δίκαιο ανηλίκων με στενή, ειδική έννοια του ποινικού δικαίου ανηλίκων. Επομένως στα πλαίσια αυτών των παραδόσεων, ο όρος δίκαιο ανηλίκων χρησιμοποιείται με τη στενή του έννοια και περιλαμβάνει το σύνολο των κανόνων ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου οι οποίοι αναφέρονται στον ανήλικο ως δράστη. Επιπρόσθετα, εξετάζονται θεωρητικά και εμπειρικά εγκληματολογικά δεδομένα που συναρτώνται με τους ανήλικους για να ολοκληρωθεί η ουσιαστική θεώρηση του θέματος. (Κ. Σπινέλλη – Α. Τρωιανού, Αθήνα – Κομοτηνή, 1987, σελ. 25).

2. Πηγές του ελληνικού δικαίου ανηλίκων με ειδική, στενή έννοια

Το ελληνικό δίκαιο ανηλίκων με στενή έννοια, όπως και τα άλλα ευρωπαϊκά δίκαια ανηλίκων παρουσιάζει την ιδιοτυπία να έχει δύο κατηγορίες πηγών δικαίου: τις κοινές και τις αυτόνομες ή ιδιαίτερες πηγές. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι νόμοι που ρυθμίζουν τις αξιόποινες πράξεις και τη μεταχείριση των ενήλικων εγκληματιών. Συγκεκριμένα: το Σύνταγμα, ο Ποινικός Κώδικας, ο Κώδικας Ποινικής

Δικονομίας, ο Σωφρονιστικός Κώδικας, οι διάφοροι ειδικοί ποινικοί νόμοι, καθώς και οι διατάξεις αστυνομικού περιεχομένου. Στη δεύτερη κατηγορία, στις αυτόνομες ή ιδιαίτερες πηγές του δικαίου ανηλίκων, περιλαμβάνονται οι ειδικοί νόμοι και τα διατάγματα βάσει των οποίων λειτουργούν τα Δικαστήρια Ανηλίκων, οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, τα Ιδρύματα Αγωγής κ.α.

Η έλλειψη ενός Κώδικα Ανηλίκων καθιστά αναγκαίο τον προσδιορισμό των κυριότερων ποινών και αυτόνομων πηγών του δικαίου ανηλίκων, όπως οριοθετήθηκε από το νομοθέτη πιο πάνω. (Κ. Σπινέλλη – Α. Τρωιανού, Αθήνα – Κομοτηνή, 1987, σελ. 27).

3. Χαρακτηριστικά και αρχές του ελληνικού δικαίου ανηλίκων

"Αίρεται ο περιοριστικός όρος εμφανίσεως ανά πάσαν 1^η και 16^η του μηνός ανηλίκων κατηγορουμένων επί διακεκριμένες κλοπές, τιμωρούμενες δια ποινής καθειρξεως μέχρι δέκα ετών". Σύμφωνα με αυτήν την απόφαση (Αριθ. 30/1986), ανήλικοι που κατηγορήθηκαν για διακεκριμένες κλοπές τελούσαν υπό καθεστώς περιοριστικών όρων ύστερα από έκδοση σχετικής διάταξης από τον ανακριτή. Ο όρος ήταν να εμφανίζονται, κατά τον καθορισμένο χρόνο, στον Προϊστάμενο του Τμήματος Ασφαλείας. Κατά το άρθρο 315§1 (Κώδικας Ποινικής Δικονομίας), το Δικαστικό Συμβούλιο είναι αρμόδιο να αποφανθεί για τη διατήρηση ή όχι του όρου αυτού. Στο βούλευμα λοιπόν που εξέτασε τη νομιμότητα του όρου που τέθηκε σε βάρος των ανηλίκων αναφέρεται μεταξύ άλλων: Το άρθρο 2 του Ν. 3315/1955 "περί συμπληρώσεως των περί δικαστηρίων ανηλίκων διατάξεων", παρέχει τη δυνατότητα να διαταχθεί "προφυλάκιση" για κατηγορουμένους κατά τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα εφήβους, αν η αξιόποινη πράξη που διέπραξε ο

ανήλικος απειλείται από το νόμο με κάθειρξη δέκα ετών και πάνω. Οι πράξεις όμως για τις οποίες κατηγορούνται οι ανήλικοι, απειλούνται από το νόμο με ποινές κάθειρξης μέχρι δέκα ετών. Επιπλέον, κατά το άρθρο 282 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, όπως ισχύει μετά το ν. 1128/1981, οι προϋποθέσεις επιβολής είτε προσωρινής κράτησης είτε περιοριστικών όρων είναι οι ίδιες. Δηλαδή πρέπει "να προκύπτουν σοβαρές ενδείξεις ενοχής του κατηγορουμένου για κακούργημα ή πλημμέλημα που τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών και να κρίνεται ότι αυτό είναι απόλυτα αναγκαίο για να προληφθεί η τέλεση νέων κακούρημάτων ή πλημμελημάτων ή να παρεμποδιστεί εξαιρετικά πιθανή φυγή του κατηγορουμένου ή ο κατηγορούμενος να κρίνεται ότι είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος".

Επομένως, για να συνδυαστούν οι παραπάνω διατάξεις και να εφαρμοστούν αυτές της προσωρινής κράτησης ή των περιοριστικών όρων, "θα πρέπει η δηλωθείσα εγκληματική συμπεριφορά να έχει το χαρακτήρα κακούρηματικής τοιαύτης και δη απειλούμενης από το νόμο δια καθείρξεως κατ' ελάχιστο όριο δέκα έτη, υπό την προϋπόθεσιν συνδρομής εν τω προσώπω του ανήλικου κατηγορουμένου και των προϋποθέσεων εφαρμογής της ειρημένης διατάξεως...". Δηλαδή το άρθρο 282 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, όπως αντικαταστάθηκε από το πρώτο άρθρο του Ν. 1128/1981. Εξάλλου δεν ευσταθεί η άποψη ότι η ειδική διάταξη του άρθρου 2 του Ν. 3315/1955 αναφέρεται στην προφυλάκιση των εφήβων εγκληματιών ορίζοντας τις προϋποθέσεις της, και όχι στην επιβολή περιοριστικών όρων και επομένως είναι δυνατή η επιβολή όρων χωρίς να υπάρχει ανάγκη ελέγχου αν συντρέχουν και οι ειδικότερες προϋποθέσεις. Και το βούλευμα καταλήγει: "...Οπωσδήποτε, το όλο ζήτημα, για ορθότερη αντιμετώπιση και βαθύτερη κατανόηση αυτού, πρέπει να συσχετισθεί με τον όλως εξαιρετικό και ιδιάζοντα χαρακτήρα του περί ανηλίκων δικαίου, κάθε δε σκέψη και

προβληματισμός για την αντιμετώπισή του, πρέπει να έχει αφετηρία και σημείο αναφοράς το δίκαιο τούτο". (Κ. Σπινέλλη – Α. Τρωιανού, Αθήνα – Κομοτηνή, 1987, σελ. 31).

3 α. Το "Καλώς εννοούμενο συμφέρον" του ανήλικου

Το "Καλώς εννοούμενο συμφέρον" του ανήλικου και οι ανάγκες του σε συνάρτηση με το συμφέρον και τις ανάγκες της κοινωνίας, αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του δικαίου ανηλίκων. Στη θετική της διατύπωση, η αρχή αυτή, προϋποθέτει γενικά μια πολύπλευρη και εκτεταμένη "κοινωνική πολιτική και μέριμνα για τον ανήλικο" και την οικογένειά του. Ειδικότερα, πρέπει η πολιτεία – και κατ' επέκταση κάθε εφαρμοστής του δικαίου ανηλίκων – να λαμβάνει πριν απ' όλα, μέτρα, για να δημιουργεί συνθήκες οι οποίες θα δίνουν νόημα στη ζωή του ανήλικου κατά την περίοδο που θα είναι ευάλωτος σε αποκλίνουσες μορφές συμπεριφοράς. Είναι επιπλέον αυτονόητο ότι τα μέτρα αυτά πρέπει να συντελούν στην ψυχοσωματική και πνευματική ανέλιξη του ανήλικου. Με αυτή την έννοια, το "καλώς εννοούμενο συμφέρον, επιβάλλει για παράδειγμα την "επίπληξη" ανήλικου που συνελήφθη να οδηγηθεί μοτοποδήλατο χωρίς άδεια και όχι αυστηρότερο μέτρο – ή τη μετάγγιση αίματος σε ανήλικο γιο χλιαστή πατέρα, παρά την αντίθετη βούληση του γονέα.

Σε άλλες περιπτώσεις, η συμμόρφωση του δικαστηρίου με την αρχή αυτή, απαιτεί να κινητοποιηθεί η οικογενειακή ομάδα (ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας στους γονείς) ή μια ομάδα εθελοντών ή το σχολείο (ψυχολόγος ή κοινωνικός λειτουργός εκπαίδευσης) ή ένα κέντρο νεότητας. (Αθηνά Προκοπίου, από Επιστημονική Ημερίδα Το Δίκαιο των Ανηλίκων – Προοπτικές – Νέες Τάσεις, Τρίπολη 1995).

Από την άλλη πλευρά, η ίδια αρχή στην αρνητική κατεύθυνση, καθοδηγεί τους εφαρμοστές του δικαίου ανηλίκων να αποφεύγουν ή να ελαχιστοποιούν τις παρεμβάσεις του συστήματος της δικαιοσύνης ανηλίκων. Έτσι, το δίκαιο ανηλίκων, είναι κατά τη φύση και τη λειτουργία του, δίκαιο προστασίας των ανηλίκων, η οποία πρώτιστα επιδιώκεται με εποικοδομητικά, θετικά, κοινωνικά μέτρα. (Αθηνά Προκοπίου, από Επιστημονική Ημερίδα Το Δίκαιο των Ανηλίκων – Προοπτικές – Νέες Τάσεις, Τρίπολη 1995).

3β. Η αρχή της αγωγής αντί της τιμωρίας των ανηλίκων

Αναγκαίο επακόλουθο και συμπλήρωμα της αρχής που αναπτύξαμε πιο πάνω, αποτελεί η αρχή της αγωγής αντί της τιμωρίας των ανηλίκων, που παραβιάζουν το νόμο και της αποφυγής των μέτρων που περιορίζουν την ελευθερία τους. Η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας είναι επομένως, το *ultimum refugium* του δικαστή ανηλίκων και των συνεργατών του. Κατά συνέπεια, επιλέγονται κυρίως υποκατάστατα του εγκλεισμού: τα παλαιότερα (επίπληξη, επιμέλεια κ.λ.π.) και τα νεότερα (εργασία για την κοινότητα ή κοινωφελείς σκοπούς, αποζημίωση του θύματος, υποχρέωση συμμετοχής σε ομάδες εργασίας ή θεραπευτικές ομάδες κ.λ.π.).

Στο ελληνικό δίκαιο ανηλίκων, τόσο στην θεωρία όσο και στην πράξη, το προβάδισμα έχουν μέτρα που δεν συνεπάγονται την τοποθέτηση των ανηλίκων σε κλειστά καταστήματα. Τα άρθρα 122-123 και 126-128 του Ποινικού Κώδικα, θεμελιώνουν την άποψη αυτή, ως προς τη θεωρία. Ως προς την πράξη, παρά τις επιφυλάξεις που μπορεί κανείς να έχει για τα εγκληματολογικά στατιστικά δεδομένα, γενικά και

ειδικότερα για τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας δεν ισχύει το ίδιο.

Πολλοί ανήλικοι ηλικίας 7-17 ετών, έχουν υποβληθεί σε αναμορφωτικά, θεραπευτικά μέτρα ή ακόμη και σε ποινικό σωφρονισμό. (Κ. Σπινέλλη – Α. Τρωιανού, Αθήνα – Κομοτηνή, 1987, σελ. 33).

3γ. Το σύγχρονο δίκαιο ανηλίκων ως δίκαιο πράξεων και ως δίκαιο προσωπικότητας

Το σύγχρονο δίκαιο ανηλίκων είναι τόσο δίκαιο αξιόποινων πράξεων, όπως το ποινικό δίκαιο ενηλίκων, όσο και δίκαιο ορισμένης προσωπικότητας.

Στο βαθμό που οι προβλεπόμενες πράξεις των ανηλίκων είναι ίδιες με τις προβλεπόμενες για τους ενηλίκους και η ανηλικότητα δεν αποτελεί ορισμένο ψυχολογικό τύπο αλλά κατηγορία ατόμων, είναι δίκαιο πράξεων και όχι δίκαιο δραστών. Όταν όμως σε ειδικούς νόμους καθιερώνονται μορφές συμπεριφοράς που προϋποθέτουν την ιδιότητα του ανηλίκου για να ληφθούν αναμορφωτικά μέτρα ή όταν η κύρωση καθορίζεται κυρίως από την προσωπικότητα του ανήλικου, τότε πρόκειται για δίκαιο δραστών. Αυτό σημαίνει, πως το δικαστήριο, οφείλει να επιλέγει την κατάλληλη μορφή μεταχείρισης, η οποία πρέπει να είναι ανάλογη όχι μόνο με τις περιστάσεις και τη βαρύτητα της αξιόποινης πράξης, αλλά και με τις ανάγκες του ανήλικου, καθώς και τις ανάγκες της κοινωνίας. (Γεώργιος Σκλήρης, από Επιστημονική Ημερίδα Το Δίκαιο των Ανηλίκων – Προοπτικές – Νέες Τάσεις, Τρίπολη 1995).

3δ. Η αρχή της ιδιάζουσας εξατομικευμένης μεταχείρισης

Άρρηκτα συνδεδεμένη με την προηγούμενη αρχή, είναι η αρχή της ιδιάζουσας εξατομικευμένης μεταχείρισης. Το δικαστήριο δηλαδή, λαμβάνοντας υπ' όψη τις ειδικές περιστάσεις και ανάγκες που προαναφέρθηκαν, επιλέγει και επιβάλλει σε κάθε περίπτωση τα ενδεικνυόμενα μέτρα για όσο χρόνο χρειάζεται (άρθρο 124, Ποινικός Κώδικας) – ακόμη και ως το τέλος της ανηλικότητας (άρθρο 125, Ποινικός Κώδικας). Ο Νομοθέτης δίνει ευρεία διακριτική ευχέρεια στο δικαστή χωρίς να τον δεσμεύει με συγκεκριμένη ποινή και όρια ποινής για συγκεκριμένη αξιόποινη πράξη. Με μόνη εξαίρεση, την περίπτωση των ποινικά υπεύθυνων εφήβων για τους οποίους το δικαστήριο, ύστερα από έρευνα, κρίνει ότι ο ποινικός σωφρονισμός είναι αναγκαίος (άρθρο 127, Ποινικός Κώδικας).

Άλλωστε ο νομοθέτης στο όγδοο Κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα που αφορά τους ανήλικους, ούτε καν αναφέρεται στην κλασική τριχοτόμηση των εγκλημάτων. Χρησιμοποιεί τον όρο αξιόποινη πράξη, η οποία κατά κανόνα χαρακτηρίζεται ως "ατελές έγκλημα", δηλαδή πράξη άδικη που τιμωρείται από το νόμο αλλά διαπράττεται από ακαταλόγιστο άτομο. Σε μια μόνο διάταξη, μνημονεύει ρητά τα πταίσματα των ανηλίκων (άρθρο 128. ποινικός Κώδικας), κι αυτό γίνεται για να αποκλείσει στις περιπτώσεις αυτές το σοβαρότερο αναμορφωτικό μέτρο: την τοποθέτηση του ανήλικου σε κατάσταση αγωγής. Κατά τα άλλα, ο νομοθέτης ακόμη και όταν καθορίζει όπως ήδη αναφέρθηκε, τα πλαίσια της αυστηρότατης δυνατής μεταχείρισης των ποινικά υπεύθυνων εφήβων, δεν χρησιμοποιεί τους όρους κακούργημα και πλημμέλημα. Αντί γι' αυτούς αναφέρεται περιφραστικά – στο τέταρτο Κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα που αφορά τις κυρώσεις – στους εφήβους που έχουν τελέσει πράξη για την οποία ο νόμος απειλεί στην περίπτωση ενηλίκων δραστών

"ποινή στερητική της ελευθερίας ανώτερης από δέκα έτη ή θανατική ποινή" (άρθρο 54, Ποινικός Κώδικας). Τέλος στις γενικές διατάξεις του Δεύτερου Κεφαλαίου του Ποινικού Κώδικα γίνεται μνεία του όρου πλημμέλημα. Ο Νόμος στο άρθρο 18 του Ποινικού Κώδικα, συγκεκριμένα, ορίζει ότι κάθε "πράξη που τιμωρείται... με περιορισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα είναι πλημμέλημα".

Προφανώς όμως, η διάταξη αυτή δεν έχει τεθεί για να διακρίνει τις αξιόποινες πράξεις των ανηλίκων. Έχει τεθεί μάλλον για να διευκρινιστεί, ότι ακόμα και η συμπεριφορά ενός τέτοιου εφήβου έχει κακουργηματικό χαρακτήρα σύμφωνα με το άρθρο 54 του Ποινικού Κώδικα – στον έφηβο επιβάλλεται περιορισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα, δηλαδή ποινή πλημμελήματος.

Ο δικαιολογητικός λόγος των παραπάνω ρυθμίσεων, βρίσκεται στις κατευθυντήριες γραμμές που χάραξαν οι πρωτοπόροι του κινήματος για τη θέσπιση ειδικών δικαστηρίων για ανήλικους και συγκεκριμένα στην άποψη ότι η αξιόποινη πράξη, δεν ενδιαφέρει καθεαυτή. Η συγκεκριμένη συμπεριφορά, αποτελεί απλώς ένα "σύμπτωμα" μιας γενικότερης δυσλειτουργικής κατάστασης στην οποία βρίσκεται ο ανήλικος και την οποία διαπιστώνει το δικαστήριο με ειδική κοινωνική έρευνα. Κατά συνέπεια, το σύμπτωμα υποδηλώνει τις ξεχωριστές ανάγκες που έχει ο συγκεκριμένος ανήλικος και αυτές καλείται το δικαστήριο να καλύψει με την εφαρμογή των λυσιτελέστερων μέτρων για την κάθε περίπτωση. (Κ. Σπινέλλη – Α. Τρωιανού, Αθήνα – Κομοτηνή, 1987, σελ. 36).

3ε. Η αρχή του συγκερασμού του "πρότυπου πρόνοιας" και του "πρότυπου δικαιοσύνης"

Στο σύγχρονο δίκαιο ανηλίκων ορισμένων χωρών και της Ελλάδας, προτανεύει η αρχή της συνύπαρξης του κοινωνικο-προνοιακού χαρακτήρα και της διαφύλαξης ορισμένων από τα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα του κατηγορουμένου. Με άλλη διατύπωση, ακολουθείται εν μέρει το "πρότυπο πρόνοιας" του δικαστηρίου ανηλίκων και εν μέρει το "πρότυπο δικαιοσύνης". Ο θεσμός του δικαστηρίου ανηλίκων θεωρήθηκε γενικά ως μια απάντηση στο αίτημα για κοινωνική δικαιοσύνη.

Επίσης, χαρακτηρίστηκε ως ένας θεσμός στον οποίο συναντώνται και συνεργάζονται το δίκαιο με την κοινωνική εργασία, την κοινωνιολογία και ψυχολογία. Ο κοινωνικό-προνοιακός χαρακτήρας του δικαίου ανηλίκων, εκπορεύεται από τη δικαστηριακή πρακτική των αγγλικών δικαστηρίων του 19^{ου} αι. τα οποία δίκασαν με βάση τις αρχές της επιείκειας. Σε αυτά ίσχυε το δόγμα *parens patriae*, σύμφωνα με το οποίο ο βασιλιάς είχε το δικαίωμα μέσω των ειδικών δικαστών του να παρεμβαίνει για να προστατεύει ως "καλός πατέρας" ή γονέας το πρόσωπο και την περιουσία – κυρίως τη δεύτερη – των πολύ νεαρών παιδιών.

Η διαδικασία του δικαστηρίου που ενεργούσε *in loco parentis* και χωρίς να δεσμεύεται από αυστηρούς δικονομικούς κανόνες, υιοθετήθηκε από αμερικανικά και ευρωπαϊκά δικαστήρια. Το δόγμα αυτό αρχικά αντιμετωπίστηκε με ενθουσιασμό. Η ανεπίσημη και προστατευτική διαδικασία του δικαστηρίου θεωρήθηκε ότι ήταν ιδανική για την εξατομικευμένη μεταχείριση των ανηλίκων που ήταν παραμελημένοι ή

παραβίαζαν το νόμο. Άλλωστε, τα δικαστήρια αυτά, σε κάποιο βαθμό κάλυπταν την έλλειψη κοινωνικών υπηρεσιών εκείνης της εποχής.

Στις αρχές του 20ου αι. λοιπόν, τα πρώτα στάδια της εξέλιξης του δικαίου ανηλίκων κυριαρχούσε το "πρότυπο πρόνοιας" είτε σε μορφή δικαστηρίου, όπως στις αγγλοσαξωνικές χώρες – και σε αυτό περιορίζεται εδώ η ανάπτυξη – είτε με τη μορφή Επιτροπή Κοινωνικής Πρόνοιας, όπως στις Σκανδιναβικές Χώρες.

Σύμφωνα με το "πρότυπο πρόνοιας", η μεταχείριση των ανηλίκων αποφαιζόταν χωρίς τις συνταγματικές εγγυήσεις των ποινικών δικαστηρίων. Κάτω από την πίεση της θεωρίας, αλλά και της δικαστικής πρακτικής, άρχισε να υποχωρεί το αμιγές "πρότυπο πρόνοιας". Αναγνωρίστηκε δηλαδή, η ανάγκη να συμμορφώνονται και τα δικαστήρια ανηλίκων προς ορισμένους δικονομικούς κανόνες και να γίνεται συγκερασμός του "προτύπου πρόνοιας" και του "προτύπου δικαιοσύνης". Έτσι, ενώ παρακάμπτεται για παράδειγμα η αρχή της δημοσιότητας για το συμφέρον του ανήλικου, έχει ο ανήλικος το δικαίωμα να παρίσταται με δικηγόρο, να προσφεύγει σε ανώτερο δικαστήριο κ.λ.π. Στη δεκαετία του 1980 μάλιστα, ο συγκερασμός των δύο προτύπων στα δικαστήρια ανηλίκων, θεωρήθηκε ως απαραίτητη προϋπόθεση για την ορθή απονομή δικαιοσύνης στους ανήλικους. (Κ. Σπινέλλη – Α. Τρωιανού, Δίκαιο Ανηλίκων, Αθήνα – Κομοτηνή, 1987, σελ. 37-38).

ΜΕΡΟΣ Β

1. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ

«Ευμετάβολοι δε και απίκοροι προς τα επιθυμίας και σφόδρα μεν επιθυμούσι ταχέως δε παύονται οξείαι γαρ αι βουλήσεις και ου μεγάλοι ώσπερ αι των καμνόντων δίψαι και πείναι . Και θυμικοί και οξύθυμοι και οίοι ακολουθειν τη ορμή και ήττοις εισί του θυμού (...) πάντα γαρ άγαν πράττουσιν φιλούσι τε γαρ άγαν και μισούσιν άγαν και τάλλα πάντα ομοίως. Και ειδέναι πάντα οίονται και δυσχυρίζονται τούτο γαρ αίτιον Εστί και του πάντα άγαν (...) το μεν ουν των νέων τοιούτων εστί ήθος».

(Αριστοτέλη Ρητορική 1389 α3-β18)

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει εκτενέστερη αναφορά στην αναπτυξιακή περίοδο της ζωής του ανθρώπου, που ονομάζεται εφηβεία, και θα εξετασθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της .

Η εφηβεία είναι η τελευταία φάση της ανάπτυξης , το τελευταίο στάδιο στην πορεία του ατόμου προς την ωριμότητα . Καλύπτει τη χρονική ηλικία ανάμεσα στην παιδική και στην ώριμη ηλικία και αποτελεί τη φάση της ζωής κατά την οποία πραγματοποιείται το πέρασμα του ατόμου από τον κόσμο του παιδιού στον κόσμο του ενήλικου (Παρασκευόπουλος ,1985,σελ.11).

Παρά το μεταβατικό της χαρακτήρα , η εφηβική ηλικία αποτελεί μια ξεχωριστή αναπτυξιακή περίοδο , με ειδικά αναπτυξιακά γνωρίσματα και

ειδικούς αναπτυξιακούς στόχους . Μερικά από αυτά τα γνωρίσματα είναι: η ολοκλήρωση της σεξουαλικής ωριμότητας του ατόμου , η διαμόρφωση της προσωπικότητας , διαταραχή στην ψυχική ισορροπία κ.α .

Ο Peter Blos (Μπερτ Ρέιμον Ριβιέ , Αθήνα , 1985) υποστηρίζει ότι η «ήβη είναι φτιαγμένη από τη φύση , ενώ η εφηβεία είναι παρασκεύασμα ανθρώπινο». Η άποψη αυτή εκφράζει περιληπτικά το γεγονός ότι η ήβη είναι βιολογικά προσδιορισμένη και συμβαίνει είτε είσαι Έλληνας είτε είσαι Κινέζος , είτε ζεις στη πόλη , ή μόνος στην έρημο · ενώ η εφηβεία είναι επιπλέον ένα φαινόμενο καθορισμένο και ψυχολογικά και κοινωνικά.

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω , η περίοδος της εφηβείας είναι πολύ σημαντική γιατί κατά τη διάρκειά της διαμορφώνεται η προσωπικότητα του ατόμου . Χαρακτηρίζεται συνήθως από μια ποικιλία αντίθετων συναισθημάτων και συμπεριφοράς

Μπορεί να είναι εγωιστές και να σκέφτονται υλιστικά , ταυτόχρονα όμως είναι γεμάτοι ιδεαλισμό . Έχουν εμπιστοσύνη αλλά και αμφιβολία , τόσο για τους ίδιους όσο και για τους άλλους . Η συμπεριφορά τους πολλές φορές είναι σκληρή και απερίσκεπτη απέναντι στους άλλους , ενώ οι ίδιοι πληγώνονται εύκολα . Η ψυχική τους διάθεση επίσης κυμαίνεται από την εύθυμη αισιοδοξία μέχρι την απαισιοδοξία . Έχουν έντονες αναζητήσεις , όρεξη για δημιουργία , ικανότητα μάθησης , τάση για ελευθερία και ανεξαρτησία με αποτέλεσμα να συγκρούονται με τους μεγαλύτερους και τους γονείς τους (Σιδηροπούλου Αν., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα, 1997)

2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Από πληροφορίες που δίνει ο Κοσμόπουλος (1994) , βλέπουμε ότι ήδη από την αρχαιότητα θεωρούσαν την εφηβεία ως περίοδο ακμής και ομορφιάς . Είναι η εποχή εκείνη της ανθρώπινης ανάπτυξης που το παιδί εγκαταλείπει την ανεμελιά της παιδικότητας για να αναλάβει τα καθήκοντά και δικαιώματα των μεγάλων .

Αναλυτικότερα στην Αρχαία Σπάρτη υπήρχε η σκληραγωγία του εφήβου , που αποσκοπούσε στη δημιουργία του καλού στρατιώτη. Στην Αθήνα , προκειμένου ο νέος να αποκτήσει «νομότυπα» την εφηβεία , πρέπει αφού συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας του , να γράψει στο βιβλίο των «κοινών γραμμάτων» και στη συνέχεια να ασχοληθεί τουλάχιστον για δύο χρόνια με τα πολεμικά έργα . Η Αθήνα σε αντίθεση με την Σπάρτη δεν ετοιμάζει τον γενναίο οπλίτη , αλλά τον «καλόν και αγαθόν» πολίτη . Εκφράζει έτσι το ιδανικό του τέλειου και άρτιου ανθρώπου , που αποτελεί σκοπό της πολιτείας , του πολίτη που δεν φτάνει την τελειότητα χωρίς να ενδιαφέρεται για τα κοινά .

3. ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ

Είναι πολύ σημαντικό στο σημείο αυτό να τονίσουμε ότι ο ακριβής καθορισμός των χρονικών ορίων – έναρξη και λήψη – της εφηβικής ηλικίας παρουσιάζει σημαντικές δυσκολίες. Συνήθως ως αφετηρία της περιόδου αυτής λαμβάνεται το χρονικό όριο στο οποίο το άτομο γίνεται ικανό για αναπαραγωγή και ως πέρας το χρονικό σημείο στο οποίο το άτομο θεωρείται έτοιμο να αναλάβει το ρόλο του ενηλίκου. Ωστόσο και τα δύο αυτά χρονικά σημεία είναι δύσκολο να προσδιοριστούν επακριβώς.

Με βάση τα πρωτεύοντα και δευτερεύοντα γνωρίσματα της ήβης για τα αγόρια, ο Παρασκευόπουλος (1985,σελ.66) διακρίνει τις εξής φάσεις:

- ❖ **Πρώτη φάση της εφηβείας :** από το 12^ο ως το 13^ο έτος
- ❖ **Μέση φάση της εφηβείας :** από το 13^ο ως το 16^ο έτος
- ❖ **Τελευταία φάση της εφηβείας :** από 16^ο ως το 18^ο έτος
- ❖ **Μετεφηβική ηλικία :** από το 18^ο ως το 20^ο έτος

Για τα κορίτσια :

- ❖ **Πρώτη φάση της εφηβείας :** από το 10^ο έτος ως το 11^ο έτος.
- ❖ **Μέση φάση της εφηβείας :** από το 11^ο ως το 14^ο έτος
- ❖ **Τελευταία φάση της εφηβείας :** από το 14^ο ως το 16^ο έτος
- ❖ **Μετεφηβική ηλικία :** από το 16^ο ως το 18^ο έτος

Σύμφωνα με τον Κοσμόπουλο (Αθήνα,1994,σελ.172) η εφηβεία χωρίζεται σε :

- ❖ Προεφηβεία : από το 12^ο – 14^ο έτος
- ❖ Στην α΄ εφηβεία (ηλικία της σύγχυσης και του άγχους) : από το 15^ο – 16^ο έτος
- ❖ Στην β΄ εφηβεία (ηλικία της προσωπικής ταυτότητας και του ενθουσιασμού) : από το 17^ο –19 έτος

Όπως αναφέρει ο Ν. Μάνος (Θεσσαλονίκη,1997,σελ.55),η εφηβεία μπορεί να διαιρεθεί σε τρεις υποπεριόδους :

- ❖ την πρώτη εφηβεία: έντεκα ως δεκατέσσερα, που περιλαμβάνει και τη προεφηβεία
- ❖ τη μέση εφηβεία: δεκατέσσερα ως δεκαέξι και
- ❖ την όψιμη εφηβεία: δεκαέξι μέχρι τη λύση της εφηβείας, που μπορεί να μη συμβεί ποτέ.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι κάθε ειδικός κάνει την οριοθέτηση της εφηβείας ανάλογα με τα δικά του κριτήρια, κάτι που υποδηλώνει το πόσο δύσκολος είναι ένας σαφής ορισμός της εφηβείας με ξεκάθαρα και συγκεκριμένα όρια. Η δυσκολία αυτή φανερώνει την πολυπλοκότητα της ηλικίας αυτής όσον αφορά τα χαρακτηριστικά της και την αντιφατικότητα που διακατέχει τον/ την έφηβο να επιμηκύνει την παιδική του ζωή, διεκδικώντας ταυτόχρονα την ωριμότητα.

4. ΒΙΟΣΩΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Η εφηβεία είναι μια από τις πιο χαρακτηριστικές περιόδους ραγδαίας ανάπτυξης και καθολικής μεταλλαγής στο βιοσωματικό τομέα.

Συχνά, οι αλλαγές αυτές (Παρασκευόπουλος,1985,σελ.16) είναι τόσο απότομες και καθολικές, που δίνουν την εντύπωση ότι η εφηβεία είναι , όπως την αποκάλεσε ο J.J Rousseau, «δεύτερη γέννηση». Αν και ο χαρακτηρισμός αυτός θεωρείται σήμερα υπερβολικός, εντούτοις είναι αναμφισβήτητο ότι η εφηβεία είναι το μεγαλύτερο βιολογικό γεγονός μετά τη γέννηση.

Οι βιοσωματικές μεταβολές της εφηβείας οφείλονται στην επενέργεια ορμονών των ενδοκρινών αδένων και κυρίως της υπόφυσης και των γεννητικών αδένων. Ορισμένες από τις μεταβολές αυτές αναφέρονται σε εξωτερικά φυσιολογικά χαρακτηριστικά και είναι ορατές, ενώ άλλες συμβαίνουν σε εσωτερικά όργανα και λειτουργίες και δεν είναι εμφανείς.

Από τις πιο χαρακτηριστικές βιοσωματικές μεταβολές στη φάση αυτή είναι :η απότομη αύξηση του βάρους και του ύψους , η αλλαγή του περιγράμματος και των αναλογιών του σώματος , η αλλαγή θέσης και λειτουργίας οργάνων και οργανικών συστημάτων, με κορυφαία βιοσωματική μεταβολή την ωρίμανση της γενετήσιας λειτουργίας. Αυτή η απότομη και ραγδαία αύξηση των διαστάσεων του σώματος και κυρίως της περιφέρειας σε αντίθεση με τον κορμό, είναι γνωστή ως αυξητικό τίναγμα (Παρασκευόπουλος, Αθήνα, 1985,σελ.25).

Πιο συγκεκριμένα, η απότομη επιμήκυνση των οστών, έχει ως αποτέλεσμα πολλοί έφηβοι, οι οποίοι στο τέλος της παιδικής ηλικίας είχαν αποκτήσει επαρκή έλεγχο των μυών και συντονισμό των κινήσεων και είχαν προσαρμοστεί στο μέγεθος και στις αναλογίες του σώματός

τους, τώρα με την απότομη επιμήκυνση των χεριών και των ποδιών, να παρουσιάζουν μια αδεξιότητα στις κινήσεις (Παρασκευόπουλος, Αθήνα, 1985,σελ.33).

Όλες αυτές οι κινητικές αδεξιότητες, γίνονται συχνότερες στις κοινωνικές συναναστροφές, όπου είναι παρόντα και ξένα πρόσωπα, έχουν αρνητικές ψυχολογικές επιπτώσεις στο αυτοσυναίσθημα του εφήβου. Ορισμένοι έφηβοι, διασκεδάζουν και ξεπερνούν ανώδυνα τις αδεξιότητες αυτές, ενώ άλλοι νιώθουν αμηχανία, ανησυχία, συχνά και ντροπή.

Αποφασιστικής σημασίας παράγοντας τόσο για το βαθμό όσο και για τη διάρκεια της έντασης που θα βιώσει ο έφηβος από τη δυσάρεστη αυτή κατάσταση είναι, η στάση των ενηλίκων. Οι ενήλικοι πρέπει να κατανοήσουν ότι οι αδεξιότητες αυτές στις κινήσεις των εφήβων είναι ένα αναπτυξιακό φαινόμενο , το οποίο σύντομα θα εξαλειφθεί.

Για το λόγο αυτό η στάση τους δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να είναι κριτική. Μια κριτική στάση εκ μέρους των ενηλίκων θα επιδεινώσει την κατάσταση, με σοβαρές ψυχολογικές συνέπειες για τη διαμόρφωση του αυτοσυναισθήματος του εφήβου (Παρασκευόπουλος, Αθήνα, 1985,σελ.34).

Όσον αφορά αλλαγές που πραγματοποιούνται στο υπόλοιπο σώμα τόσο ο Παρασκευόπουλος (1985) όσο και ο Herbert (1989) μας δίνουν την ίδια εικόνα : Και στα δύο φύλα παρατηρείται αύξηση του μεγέθους των γοφών , των χεριών και των ποδιών , του ύψους και του συνολικού βάρους του σώματος . Τα αγόρια υφίστανται σημαντική αύξηση των μυϊκών τους ιστών και της δύναμης τους , ενώ τα κορίτσια αναπτύσσουν περισσότερους λιπαρούς ιστούς , αποκτώντας έτσι ένα πιο απαλό και καμπυλόγραμμο περίγραμμα σώματος . Αξιοπρόσεκτη είναι επίσης η διεύρυνση της ωμοπλάτης στα αγόρια και της λεκάνης στα κορίτσια .

Σημαντικές επίσης είναι οι αλλαγές , σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1985) που παρουσιάζονται στο πρόσωπο . Επειδή η ανάπτυξη ακολουθεί τη γενική κατεύθυνση «από πάνω προς τα κάτω» , κατά την εφηβεία ραγδαία θα είναι η ανάπτυξη που θα παρουσιάζουν τα κάτω μέρη του προσώπου . Επίσης ο σωματότυπος , ο οποίος έχει αρχίσει να γίνεται σαφής από το τέλος της προσχολικής ηλικίας , παίρνει κατά την εφηβεία την τελική του μορφή και σχετίζεται ποικιλοτρόπως με την ανάπτυξη .

Διάφορες μελέτες (Παρασκευόπουλος 1985, Herbert 1989, Κοσμόπουλος 1994) συμφωνούν ότι σημαντικές μεταλλαγές υφίστανται και όλα ανεξαιρέτως τα οργανικά συστήματα (νευρικό, κυκλοφορικό, αναπνευστικό , πεπτικό) με κυρίαρχο το γεννητικό . Έτσι το τέλος της παιδικής ηλικίας για το αγόρι σηματοδοτείται με την αύξηση του μεγέθους των όρχεων , του όσχεου και του πέους , ενώ στα κορίτσια παρατηρείται αύξηση στον αναπτυξιακό ρυθμό του στήθους, της μήτρας και των ωοθηκών . Τα πρώτα δε έμμηνα στο κορίτσι και ανεύρεση σπερματοζωαρίων στο σπέρμα του αγοριού πιστοποιούν την αλλαγή .

Ο Παρασκευόπουλος (1985) τονίζει ότι οι μεταβολές αυτές και στα δύο φύλα συνοδεύονται από συναισθήματα ενοχής , ντροπής ή περηφάνιας , λύπης ή χαράς , φόβου κ.α. , ανάλογα με τον τρόπο υποδοχής τους από το περιβάλλον . Έτσι μερικά αγόρια και κορίτσια δυσανασχετούν από το γεγονός ότι η ονειρώξη και η εμμηνόρροια αντίστοιχα είναι πράγματα που δεν μπορούν να ελέγξουν . Νομίζουν ότι τα φαινόμενα αυτά είναι επαίσχυντα και συνεπώς τα κρύβουν γιατί προκαλούν αμηχανία και ντροπή. Πολλοί από τους φόβους τους είναι εντελώς παράλογοι , έχουν όμως τις ρίζες τους σε διαφορές τόσο ως προς τον χρόνο έναρξης των βιοσωματικών αλλαγών , όσο και ως προς την διάρκεια και τον ρυθμό πραγμάτωσής τους .

Σαφείς διαφορές υπάρχουν μεταξύ των δύο φύλων . Ο Παρασκευόπουλος (1985) αναφέρει ότι τα κορίτσια ωριμάζουν 1½ έως 2 χρόνια νωρίτερα και ότι μέχρι το 14^ο έτος παρατηρείται μια υπεροχή στα κορίτσια ενώ μετά το 14^ο έτος προηγούνται τα αγόρια , αλλά και στα κορίτσια συνεχίζεται η ανοδική πορεία.

5. ΓΝΩΣΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Οι εντυπωσιακές μεταβολές που συμβαίνουν στο βιοσωματικό τομέα της ανάπτυξης του εφήβου , δεν πρέπει επουδενί να μετριάσουν τη σημασία που έχουν τα σπουδαία πράγματι επιτεύγματα και οι μεταβολές που υφίσταται η σκέψη κατά την εφηβική ηλικία. Παρ' όλο που ο εγκέφαλος με την έναρξη της ήβης έχει φτάσει σχεδόν στο 95% του τελικού του μεγέθους , εντούτοις και κατά την εφηβεία ιδιαίτερα στα πρώτα 3-4 χρόνια, πραγματοποιούνται μεταβολές στις νοητικές ικανότητες του αναπτυσσόμενου ατόμου (Παρασκευόπουλος, Αθήνα,1985).

Πληροφορίες για τη νοητική ανάπτυξη του εφήβου μπορούμε να αντλήσουμε από θεωρητικές και εμπειρικές διερευνήσεις μελετών από τρεις διαφορετικές κατευθύνσεις , την γενετική , τη ψυχομετρική και τη συμπεριφοριστική κατεύθυνση . Στην παρούσα εργασία θα περιοριστούμε στην παρουσίαση των απόψεων , για τη νοητική ανάπτυξη των εφήβων , σύμφωνα με τους γενετικούς και ψυχομετρικούς ψυχολόγους .

Στον τομέα της νόησης , ο Ελβετός γενετικός ψυχολόγος Jean Piaget, μας έχει δώσει έως τώρα την πιο ολοκληρωμένη θεωρία . Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή , η ανάπτυξη της νοημοσύνης διέρχεται τέσσερις αναπτυξιακές περιόδους : την περίοδο της αισθησιοκινητικής νοημοσύνης (από τη γέννηση ως το 2^ο έτος) , την περίοδο της προσυλλογιστικής νοημοσύνης (από το 3^ο έως το 6^ο έτος) , την περίοδο των συγκεκριμένων νοητικών πράξεων (από το 7^ο έως το 11^ο έτος) και την περίοδο των τυπικών νοητικών πράξεων (από το 12^ο έτος και ύστερα) (Παρασκευόπουλος, Αθήνα ,1985).

Το παιδί έχοντας περάσει από τις τρεις πρώτες αναπτυξιακές περιόδους , φτάνει στη τελευταία με τη είσοδό του στην εφηβεία. Στην

τελευταία αυτή εξελικτική φάση ,η σκέψη του εφήβου απελευθερώνεται από το συγκεκριμένο περιεχόμενο και γίνεται αφηρημένη . Οι δύο μορφές αναστρεψιμότητας, η αναίρεση και η αντιστάθμιση , λειτουργούν συγχρόνως κατά τρόπο ενιαίο και συνυπόλογο . Το δομικό στοιχείο της σκέψης είναι οι προτάσεις , που η αλήθεια τους κρίνεται με βάση όχι πλέον αναγκαστικά το πραγματικό , το συγκεκριμένο , το εμπειρικό περιεχόμενο τους, αλλά με βάση την καθαρά λογική τους δομή (Παρασκευόπουλος, Αθήνα ,1985).

Για να γίνει σαφέστερη η φύση των τυπικών νοητικών πράξεων θα εξετάσουμε αναλυτικά και θα παρουσιάσουμε τα κυριότερα γνωστικά επιτεύγματα του εφήβου.

Σύμφωνα πάντα με τη θεωρία του Jean Piaget η μετάβαση από τη συγκεκριμένη σκέψη του παιδιού της σχολικής ηλικίας στην τυπική σκέψη του εφήβου κατορθώνεται με την εμφάνιση και σταθεροποίηση νέων γνωστικών δομών . Βασικά χαρακτηριστικά της τυπικής σκέψης του εφήβου είναι :

- η ανακάλυψη του πιθανού - του δυνατού
- η χρήση υποθετικού -παραγωγικού συλλογισμού
- η χρήση συνδυαστικών συστημάτων και της επιστημονικής-πειραματικής μεθόδου
- η χρήση της προτασιακής λογικής και
- η ταυτόχρονη χρήση των δύο μορφών αναστρεψιμότητας (Παρασκευόπουλος, Αθήνα, 1985).

Αντίστοιχα τα καινούργια χαρακτηριστικά της σκέψης του εφήβου σύμφωνα με Μαράτου- Πανοπούλου είναι :

- η υποθετική παραγωγική στρατηγική που χρησιμοποιεί ο έφηβος για να λύσει τα προβλήματά που του παρουσιάζονται

- η προτασιακή σκέψη, αφού τώρα ο έφηβος χρησιμοποιεί τα αποτελέσματα της ενεργητικής σκέψης του προηγούμενου σταδίου , τα μετασχηματίζει σε προτάσεις και ξαναπειραματίζεται ωστόσο του δομήσει καινούργιες νοητικές ενέργειες και
- η συνδυαστική ανάλυση που τείνει να κάνει ο έφηβος αφού προσπαθεί να απομονώσει συστηματικά όλες τις παραμέτρους αλλά και όλους τους δυνατούς συνδυασμούς αυτών των παραμέτρων και να τους αναλύσει (Σιδηροπούλου Αν., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα, 1997).

Αν και η θεωρία του Jean Piaget μας έχει δώσει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για τη μελέτη και κατανόηση της νοητικής ανάπτυξης και έχει εμπλουτίσει τις γνώσεις μας για τη σκέψη του παιδιού και του εφήβου, συγχρόνως έχει προκαλέσει πολλά ερωτηματικά και αμφισβητήσεις. Ένα από τα βασικότερα ερωτηματικά που έχει ανακύψει είναι το πρόβλημα της καθολικότητας.

Όπως μας πληροφορεί ο Παρασκευόπουλος (1985) η τυπική σκέψη δεν έχει καθολικότητα ούτε για όλα τα άτομα, ούτε για όλα τα είδη προβλημάτων. Έκτος λοιπόν των ποικίλων διαφορών που είναι δυνατόν να υπάρχουν μεταξύ των ατόμων σε σχέση με το επίπεδο στο οποίο έχει φτάσει η νοητική τους ηλικία , ποτέ δεν ανέπτυξαν πραγματική τυπική σκέψη .

Παράγοντες που καθορίζουν το ανώτερο επίπεδο γνωστικών δομών, το οποίο τελικά κατακτά το αναπτυσσόμενο άτομο , είναι : α) ατομικοί όπως η γενική νοημοσύνη, ο αντιληπτικός τύπος, ο γνωστικός τύπος , η στάση απέναντι στη ζωή και β) κοινωνικοί όπως ο βαθμός πολυπλοκότητας του περιβάλλοντος στο οποίο ζει και δρα το άτομο, οι γνωστικές απαιτήσεις του επαγγέλματος που ασκεί κ.α.

Η κατάκτηση των αφαιρετικών –τυπικών σκέψεων εκ μέρους των εφήβων επιφέρει μια γενικότερη αλλαγή στη στάση τους απέναντι στον κόσμο που τους περιβάλλει . Το άνοιγμα της σκέψης του στο χώρο των

πολλών πιθανών λύσεων τον κάνει σκεπτικιστή για ότι συμβαίνει γύρω του . Από πραγματιστής που ήταν κατά τη σχολική ηλικία , τώρα γίνεται ιδεαλιστής , προκαλώντας συνεχώς τους γονείς και τους δασκάλους του με τις επίμονες εναντιώσεις και ερωτήσεις του. Βασικό υλικό της σκέψης του δεν είναι μόνο ότι υπάρχει τώρα ή ότι υπήρξε στην πραγματικότητα αλλά και ότι θα μπορούσε να υπάρξει . Χάρη στη νέα του αυτή γνωστική δομή , ο έφηβος, μπορεί να κατασκευάζει νέες θεωρίες και συστήματα για το άτομο και την κοινωνία , και έτσι να ζει όχι μόνο στο παρόν αλλά και στο μέλλον (Παρασκευόπουλος,Αθήνα,1985).

Αυτή η νοητική ικανότητα του εφήβου , να μπορεί να συλλάβει όχι μόνο την άμεση κατάσταση , αλλά και τις πιθανές εξελίξεις της , έχει τεράστιες συνέπειες . Μια από αυτές τις συνέπειες μπορεί να θεωρηθεί η στάση του εφήβου για τον εαυτό του και για τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του . Πολλοί είναι οι έφηβοι που σε αυτό το στάδιο γίνονται πιο εσωστρεφείς και αναλυτικοί , τους απασχολούν φιλοσοφικά ερωτήματα όπως αν ο κόσμος που βλέπουν υπάρχει στην πραγματικότητα κ.α.

Χαρακτηριστικός είναι επίσης ο εγωκεντρισμός που διακρίνει την περίοδο αυτή και ο οποίος παίρνει σχεδόν τη μορφή των απεριόριστων δυνατοτήτων της σκέψης που μόλις ανακαλύφθηκε . Έτσι ο έφηβος δεν προσπαθεί να προσαρμοστεί μόνο στον κόσμο των μεγάλων , αλλά επιδιώκει να προσαρμόσει το κοινωνικό περιβάλλον στο εγώ του . Αποδίδει στη σκέψη του μια δύναμη χωρίς όρια . Σιγά- σιγά όμως αποδεσμεύεται , απελευθερώνεται συναισθηματικά και υποτάσσεται στους νόμους της συνεργασίας . Η νοητική λειτουργία του παρέχει τα μέσα και ξεκαθαρίζει τους στόχους των δραστηριοτήτων του (Σιδηροπούλου Αν.,Πτυχιακή Εργασία,Πάτρα,1997).

Μια ακόμη συνέπεια των νέων γνωστικών δομών που κατακτά ο έφηβος και των νέων αναγκών έκφρασης και επικοινωνίας, που τόσο

έντονα βιώνει παρατηρείται στο γλωσσικό τομέα . Πράγματι στον γλωσσικό τομέα συντελούνται σημαντικές ποσοτικές και ποιοτικές διαφοροποιήσεις . Σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1985) το λεξιλόγιο αυξάνεται σε μέγεθος καθ' όλη τη διάρκεια της εφηβικής ηλικίας ενώ παράλληλα υφίσταται διαφοροποιήσεις στο εννοιολογικό του περιεχόμενο. Οι λέξεις απαιτούν πλησιέστερο και πιο αφηρημένο νόημα . Επίσης για πρώτη φορά κατανοούνται και χρησιμοποιούνται σωστά τα αφηρημένα ουσιαστικά , και επιστημονικοί όροι και μεταφορικές έννοιες και φράσεις .

Ο λόγος κατά την εφηβεία συνυφαίνεται και αντανακλά την έντονη συναισθηματικότητα της περιόδου αυτής . Οι λέξεις επιλέγονται όχι μόνο με βάση το εννοιολογικό τους περιεχόμενο , αλλά το θυμικό τους αντίκρισμα . Επίσης ο λόγος κατά την εφηβεία παίρνει και ένα «προσωπικό» χαρακτήρα , Μπορεί δηλαδή να παίρνει τη μορφή εσωτερικού διαλόγου , όπου το άτομο προσπαθεί να επικοινωνήσει με τον εαυτό του και να τον κατανοήσει . Αυτός είναι άλλος ένας λόγος που οι έφηβοι μοιάζουν εγωκεντρικοί στη σκέψη και συμπεριφορά τους (Παρασκευόπουλος,Αθήνα,1985).

Μια άλλη ενδιαφέρουσα διάσταση στην επικοινωνιακή συμπεριφορά του εφήβου είναι η γλώσσα της «εφηβικής κουλτούρας». Πρόκειται όπως μας πληροφορεί ο Παρασκευόπουλος (1985) για ένα ειδικό λεξιλόγιο ,ένα είδος argot , που επινοείται και χρησιμοποιείται από τους έφηβους , ως στοιχεία ταύτισης του ατόμου με την ομάδα . Το λεξιλόγιο αυτό είναι διαφορετικό για κάθε γενιά εφήβων και αναφέρεται σε θέματα που έχουν ιδιαίτερη σπουδαιότητα για την συγκεκριμένη εφηβική ομάδα . Υπάρχουν διαφορές μεταξύ των αγοριών και κοριτσιών, ως προς τα θέματα που αναφέρονται οι argot-λέξεις .

Μια τελευταία ενδιαφέρουσα προέκταση της θεωρητικής ανάλυσης των γνωστικών λειτουργιών , την οποία κυρίως οφείλουμε στο Piaget ,

παρατηρείται και στο επίπεδο των εννοιών της ηθικής , της δικαιοσύνης , των κακών πράξεων , των κανόνων και των ιδανικών .

Ο L. Kohlberg, αναφερόμενος στην εφηβική ηλικία μας πληροφορεί ότι η ηθική διέρχεται στο επίπεδο της «αυτόματης ηθικής» κατά το οποίο το άτομο καθορίζει τι είναι ηθικό χωρίς να δεσμεύεται από τις πεποιθήσεις της ομάδας ή των ισχυρών προσώπων και από την επιθυμία του για ταύτιση με την ομάδα. Το επίπεδο αυτό της αυτόνομης ηθικής διαιρείται σε δύο επιμέρους στάδια : α) ηθική του κοινωνικού συμβολαίου κατά το οποίο το άτομο αναγνωρίζει ότι οι νόμοι της κοινωνίας είναι συμβατικότητες και ότι μπορούν να αλλάξουν . Ενδιαφέρεται για τη δημιουργία νόμων που θα μεγιστοποιήσουν την ευημερία του ατόμου , ο κακός νόμος πρέπει να αλλάξει και όχι να παραβαίνεται και β) ηθική των προσωπικών αρχών , κατά το οποίο η έμφαση δε δίνεται στην ατομική συνείδηση και στους προσωπικής εκλογής ηθικούς κανόνες . Ηθικό είναι ότι προκαλεί εσωτερική ικανοποίηση και ανήθικο ότι προκαλεί αυτοκαταδίκη (Παρασκευόπουλος,Αθήνα,1985).

6. ΨΥΧΟΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Παράλληλα με τις γνωστικές και βιοσωματικές αλλαγές , πραγματοποιείται και μια σειρά από αλλαγές στην κοινωνική θέση και ζωή του εφήβου . Η εφηβεία είναι το τελευταίο στάδιο στην πορεία του ατόμου προς την ωριμότητά . Είναι η φάση της ζωής κατά την οποία πραγματοποιείται το πέρασμα του ατόμου από τον κόσμο του παιδιού , με την ανεμελιά και την πλήρη εξάρτηση , στον κόσμο του ενήλικου , με την υπευθυνότητα και την πλήρη αυτοδιαχείριση (Παρασκευόπουλος, Αθήνα,1985).

Η ψυχική ισορροπία του εφήβου διαταράσσεται και η προσωπικότητά του χαρακτηρίζεται από ρευστότητα κάτω από το βάρος των πολύ σημαντικών αλλαγών που αντιμετωπίζει σε αυτή την εξελικτική φάση .

Όπως έχουμε ήδη δει , αλλάζει το σώμα , το οποίο μεγαλώνει και καθίσταται ώριμο σεξουαλικά . Σύμφωνα με τον S.Freud (Μανωλόπουλος,Αθήνα,1987) οι ερωτογενείς ζώνες σε αυτή την περίοδο υποτάσσονται στην κυριαρχία της γενετήσιας ζώνης . Η εφηβεία χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση της οργασμικής ικανότητας και της ικανότητας για αναπαραγωγή . Ταυτόχρονα παρατηρείται μια λιβιδινική έκρηξη , μια έκρηξη γενετήσιας εφαρμογής και μια παλινδρόμηση προς γενετήσιες εφορμήσεις .Καθώς όμως οι λιβιδινικές αυτές εφορμήσεις φτάνουν σ' ένα μέγιστο σημείο , το Οιδιπόδειο σύμπλεγμα αναζωπυρώνεται και πιέζει για λύση .

Η παλινδρόμηση αυτή που παρατηρείται , σύμφωνα με τον Σακελλαρόπουλο (1990) είναι συχνά μια δυσάρεστη κατάσταση για το ίδιο το άτομο και τους άλλους , μέχρι να γίνει μια ανακατάταξη . Η

ανακατάταξη αυτή θα οδηγήσει στην αναζήτηση αντικειμένου χωρίς αιμομικτικά στοιχεία .

Η αναζήτηση αυτού του αντικειμένου σύμφωνα με τον Μανωλόπουλο (1987) γίνεται επιτακτική , γιατί κατά την εφηβεία υπάρχει ένα στοιχείο που περιπλέκει τις ψυχοσυγκρούσεις που συνεπάγεται η αναβίωση της παιδικής σεξουαλικότητας και του Οιδιπόδειου συμπλέγματος . Το στοιχείο αυτό είναι η δυνατότητα που έχει τώρα ο σωματικά ώριμος έφηβος να εκδικηθεί με σωματική βία τις οιδιποδειακές και προοιδιποδειακές συγκρούσεις και να κάνει πράξη τα συναισθήματα και τις φαντασιώσεις αιμομιξίας και φόνου . Αυτή η καινούργια πραγματικότητα και το άγχος που την συνοδεύει είναι λοιπόν το στοιχείο εκείνο που κάνει πραγματικά την ανάγκη της ψυχολογικής απομάκρυνσης από τα αντικείμενα των εφορμήσεων , δηλαδή τους γονείς.

Σύμφωνα με τη A.Freud , ο έφηβος προκειμένου να προστατευθεί από τις εξαρτητικές και αιμομικτικές τάσεις του προς τους γονείς , κινητοποιεί μηχανισμούς άμυνας . Οι σημαντικότεροι από αυτούς είναι :

- Μετάθεση της λίμπιντο
- Αναστροφή του συναισθήματος
- Απόσυρση της λίμπιντο κι επένδυση της στον εαυτό
- Παλινδρόμηση

Εκτός όμως από αυτές υπάρχουν δύο ακόμα ιδιαίτερες στάσεις που ενδέχεται να υιοθετήσει το Εγώ απέναντι στην εφορμητική ζωή , και οι οποίες όταν οξυνθούν κατά την εφηβεία , προσελκύουν αμέσως την προσοχή και εξηγούν μερικές από τις τυπικές ιδιομορφίες αυτής της περιόδου. Αναφερόμαστε στον ασκητισμό και την διανοητικοποίηση των εφήβων (Σιδηροπούλου Αν.,Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα, 1997).

Με τον όρο ασκητισμό ,εννοούμε την κήρυξη ολοκληρωτικού πολέμου εναντίον κάθε μορφής απόλαυσης, χωρίς διάκριση ενώ με τον

όρο διανοητικοποίηση , τη μαγική , άμεση και χωρίς απόχρωση προσχώρηση σε φιλοσοφικές θεωρίες που δίνουν την δυνατότητα στο Εγώ να ελέγξει καλύτερα τις εφορμήσεις του στο επίπεδο της σκέψης.

Βασιζόμενος στον μηχανισμό άμυνας της μετάθεσης της λίμπιντο , ο Μανωλόπουλος (1987) , υποστηρίζει ότι κατά την εφηβεία δημιουργούνται συναισθήματα πένθους και μια γενική αστάθεια λόγω της λιβιδινικής αποεπένδυσης των αναπαραστάσεων των γονεϊκών αντικειμένων που συντελείται με την ενεργοποίηση της συγκεκριμένης άμυνας . Τα συναισθήματα αυτά του πένθους αφορούν μια «απώλεια αντικειμένου» που μπορούμε να σχηματοποιούμε σε δύο επίπεδα :

- Απώλεια του «πρωταρχικού» που μας επιτρέπει να συγκρίνουμε καμία φορά την εφηβεία με την παιδική ηλικία.
- Απώλεια του «οιδιπόδειου αντικειμένου» φορτισμένη με αγάπη, μίσος , αμφιθυμία .

Ο έφηβος λοιπόν εγκαταλείποντας σταδιακά τις εξαρτητικές σχέσεις αντικειμένου διαφοροποιεί τις αναπαραστάσεις του εαυτού του από τα εσωτερικευμένα γονεϊκά αντικείμενα , και αποκτά αίσθηση συνέχειας και συνοχής του εαυτού του και του αντικειμένου . Αυτή είναι και η λεγόμενη «δεύτερη διεργασία αποχωρισμού-ατομικοποίησης» , η οποία παραλληλίζεται με την ομώνυμη διεργασία ανάπτυξης κατά τα τρία (3) πρώτα χρόνια ζωής η οποία τελειώνει όταν επιτυγχάνεται η αίσθηση της συναισθηματικής μονιμότητας του αντικειμένου (Μανωλόπουλος,Αθήνα,1987), (ΣιδηροπούλουΑν., ΠτυχιακήΕργασία, Πάτρα,1997) .

Αυτές οι δύο διεργασίες καθορίζονται και από τον Σακελλαρόπουλο (1990) ως οι αναπτυξιακοί , δυναμικοί σταθμοί , που θα πρέπει οι έφηβοι να έχουν κατακτήσει για να καταστήσουν δυνατή την μετάθεση και εκδραμάτιση του Οιδιπόδειου συμπλέγματος με πρόσωπα έξω από το οικογενειακό περιβάλλον .

Ο έφηβος όμως , απορρίπτοντας την αυθεντία των γονέων του , απορρίπτει και την υποστήριξη του γονεϊκού Εγώ , το οποίο τον βοηθούσε όποτε χρειαζόταν ,να ελέγξει το άγχος και να ρυθμίσει την αυτοεκτίμησή του . Έτσι μένει μόνος , μετέωρος , εύκολη λεία απογοητεύσεων και ναρκισσιστικών τραυμάτων , σ' ένα στάδιο μάλιστα που κατά τον P.Blos (Μανωλόπουλος,Αθήνα,1987) η αδυναμία του Εγώ επιτείνεται , λόγω της αύξησης της δύναμης των εφορμήσεων .

Ο έφηβος δεν αντέχει τα αισθήματα μοναξιάς και πλήξης που νιώθει. Η αίσθηση της ανεπάρκειας , της απορύθμισης , η εναγώνια ενασχόληση με το μέλλον και η αναζήτηση μιας στερεής βεβαιότητας είναι χαρακτηριστικά στοιχεία της εφηβείας . Το καίριο ερώτημα που απασχολεί κάθε έφηβο είναι αν μπορεί να αντέξει το να μη γνωρίζει ποιο είναι το χρονικό διάστημα που χρειάζεται για να γίνει αυτό που μαθαίνει πράξη .

Το κορυφαίο όμως γεγονός που συντελείται σ' αυτή την εξελικτική φάση της ζωής του ανθρώπου είναι το πρόβλημα της ταυτότητας . Το πρόβλημα αυτό είναι στο επίκεντρο της εφηβικής συμπτωματολογίας και συνιστά τον ακρογωνιαίο λίθο στην σφαιρική επιστημονική προσέγγιση της περιόδου αυτής .

Σκόπιμο θα ήταν λοιπόν να αρχίσουμε με έναν ορισμό της έννοιας της «ταυτότητας» . Σύμφωνα λοιπόν με τον Τσιάντη (1987) : «ταυτότητα είναι το αποτέλεσμα της σύνδεσης όλων των συνειδητών και ασυνειδητών πλευρών της προσωπικότητας σε μια ιεραρχία εικόνων του εαυτού που διαρκεί στο χρόνο» .

Η αναζήτηση της ταυτότητας από τον έφηβο σύμφωνα με τον E.Erikson τοποθετείται σαν μια συνέχεια της αναζήτησης της ταυτότητας από την παιδική ηλικία . Ο Erikson (Παρασκευόπουλος,1985),(Καλούρη-Αντωνοπούλου,1994), όπως είναι γνωστό , έχει διατυπώσει οκτώ διαφορετικά στάδια, τα οποία αποτελούν αναπτυξιακές κρίσεις του Εγώ

και καλύπτουν όλη τη ζωή του ανθρώπου . Στα πλαίσια των σταδίων αυτών , το άτομο διαμορφώνει νέες αντιλήψεις για τον εαυτό του και για τον κοινωνικό περίγυρο . Το στάδιο λοιπόν που καλύπτει την εφηβεία είναι εκείνο κατά το οποίο το άτομο κινείται μεταξύ της απόκτησης ταυτότητας ή της σύγχυσης ρόλων . Η απόκτηση ή όχι τελικά της ταυτότητας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις εμπειρίες του ατόμου στα προηγούμενα στάδια .

Ο έφηβος προσπαθώντας να φέρει σε πέρας τη διαδικασία απόκτησης ταυτότητας θα πολλαπλασιάσει τις εμπειρίες του . Οι νέες αντικειμενότητες σχέσεις θα του χρησιμεύουν σαν υπόβαθρο για τις μελλοντικές εσωτερικεύσεις και μετά ταυτοποιήσεις . Η επιτυχία της διεργασίας αυτής εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα των ενδιάμεσων αντικειμένων που είναι είτε άλλοι έφηβοι , είτε ενήλικες , είτε μια ομάδα (Σιδηροπούλου Αν.,Πτυχιακή Εργασία ,Πάτρα,1997).

Προχωρώντας ακόμη περισσότερο , η διαμόρφωση της ταυτότητας θα προσδιοριστεί τελικά εκτός από την ποιότητα των σχέσεων του παιδιού προς τα αντικείμενα που το περιβάλλουν , από την επιτυχή ή όχι λύση του οιδιπόδειου συμπλέγματος , από τη δυνατότητα των ψυχικών συστάσεων (Υπερεγώ , Εγώ , Εκείνο) να λειτουργήσουν αποσπασμένα από τη γονεϊκή κηδεμονία , από το πόσο τελικά θα μπορέσει ο έφηβος να απαλλαγεί από τα εμπόδια των ενδοψυχικών συγκρούσεων .

Κλείνοντας το μεγάλο αυτό θέμα της απόκτησης ταυτότητας ο Μανωλόπουλος (1987) επισημαίνει ότι η απώλεια της αίσθησης της ταυτότητας μπορεί να οδηγήσει σε μια περιφρονητική απόρριψη κάθε ρόλου που προτείνει η κοινότητα στον έφηβο . Η εκλογή λοιπόν της «αρνητικής ταυτότητας» είναι μια αντίδραση στην απώλεια της αίσθησης της ταυτότητας . Η «αρνητική ταυτότητα» είναι εκείνη που σχηματίζει ο απογοητευμένος έφηβος , βασισμένη πάνω σε όλες εκείνες τις ταυτίσεις , οι οποίες είχαν θεωρηθεί κατά τα κρίσιμα στάδια της ανάπτυξης σαν οι

πιο επικίνδυνες και οι πιο ανεπιθύμητες . Και αυτό το κάνει γιατί εκείνο που κυρίως έχει σημασία για τον έφηβο είναι ότι νιώθοντας τέτοιους αρνητικούς λόγους πετυχαίνει να έχει ανταπόκριση και αναγνώριση, έστω και αρνητική από το περιβάλλον και έτσι μπορεί να αισθάνεται πιο αληθινός .

Ένα ακόμη πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό της εφηβείας είναι η ανακεφαλαιωτική της λειτουργία. Ο έφηβος επιχειρεί πότε-πότε με επιτυχία να επανεπεξεργαστεί τις συγκρούσεις που διαδραματίστηκαν στο παρελθόν και κατευνάστηκαν στη διάρκεια της λανθάνουσας περιόδου. (Σιδηροπούλου Αν., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα, 1997).

Γι' αυτό ακριβώς το λόγο λέμε ότι η εφηβεία αποτελεί μια «δεύτερη ευκαιρία» για τον ψυχισμό του εφήβου που τώρα έχει τη δυνατότητα να αναθεωρήσει τις αποτυχίες ωρίμανσης , που είχε στο προοιδιοποδειακό στάδιο καθώς και να ολοκληρώσει την εξέλιξη του οιδιπόδειου συμπλέγματος . Έχει τη δυνατότητα να ξαναζήσει παλιές τραυματικές εμπειρίες κάτω από ευνοϊκότερες συνθήκες και να τα επεξεργαστεί (Μανωλόπουλος, 1987).

Όλα αυτά όμως μπορεί να γίνουν μόνο αν το Εγώ της λανθάνουσας περιόδου είχε κατακτήσει ένα επαρκή βαθμό «ωριμότητας», ώστε να μπορέσει κατά την εφηβεία , παλινδρομώντας να χρησιμοποιήσει κατάλληλα το κοινωνικό περιβάλλον για καλύτερη προσαρμογή και καινούργιες εσωτερικεύσεις.

Η εφηβεία είναι λοιπόν σύμφωνα με τον Μανωλόπουλο (1987) εκτός των άλλων και μια κίνηση μεταξύ παλινδρόμησης και ανάπτυξης . Σ' αυτήν την περίπτωση όμως η παλινδρόμηση δεν είναι άμυνα εναντίον του άγχους που προκαλούν οι εξαρτητικές και αιμομικτικές σχέσεις του αντικειμένου . Είναι μια «στρατηγική υποχώρηση» για να επαναδιατεθούν τα δομικά υλικά της προσωπικότητας στη δημιουργία καινούργιων συνδυασμών , όπως είδαμε και παραπάνω .

Μέσα απ' όλα όσα περιγράψαμε προηγουμένως πραγματοποιείται η τελική διαμόρφωση του ψυχικού οργάνου . Έχουμε δηλαδή την επώδυνη βαθμιαία διαδικασία της από-ιδανικοποίησης . Σε αυτήν την διαδικασία τον κύριο λόγο έχουν οι μετασχηματισμοί του Υπερεγώ και του Ιδεώδους Εγώ . Σύμφωνα με τον Μανωλόπουλο (1987), ενώ το Υπερεγώ μετασχηματίζεται μόνο σε ότι αφορά τη δομή του , το ιδεώδες εγώ του Εγώ μετασχηματίζεται και στη δομή και στο περιεχόμενο . Με την επώδυνη διαδικασία της βαθμιαίας εγκατάλειψης των εξιδανικευμένων εικόνων του εαυτού και του αντικειμένου , το άτομο παύει να πιστεύει ότι υπάρχει τελειότητα στην οποία πίστευε όταν ήταν παιδί . Στη θέση της τοποθετεί την προσπάθεια να πλησιάσει το τέλειο .

Αν ο έφηβος , στην παιδική του ηλικία είχε διαφοροποιήσει επαρκώς τον εαυτό του και είχε αποκτήσει συναισθηματική μονιμότητα , είναι σε θέση να αντιμετωπίσει μια διεργασία πένθους στην εφηβεία και ν' αντέξει την οδύνη που προκαλεί η εγκατάλειψη της αυταπάτης και η αποδοχή της πραγματικότητας . Αν όχι , τότε αντί για πένθος εμφανίζει κατάθλιψη και καταφεύγει σε αυτοερεθισμούς (σεξ , ναρκωτικά , κ.α.) . Προβάλλει τα εχθρικά και αδιάφορα ή καταπιεστικά πρότυπα αντικείμενα στις «ατέλειες των κοινωνικών θεσμών» ,με συνέπεια να εισπράττει συνεχώς από την κοινωνία απογοητεύσεις και να πληγώνεται ναρκισσιστικά , σε μια περίοδο μάλιστα που το άτομο διακρίνεται για την ιδιαίτερη ναρκισσιστική του ευθραυστότητα .

Στην περίπτωση όμως που όλα εξελιχθούν ομαλά , στο τέλος της εφηβείας το άτομο μπορεί να αποκαταστήσει την εικόνα του εαυτού του, ο οποίος θα έχει σώμα φυσιολογικά ώριμο που θα είναι ικανό να παράγει και μέσα στο οποίο μπορεί να μεγαλώσει ένα παιδί . Έτσι γίνεται κάποιος που είναι δυνατόν να αναλάβει την υπευθυνότητα των σκέψεων , των συναισθημάτων , των επιθυμιών και των πράξεών του, κάποιος που είναι

έτοιμος ν' αποδεχτεί τον εαυτό του και τις συνέπειες των αποφάσεών του (Σιδηροπούλου Αν.,Πτυχιακή Εργασία,Αθήνα,1997) .

7. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στον κοινωνικό τομέα θα επικεντρωθούμε κυρίως σε δύο σημαντικά στοιχεία : α) στην σχέση του εφήβου με την οικογένεια του και την τάση ανεξαρτητοποίησης του από τους γονείς και β) τον ρόλο που παίζουν για την κοινωνικοποίησή του οι φίλοι και οι παρέες .

Αρχικά κρίνουμε σκόπιμο να εξετάσουμε τον ρόλο του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος και της γενικότερης κοινωνίας και αυτό γιατί ο έφηβος έρχεται καθημερινά αντιμέτωπος με την καθημερινή πραγματικότητα και βρίσκεται στο μέσο ενός πολύπλοκου δικτύου ανταλλαγών . Είναι επομένως λογικό να βρίσκεται σε δύσκολη θέση , αφού δεν έχει τη δυνατότητα να διαλέξει τον κοινωνικό χώρο που ζει και αναπτύσσεται , αλλά ούτε και να τον αλλάξει . Η κοινωνία των ενηλίκων φαίνεται αρχικά τόσο ξένη ως προς τη φύση και τους τρόπους λειτουργίας της στον έφηβο (Κοσμόπουλος,1994).

Ας μην ξεχνάμε άλλωστε ότι ο έφηβος βρίσκεται στο μεταίχμιο δύο διαφορετικών ομάδων , της παιδικής και της ενήλικης , χωρίς να μπορεί να ενταχθεί σε καμία από τις δύο ,αν δεν έχει πρόσβαση στους μοχλούς της κοινωνικοοικονομικής εξουσίας .

Μια από τις ομάδες που αποτελούν το περιβάλλον του εφήβου είναι η οικογένεια , της οποίας το διαφορετικό μορφωτικό-ιδεολογικό και κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο διαφοροποιεί τον τρόπο με τον οποίο ο έφηβος θα βιώσει την εφηβεία.

Ερχόμαστε έτσι να εξετάσουμε το ρόλο της οικογένειας και τη σχέση γονέων-εφήβων . Βλέπουμε λοιπόν ,ότι στην εφηβική ηλικία

υπάρχει σύμφωνα με τον Τσιάντη (1998) σημαντική αλλαγή της στάσης που μπορεί να έχουν οι έφηβοι απέναντι στους γονείς τους. Η αλλαγή αυτή οφείλεται στην επιθυμία τους για μεγαλύτερη ανεξαρτησία και στην ένταξη τους σε ομάδες έξω από την οικογένεια , που συνήθως ελαττώνουν την επιρροή των γονέων , αν και η αγάπη που έχει ο έφηβος για τους γονείς του παραμένει η ίδια ή και μεγαλύτερη . Αποτέλεσμα αυτής της αλλαγμένης στάσης είναι ότι μπορεί να εμφανίζονται περιοδικά αντιρρήσεις και πείσματα .

Ένας από του λόγους των συγκρούσεων είναι η επιθυμία του εφήβου να του συμπεριφέρονται σαν να είναι ενήλικος , ενώ παράλληλα νιώθει την ανάγκη να παραμείνει παιδί και να εξαρτάται από τους γονείς του (Τσιάντης,Αθήνα,1998).

Σύμφωνα με τον Μανωλόπουλο (1987), μια πρόσθετη δυσκολία που συναντούν οι έφηβοι είναι οι περιπλοκές που δημιουργούνται και από την τυχόν μειωμένη ικανότητα των γονέων για αποχωρισμό , καθώς οι ίδιοι αντιμετωπίζουν τη δική τους κρίση της μέσης ηλικίας , ξαναζούν άλυτες ψυχοσυγκρούσεις της δικής τους εφηβείας και το πένθος για την απομάκρυνση των παιδιών τους .

Όλα όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω συνθέτουν το στάδιο της ανεξαρτητοποίησης των εφήβων , ένα πολύ σημαντικό αναπτυξιακό στάδιο , όπου το θετικό πέρασμα των εφήβων από αυτό αποτελεί μεγάλη προσφορά για την ωριμότητά τους .

Είναι πολύ σημαντικό οι έφηβοι να μπορούν να αναλάβουν υπευθυνότητα για ένα διάστημα για να μπορέσουν να αποδείξουν τους εαυτούς τους .Επίσης βασική ανάγκη για τον έφηβο είναι να ξέρει ότι οι ενήλικοι τον εμπιστεύονται και δεν τον αντιμετωπίζουν με δυσπιστία (Τσιάντης,Αθήνα,1998). Αυτό βέβαια έχει να κάνει και με την προηγούμενη σχέση του εφήβου με τους γονείς του , η οποία αν ήταν ικανοποιητική και οι γονείς ήταν πραγματικά κοντά του , τότε το

πρόβλημα της δυσπιστίας δεν υπάρχει . Η στάση αυτή μπορεί να είναι βοηθητική στο στάδιο κατά τη διάρκεια του οποίου ο έφηβος καταφεύγει σε διάφορες πράξεις μόνο και μόνο για να αισθανθεί έντονα και οι οποίες μπορεί να τον φέρουν σε σύγκρουση με την κοινωνία και τους γονείς του.

Η ανταγωνιστικότητα βέβαια και το πείσμα μπορεί να συνυπάρχουν με την έντονη επιθυμία για εξάρτηση . Στο τέλος όμως , μετά την κρίση , ο έφηβος θα βρει το δρόμο του και θα αρχίσει να ταυτοποιείται με την κοινωνία, τους γονείς του και ευρύτερο περιβάλλον , χωρίς να αισθάνεται απειλή . Για να γίνει αυτό ομαλά οι γονείς και οι κοινωνία πρέπει να δεχτούν ότι η συμπεριφορά αυτή είναι ένα γνώρισμα της εφηβείας και να αντιδράσουν ενεργητικά , όχι να προσπαθήσουν να την θεραπεύσουν ή να την εξαλείψουν (Παρασκευόπουλος, Αθήνα, 1985).

Στη σταδιακή προετοιμασία του εφήβου να περάσει χωρίς κλυδωνισμούς στην κοινωνία των ωρίμων και να προσφέρει τις υπηρεσίες του στο κοινωνικό σύνολο, βοηθά η συμμετοχή στην ομάδα φιλίας . Η ομάδα φιλίας αποτελεί για τον έφηβο το καλύτερο προστάδιο για την ομαλή ένταξη του στις κοινωνικές ομάδες των ωρίμων.

Ο έφηβος όπως μας πληροφορεί ο Κοσμόπουλος (1994), καταφεύγει στην παρέα , στην ομάδα συνομηλίκων αναζητώντας βασικά την συναισθηματική του ανεξαρτησία και αυτονομία . Η ομάδα δρα κατευναστικά , σταθεροποιεί και βεβαιώνει τον έφηβο .

Μέσα από την επικοινωνία με την ομάδα των συνομηλίκων ο έφηβος αποκτά αυτογνωσία , γνωρίζει καλύτερα τις δυνατότητες και τις αδυναμίες του και έτσι τοποθετείται σωστά απέναντι στους άλλους και βελτιώνεται . Επίσης γνωρίζει καλύτερα τους ανθρώπους και τους εκτιμά ανάλογα . Επιπρόσθετα εξυπηρετείται η πνευματική ανάπτυξη του εφήβου μέσα από την πραγματοποίηση διαφόρων συζητήσεων και την ανταλλαγή απόψεων και σκέψεων .

Σύμφωνα με τον Κοσμόπουλο (1994) ο έφηβος μέσα από την ομάδα των συνομηλίκων μυείται στην έννοια και την αναγκαιότητα του Νόμου και της τάξης . Μαθαίνει να ξεχωρίζει τα όρια των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών του , να ρυθμίζει κατάλληλα την κοινωνική του συμπεριφορά , να αυτοεξυπηρετείται και να εξυπηρετεί το κοινωνικό σύνολο . Τέλος αποκτά ψυχική ισορροπία αφού ικανοποιείται μια βασική του ανάγκη : να ανήκει κάπου .

Πέρα όμως από τις θετικές επιδράσεις που ασκεί η ομάδα των συνομηλίκων στον έφηβο , υπάρχουν και αρκετοί κίνδυνοι . Αν για παράδειγμα ο αρχηγός της ομάδας είναι βίαιος και αυταρχικός είναι δυνατόν ο έφηβος να χάσει την προσωπικότητα και την δυνατότητα για αυτόβουλη έκφραση με κίνδυνο να καταντήσει ένα άτομο άβουλο που ξέρει μόνο να εκτελεί εντολές χωρίς να αναλαμβάνει καμία πρωτοβουλία.

Ένας ακόμα κίνδυνος που υπάρχει είναι η απόκτηση άσχημων συνηθειών όπως η χρήση ναρκωτικών , αλκοόλ , τάση για κλοπές κλπ. μέσα από την συναναστροφή με μέλη ομάδων που έχουν τέτοιου είδους συνήθειες .

Οι Sherif και Sherif (Κοσμόπουλος,1994) στις έρευνές τους διαπίστωσαν ότι : «οι έφηβοι ακολουθούν τους κανόνες της ομάδας όχι από φόβο τιμωρίας , αλλά εθελοντικά , για να έχουν την επιβεβαίωση της ένταξης και αποδοχή από την ομάδα».

Κλείνοντας αυτό το κεφάλαιο πρέπει να τονιστεί ότι όπως πολλοί μελετητές ανέφεραν (Κοσμόπουλος,1994, Τσίαντης,1998) η κοινωνική προσαρμογή ποικίλει κατά άτομο, περιβάλλον και μόρφωση σε σημείο που να παρουσιάζεται κάθε φορά ένας ξεχωριστός έφηβος . Κάθε κοινωνία λοιπόν έχει την εφηβεία που της ταιριάζει και οι εκδηλώσεις των εφήβων συχνά αποτελούν τον ατομικοποιημένο απόηχο των κοινωνικών επιδράσεων .

ΜΕΡΟΣ Γ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

1. ΓΕΝΙΚΑ

Η σωφρονιστική πολιτική που ασκείται σε συγκεκριμένα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά πλαίσια έχει άμεση σχέση με τη διαχρονική κοινωνική αντίδραση απέναντι στο έγκλημα και τον εγκληματία.

Για το ποιοι παράγοντες συντελούν στη διαμόρφωση της κοινωνικής αυτής αντίδρασης σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο , έχουν διατυπωθεί θεωρίες που επικεντρώνουν την αιτία κυρίως στην πολιτισμική κατάσταση και στην κοινωνική δομή . (Η. Δασκαλάκη, 1981, σελ. 14)

Η θεωρία της πολιτισμικής αρμονίας του Sutherland υποστηρίζει ότι η αντίδραση στο έγκλημα είναι συνυφασμένη με όλους του άλλους τρόπους συμπεριφοράς που εμφανίζονται σε μια κοινωνία σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Αυτή η κατασκευή ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα και επαληθεύεται απόλυτα με τη διαχρονική ανάλυση όλων των θεωρητικών σχημάτων και ρευμάτων που επηρέασαν την εξέλιξη της εγκληματολογικής σκέψης και παράλληλα την πρακτική εφαρμογή των μεθόδων αντίδρασης απέναντι στον εγκληματία (Κωτούλα Ελ., κ.α., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα, 1995) .

Η θεωρία των **συστημάτων παραγωγής**, υποστηρίζει ότι η μεταχείριση του εγκληματία συνδέεται απόλυτα με την αγορά εργασίας. Δηλαδή όταν υπάρχει αυξημένη ζήτηση εργατικού δυναμικού, η αντίδραση στο έγκλημα είναι περισσότερο ήπια ενώ αντίθετα όταν αυξάνεται η προσφορά εργασίας η αντίδραση στο έγκλημα είναι πιο αυστηρή . Παρόμοια είναι επίσης η θεωρία της **κοινωνικής αποδιοργάνωσης** που εξαρτά την αντίδραση από την ομοιογένεια ή την

ετερογένεια της κοινωνίας (σε ομοιογενή κοινωνία έχουμε λιγότερες συγκρούσεις με ηπιότερη αντίδραση στον εγκληματία και το αντίθετο). Οι δύο αυτές απόψεις είναι μονοσήμαντες διότι επικεντρώνουν τη βασική τους υπόθεση σε ένα κυρίως παράγοντα από τους τόσους, που χαρακτηρίζουν την κοινωνική δομή (Παπαδημητρίου, Πάτρα, 1979) .

Σύμφωνα με τη θεωρία, τέλος, του Foucault για τη **δομή της πολιτικής εξουσίας**, που αναμφίβολα βρίσκει έρεισμα σε κάθε ιστορική περίοδο, οι τρόποι και τα μέσα αντίδρασης κατά του εγκληματία είναι αλληλένδετα με τη δομή της πολιτικής εξουσίας. Με την επιφύλαξη του ότι ο προσδιορισμός της κοινωνικής αντίδρασης κατά του εγκληματία καθορίζεται από πολύπλοκους μηχανισμούς και ένα πλήθος παραγόντων (πολιτισμικών, πολιτικών, και οικονομικών μεταξύ άλλων), που δεν μπορούν μονομερώς να επισημανθούν, τα θεωρητικά σχήματα του Sutherland και του Foucault είναι σε θέση να αγγίζουν περισσότερο το πνεύμα της σύγχρονης εποχής στον τομέα της σωφρονιστικής μεταχείρισης των εγκληματιών.

Παρά το ότι με τη συνεχή ποινικοποίηση συμπεριφορών, η έννοια του εγκληματία στην σημερινή εποχή θα έπρεπε να μη διατηρεί τη βαρύτητα που είχε ίσως πριν από πολλές δεκαετίες. Η γνώμη που έχουμε για τα άτομα που παρεκκλίνουν και προσβάλλουν κάποια έννομα αγαθά, των οποίων η προστασία κρίνεται αναγκαία, εξακολουθεί να είναι το ίδιο αρνητική και φορτισμένη (Κωτούλα Ελ., κ.α., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα, 1995) .

Η αντιμετώπιση των εγκληματιών διαχρονικά χαρακτηρίζεται στην πρακτική της εφαρμογή από την επανάληψη των ιδίων στερεότυπων συμπεριφορών και προκαταλήψεων, μόνο που η χάραξη της αντεγκληματικής πολιτικής κάθε φορά επηρεάζεται από τις θεωρίες που κυριαρχούν στον επιστημονικό χώρο και διανθίζεται ως προς το περιεχόμενο της, με την ορολογία της εποχής.

Το 13^ο αιώνα θεμέλιο της ποινής είναι η κατηγορηματική προσταγή του νόμου, που δεν μπορεί πότε να υποβιβαστεί σε μέσο για κάποιο σκοπό, το δε είδος και η ένταση της τιμωρίας είναι ανάλογη με τη βαρύτητα της πράξης (ανταποδοτικός χαρακτήρας της ποινής) .

Με τη δημιουργία της «κλασικής σχολής» (19^{ος} αιώνας) η ποινή, στα πλαίσια της **ανταπόδοσης**, χαρακτηρίζεται αρχικά ως πραγμάτωση της δικαιοσύνης, με την έννοια της κάθαρσης ή εξιλέωσης και μετά στα πλαίσια της **αναλογίας**, το μέγεθος της ποινής εξαρτάται όχι μόνο από το μέγεθος της βλάβης αλλά και από το βαθμό καταλογισμού στο δράστη (**απόλυτες θεωρίες** που ανατρέχουν στο παρελθόν για να δικαιολογήσουν την ποινή) (Σπινέλλη Δ., Αθήνα-Κομοτηνή, 1990) .

Με τα ρεύματα των ιδεών που εδραιώθηκαν και διαδόθηκαν με τη Γαλλική Επανάσταση που αποβλέπουν αντίθετα στο μέλλον (σχετικές θεωρίες), κυριαρχεί η αντίληψη ότι το κράτος επιδιώκει με την ποινή ορισμένους σκοπούς, ανάλογα δε με την τακτική που ακολουθεί για να τους επιτύχει και με το αν απευθύνεται για το λόγο αυτό στην ολότητα ή στο άτομο, γίνεται διάκριση σε γενική ή ειδική πρόληψη.

Οι **ενωτικές τέλος θεωρίες** συνδυάζουν τα δύο προηγούμενα θεωρητικά σχήματα. Η γενική πρόληψη, η ειδική πρόληψη και η ανταπόδοση θεωρούνται καθοριστικοί παράγοντες για την απειλή, την επιμέτρηση και την εκτέλεση της ποινής.

Στα πλαίσια των ενωτικών θεωριών το θεωρητικό σχήμα του Ι. Μανωλεδάκη ανταποκρίνεται περισσότερο στη φύση και τους σκοπούς της ποινής, έτσι όπως εμφανίζονται στα πλαίσια της ποινικής καταστολής στη Ελλάδα και της μεταχείρισης των ανηλικών παραβατών του νόμου. Αναγνωρίζει τους σκοπούς της ποινής, χωρίς και να αγνοεί (όπως οι σχετικές θεωρίες) τον κοινωνικό – ανταποδοτικό χαρακτήρα της ποινής (Σπινέλλη Δ., Αθήνα-Κομοτηνή, 1990).

Η απειλή επιβολής ποινικών κυρώσεων στην περίπτωση εγκλήματος από ανήλικο, σκοπό έχει τη γενική πρόληψη. Όταν αυτό τελεστεί, η συγκεκριμένη ποινική κύρωση που επιβάλλεται σκοπό έχει να ανταποδώσει στο δράστη το κοινωνικό κακό που προξένησε με το έγκλημα. Να δώσει δηλαδή την απάντηση της οργανωμένης κοινωνίας για την εγκληματική του συμπεριφορά. Η **ειδική πρόληψη**, τέλος, που υλοποιείται με την έκτιση της ποινής, περιέχει μέσα της και το στοιχείο της γενικής πρόληψης αλλά και της ανταπόδοσης

Πράγματι στην πράξη κυριαρχεί ένας τιμωρητικός ανταποδοτικός χαρακτήρας της έκτισης της ποινής ενώ η βελτίωση του εγκληματία μένει συνήθως ουτοπική. Κυρίαρχη αντίληψη παραμένει το ότι οι παράγοντες του εγκλήματος οφείλονται στο πρόσωπο του εγκληματία και όχι σε κοινωνικά αίτια ή στις στιγματικές επιδράσεις της αντίδρασης των μελών μιας κοινωνίας απέναντι στο άτομο που παρεκκλίνει (Η. Δασκαλάκης, 1981, σελ. 21)

Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Foucault: Εκείνος που έχει σχέση με την ποινική δικαιοσύνη, είναι βέβαια ο παραβάτης, αλλά αυτός που έχει σχέση με το σωφρονιστικό μηχανισμό είναι κάποιος άλλος είναι ο εγκληματίας, βιογραφική μονάδα, πυρήνας του «επικίνδунου», εκπρόσωπος κάποιου είδους ανωμαλίας.

Επομένως πρέπει να επέμβουμε δραστικά στην προσωπικότητά του, να την αναδομήσουμε και να επανεξετάσουμε πλέον το άτομο υγιές στο κοινωνικό περιβάλλον. Τόσο τα κοινωνικά αίτια όσο και η προσπάθεια απόλειψης των στιγματικών αντιδράσεων που προσδίδουν στο άτομο την ετικέτα του εγκληματία, παραμένουν σε δεύτερη μοίρα.

Έτσι εξηγείται η εμμονή στην εκπόνηση προγραμμάτων **ατομικής μεταχείρισης** των εγκληματιών, τα οποία ποικίλουν σε περιεχόμενο κινούνται όμως σε αμφίβολα συνταγματικά πλαίσια.

Απέναντι στον ανήλικο εγκληματία ειδικότερα, ανάγονται μεγαλύτεροι ορίζοντες στις δυνατότητες παρέμβασης των οργάνων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Η ορθή διαμόρφωση της προσωπικότητας των νεαρών παραβατών, η σωστή κοινωνικοποίησή τους θεωρείται από εκείνους που εκπονούν το πλαίσιο της σωφρονιστικής μεταχείρισης ευκολότερη υπόθεση αλλά συγχρόνως και περισσότερο απαραίτητη σε σχέση με τους ενηλίκους. Το επιχείρημα ότι από την παρέμβαση τους αυτή θα τεθούν οι βάσεις για μια θετική μελλοντική εξέλιξη των παιδιών αυτών αποτελεί το επαναλαμβανόμενο «άλλοθι».

Πάντως, στόχος του σωφρονισμού των ανηλίκων δεν είναι ούτε η βελτίωση ούτε η επανακοινωνικοποίησή τους. Εφόσον η μεταχείρισή τους εξακολουθεί να ασκείται στα καταναγκαστικά πλαίσια της στέρησης της ελευθερίας, με τα στερεότυπα που χαρακτηρίζουν τους εγκλείστους των σωφρονιστικών καταστημάτων ο στόχος δεν μπορεί να αναζητηθεί πέρα από τα τείχη της φυλακής και το ρόλο που αυτή επιτελεί, ως σύμβολο και ως θεσμός. Η τήρηση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας «Εντός και Εκτός τειχών» αποτελεί και θα εξακολουθήσει, κάτω από τις σημερινές συνθήκες να αποτελεί τη πεμπτούσια του σωφρονιστικού ιδεώδους.

Από την άλλη πλευρά, η αδυναμία των νεαρών ατόμων να αμυνθούν απέναντι στους καταναγκαστικούς αυτούς μηχανισμούς διευκολύνει το έργο εκείνων που χαράζουν τα πλαίσια της σωφρονιστικής μεταχείρισης.

Η αυθαιρεσία όμως του επίσημου κοινωνικού ελέγχου δεν σταματά στους παραβάτες ανηλίκους. Επεκτείνεται και στα νεαρά εκείνα άτομα που δεν έχουν διαπράξει κάτι το αξιόποιο, που περισσότερο χρειάζονται τα ίδια περίθαλψη γιατί είναι θύματα είτε στην κυριολεξία, είτε μεταφορικά λόγω των συνθηκών διαβίωσής τους. Και στα άτομα αυτά επιβάλλονται μέτρα καταναγκαστικού χαρακτήρα, εφαρμόζονται

πράγματα «ειδικής μεταχείρισης». Και δεν χρειάζονται φυσικά εμπειρικές έρευνες για να διαπιστώσει κανείς τα καταστροφικά αποτελέσματα που επέρχονται στα ανήλικα αυτά άτομα.

Μέσα από αυτού του είδους την αντίδραση, όπου στην κυριολεξία καταστρατηγούνται η διάκριση των εξουσιών και άλλες συνταγματικές επιταγές, διαφαίνεται η επιθυμία και η ένταση της παρέμβασης της πολιτειακής εξουσίας, σε θέματα ουσιαστικά άσχετα με την καταστολή του εγκλήματος, με απώτερο στόχο αφενός τη χειραγώγηση των πολιτών και αφετέρου την ανάπλαση του στερεότυπου του «αντικοινωνικού», «επικίνδυνου» ατόμου για τη μελλοντική εξασφάλιση του σταθερού αριθμού εκείνων, των μόνων, που θα ευθύνονται αποκλειστικά για τη διαιώνιση του εγκληματικού φαινομένου. (Α. Χαΐδου, 1990, σελ 19 – 25).

2. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΕΤΙΚΕΤΑΣ

Στην Ελλάδα το έτος 2001-2002 υπεβλήθησαν σε αναμορφωτήριο ή θεραπευτικά μέτρα ή εκλείσθησαν σε καταστήματα αγωγής ή σωφρονιστικά 5.760 ανήλικοι και γενικά ο αριθμός των ανεξέλεγκτων νέων ανέρχεται στη χώρα μας σε δεκάδες χιλιάδες, όπως προκύπτει από στοιχεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης . Η περιορισμένη αυτή σχετικά έκταση του προβλήματος της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων εξηγεί την έλλειψη στην ελληνική νομική επιστήμη ενός όρου που να αποδίδει όσο το δυνατό καλύτερα τον όρο «νεανική παράβαση», «νεανική παραβατικότητα» . Η εξεύρεση και καθιέρωση ενός ελληνικού νομικού όρου που να καλύπτει τις περιπτώσεις ανήλικων παραβατών δεν πηγάζει μόνο από την ανάγκη μιας τυπικής προσαρμογής προς αρκετές από τις σύγχρονες, ξένες νομοθεσίες, αλλά έχει και ουσιαστική σημασία. Η απόλειψη του όρου «ανήλικοι εγκληματίες» κατά πρώτο λόγο από τον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα κι ύστερα από το λεξιλόγιο όσων ασχολούνται με ανηλίκους μπορεί να αποτελέσει αρχή μιας ανανεωτικής κινήσεως στον τομέα αυτόν. Μ' αυτόν τον τρόπο είναι δυνατόν να τεθούν οι βάσεις για μια ορθότερη αντιμετώπιση των παραβατών σύμφωνα με σύγχρονα κοινωνικοψυχολογικά κριτήρια . Η «αποποινικοποίηση» πάλι της αντικοινωνικής συμπεριφοράς ανηλίκων ενδέχεται αλυσιδωτά να επιδράσει ευνοϊκά πρώτα στους ίδιους τους ανήλικους και μετά και στο κοινωνικό περιβάλλον τους. (Καλλιόπης Σπινέλλη, 1976, σελ 785).

α) Νομική Άποψη

Το Κεφάλαιο Θ' του Ποινικού Κώδικα τιτλοφορείται, όπως είναι γνωστό, «ανήλικοι εγκληματίαι». Στα άρθρα όμως που ακολουθούν, ενώ δίνεται ο ορισμός του ανηλίκου, δεν ορίζεται ρητώς σε ποιες περιπτώσεις εφαρμόζονται οι διατάξεις αυτές. Σύμφωνα με την ερμηνεία των άρθρων αυτών όποτε τελείται από ανήλικο πράξη η οποία αν τελείτο από ενήλικο θα αποτελούσε «έγκλημα». Έχουμε έγκλημα που διεπράχθει «υπό ενδείκνυται να χρησιμοποιείται ο όρος «εγκληματίας» στην περίπτωση των ανηλίκων, για τους εξής κυρίως λόγους:

1) Σύμφωνα με το νόμο (αρθρ. 14 παρ. 1Π. Κ.) έγκλημα είναι η **καταλογιστική** πράξη, ενώ οι περισσότερες πράξεις των ανηλίκων δεν είναι καταλογιστές (π.χ. αρθρ. Π.Κ.).

Βέβαια διδάσκεται, ότι η συμπεριφορά που πληροί όλες τις προϋποθέσεις του άρθρου 14 παρ. 1Π.Κ. πρέπει να χαρακτηριστεί ως «πλήρες» έγκλημα. Η συμπεριφορά εξάλλου που πηγάζει ψυχικά από ακαταλόγιστο άνθρωπο (και επομένως δεν ανταποκρίνεται στον ορισμό) της παραπάνω διατάξεως σε όλα του τα στοιχεία) πρέπει να ονομάζεται **«ατελές έγκλημα»**. Το ερώτημα όμως είναι εάν η κατασκευή αυτή, η οποία διευθετεί ορολογικώς τη φαινομενική ασυνέπεια ανάμεσα στο άρθρο 14 παρ. 1 Π.Κ. και την επικεφαλίδα του Κεφαλαίου Θ' του Π.Κ. εξυπηρετεί τους πραγματικούς σκοπούς στους οποίους πρέπει να αποβλέπει το δίκαιο των ανηλίκων.

Αλλά και όπου οι ανήλικοι θεωρούνται ποινικώς υπεύθυνοι, ο τρόπος ποινικής ευθύνης τους είναι ιδιαίζων, αφού ως κριτήριο επιβολής του ποινικού σωφρονισμού λαμβάνεται κυρίως η ανάγκη σωφρονισμού, που θα συγκρατούσε τους έφηβους από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων (άρθρο 127 Π.Κ.)

2) Στο τμήμα αυτό του Κώδικα απομακρύνεται ο νομοθέτης από την αρχή *nulla poena sine lege* και ακολουθεί το σύστημα της αορίστου ποινής, έτσι ώστε μόνο η δικαστική απόφαση να καθορίζει την εξατομικευμένη μεταχείριση του ανηλίκου (Σπινέλλη Δ., Αθήνα-Κομοτηνή, 1990).

Σύμφωνα με το σύστημα αυτό, ο δικαστής ανηλίκων ενεργεί σαν «καλός πατέρας» κι έχει ευρείες εξουσίες, οι οποίες του ανατέθηκαν ακριβώς διότι η αντικοινωνική συμπεριφορά του ανηλίκου από την πιο σοβαρή ως την λιγότερο επικίνδυνη εξετάζεται μόνο σαν σύμπτωμα των προβλημάτων του. Το σύμπτωμα αυτό υπογραμμίζει την ανάγκη να υποβληθεί ο ανήλικος σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα και κατ' εξαίρεση σε ποινικό σωφρονισμό .

Επομένως το σύστημα των διατάξεων του ισχύοντος δικαίου κατ' αρχήν δεν επιβάλλει τη χρησιμοποίηση του όρου «εγκληματίας» στην περίπτωση των ανηλίκων. Κατά δεύτερο δε λόγο περιέχει αποκλίσεις από τον τρόπο αντιμετώπισης των ανηλίκων παραβατών οι οποίες ίσως υποδηλώνουν την ανάγκη και σκοπιμότητα χρησιμοποίησης άλλου όρου για τον χαρακτηρισμό των ανηλίκων που διαπράττουν αξιόποινες ποινές. (Καλλιόπης Σπινέλλη, 1976, σελ. 786).

β) Θεωρητική Άποψη.

Η κίνηση της δημιουργίας ξεχωριστών δικαστηρίων ανηλίκων στηρίχθηκε στη θέση ότι ο ανήλικος παραβάτης των ποινικών νόμων δεν είναι μικρογραφία του ενηλίκου εγκληματία κι επομένως κάθε εξομοίωση ή εξίσωση γι' αυτόν – άρα και ο χαρακτηρισμός του ως εγκληματία – αποβαίνει σε βάρος του ανηλίκου.

Με το θέμα του χαρακτηρισμού ή του στιγματισμού ή της επικολήσεως της ετικέτας (labeling), με το οποίο θα μπορούσαμε να στηρίζουμε την άποψή μας, έχει ασχοληθεί μια πλειάδα αμερικανών κοινωνιολόγων. Από αυτούς θα αναφέρουμε ενδεικτικά του Tannenbaum, Lemert, Erikson και Becker. Ο τελευταίος μάλιστα θα μπορούσε να διεκδικήσει την πατρότητα της λεγομένης «Θεωρίας της ετικέτας», μιας θεωρίας που αναπτύχθηκε μέσα στα πλαίσια του τμήματος εκείνου της κοινωνιολογίας που αποκαλείται «αποκλίνουσα συμπεριφορά» (deviant behavior) (Παπαδημητρίου, Πάτρα, 1979) .

Σύμφωνα με τις απόψεις που αναφέρθηκαν πιο πάνω ως αποκλίνουσα συμπεριφορά δεν θεωρείται απλώς κάθε συμπεριφορά που αποκλίνει απλώς από τους παραδεδειγμένους κανόνες αλλά κυρίως εκείνη η συμπεριφορά που είναι αποτέλεσμα αλληλενέργειας (interaction) ανάμεσα στον φορέα της συμπεριφοράς και σε όσους την προσδιορίζουν και την χαρακτηρίζουν «αποκλίνουσα». Αυτού του είδους η συμπεριφορά εξηγείται δηλαδή από κοινωνικούς παράγοντες μάλλον παρά από βιολογικούς ή ψυχολογικούς. Όπως χαρακτηριστικά έχει λεχθεί «δεν υποδύεται κανείς τα αποκλίνοντα (deviant) προτού τον χαρακτηρίσουν έτσι οι άλλοι ή ο ίδιος ο εαυτός του.»

Εισηγητής βασικών αντιλήψεων γύρω από την αποκλίνουσα συμπεριφορά μπορεί να θεωρηθεί ο Merton. Αυτός επεσήμανε την ανάγκη να διερευνηθούν τα διάφορα είδη αποκλίνουσας συμπεριφοράς

(όπως η εγκληματική, η ψυχική ασθένεια, η καλλιτεχνική δημιουργία, η εξτρεμιστική πολιτική δραστηριότητα, ο αλκοολισμός, η διανοητική καθυστέρηση, η κωφαλαλία κ.λ.π.). Ο Merton πρότεινε επίσης, να διευρυνθούν οι αντιδράσεις ως προς την αποκλίνουσα συμπεριφορά των ομάδων που συμμορφώνονται με τις κοινωνικές επιταγές (Παπαδημητρίου, 1979, Τσαούσης, Αθήνα, 1998).

Επίσης ο Cohen είχε αποδείξει τη σκοπιμότητα της μελέτης των αντιδράσεων αυτών και μάλιστα του τρόπου με τον οποίο οι αντιδράσεις ορισμένων ομάδων τείνουν να δημιουργήσουν ή να απαλείψουν την αποκλίνουσα συμπεριφορά.

Για την εγκληματικότητα συγκεκριμένα από το 1937 ήδη είχε εκφρασθεί με σαφήνεια ο Tannenbaum ο οποίος έγραψε: «Η διαδικασία της δημιουργίας ενός εγκλήματος είναι μια διαδικασία αναρτήσεως επάνω του, του κατάλληλου διακριτικού χαρακτηρισμού του ως εγκληματία, αναγνώρισεως του, προσδιορισμού της περιγραφής του, διαχωρισμού του από τους νομοταγείς πολίτες, δημιουργίας σ' αυτόν της συνειδήσεως ότι είναι εγκληματίας, σε τελευταία ανάλυση είναι ένας τρόπος υποκινήσεως, υποβολής, εμφάσεως και επικλήσεως εκείνων ακριβώς των χαρακτηριστικών για τα οποία του αποδίδεται η μομφή» (Παπαδημητρίου, Πάτρα, 1979).

Πάντως τα θεμέλια της «θεωρίας» της ετικέτας έθεσε μάλλον ο Lemert ο οποίος ανέλυσε τις σχέσεις αποκλίνουσας συμπεριφοράς και αντιδράσεων της κοινωνίας. Σ' αυτόν φαίνεται πως στηρίχθηκε ο Becker για να καταλήξει στη χαρακτηριστική διαπίστωση – ορισμό: «αποκλίνουσα συμπεριφορά είναι εκείνη η συμπεριφορά επάνω στην οποία επικολλάται η ετικέτα αποκλίνουσα. Η απόκλιση δηλαδή είναι δημιούργημα διαφόρων κοινωνικών ομάδων, οι οποίες πρώτα χαρακτηρίζουν ορισμένα άτομα ως αποκλίνοντα και ύστερα τα απομονώνουν από τους νομοταγείς πολίτες. Σημαντική θέση επομένως

στην ανάλυση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς κατέχει, όπως θα έλεγε ο Erikson, όχι μόνο ο ίδιος ο αποκλίνων αλλά και το κοινό ή το ακροατήριο.

Τη συνοπτική παρουσίαση της θεωρίας της ετικέτας και τη συσχέτιση της προς τις δυσμενείς επιπτώσεις, που δεν είναι δυνατό να έχει για τους ανήλικους ο χαρακτηρισμός τους από το Ποινικό Δίκαιο ή και από τρίτους ως «ανήλικων εγκληματιών», θα συμπλήρωνε και θα διευκρίνιζε η αναφορά σ' ένα επεισόδιο αυτοκτονίας, όπως το περιγράφει ο ανθρωπολόγος Malinowski (Κωτούλα Ελ., κ.α., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα, 1995). Ένας νέος που άνηκε στη φυλή Trobriander της Αφρικής παραβίασε τους κανόνες της εξωγαμίας συνάπτοντας ερωτικές σχέσεις με την πρώτη πλευρά της μητέρας του, εξαδέλφη του η οποία ήταν μάλιστα και αρραβωνιασμένη. Οι παράνομες σχέσεις τους έγιναν γρήγορα γνωστές στο γένος και αποδοκιμάστηκαν. Η αποδοκιμασία όμως δεν ήταν έντονη παρ' όλο που στους ιθαγενείς εκείνους επικρατούσε η φοβερή δοξασία σύμφωνα με την οποία εάν στο γένος διαπραχθεί αιμομιξία, θα προκύψουν πληγές, ασθένειες, ακόμα και θάνατος. Τη στιγμή όμως ο μνηστήρας που είχε παραγνωρισθεί κατηγορήσε τον αιμομίκτη μπροστά σε όλους, η κοινή γνώμη ξεσηκώθηκε εναντίον του. Την άλλη μέρα ο νέος αυτοκτόνησε.

Μια προσπάθεια συσχέτισεως των διαπιστώσεων του Malinowski με το πρόβλημα της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων θα μας οδηγούσε στα ακόλουθα συμπεράσματα: εφόσον δεν χαρακτηριστεί ως εγκληματίας ο ανήλικος τελετουργικά και δημόσια, η αντίδραση η αποδοκιμασία του κοινού ήπια, η κοινή γνώμη εφησυχάζει. Από τη στιγμή όμως που η συμπεριφορά του ανηλίκου χαρακτηριστεί από ένα θεσμό (το Ποινικό Δίκαιο, την εκπαίδευση, την οικογένεια) ως εγκληματική, το κοινό (ο δάσκαλος, ο γονέας, ο εργοδότης, οι συμμαθητές, οι σύντροφοι ή και οι ξένοι) δεν εξεγείρεται μεν στην

κυριολεξία – όταν πρόκειται για εξελιγμένη κοινωνία – αρχίζει όμως πλέον να αντιμετωπίζει τον ανήλικο με σκεπτικισμό ή και με άρνηση σαν να επρόκειτο για έναν ώριμο και αμετανόητο εγκληματία. Από τη στιγμή δηλαδή που θα αναγνωρισθεί με κάποιο τελετουργικό τρόπο η συμπεριφορά του ανηλίκου ως εγκληματική, επικολλάται σ' αυτόν η ετικέτα «εγκληματία» και τότε παύει αυτός. Είναι σαν να αυτοκτονεί εκείνο το τμήμα του εαυτού του που μπορεί να συμμορφωθεί με τις κοινωνικές και ηθικές επιταγές κι απομένει εκείνο το τμήμα το οποίο πλέον θεωρεί τον εαυτό του εγκληματικό. Επακόλουθα αυτής της ταυτίσεως με το εγκληματικό πρότυπο είναι η βαθμιαία μεταβολή του συστήματος αξιών του και η παραδοχή αντικοινωνικών αξιών, η αναζήτηση και δημιουργία εγκληματικών συναναστροφών, η συμμετοχή σε εγκληματικές ενέργειες κ.τ.λ.(Κωτούλα Ελ., κ.α.,Πτυχιακή Εργασία,Πάτρα,1995).

Πιο πάνω αναφέρθηκαν οι συνέπειες που μπορεί να έχει ο αρνητικός χαρακτηρισμός γενικά και ειδικότερα ο χαρακτηρισμός του ανηλίκου ως εγκληματία. Είναι ευνόητο, ότι οι συνέπειες αυτές δεν συνάπτονται μόνο προς μια συγκεκριμένη λέξη αλλά προς κάθε ετικέτα είτε αυτή συνιστάται σε λέξεις είτε σε ενέργειες είτε ακόμα και σε διαδικασίες, που μπορεί να δημιουργήσουν ανάλογες εντυπώσεις στα μέλη της κοινωνίας. Ακόμα θα πρέπει να διευκρινισθεί ότι οι υποστηρικτές της «θεωρίας» της ετικέτας δεν ισχυρίσθηκαν ότι αρκεί ν' αποκαλέσει ή να χαρακτηρίσει κανείς ένα άτομο «εγκληματία» για να γίνει το άτομο αυτό εγκληματίας. Πραγματικά, η έκταση ή η ακριβής μορφή της επιδράσεως που έχει η επικόλληση της όποια ετικέτας δεν είναι γνωστή. Πάντως το ότι δημιουργεί συνέπειες ο αρνητικός χαρακτηρισμός είναι δυνατό να εξακριβωθεί ερευνητικά όπως φαίνεται αμέσως πιο κάτω (Καλλιόπης Σπινέλλη, 1976, σελ 790).

γ) Εμπειρική Άποψη

Η συστηματική παρατήρηση ορισμένων πραγματικών γεγονότων οδηγεί συχνά στη δημιουργία «υποθέσεων» προς διερεύνηση. Τέτοια γεγονότα που συνήθως υποκύπτουν στην αντίληψή μας ή αντιφέρονται στον τύπο αποτελούν και τα δύο περιστατικά, που παρατίθενται πιο κάτω, ως εισαγωγή στην περιληπτική παρουσίαση των ερευνών που ακολουθούν.

Το πρώτο περιστατικό αναφέρεται σ' έναν ομοφυλόφιλο, τον οποίο δεν εμποδίζει η ιδιότητά του αυτή να είναι καλός στην εργασία του. Από τη στιγμή όμως που αποκαλύπτεται ως ομοφυλόφιλος από τους γύρω του, ενδέχεται να μην είναι εφικτό γι' αυτόν να συνεχίσει την εργασία του στο χώρο αυτό.

Το ίδιο συμβαίνει και με τον οπιομανή, του οποίου η δυνατότητα προς εργασία δεν έχει επηρεασθεί από τη χρήση του οποίου, αφ' ότου όμως γίνει γνωστό το πάθος του, επακολουθεί η απόλυσή του.

Τα προβλήματα που δημιουργούν η επαγγελματική αστάθεια η ανεργία και στη συνέχεια η έλλειψη πόρων ζωής είναι προφανή. Δημιουργείται δηλαδή και στις περιπτώσεις αυτές που ο Merton ονόμασε «αυτοεκπληρούμενη προφητεία». Η κοινωνία «προφητεύει» αλλά και προδιαγράφει τη δυσμενή εξέλιξη του ομοφυλόφιλου, του οπιομανή – του οποιουδήποτε αποκλίνοντος – του ατόμου με το βεβαρημένο ποινικό μητρώο ή εκείνου που φέρει την ετικέτα, «πρώην κατάδικος» κλπ.

Παρόμοιες καταστάσεις με αυτές που αναφέρθηκαν επέλεξαν κοινωνικοί επιστήμονες προκειμένου να διερευνήσουν τον τρόπο με τον οποίο επιδρά πάνω σε ορισμένα άτομα η διαδικασία της επικολλήσεως της ετικέτας. Ενδεικτικά μνημονεύουμε μια καθαρά εγκληματολογική έρευνα. (Καλλιόπης Σπινέλλη, 1976, σελ 793).

3. Ο ΝΕΥΡΩΣΙΚΟΣ, Ο ΜΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΜΕΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΨΕΥΔΟΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΝΗΛΙΚΟΣ ΤΩΝ

R.L JENKINS ΚΑΙ L.E HEWITT

Όσοι έχουν μια μακροχρόνια πείρα στη διδασκαλία θα συμφωνήσουν πως ορισμένα πράγματα προσφέρονται περισσότερο από άλλα για την διαδικασία της διδασκαλίας και αντίστοιχα της μάθησης . Ένα από αυτά είναι και η τυπολογία παραβατικότητας του ψυχιάτρου R.L Jenkins και του συμπολίτη του και κοινωνιολόγου L.E Hewitt ύστερα από μελέτη 500 περιπτώσεων στο Συμβουλευτικό Ινστιτούτο Παιδιού της πολιτείας του Μίσιγκαν των Η.Π.Α (Κωτούλα Ελ., κ.α Πτυχιακή ,Πάτρα, 1995).

Η θεωρητική ερμηνεία της τυπολογίας αυτής στηρίζεται στην έννοια της αναστολής και του ελέγχου των εσωτερικών παρορμήσεων . Οι Jenkins και Hewitt θεωρούν ότι η προσωπικότητα έχει έναν κεντρικό πυρήνα που τον αποτελούν οι πρωτόγονες ορμές –κάτι αντίστοιχο με το Id (το εκείνο) της φροϋδικής θεωρίας. Ο πυρήνας αυτός στο φυσιολογικό άτομο (ενήλικους και μεγαλύτερα παιδιά) περιστοιχίζεται από ένα περίβλημα , το οποίο αποτελούν οι αναστολές που διαθέτει το άτομο για να παρεμποδίσει την εκδήλωση και την απαίτηση για ικανοποίηση των πρωτόγονων αυτών ορμών –κάτι παρόμοιο με το φροϋδικό Υπερεγώ (Παρασκευόπουλος, Αθήνα, 1989,σελ.100).

Σε ορισμένα άτομα οι αναστολές αυτές είναι υπερβολικά αυστηρές και άκαμπτες . Το παρεμποδιστικό περίβλημα που σχηματίζουν γύρω από τις παρορμήσεις είναι σχεδόν αδιαπέραστο . Αντίθετα σε άλλα άτομα οι αναστολές αυτές είναι ελλειμματικές και χαλαρές με αποτέλεσμα το παρεμποδιστικό περίβλημα να είναι εύκαμπτο , στην ουσία δεν υπάρχει . Στην πρώτη περίπτωση , το άτομο αυτοκαταπιέζεται και τελικά για να

δώσει λύση στις ενδοψυχικές συγκρούσεις ανάμεσα στο Id και στο Υπερεγώ , εκδηλώνει νευρωσικά συμπτώματα . Στη δεύτερη περίπτωση , το άτομο αφήνει τελείως ελεύθερες τις παρορμήσεις του να εκδηλωθούν και να ικανοποιηθούν , γίνεται δηλαδή ο μη κοινωνικοποιημένος επιθετικός παραβάτης.

Η αξία της τυπολογίας αυτής δεν βρίσκεται στην πιστότητα αποτυπώσεως της πραγματικότητας . Όπως και οι ίδιοι ισχυρίζονται : ‘‘Η περιγραφή αυτών των τύπων είναι μια σύμπτυξη τυπικών τάσεων . Καμιά περίπτωση δεν μπορεί να ταιριάζει απόλυτα στην τυπολογία ‘’.

Επιπρόσθετα δεν θα μπορούσε κανείς να αξιολογήσει θετικά την τυπολογία αυτή , αν έπαιρνε σαν κριτήριο το θεωρητικό υπόβαθρο όπου στηρίζεται . Είναι γνωστές οι αντιρρήσεις και οι κριτικές που έχουν διατυπωθεί πάνω στη φροϋδική ερμηνεία . Όμως η εξοικείωση με τα σύνδρομα που περιγράφουν οι συγγραφείς και κυρίως η συσχέτισή τους με το κατάλληλο είδος ψυχοθεραπείας εμπλουτίζει αισθητά το σκεπτόμενο άτομα που χειρίζεται περιπτώσεις ανήλικων παραβατών (Κωτούλα Ελ., κ.α..Πτυχιακή Εργασία ,Πάτρα, 1995).

Ας δούμε όμως αναλυτικά τον κάθε ένα από τους τύπους ανήλικων παραβατών που περιέγραψαν οι Jenkins και Hewitt στη θεωρία τους.

ΤΥΠΟΣ Ι : ΝΕΥΡΩΣΙΚΟΣ ΑΝΗΛΙΚΟΣ

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως , στην προσωπικότητα του παιδιού αυτού το παρεμποδιστικό περίβλημα που σχηματίζεται γύρω από τις παρορμήσεις του είναι σχεδόν αδιαπέραστο . Οι πρωτόγονες παρορμήσεις δεν βρίσκουν κατάλληλη διέξοδο , το άτομο αυτοκαταπιέζεται και τελικά για να δώσει λύση στις ενδοψυχικές συγκρούσεις εκδηλώνει νευρωσικά συμπτώματα .

Ο νευρωσικός παραβάτης είναι ένα άτομο ευαίσθητο , αγχώδες και υπερκαταπιεσμένο . Νιώθει μόνος και ανήσυχος και υποφέρει από συναισθήματα προσωπικής ανεπάρκειας και κατωτερότητας . Η παραβατικότητά του παίρνει το χαρακτήρα ψυχαναγκαστικής και μοναχικής - χωρίς συνεργούς - κλοπής , κρυπτο-σαδισμού και σεξουαλικών διαταραχών , όπως της επιδειξιομανίας και της ηδονοβλεψίας . Είναι ακόμη το άτομο που εύκολα ενδίδει στις πιέσεις των άλλων , απαθές και ονειροπόλο . Νιώθει έντονες ενοχές για τις άδικες πράξεις του . Στο σχολείο δείχνει καλή διαγωγή και στο σπίτι παρουσιάζεται αρκετά υπάκουος και φιλαλήθης (Παρασκευόπουλος, Αθήνα,1989,σελ.100).

Η οικογένεια του νευρωσικού παραβάτη όπως την σκιαγραφεί ο Wright (Παρασκευόπουλος, Αθήνα,1989,σελ.104) είναι :

Ο νευρωσικός τύπος νεαρού παραβάτη κατάγεται συνήθως από ολιγομελή , μεσοαστική και χωρίς πολλές κοινωνικές επαφές , οικογένεια, μέσα στην οποία ο δεσμός με τους γονείς του είναι ισχυρός , η μητέρα είναι υπερπροστατευτική και αγχώδης και υπάρχει μια συναισθηματική αστάθεια στον έναν ή και στους δύο γονείς . Επίσης , οι γονείς εφαρμόζουν στυγνούς και αδιάλλακτους κανόνες πειθαρχίας στο

σπίτι . Οι κυρώσεις που επιβάλλουν στο παιδί είναι κυρίως ψυχολογικές , με την έννοια ότι αποτελούν απειλή για απόρριψη ή για απώλεια της αγάπης των γονέων .

Τέτοιες συνθήκες ευνοούν μια ισχυρή ταύτιση με τους γονείς και οδηγούν στο σχηματισμό ενός σκληρού , άκαμπτου και άλογου «Υπερεγώ». Εάν δεν καταλήξουν σε νεύρωση ή σε ψυχαναγκαστική παραπρωματικότητα , δημιουργούν έναν υπερβολικά ευσυνείδητο και αγχώδη χαρακτήρα , ο οποίος ζει με άμεμπτη αξιοπρέπεια , αλλά που οι ενστικτώδεις παρορμήσεις παραμένουν τελείως ανικανοποίητες και ο οποίος δεν μπορεί να ανεχθεί την «ανηθικότητα» των άλλων .

ΤΥΠΟΣ II : ΜΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΜΕΝΟΣ ΑΝΗΛΙΚΟΣ

Ο μη κοινωνικοποιημένος παραβάτης είναι κατά κανόνα ένα άτομο ακοινωνικό , επιθετικό και το οποίο , τελείως ανεμπόδιστα , αφήνει όλες τις εσωτερικές του παρορμήσεις να εκδηλωθούν και να ικανοποιηθούν άμεσα . Δείχνει προκλητική περιφρόνηση προς κάθε ηθικό κανόνα και απάθεια προς κάθε εντολή , τόσο των γονέων όσο και των δασκάλων , για συμμόρφωση(Παρασκευόπουλος, Αθήνα,1989,σελ.100).

Είναι συνήθως μνησικάκος , βαρύθυμος και δείχνει έντονη εχθρότητα και τάση εκβιασμού των γύρω του . Ρίχνει το φταίξιμο στους άλλους και νιώθει ότι τον αδικούν και τον καταδιώκουν . Οι έπαινοι και οι τιμωρίες τον αφήνουν εντελώς αδιάφορο και δεν νιώθει καθόλου ενοχές και τύψεις . Δεν είναι καθόλου δημοφιλής ανάμεσα στους συνομηλίκους του , εξαιτίας της σκληρότητας και των εχθρικών του συναισθημάτων , όμως όλοι φοβούνται την επιθετικότητα και την εκδικητικότητά του και τελικά τον αποδέχονται ως «αρχηγό» . Ο ίδιος χρειάζεται τη «συμμορία» του , όχι για τη φιλία που του παρέχουν τα μέλη της , αλλά για την ενίσχυση του αυτοσυναισθήματος που κερδίζει ο ίδιος από την υποτακτικότητά τους .

Ο μη κοινωνικοποιημένος επιθετικός παραβάτης κατά κανόνα προέρχεται από οικογένεια κατώτερης κοινωνικοοικονομικής στάθμης, στην οποία οι σχέσεις γονέων – παιδιού χαρακτηρίζονται από αμοιβαία καχυποψία , εχθρότητα και απόρριψη . Οι γονείς τιμωρούν αυστηρά , είναι ασυνεπείς και άδικοι . Είναι δύσκολο για το παιδί να ταυτιστεί με τους γονείς ,έτσι, η επιθετικότητα που προκαλείται από τη συμπεριφορά τους στο παιδί , δεν κατευθύνεται «κατά του εαυτού του» όπως συμβαίνει στην περίπτωση του παιδιού με ηθική συνείδηση , στρέφεται

προς τους άλλους και ξεσπάει εναντίον της κοινωνίας
(Παρασκευόπουλος, Αθήνα, 1989, σελ.104).

ΤΥΠΟΣ ΙΙΙ : ΨΕΥΔΟΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΝΗΛΙΚΟΣ

Τα παιδιά που ανήκουν στον τύπο αυτό έχουν σχεδόν ομαλή προσωπικότητα . Ο φλοιός των απαγορεύσεων είναι ομαλός προς την έσω-ομάδα , ενώ είναι ανεπαρκής προς την έξω-ομάδα (Κωτούλα Ελ., κ.α., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα. 1995) .

Τα παραπτωματικά αυτά άτομα αποτελούν πιστά μέλη «παιδικής συμμορίας» και διαθέτουν επαρκείς αναστολές , τις οποίες όμως εκδηλώνουν μόνο σε ότι αφορά τα μέλη της ομάδας τους . Δεν δείχνουν καμιά αυτοσυγκράτηση για τις αντικοινωνικές τους τάσεις απέναντι στα άτομα που δεν ανήκουν στην ομάδα. Ο ψευδοαντικοινωνικός ανήλικος όπως και ο ανήλικος του τύπου ΙΙ , περιφρονεί τα πρόσωπα κύρους (γονείς , δασκάλους , αστυνομικούς) , και είναι γενικά καχύποπτος , προκλητικός , απείθαρχος και εχθρικός (Παρασκευόπουλος, Αθήνα, 1989,σελ.101).

Σε καμία περίπτωση όμως δεν θα μπορούσαμε να πούμε ότι ένα τέτοιο παιδί είναι θύμα κάποιων βίαιων ανεξέλεγκτων παρορμήσεων . Πρόκειται περισσότερο για ένα παιδί που εκδηλώνει τυφλή συμμόρφωση και υποταγή στα μέλη της ομάδας για τα οποία νιώθει ένα συναίσθημα υποχρέωσης . Η «παρέα» του αυτή λειτουργεί για τον ίδιο τον ψευδοκοινωνικό παραβάτη ποικιλότροπα , ως υποκατάστατο της οικογένειας και ως συναισθηματικό αγκυροβόλι .

Οι οικογένειες από τις οποίες προέρχονται συνήθως οι ψευδοαντικοινωνικοί παραβάτες , είναι οικογένειες των οποίων το συναισθηματικό κλίμα χρωματίζεται έντονα , όχι μόνο από απορριπτικές και τιμωρητικές στάσεις , αλλά και από γονεϊκή αμέλεια , αδιαφορία , ψυχρότητα και απόσταση . Οι σχέσεις γονέων-παιδιού είναι σχέσεις αμοιβαίας αδιαφορίας (Παρασκευόπουλος, Αθήνα, 1989,σελ.104).

Οι γονείς είναι συνήθως αποτυχημένοι , σε κάποιες περιπτώσεις άποροι και συντηρούνται από το Κράτος . Το σπίτι είναι συνήθως μικρό και ακατάλληλο ενώ υπάρχουν πολλά άτομα στην οικογένεια . Ίσως και οι δύο γονείς να είναι αλκοολικοί και βίαιοι . Ο πατέρας της περισσότερες φορές είναι άρρωστος και ανίκανος να φροντίσει την οικογένειά του ενώ η μητέρα αν και ακατάλληλη κατάφερε να κοινωνικοποιήσει το παιδί της (Κωτούλα Ελ., κ.α.,Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα. 1995) .

4. ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

Το είδος της ψυχοθεραπείας εξαρτάται από τον τύπο στον οποίο ανήκει ή καλύτερα από την απόκλιση που παρουσιάζει ο ανήλικος παραβάτης .

1) Θεραπεία του νευρωτικού ανηλίκου

Η θεραπεία του νευρωτικού ανηλίκου είναι ο κλασικός τύπος που επιδέχεται θεραπεία . Στην περίπτωση αυτή , όπως έχει ήδη αναφερθεί βρισκόμαστε μπροστά σε ένα παχύ και αδιαπέραστο φλοιό απαγορεύσεων . Σκοπός επομένως της θεραπείας είναι να λεπτύνει τον φλοιό αυτό , έτσι ώστε οι πρωτογενείς παρορμήσεις να μπορέσουν να βρουν αδιέξοδο με έναν κοινωνικά παραδεκτό τρόπο (Κωτούλα Ελ., κ.α., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα, 1995) .

Για να το επιτύχει αυτό ο θεραπευτής θα πρέπει πρώτα από όλα να δημιουργήσει μια στενή σχέση μεταξύ του γονέα και του παιδιού . Σύμφωνα με τη φροϋδική θεωρία , ο ασθενής αρχίζει να τρέφει προς τον θεραπευτή του τα ίδια συναισθήματα που τρέφει προς τον γονέα του . Όταν αρχίζει να συμβαίνει αυτό , ο θεραπευτής έχει τη δυνατότητα να αρχίσει να αναλύει το Υπερεγώ , τον αδιαπέραστο φλοιό . Για να το πετύχει αυτό αφήνει τον ανήλικο να του λέει ότι περνάει από το μυαλό του , ακόμα και τα πιο άσχημα και «αισχρά» όνειρα και τις πιο «ανήθικες» σκέψεις του .

Ο θεραπευτής δεν καταδικάζει τον ανήλικο για τις αποκαλύψεις αυτές . Εξακολουθεί να τον παραδέχεται έως ότου ο ανήλικος αποκτήσει βαθμιαία την εμπειρία ενός «γονιού» που δεν θα τον απορρίπτει παρ' όλο που έχει αυτές τις μυστικές και «φοβερές» επιθυμίες . Τελικά ο

θεραπευτής οδηγεί τον ανήλικο στην ερμηνεία των ονείρων του και της συμπεριφορά τους .Κάνει τον ανήλικο να παραδεχτεί αυτές τις επιθυμίες και τις σκέψεις του .

Η θεραπεία θα έχει πετύχει όταν ο θεραπευτής τον πείσει πως παρ' όλα αυτά εξακολουθεί να μην τον απορρίπτει ή να τον θεωρεί ελεεινό . Μόνο τότε , οι πρωτόγονες παρορμήσεις θα μπορέσουν να βρουν μια όχι αντικοινωνική διέξοδο , τώρα που ο φλοιός των απαγορεύσεων έχει γίνει πιο λεπτός. Έτσι βαθμιαία τα άγχη θα υποχωρήσουν και τα νευρωτικά συμπτώματα δεν θα είναι πια απαραίτητα για να λύσουν τη σύγκρουση που έχει γίνει και αυτή ηπιότερη (Κωτούλα Ελ., κ.α.,Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα. 1995) .

2) Θεραπεία του μη κοινωνικοποιημένου ανήλικου

Στην περίπτωση αυτή το Υπερεγώ δεν χρειάζεται ανάλυση ή λείανση , αλλά σύνθεση. Εδώ ο θεραπευτής δεν χρειάζεται να καθησυχάσει τύψεις αλλά να δημιουργήσει . Πρέπει να επιβάλλει εξουσία , να προγραμματίσει απαγορεύσεις και περιορισμούς , ενδεχομένως και να τιμωρήσει .

Αυτό που χρειάζεται για να πετύχει η θεραπεία είναι μια στάση παραδοχής από την πλευρά του γονέα ή του υποκατάστατου του γονέα . Αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό για το μη κοινωνικοποιημένο , επιθετικό παιδί που αισθάνεται ότι το έχουν απορρίψει και περιμένει να το απορρίψουν ξανά . Η θεραπεία θα αρχίσει να αποδίδει καρπούς μόνο όταν το παιδί αισθανθεί ότι κάποιος ενδιαφέρεται πραγματικά για αυτό (Κωτούλα Ελ., κ.α.,Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα. 1995) .

Επόμενο βήμα , μετά τη δημιουργία της σχέσης που μόλις περιγράψαμε , ο θεραπευτής θα πρέπει να αρχίσει να ασκεί πίεση ώστε να αρχίσει ο ανήλικος να ακολουθεί ορισμένα επιβαλλόμενα πρότυπα συμπεριφοράς . Αυτό πρέπει να γίνει βαθμιαία και με πολύ αργό ρυθμό ώστε να μην δημιουργηθεί ρήξη στη σχέση παιδιού-θεραπευτή . Προνόμια τα οποία δίνονται από τον θεραπευτή πρέπει να ανακαλούνται και να επιστρέφονται σιγά-σιγά όταν γίνεται κατάχρηση .

Από τους παραπάνω λόγους γίνεται φανερό ότι τα μη κοινωνικοποιημένα παιδιά είναι δύσκολο να θεραπευτούν σε καθεστώς ελευθερίας για αυτό χρειάζονται την προστασία και τον έλεγχο ενός ιδρύματος . Και ενώ ο θεραπευτής θα αποδοκιμάζει ορισμένα πρότυπα συμπεριφορών θα πρέπει ταυτόχρονα να τονίζει το ενδιαφέρον του για το παιδί να το διαβεβαιώνει για την αγάπη του και να του εξηγεί γιατί τίθενται όρια και γιατί υπάρχουν απαγορεύσεις (Κωτούλα Ελ., κ.α.,Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα. 1995).

Αν και η μέθοδος ψυχανάλυσης που μόλις περιγράφηκε είναι η μόνη ενδεδειγμένη στην περίπτωση των μη κοινωνικοποιημένων παιδιών , ενέχει κάποιες δυσκολίες . Τα παιδιά αυτά δεν δημιουργούν εύκολα σχέσεις , δεν δένονται με άλλους ανθρώπους και όταν ότι κάτι τέτοιο τους συμβαίνει αντιδρούν και το εμποδίζουν αντιδρώντας .

3. Θεραπεία ψευδοαντικοινωνικού ανήλικου

Ο τύπος αυτός ανήλικου παραβάτη χρειάζεται για θεραπεία μια ισχυρή αρρενωπή προσωπικότητα που να έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει μαζί του μια θερμή σχέση , να προσφέρει γενναιόδωρα συναισθήματα , να τον αντιμετωπίζει δίκαια και τίμια και να μπορέσει χωρίς συμβιβασμούς να φθάσει στο επιδιωκόμενο αποτέλεσμα .

Στην περίπτωση αυτή έχουμε να κάνουμε με ένα παιδί που έχει περάσει από μια βασική κοινωνικοποίηση και στη συνέχεια έχει γίνει μέλος μιας επιθετικής ομάδας . Η κοινωνικοποίησή του εκφράζεται με την εξαιρετική ικανότητα που έχει για αφομοίωση προς την έσω-ομάδα και την ικανότητά του για ταύτιση με έναν αρρενωπό ενήλικο(Κωτούλα Ελ., κ.α., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα. 1995) .

Αφού ξεπεραστεί η δυσκολία στην επικοινωνία , η διαδικασία της θεραπείας αρχίζει με την διεύρυνση της έννοιας της έσω-ομάδας . Δηλαδή την πίστη και την αφοσίωση που δείχνει ο ανήλικος προς τους συντρόφους του πρέπει να αρχίσει να την αισθάνεται για έναν ευρύτερο κύκλο ανθρώπων . Η θεραπεία θα έχει αποτελέσματα είτε όταν απομακρυνθεί το παιδί από την ομάδα του πράγμα πολύ δύσκολο , είτε όταν συμπεριληφθούν στη θεραπεία όλα τα μέλη της ομάδας .

ΜΕΡΟΣ Δ

ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Ιστορικά , το κοινωνικό περιθώριο , αποτελούμενο από κοινωνικές δυνάμεις , δεν έλειψε από καμία κοινωνία . Από την εποχή που ήκμαζαν ακόμη οι αρχαίες κοινωνίες , υπήρχε το φαινόμενο της οικονομικό-πολιτιστικής περιθωριοποίησης σημαντικών κοινωνικών δυνάμεων που διαβιώνουν κάτω από άθλιες συνθήκες αποτελώντας το τελευταίο σκαλοπάτι της κοινωνικής διάρθρωσης (Σιδηροπούλου Αν.,Πτυχιακή Εργασία,Πάτρα,1997).

Τα αποτελέσματα της περιθωριοποίησης , ιδιαίτερος της νεολαίας , φάνηκαν άμεσα τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο . Η εμφάνιση της «αλλοτρίωσης» είναι το στοιχείο που φαίνεται να συμπληρώνει το κενό που δημιούργησε η έλλειψη ενδιαφέροντος για τα κοινά , η συλλογική προσπάθεια και η αγάπη για τη ζωή.

Η θεωρία της αλλοτρίωσης διατυπώθηκε από τον Κ. Μαρξ λίγο πριν από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα . Έγινε όμως για πρώτη φορά γνωστή στην αρχική της διατύπωση , το 1932 όταν δημοσιεύτηκαν τα ‘‘Οικονομικά και φιλοσοφικά χειρόγραφα του 1944’’ . Ο Μαρξ βλέπει την αλλοτρίωση ως φαινόμενο καθολικό , σαν μια κατάσταση που εμφανίζεται με τέσσερις τρόπους :

1. ως αλλοτρίωση του ανθρώπου από τη φύση
2. ως αλλοτρίωση του ανθρώπου από τους συνανθρώπους του
3. ως αλλοτρίωση του ανθρώπου από την εργασία

4. ως αλλοτρίωση του ανθρώπου από το προϊόν (Τσαούσης, Αθήνα, 1998).

Αποτέλεσμα της αλλοτρίωσης του ανθρώπου από τους συνανθρώπους και το περιβάλλον του , είναι η θεώρηση της κοινωνίας ως εχθρικής και αδιάφορης . Έτσι αυτόματα ανοίγει ο δρόμος για την εκδήλωση ακραίων συναισθηματικών αντιδράσεων . Δρόμος φυγής από το κοινωνικό αδιέξοδο στο οποίο οδηγούνται οι νέοι , είναι η χρήση οινόπνευματών ουσιών , ναρκωτικών ουσιών , η τάση αυτοκτονίας , η στροφή προς το έγκλημα , την αλητεία, την πορνεία και κάποιες φορές στην σύγκρουση με κάθε μορφή εξουσίας .

Η πρώτη μορφή οργανωμένης ομαδικής νεανικής εγκληματικότητας εμφανίστηκε στην Αγγλία το 1949 με το κίνημα των teddy-boys που γρήγορα εξαπλώθηκε και σε άλλες χώρες . Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κινήματος αυτού , εκτός από το νεαρό της ηλικίας (14 – 20 ετών περίπου), είναι η εξωτερική εμφάνιση (μαύρο δερμάτινο σακάκι και μπλου-τζιν παντελόνι) και το φύλο (δεν αναφέρθηκαν ποτέ γυναίκες) . Οι επιδεικτικές και θορυβώδεις εκδηλώσεις τους , με τις οποίες προσπάθησαν να δείξουν την αντίθεση τους σε κάποια κοινωνικά στερεότυπα συμπεριφοράς και διαβίωσης, σύντομα κατέληξαν σε μια ιδιόμορφη εγκληματική συμπεριφορά , που αν και δεν κατέχουν πρωτεύουσα θέση από άποψη ποινικής αξιολόγησης , αποδείχτηκε ιδιαίτερα ενοχλητική για το κοινωνικό σύνολο (Σιδηροπούλου Αν., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα, 1997) .

Στη Ελλάδα ο «τεντιμποϊσμός» εμφανίστηκε στην Ελλάδα τη δεκαετία του '50 με πιο ήπια μορφή . Η έντονη αντίδραση όμως της κοινής γνώμης έκανε την πολιτεία να μην περιοριστεί στην αντιμετώπιση των λίγων teddy-boy μέσω της σκληρής αστυνομικής πρακτικής (ατιμωτικό κούρεμα , διαπόμπευση κλπ) , αλλά να προχωρήσει το 1959 στη θέσπιση του Ν.Δ. 4000 περί τεντιμποϊσμού , το οποίο περιείχε

πολλές ατέλειες και αποτυχημένες από άποψη αντεγκληματικής πολιτικής, λύσεις.

Το κίνημα των hippies το οποίο παρουσιάστηκε τη δεκαετία του '60, ήταν τελείως διαφορετικό από το κίνημα των teddy-boys. Τα αποκαλούμενα «παιδιά των λουλουδιών», είχαν διαμορφώσει μια πιο ολοκληρωμένη και ώριμη ιδεολογία με έντονα ειρηνιστικά στοιχεία απορρίπτοντας παράλληλα, την πολιτική ως μέσο κοινωνικής παρέμβασης. Το ενδιαφέρον που παρουσιάζουν από άποψη εγκληματικότητας, είναι ανύπαρκτο αν εξαιρέσει κανείς την κατοχή και χρήση ναρκωτικών ουσιών, που χρησιμοποιήθηκαν κατά κόρον στα πλαίσια της ψυχεδελικής αναζήτησης.

Ιδιαίτερα σοβαρή από εγκληματική άποψη, εμφανίζεται η ύπαρξη συμμοριών από νέους στις μεγαλουπόλεις κυρίως της Αμερικής και της Ευρώπης (Τσαούσης, Αθήνα, 1998).

Στα μέσα της δεκαετίας του '70 εμφανίστηκε στην Αγγλία το κίνημα των punk (αλήτης), το οποίο συνδέθηκε με ένα ιδιαίτερο είδος μουσικής. Το κίνημα αυτό δεν παρουσίασε ιδιαίτερη εγκληματικότητα. Έγινε γρήγορα πασίγνωστο χάρη στον αυτοσαρκασμό του, την άγρια απελπισία του στίχου και της μουσικής του και τη διακωμώδηση έως και εξευτελισμού του αστικού τρόπου εμφάνισης με εκκεντρικά ρούχα και χτενίσματα.

Παρόμοιο είναι το φαινόμενο των λεγόμενων «ροκάδων» όπως έχουν επικρατήσει να λέγονται σήμερα. Η μόνη διαφορά είναι ότι κάποια παρεμφερή φαινόμενα υπάρχουν ήδη από τη δεκαετία του '60, ενώ η σχετική εγκληματικότητα παραμένει από τότε αμετάβλητη, περιλαμβάνοντας βασικά φθορές ξένης περιουσίας και σωματικές βλάβες σε βάρος τρίτων ή αστυνομικών οργάνων, τελούμενων κυρίως μετά από μουσικές συναυλίες.

Τέλος καυτό και σχεδόν πάντα επίκαιρο παρουσιάζεται το πρόβλημα της σύγκρουσης αναρχικών νέων με την έννομη τάξη και το φαινόμενο του «χουλιγκανισμού» δηλαδή το φαινόμενο της βίας στα γήπεδα . Έχοντας ένα ιδεολογικό πλαίσιο πιο σαφές από άλλες ομάδες που πιθανόν χρησιμοποιούν τα ίδια μέσα , οι ομάδες αναρχικών αμφισβητούν σε κάθε ευκαιρία κατεστημένες πολιτικές και κοινωνικές αξίες χρησιμοποιώντας μια μάλλον βίαιη μεθοδολογία διαιρώντας την κοινή γνώμη . Ο έντονα πολιτικός χαρακτήρας των πράξεων τους αποτελεί ένα επιπλέον πρόβλημα , καθώς φέρνει πολλές φορές εμπόδια στην πλήρη εφαρμογή του νόμου , ενώ παράλληλα οδηγεί σε αδιέξοδη πορεία , τουλάχιστον με βάση τις σημερινές οικονομικές πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες (Σίδηροπούλου Αν., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα, 1997).

2. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Στην εποχή μας , όπου η αλληλεπίδραση μεταξύ των λαών του κόσμου είναι μεγάλη , κυρίως λόγω των σύγχρονων τεχνικών μέσων επικοινωνίας , κάθε πρόβλημα θα πρέπει να εξετάζεται σε διεθνές και όχι σε εθνικό επίπεδο .

Τον τελευταίο καιρό παρατηρείται ένα έντονο κύμα βίας , κυρίως ομαδικής , από τους νέους . Οι πιο συνηθισμένες εκδηλώσεις αντικοινωνικής-παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι οι εξής :

- **Η βία στα γήπεδα** , που τα τελευταία χρόνια έχει πάρει επικίνδυνες διαστάσεις και στη χώρα μας .
- **Η φυγή από την πραγματικότητα** , την οποία οι νέοι επιτυγχάνουν με τον αρνητισμό . Μια μορφή αρνητισμού είναι και τα ναρκωτικά στα οποία καταφεύγουν οι νέοι , θέλοντας να δώσουν διέξοδο στα διάφορα προβλήματα που τους απασχολούν. Κύριος παράγοντας που οδηγεί τους νέους στη χρήση ναρκωτικών είναι η πίεση που δέχονται από την παρέα σαν πρόκληση να αποκτήσουν νέες εμπειρίες και σαν κίνδυνος αποκλεισμού απ' αυτή .
- **Αδικήματα κατά της περιουσίας**. Το μεγαλύτερο μέρος της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων αποτελούν τα αδικήματα κατά της περιουσίας (κλοπές). Οι ανήλικοι των ανεπτυγμένων χωρών κλέβουν αντικείμενα πολυτελείας ή άλλα είδη τεχνολογίας , ιδιαίτερα δε αυτοκίνητα.
- **Αδικήματα βίας κατά πρόσωπο**. Ανησυχητικό είναι το φαινόμενο των τελούμενων από τους ανηλικούς αδικημάτων βίας κατά πρόσωπο, θρασυτητας κατά της Αρχής , διατάραξης της δημόσιας τάξης και

άλλες συνηθισμένες παραβατικές-εγκληματικές πράξεις κυρίως ομαδικής βίας που διαπράττονται από επικίνδυνες συμμορίες νέων ατόμων.

- **Βίαιες αντιδράσεις νεαρών αναρχικών.** Σοβαρότερη μορφή αντικοινωνικής συμπεριφοράς είναι οι βίαιες αντιδράσεις μιας μερίδας αναρχικών νέων με τις οποίες προσπαθούν να εκδηλώσουν την αμφισβήτησή τους στις αιώνιες παραδεκτές αξίες .Η βασική τους θεωρία είναι η κατάργηση όλων των κρατών , ο εξαφανισμός του αστικού πολιτισμού , η ελεύθερη οργάνωση της ανθρωπότητας και η δημιουργία ενός καινούργιου ανθρώπινου κόσμου .Η αμφισβήτηση τους εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους φτάνοντας πολλές φορές και στο να διαταράξουν σοβαρά τον ρυθμό της ομαλής κοινωνικής ζωής (καταλήψεις κτιρίων , βανδαλισμοί κλπ.) τέλος
- **Στον τομέα των ηθών,** εμφανίζονται σήμερα ανησυχητικά φαινόμενα. Η αντικοινωνική-παραβατική συμπεριφορά των κοριτσιών εκδηλώνεται κυρίως με την πορνεία και σπανιότερα με εγκλήματα βίας.

3. ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Τα τελευταία χρόνια , η νεανική εγκληματικότητα είναι ένα φαινόμενο που έχει πάρει πρωτοφανείς διαστάσεις . Οι στατιστικές δείχνουν πως «οι ομάδες εφήβων καταλαμβάνουν την πρώτη και δεύτερη θέση σε όλες σχεδόν τις κατηγορίες των ποινικών αδικημάτων» (Μπέρτ Ρέϊμον Ριβιέ,Αθήνα,1989, σελ.71) .

Ο ανησυχητικός χαρακτήρας της νεανικής εγκληματικότητας δεν οφείλεται μόνο στην αριθμητική της αύξηση και στην εξάπλωσή της, αλλά και στη σοβαρότητα των αδικημάτων που διαπράττονται .

Η εγκληματολογική επιστήμη στην προσπάθεια της να εξηγήσει γιατί και ποιοι παράγοντες οδηγούν στο έγκλημα , βοήθησε στην ανάπτυξη διάφορων θεωρητικών τάσεων , οι οποίες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε τρεις ομάδες.

Στην πρώτη ομάδα ανήκουν εκείνες οι θεωρίες που αποδίδουν το έγκλημα στην οργανική ιδιοσυγκρασία και προδιάθεση του ατόμου, σε βιολογικούς δηλαδή παράγοντες , γι' αυτό και ονομάζονται οργανικές θεωρίες .

Στην δεύτερη ομάδα , ανήκουν οι θεωρίες εκείνες που δίνουν βάρος στο ψυχολογικό υπόβαθρο του ατόμου και ονομάζονται ψυχολογικές ή ψυχογενετικές θεωρίες . Αυτές αποδίδουν το έγκλημα σε ανωμαλίες της διανοητικής ανάπτυξης και της διαμόρφωσης της προσωπικότητας.

Στην τρίτη ομάδα ανήκουν οι καθαρά κοινωνιολογικές θεωρίες . Εκείνες δηλαδή οι θεωρίες που αποδίδουν το έγκλημα αποκλειστικά σε κοινωνικούς παράγοντες . Η απόδοση του εγκλήματος σε κοινωνικούς παράγοντες , συναντά πολλούς υποστηρικτές κυρίως στους Αμερικανούς και Άγγλους κοινωνιολόγους (Becker , Ericson , Lain κ.α) . Θα πρέπει εδώ να σημειώσουμε ότι οι κοινωνιολογικές θεωρίες είναι στο προσκήνιο

της επιστημονικής επικαιρότητας ,ενώ οι άλλες δύο κατηγορίες έχουν περάσει σε δεύτερη θέση (Σιδηροπούλου Αν.,Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα,1997).

Στη συνέχεια θα γίνει ιδιαίτερη αναφορά στους γενεσιουργούς παράγοντες της αντικοινωνικής συμπεριφοράς , οι οποίοι διακρίνονται σε ατομικούς και κοινωνικούς.

4. ΑΤΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗΣ

ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

4.1 Βιολογικοί και Ψυχολογικοί Παράγοντες

Η ηλικία του κάθε ατόμου είναι ένα στοιχείο που παίζει σπουδαίο ρόλο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα και της προσωπικότητάς του . Είναι λογικό πως αν υπάρξουν δυσμενείς προϋποθέσεις στην διαμόρφωση του χαρακτήρα , το άτομο εύκολα θα οδηγηθεί στο έγκλημα (Μπέρτ Ρέϊμον Ριβιέ , Αθήνα, 1989).

Όπως είδαμε και πιο πάνω το πέρασμα από την παιδική στην εφηβική ηλικία συνοδεύεται από πάμπολλες ψυχικές και βιολογικές μεταβολές . Ορισμένα από τα χαρακτηριστικά των νέων στην εφηβεία είναι : η έλλειψη ισχυρής βούλησης , ο μιμητισμός , η παρορμητικότητα , η αντιδραστικότητα , η οξυθυμία , η ευσυγκινησία , η άρνηση προσαρμογής σε παραδεδειγμένους κοινωνικούς κανόνες και πρότυπα συμπεριφοράς (Παρασκευόπουλος ,Αθήνα,1985).

Όσον αφορά τις σωματικές τους επιθυμίες , οδηγούνται τις περισσότερες φορές από τη σεξουαλική τους ορμή που βρίσκεται σε μεγάλη έκταση σ' αυτή τη ηλικία , ενώ δεν έχουν αποκτήσει ακόμα την ανάλογη πνευματική ωριμότητα . Επίσης είναι θερμοί από τη φύση τους και έτσι αγαπούν και μισούν πολύ και δύσκολα ανέχονται την περιφρόνηση των άλλων , διότι ο εγωκεντρισμός τους κυριαρχεί σε τέτοιο βαθμό που τους κάνει να χάνουν εύκολα την αυτοκυριαρχία τους και να παραφέρονται (Παρασκευόπουλος ,Αθήνα,1985).

Ένα επίσης σημαντικό χαρακτηριστικό που συναντούμε συχνά στην ηλικία αυτή είναι ο μιμητισμός και η ευκολοπιστία . Σπάνια συναντούμε

κακοήθεια από την πλευρά των εφήβων . Αυτό που στην πραγματικότητα συμβαίνει είναι ότι οι έφηβοι αντιμετωπίζουν με ευκολοπιστία τα απατηλά κηρύγματα διεφθαρμένων ατόμων . Αυτό δεν σημαίνει ότι ο νεαρός ανάρτης είναι πάντοτε και νεαρός παραβάτης . Αναμφίβολα όμως το άτομο της ηλικίας αυτής κινδυνεύει να φτάσει στην αντικοινωνική συμπεριφορά , αν η πολιτεία , η κοινωνία και η οικογένεια όπου ζει δε λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για την αποτροπή του αποτελέσματος αυτού (Σιδηροπούλου Αν.,Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα,1997).

4.2 Παθολογικές Σωματικές και Ψυχικές Καταστάσεις

Οι παθολογικοί σωματικοί και ψυχικοί παράγοντες , όπως λόγου χάρη οι ανωμαλίες των αδένων , οι διάφορες ψυχικές ασθένειες και ανωμαλίες , επιδρούν δυσμενώς στη διαμόρφωση του χαρακτήρα και στη συμπεριφορά των ατόμων και κυρίως εκείνων που βρίσκονται στην κρίσιμη ηλικία της εφηβείας , όπου δεν έχουν ακόμα αποκτήσει την ανάλογη πνευματική ωριμότητα .

Οι παράγοντες αυτοί σε συνδυασμό με άλλες δυσμενείς για το άτομο εξωτερικές συνθήκες ζωής (π.χ άθλιες οικονομικές συνθήκες διαβίωσης) γίνονται έμμεσα γενεσιουργοί λόγοι ανάπτυξης αντικοινωνικής συμπεριφοράς .

4.3 Επίκτητοι Συναισθηματικοί Τραυματισμοί

Οι τραυματισμοί αυτοί όταν συμβούν κατά το στάδιο της νηπιακής και παιδικής ηλικίας , αφήνουν βαθιά τα ίχνη τους στην ψυχή των ατόμων και εκδηλώνονται με δυστροπία και με τάσεις επιθετικότητας και απόδρασης . Τα άτομα αυτά διαφεύγουν συνήθως από την επίβλεψη των γονέων και κηδεμόνων τους ακόμα και όταν αυτοί επιδεικνύουν υπομονή, προσοχή και διορατικότητα κατά την επίβλεψη των νεαρών αυτών που τελούν υπό την προστασία τους (Σιδηροπούλου Αν., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα,1997).

4.4 Προσωπικότητα

Η ανάπτυξη της προσωπικότητας , είναι ένα θέμα με το οποίο έχουν ασχοληθεί κυρίως γνωστοί ψυχίατροι και ψυχολόγοι όπως ο S.Freud , ο E.Erikson , ο J.Piaget , η M.Mahler κ.α .

Το πλήθος των ορισμών που έχουν δοθεί για την προσωπικότητα είναι μεγάλο , όπως επίσης πολλές είναι και οι προσπάθειες που έχουν γίνει προκειμένου να ερμηνευθεί ο εγγενής και επίκτητος χαρακτήρας της . Ένας από τους ορισμούς είναι και ο ακόλουθος.

“Το νευρικό σύστημα του ανθρώπου έχει την ικανότητα να καταγράφει , να αποθηκεύει και να συνθέτει τις εμπειρίες του ατόμου , έτσι ώστε να παράγονται τα πιο αποτελεσματικά για την προσαρμογή σχήματα συμπεριφοράς . Με την πάροδο του χρόνου και κάτω από την επίδραση των εμπειριών που προέρχονται από το κοινωνικό περιβάλλον αναπτύσσεται ένα σύστημα σταθερών διαθέσεων ,τάσεων , πεποιθήσεων, επιθυμιών , αξιών και σχημάτων προσαρμογής , που χαρακτηρίζουν το

συγκεκριμένο άτομο και του δίνουν τη μοναδικότητά του . Το διακριτικό αυτό όλο , που αποτελείται από σχετικά μόνιμες τάσεις και σχήματα συμπεριφοράς ενός ατόμου , το ονομάζουμε προσωπικότητα'' (Ν.Μάνος, Θεσσαλονίκη,1997).

Ελάχιστα από τα παραπάνω σχήματα συμπεριφορά έχουν αναπτυχθεί της στιγμή της γέννησης του ατόμου . Τα περισσότερα αναπτύσσονται προοδευτικά ως αποτέλεσμα της βιοψυχολογικής ωρίμανσης του . Παράγοντες που καθορίζουν την πορεία ανάπτυξης της προσωπικότητας είναι γενετικοί , περιβαλλοντικοί , κοινωνικοί και συναισθηματικοί .

Στην εφηβεία η πραγμάτωση του «εγώ» συνδέεται με μια φάση αυτονόμησης του νέου , και πολλές φορές το πέραςμα στην αντικοινωνική-παραβατική συμπεριφορά αποτελεί έναν τρόπο επίδειξης που στοχεύει στην αναγνώριση του από τρίτους (Σιδηροπούλου Αν., Πτυχιακή Εργασία,Πάτρα,1997) .

Η αντικοινωνική συμπεριφορά είναι συνήθως το αποτέλεσμα της αποτυχίας του νέου να δημιουργήσει θετικές σχέσεις τόσο με τους συνομήλικούς του , όσο και με τους ενήλικες . Ο ανήλικος παραβάτης . μη έχοντας ακόμα πλήρη συνείδηση του «καλού» και του «κακού» υιοθετεί μια προσωπική «κοινωνική συμπεριφορά» χωρίς να μπορεί να ελέγξει την ηθική της βάση .Ο εγωκεντρισμός της ηλικίας αποτρέπει κάθε προσφυγή σε ηθικές αναστολές ,η επιθυμία αποκτά απόλυτη κυριαρχία με αποτέλεσμα η αυτοκριτική να είναι αδύνατη .

Όπως αναφέρει ο Φρατζεσκάκης (1987), η «αλήθεια του δράστη είναι καταχωρημένη στο βάθος της συναισθηματικής του ιστορίας . Το έγκλημα αποτελεί και για τον ίδιο μια αποκάλυψη . Είναι ταυτόχρονα και η αντικειμενική πραγματικότητα αλλά και το ζωντανό σύμβολο της προσωπικότητάς του .

5. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗΣ **ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ**

5.1 Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Η είσοδος στην εφηβεία σημαίνει για τους γονείς , ανάμεσα στα άλλα ότι συμβολικά χάνουν το παιδί τους. Το λογικό και συνεργάσιμο μέχρι τότε παιδί , για το οποίο μπορούσαν να κάνουν σχέδια που θα τα δεχόταν με ευχαρίστηση , που τους θαύμαζε και οι αντιδράσεις του ήταν προβλέψιμες , αντικαθίσταται από τον έφηβο. Είναι αντιρρησίας , ακατάστατος , με ευμετάβλητη διάθεση , απροσδόκητος , αποκτά νέες συνήθειες , είναι ευερέθιστος , κριτικός ή και σαρκαστικός , αποφεύγει τη σωματική επαφή ή τρυφερότητα και στρέφεται προς τους φίλους εκτός σπιτιού, επιτρέποντας ελάχιστες παρεμβάσεις στους γονείς (Ι. Τσιάντης, Αθήνα, 1998,σελ.58).

Οι γονείς μπορεί να κατανοούν τις αλλαγές και την ανάγκη απομάκρυνσης , όμως είναι μια απώλεια και μια πρόκληση που πρέπει να αντιμετωπίσουν. Οι ίδιοι βρίσκονται συνήθως στη μέση. Οι γονείς αντιμετωπίζοντας την κρίση της μέσης ηλικίας , βρίσκονται σε μια καταθλιπτική θέση , ενώ οι έφηβοι σε μια παρανοειδή. Αυτό ήδη δημιουργεί μια πρώτη δυσκολία. Οι έφηβοι βρίσκονται στην ακμή της σεξουαλικότητας τους και είναι εύκολο να διακινήσουν συναισθήματα φθόνου ή να σαγηνεύσουν ένα γονέα και να τον αποσπάσουν από τον άλλο. Το οιδιπόδειο άλλωστε δεν αναβιώνεται μόνο από την πλευρά του εφήβου.

Ο Winnicott (Τσιάντης, Αθήνα, 1998, σελ. 58), είπε ότι το να μεγαλώνει κανείς είναι εξ' ορισμού μια επιθετική πράξη. Η επιθετικότητα του εφήβου μπορεί εύκολα να προκαλέσει, ως απάντηση, επιθετικότητα των γονέων, που βρίσκονται σε θέση άμυνας απέναντι στο άγχος απόρριψης του εαυτού τους και όσων έκαναν ή πιστεύουν. Είναι περισσότερο ευάλωτοι, διότι και οι ίδιοι διανύουν μια φάση αμφισβήτησης του εαυτού τους.

Ο έφηβος μπορεί εύκολα να γίνει αντικείμενο εξιδανίκευσης από το γονέα ή να κληθεί να εκδραματίσει ασυνείδητα τις φαντασιώσεις του, ερωτικές ή επιθετικές. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν ενδιάμεσος στις ενδοσυζυγικές συγκρούσεις ή οι γονείς να αντιταχθούν στην ανεξαρτησία του, καλλιεργώντας τις ενοχές του απέναντι τους ή καταφεύγοντας στον αυταρχισμό ως τελευταία προσπάθεια επανάκτησης του χαμένου τους κύρους.

Οι καταστάσεις που θα επισημάνουμε παρακάτω, καθιστούν τους γονείς αδύναμους να θέσουν όρια στον έφηβο και να τον υποχρεώσουν να τα τηρήσει. Σε αυτή την αδυναμία οφείλεται και η ανεπάρκεια άσκησης του γονεϊκού κύρους, που θα βοηθούσε τον έφηβο σαν εξωτερικό στήριγμα και φραγμός, ώστε να θέσει υπό έλεγχο τις ενορμήσεις και τη συναισθηματική αναστάτωση που αυτές του προκαλούν.

Οι γονείς λοιπόν θα πρέπει να είναι συναισθηματικά παρόντες και αρκετά ισχυροί, για να μπορέσει ο έφηβος να τους αμφισβητήσει (από-ιδανικοποίηση) και να αναμετρηθεί μαζί τους (ανταγωνιστεί, επιτεθεί). Πρέπει να είναι αρκετά σταθεροί, έτσι ώστε να μπορούν να βοηθήσουν τον έφηβο να αντιρροπήσει τις δικές του συναισθηματικές μεταπτώσεις. Να είναι αρκετά δεκτικοί και ευλύγιστοι στη στάση τους, για να μειωθεί το άγχος ευνουχισμού και αντεκδίκησης στον έφηβο (Τσιάντης, Αθήνα, 1998, σελ. 59). Ακόμα είναι αναγκαίο να έχουν μια αρκετά καλή

σχέση μεταξύ τους , που δεν θα αφήσει χώρο στις προσπάθειες διαχωρισμού του εφήβου και δεν θα τον θεωρούν απαραίτητο συμπλήρωμά της .

Το λεγόμενο σύνδρομο της κενής φωλιάς (empty nest syndrome) αναφέρεται ακριβώς στην αδυναμία των γονέων να προσαρμόσουν την ζωή τους –πραγματική ή συμβολική-στη ζωή των παιδιών , επειδή η σχέση τους τα χρησιμοποιούσε ως ενδιάμεσους ή ως στήριγμα . Στην περίπτωση των διαζευγμένων γονέων οι διαδικασίες αυτές γίνονται πιο πολύπλοκες . Συνήθως οι επιπτώσεις ενός διαζυγίου , ακόμα κι αν έγινε στην παιδική ηλικία , εκδηλώνονται στην εφηβεία και τοποθετούν τους έφηβους χωρισμένων γονέων στην ομάδα υψηλού κινδύνου για την εκδήλωση αναπτυξιακών προβλημάτων και παραβατικής συμπεριφοράς .

Στόχος του εφήβου είναι να ξεχωρίσει τον εαυτό του από τα εξιδανικευμένα γονεϊκά αντικείμενα εξάρτησης και ταυτόχρονα να ελέγξει τις ενορμήσεις έτσι σε επόμενο στάδιο να πετύχει την ανάπτυξη της προσωπικής του ταυτότητας . Η αύξηση της επιθετικότητας σε συνδυασμό με τον αγώνα αποδέσμευσης από τους γονείς , συχνά οδηγεί σε βίαιη απόρριψη των απόψεων τους , των επιτευγμάτων τους και αυτών των ίδιων , η οποία ενδέχεται να εκμηδενίσει οτιδήποτε προέρχεται από αυτούς (Τσιάντης, Αθήνα,1998,σελ.60).

Παρά τη μυθολογία γύρω από τις εκρήξεις και την επαναστατικότητα της εφηβείας , κατά κανόνα οι έφηβοι δεν προχωρούν σε καταστροφικές ενέργειες και οι διακυμάνσεις της διάθεσής τους δεν καταλήγουν σε παθολογικά όρια . Η οικογένεια του εφήβου υφίσταται σημαντικές ανακατατάξεις όσον αφορά στις σχέσεις μεταξύ των μελών της .Έχει οργανωθεί επί χρόνια γύρω από κάποιες βασικές παραδοχές που προστατεύουν τη συνοχή και τους μύθους της . Όταν απειληθεί, τείνει να παλινδρομήσει στη χρήση αρχαϊκών μηχανισμών.

Όμως οι περισσότεροι έφηβοι αποκτούν αυτονομία δίχως να χρειάζεται να προσβάλλουν τους δεσμούς με τους γονείς τους . Επίσης η κουλτούρα μέσα στην οποία αναπτύχθηκε η οικογένεια , όπως και η ψυχολογική ανάπτυξη των γονέων και η διαπλοκή των ενδοοικογενειακών σχέσεων , τους επηρεάζει σημαντικά.

Μόνο 5-10% των οικογενειών βιώνουν δραματική έκπτωση στην ποιότητα των σχέσεων παιδιών και γονέων κατά την εφηβεία . Άλλωστε οι έφηβοι που αισθάνονται σχετικά κοντά με τους γονείς τους τα πάνε καλύτερα στην ψυχοκοινωνική τους ανάπτυξη και αυτοεκτίμηση και εμφανίζουν λιγότερα ψυχολογικά προβλήματα (Τσιάντης, Αθήνα,1998,σελ.60).

Η ανάπτυξη ταυτότητας και ικανότητας διαπροσωπικών σχέσεων είναι καλύτερη σε οικογένειες των οποίων τα μέλη εκφράζουν τις απόψεις τους και ανέχονται τις διαφωνίες και η συζήτηση δεν έχει υποτιμητικό ή κατακριτικό χαρακτήρα , αλλά προϋποθέτει αποδοχή και συναισθηματική συμμετοχή. Με άλλα λόγια , η ομαλή αποδέσμευση και παράλληλα η διατήρηση της καλής εικόνας των γονέων ενισχύουν τη δημιουργία ταυτότητας και την ικανότητα επεξεργασίας των εμπειριών προς όφελος της ψυχικής εξέλιξης του εφήβου.

Ένας άρρωστος , άνεργος , κοινωνικά υποτιμημένος γονέας δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως στηρικτικό πρότυπο ή πρότυπο έμμεσης ταύτισης . Ίσως κάποιες φορές να λειτουργεί και ως ερέθισμα για την αρνητική ταύτιση του εφήβου , με εξιδανίκευση της καταστροφικότητας και της αποφυγής , με οποιοδήποτε κόστος , της μοίρας του γονέα .

Σε κοινωνίες όπου η αβεβαιότητα , η κοινωνική απομόνωση και η βία αυξάνουν , η οικογένεια έχει σημαντικότερο και δυσκολότερο ρόλο να διαδραματίσει ως παράγοντας σταθερότητας και παραγωγής αξιών (Τσιάντης, Αθήνα,1998,σελ.61).

5.2 ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Το σχολείο αποτελεί σημαντικό μεταβατικό χώρο ανάπτυξης του εφήβου μεταξύ της οικογένειας και της κοινωνίας . Θεωρείται ένας σημαντικός στίβος όπου κερδίζει κανείς το «κοινωνικό status». Επίσης είναι ο χώρος όπου θα σχηματιστούν ομάδες , θα δοκιμαστούν ικανότητες , θα αναπτυχθούν σχέσεις , θα ανταλλάγουν εμπειρίες και θα διαμορφωθούν πρότυπα ζωής για τους εφήβους (Τσιάντης, Αθήνα, 1998,σελ.62).

Η ένταξη του εφήβου στην ομάδα των συνομηλίκων του θεωρείται σημαντικός προστατευτικός παράγοντας για την αποτροπή ανάπτυξης ψυχοπαθολογίας , πράγμα που θα ήταν αναμενόμενο σε άλλες καταστάσεις .

Στο σχολείο πολύ συχνά οι μαθητές κρίνονται και κατατάσσονται με κριτήρια όπως η εξωτερική εμφάνιση , η ευχέρεια λόγου και οι κρίσεις των προηγούμενων δασκάλων τους . Το αποτέλεσμα είναι να γίνεται η κατάταξη των μαθητών σε μια από τις δυο κατηγορίες εκπαίδευσης που μπορούν να περιγραφούν ως εξής :

- Καλή σχολική επίδοση → επιτυχία → υψηλό κύρος → προετοιμασία για Ανώτερες / Ανώτατες σπουδές → προσανατολισμός προς επιστημονική απασχόληση (Σιδηροπούλου Αν.,Πτυχιακή Εργασία ,Πάτρα, 1997).
- Χαμηλή σχολική επίδοση → αποτυχία → χαμηλό κύρος → μη προετοιμασία για Ανώτερες / Ανώτατες σπουδές → προσανατολισμός προς εργατική απασχόληση (Σιδηροπούλου Αν., Πτυχιακή Εργασία ,Πάτρα, 1997).

Το σχολείο είναι οργανωμένο με τέτοιο τρόπο ώστε να εμποδίζει τους μαθητές που ανήκουν στη δεύτερη ομάδα να έχουν τις ίδιες δυνατότητες εκπαίδευσης με τους μαθητές που βρίσκονται στην πρώτη ομάδα . Αυτό που παρατηρείται συνήθως είναι μια στάση μομφής για τον καλό μαθητή (που σήμερα χαρακτηρίζεται «φυτό» , παλαιότερα «σπασίκλας»), ενώ οι καλοί μαθητές που συμμετέχουν δραστήρια στη ζωή της ομάδας των συνομηλίκων τους να είναι δημοφιλείς .

Τα λιγότερο δημοφιλή μέλη που έχουν υποστεί απορρίψεις παρουσιάζουν και τις περισσότερες πιθανότητες να εκφράσουν παραβατική συμπεριφορά . Οι παραβατικοί νέοι δεν πετυχαίνουν στο σχολείο γιατί από την αρχή δεν έδειξαν κανένα ενδιαφέρον να πετύχουν σε αυτό . Η απουσία ενδιαφέροντος είναι σε γενικές γραμμές αποτέλεσμα της επίδρασης των οικογενειακών παραγόντων .

Έρευνες έχουν δείξει ότι η οικογένεια παίζει σημαντικό ρόλο στη γέννηση της σχολικής απροσαρμοστικότητας . Είναι άρρηκτη η σχέση μεταξύ των γονέων του παιδιού και της σχολικής αποτυχίας Άλλες έρευνες έχουν δείξει ότι οι περισσότεροι γονείς παραβατικών ανηλίκων επιδεικνύουν μια στάση αδιάφορη έως αντίθετη για το σχολείο (Σιδηροπούλου Αν.,Πτυχιακή Εργασία ,Πάτρα, 1997).

Άλλος παράγοντας που ωθεί τους εφήβους στην παραβατική συμπεριφορά είναι η σχέση με τους καθηγητές τους . Μια σχέση ιδιαίτερα σημαντική και πολυεπίπεδη , καθώς αυτοί είναι πρωτεύουσες γονεϊκές φιγούρες σε μια περίοδο ανάπτυξης που αναζητούνται πρότυπα εκτός οικογένειας (Τσιάντης, Αθήνα,1998,σελ.63) .

Επίσης ο αυταρχισμός , η έλλειψη συμμετοχής των μαθητών στη λήψη αποφάσεων που τους αφορούν , η ανύπαρκτη σχέση σχολείου – κοινότητας , το ανταγωνιστικό σύστημα , η κακή προετοιμασία για την αγορά εργασίας και η έλλειψη επαγγελματικού προσανατολισμού είναι

μερικοί ακόμα παράγοντες που ωθούν τους εφήβους στην παραβατική συμπεριφορά .

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι το σχολείο είναι ακριβώς το αντίθετο από αυτό που ενδιαφέρει τον ανήλικο παραβάτη. Ενώ αγαπά τη δράση , τη διέγερση και το παιχνίδι , βρίσκει την παθητικότητα , τη ρουτίνα και τη δουλειά . Η παραβατική συμπεριφορά , εκφράζει την προσπάθεια του εφήβου να ξεφύγει από την ασφυκτική και δυσάρεστη αυτή ατμόσφαιρα του σχολείου .

Τέλος αν και η τιμωρία με αποβολές και απορρίψεις είναι η πιο συνηθισμένη αντίδραση των καθηγητών στην παραβατική συμπεριφορά των εφήβων , αυτός είναι ένας ακόμα καλός λόγος περισσότερης απομάκρυνσης και απομόνωσης των εφήβων από το σχολικό σύστημα .

5.3 ΣΥΝΟΜΗΛΙΚΟΙ

Για να μπορέσει ο αδύναμος ακόμα έφηβος να αντεπεξέλθει στα άγχη που φέρνουν στην επιφάνεια η αύξηση των ενορμήσεων και η παλινδρόμηση , επιδιώκει την απομάκρυνση από τα γονεϊκά αντικείμενα. Στην προσπάθειά του αυτή ο έφηβος τείνει να υποκαταστήσει τους γονείς και την οικογένεια του με την προσκόλληση στην ομάδα των συνομηλίκων . Αυτή θα λειτουργήσει σαν γέφυρα για τη μετάβαση από τις εξαρτητικές σχέσεις στη δόμηση ταυτότητας και στην ανάπτυξη ανεξάρτητων σχέσεων με εξωτερικά αντικείμενα (Τσιάντης, Αθήνα,1998,σελ.62).

Η παρέα συμπληρώνει και στηρίζει τον έφηβο , λυτρώνοντάς τον από την κλονισμένη του αυτοπεποίθηση . Ο έφηβος αναγνωρίζεται , ανήκει και μοιράζεται κοινές εμπειρίες . Με την κάλυψη της ομάδας θα μπορέσει να επιχειρήσει νέες προσπάθειες και να δοκιμάσει τις ικανότητες και τα όριά του .

Η ομάδα των συνομηλίκων , επενδυμένη με όλο το συναισθηματικό φορτίο της «παραπληρωματικής» οικογένειας που προβάλλεται επάνω της , εξιδανικεύεται . Οι ομάδες τείνουν να δημιουργούνται με βάση τη γειτονιά ή το σχολείο και να χρησιμεύουν για να εκδραματίσουν τις εντάσεις που οι ενήλικες μπορούν να μετουσιώσουν .

Σε αυτή την περίοδο , που συμπίπτει κυρίως με την αρχική και σε ένα βαθμό με τη μέση εφηβεία , οι ταυτίσεις είναι επιφανειακές και ευμετάβλητες , παρουσιάζουν περισσότερα στοιχεία μιμητισμού και , σε πολύ μικρότερο ποσοστό , μόνιμης ενδοβολικής ταύτισης . Τα πρότυπα συχνότερα είναι τα κοινώς αποδεκτά της ομάδας.

Η συμμετοχή σε ομάδες φανατικών θαυμαστών , στους οπαδούς αθλητικού σωματείου ή σε νεολαία πολιτικής οργάνωσης χρησιμοποιείται ανάλογα με το πολιτισμικό περιβάλλον . Η τάση αυτή του εφήβου μπορεί να γίνει αντικείμενο προσπαθειών χειραγώγησης για την υποστήριξη στόχων και αναζήτηση ταυτίσεων , που μπορεί να του καλλιεργούν φαντασιώσεις παντοδυναμίας (Τσιάντης, Αθήνα,1998,σελ.63).

Εάν ένα κοινωνικό ή οικογενειακό περιβάλλον δεν μπορεί να προσφέρει κάποιο σκοπό ή συγκεκριμένους στόχους στους εφήβους , αναπόφευκτα το πιο ευάλωτο τμήμα τους θα αισθανθεί αλλοτριωμένο και αποπροσανατολισμένο , οπότε μπορεί να αποτελέσει κοινωνικό πρόβλημα . Ανώριμοι έφηβοι με έντονα ενδοψυχικά προβλήματα μπορεί να βρουν διέξοδο σε αρνητικές ταυτίσεις , ταυτίσεις με καταστροφικά στοιχεία ή παλινδρομημένα πρότυπα .

Η προσκόλληση στην ομάδα βοηθά στην ανάπτυξη ατομικότητας και ταυτότητας , δε φαίνεται όμως να κλονίζει τις σχέσεις με εσωτερικευμένα γονεϊκά αντικείμενα .Έτσι οι έφηβοι τείνουν να ακολουθούν περισσότερο τις συμβουλές των ενηλίκων για μακροχρόνια σχέδια , βασίζονται περισσότερο στην κρίση τους και τείνουν να επαναλαμβάνουν στις σχέσεις τους πρότυπα που προέρχονται από ενδοοικογενειακές σχέσεις .

Παράλληλα με την παρέα , η οποία είναι και μικρή ομάδα συνομηλίκων που επιτρέπει αλληλεπίδραση ,οι νέοι συμμετέχουν και σε μεγαλύτερες ομάδες , τα πλήθη, και αισθάνονται επίσης μέλη μιας διεθνούς ομάδας , της νεολαίας . Οι δυο τελευταίες ομάδες είναι αυτές που καλλιεργούν τις υποκουλτούρες των εφήβων .Οι έφηβοι δεν επιλέγουν το πλήθος , μάλλον οδηγούνται σε αυτό από το υπόβαθρο της κουλτούρας , της προσωπικότητας , των ενδιαφερόντων και της φήμης αυτής της μεγάλης ομάδας . Η προσωπική αυτοεκτίμηση εξαρτάται από

την αξιολόγηση της ομάδας όπου ανήκουν και στην οποία προβάλλουν μέρος του εαυτού τους (Τσιάντης, Αθήνα, 1998,σελ.64).

Παρά την τάση να εστιάζουμε δυνητικά στην επιρροή που ασκούν οι ομάδες συνομηλίκων στις αξίες και τη στάση των νέων , φαίνεται ότι η ισχυρότερη πηγή επιρροής είναι η αλληλοεπίδραση με τους φίλους που παρέχουν υποστήριξη και βοηθούν στην αποφυγή των συγκρούσεων . Οι ομοιότητες μεταξύ των μελών δεν οφείλονται τόσο στις εξωτερικές επιδράσεις όσο στην επιλογή παρέας με παρόμοιας τοποθέτησης άτομα και στην τάση της παρέας να δέχεται άτομα που ήδη ακολουθούν τις επιλογές της . Η πίεση που ασκεί η ομάδα είναι μεγάλη για τη συμμόρφωση με τις νόρμες της , αλλά είναι πολύ μικρότερη όσον αφορά μακρόχρονες στάσεις και αξίες ζωής , που κυρίως εξαρτώνται από τη δομή και την ποιότητα της γονεϊκής ζωής .

5.4 ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

«Το μέσο είναι το μήνυμα». Ο Marshall Mc Luhan εννοούσε ότι κάθε μέσο επικοινωνίας έχει επιδράσεις στον τρόπο με τον οποίο δουλεύει το ανθρώπινο μυαλό , επιδράσεις που είναι ανεξάρτητες απ' το περιεχόμενο που μεταβιβάζεται με το μέσο επικοινωνίας (Patricia Marks Greenfield,1988).

Είναι γεγονός ότι όλα τα σύγχρονα μέσα μαζικής επικοινωνίας , όταν δεν ελέγχονται επαρκώς μπορεί να δώσουν στους νέους επιβλαβή πνευματική τροφή . Επίσης με τη δύναμη της υποβολής που διαθέτουν , μπορούν να επηρεάσουν τις ευάλωτες συνειδήσεις κυρίως των νέων ατόμων , να τις αλώσουν και να προβούν στη διαστροφή του χαρακτήρα τους σε τέτοιο βαθμό που να τους οδηγούν ακόμα και στο έγκλημα .

Υπάρχουν διάφορες θεωρίες σχετικές με την επίδραση του θεάματος στην παραβατική-εγκληματική συμπεριφορά των νέων . Οι δυο επικρατέστερες είναι οι εξής :

Η θεωρία του παραδείγματος , σύμφωνα με την οποία η εικόνα λειτουργεί σαν ερέθισμα στο νέο θεατή και τον οδηγεί σε ανάλογη συμπεριφορά με αυτή που βλέπει .

Από το αρχείο της Διεύθυνσης Εγκληματολογικών Υπηρεσιών προκύπτει ότι οι ανήλικοι 16-21ετών που φαίνεται ότι τέλεσαν σοβαρές παραβατικές-εγκληματικές πράξεις , δηλαδή κλοπές διαρρήξεις , ληστείες , άδικες επιθέσεις , είχαν μιμηθεί παρόμοιες συμπεριφορές που είχαν προηγουμένως παρακολουθήσει στην οθόνη (Πτυχιακή Εργασία,Πάτρα,1997) .

Η θεωρία της κάθαρσης , που δέχεται ότι οι ταινίες αντικοινωνικής συμπεριφοράς ασκούν μια εκτονωτική επίδραση επιτρέποντας στον ανήλικο θεατή να λυτρωθεί μέσα από ένα συμβολισμό από τις

υποσυνείδητες παρορμήσεις που η οργανωμένη κοινωνική ζωή του έχει απωθήσει (Patricia Marks Greenfield,1988).

Η πιο αρνητική ίσως επίδραση της τηλεόρασης και του κινηματογράφου , συνίσταται στο ότι δίνουν μια ψεύτικη εικόνα της κοινωνικής πραγματικότητας και της καθημερινής ζωής προβάλλοντας films βίας , της «εύκολης ζωής» μέσω της πορνείας , των ναρκωτικών και της ληστείας .

Η αρνητική επίδραση της τηλεόρασης , με films ανάλογου περιεχομένου ,στον ψυχισμό του παιδιού είναι μεγάλη , αφού αφενός του διοχετεύει αρνητικά πρότυπα και αφετέρου παρεμποδίζει την ανάπτυξη της κριτικής του αντίληψης .

Η απόκρυψη της κοινωνικής πραγματικότητας , έχει σαν αποτέλεσμα την επιβράδυνση της ομαλής ένταξης του ανήλικου στις κοινωνικές διαδικασίες , με όλα τα προβλήματα που αυτή συνεπάγεται . Οι ιστορίες βίας στρέφουν τον παιδικό ενθουσιασμό στη βία , ενώ θα μπορούσε να μεταστραφεί σε δημιουργικές ενέργειες . Η τηλεοπτική βία κάνει τα παιδιά πιο ανεκτικά στην επιθετικότητα άλλων παιδιών , λιγότερο συναισθηματικά και λιγότερο αρνητικά απέναντι στη βία (Patricia Marks Greenfield,1988).

Αυτό που επίσης αξίζει να αναφέρουμε είναι ότι οι γονείς βρίσκουν σαν μέσο απασχόλησης των παιδιών την τηλεόραση, χωρίς όμως να γίνεται επιλογή των κατάλληλων προγραμμάτων . Τα παιδιά αφήνονται ανεξέλεγκτα και χωρίς βοήθεια στην παρακολούθηση αυτών των προγραμμάτων , τα οποία καταλυτικά δρουν στην συνείδησή τους .

Η μελέτη της προβολής της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων από τον Τύπο , είναι απαραίτητη αφού ο Τύπος συμβάλλει στη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης . Το φαινόμενο της θεαματοποίησης των εγκληματικών ενεργειών , συχνά δημιουργεί σύγχυση , διότι ο αναγνώστης και ιδίως ο νεαρός , σχηματίζει μια εικόνα

για το κοινωνικό περιβάλλον που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα . Η λεπτομερής περιγραφή του τρόπου εκτέλεσης εγκλημάτων οδηγούν στη μυθοποίηση και την ηρωοποίηση του δράστη . Λειτουργούν μάλιστα καταλυτικά στη συνείδηση του νεαρού αναγνώστη, που τείνει να μιμηθεί το προβαλλόμενο μοντέλο συμπεριφοράς (Σιδηροπούλου Αν.,Πτυχιακή Εργασία,Πάτρα,1997).

Βέβαια , ένα αρνητικό γεγονός αποτελεί είδηση και σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να αποκρύπτεται από τα νεαρά άτομα . Το φαινόμενο όμως της θεαματοποίησης των εγκληματικών ενεργειών , που δημοσιεύονται με πομπώδεις τίτλους, δε διαφέρει σε τίποτα από τους ηθικούς αυτουργούς των εγκλημάτων . Διότι με την εμφατική προβολή τους οδηγεί στη λογική του φαύλου κύκλου βία- καταπίεση- βία και στη διερεύνηση των εξουσιαστικών δομών της κοινωνίας .

Τόσο τα μέσα μαζικής επικοινωνίας όσο και κάθε σκεπτόμενος πολίτης , οφείλουν να προσανατολιστούν στην προοπτική της αναίρεσης και ελαχιστοποίησης των αιτιών αναπαραγωγής της βίας , χωρίς ταυτόχρονα να περιοριστεί η ελεύθερη διακίνηση των ειδήσεων . Αν αυτό δεν αναγνωριστεί , κυρίως από τις παλαιότερες γενιές , είναι βέβαιο ότι οι εκκλήσεις και οι ηθικολογίες που στοχεύουν στην κοινωνική αποδιοπόμπευση των νέων και στον εφησυχασμό μιας «καθώς πρέπει» κοινωνίας .

Συνεπώς μόνο μια θετική προσέγγιση της συμπεριφοράς των νέων από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας θα συμβάλλει στην άμβλυνση των κοινωνικών αντιθέσεων και στον περιορισμό της εγκληματικότητας (Σιδηροπούλου Αν.,Πτυχιακή Εργασία,Πάτρα,1997).

5.5 ΑΘΛΙΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ

ΣΥΝΘΗΚΕΣ

Η επιστήμη της κοινωνιολογίας υποστηρίζει ότι οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της ζωής κάθε ανθρώπου ασκούν ουσιώδη επιρροή στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του .

Ορισμένοι μάλιστα κοινωνικοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι αποκλειστικά και μόνο οι δυσμενείς κοινωνικοί και οικονομικοί λόγοι κατέχουν τη μοναδική θέση ως προς την αντικοινωνική συμπεριφορά των ανθρώπων γενικά και κατ' επέκταση των εφήβων . Την θεωρία αυτή δεν αποδέχεται ο Ι.Φρατζεσκάκης στο βιβλίο του «Αντικοινωνική Συμπεριφορά των Νέων»(σελ.53-54).

Ωστόσο δεν θα μπορούσαμε να παραγνωρίσουμε το γεγονός , ότι η σωματική και ψυχική ιδιοσυστασία του κάθε ατόμου , οι λεγόμενοι ατομικοί παράγοντες , παίζουν το ρόλο τους στη δημιουργία της αντικοινωνικής συμπεριφοράς . Πιο συγκεκριμένα οι άθλιες κοινωνικές , οικονομικές και οικογενειακές συνθήκες διαβίωσης των ατόμων , μπορούν να γίνουν εγκληματογόνοι παράγοντες εάν στο άτομο υπάρχει προδιάθεση για έγκλημα .

Η παραπάνω άποψη μπορεί να γίνει καλύτερα κατανοητή με ένα παράδειγμα . Ας υποθέσουμε ότι τρία άτομα ζουν κάτω από άθλιες κοινωνικές , οικονομικές και οικογενειακές συνθήκες . Το κάθε ένα όμως από αυτά έχει ξεχωριστή σωματική και ψυχική ιδιοσυγκρασία. Πως θα αντιδράσει το κάθε ένα από τα άτομα αυτά στις άθλιες συνθήκες διαβίωσής του ; Το κάθε άτομο θα αντιδράσει με διαφορετικό τρόπο . Το πρώτο , που έχει ανώμαλη ψυχική και σωματική ιδιοσυστασία , θα εγκληματήσει για να μπορέσει να αντεπεξέλθει στο δύσκολο αγώνα και να εξασφαλίσει την επιβίωσή του . Το δεύτερο που έχει δυνατό

χαρακτήρα , θα παλέψει και με την τίμια ευσυνείδητη εργασία του θα αντισταχθεί στις άθλιες συνθήκες διαβίωσής , και το τρίτο με τον αδύνατο χαρακτήρα θα σηκώσει τα χέρια ψηλά στον δύσκολο αγώνα για επιβίωση και μπορεί να φτάσει μέχρι και την αυτοκτονία , γιατί δεν μπορεί να ζήσει κάτω απ' αυτές τις άθλιες συνθήκες (Σιδηροπούλου Αν.,Πτυχιακή Εργασία,Πάτρα,1997) .

5.6 Η ΖΩΗ ΣΤΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΟΛΕΙΣ

Στο πλαίσιο των αιτιών της παραβατικότητας θα πρέπει να προστεθεί και το γεγονός της επίδρασης που ασκεί η διαβίωση στη σύγχρονη πόλη στην αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων .

Ως ζωντανή πραγματικότητα και πλαίσιο ζωής του μεγαλύτερου μέρους της σύγχρονης κοινωνίας , η μεγαλούπολη είναι ο τόπος όπου φανερώνονται έκδηλες και συγκεντρωμένες οι κοινωνικές διαφορές και αντιθέσεις , που δημιουργούνται από τις νέες μορφές κοινωνικής οργάνωσης και ζωής και από τα νέα οικονομικά και κοινωνικά δεσμά που έχει επιβάλλει στον εαυτό του ο άνθρωπος .

Σύμφωνα με τον Αμερικανό κοινωνιολόγο Λούις Ουίρθ (Τσαούσης,Αθήνα,1998,σελ.413), ως πόλη μπορεί να ορισθεί ένας μεγάλος πυκνός και μόνιμος οικισμός κοινωνικά ετερογενών ατόμων . Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πόλης σύμφωνα με τον πιο πάνω ορισμό είναι το μέγεθος , η πυκνότητα του πληθυσμού και η κοινωνική του ετερογένεια .

Από τα παραπάνω είναι σαφές ότι όσο μεγαλώνει μια πόλη τόσο μειώνονται οι πιθανότητες να γνωρίζονται οι κάτοικοι μεταξύ τους . Έτσι οι περισσότερες κοινωνικές σχέσεις γίνονται απρόσωπες , επιφανειακές , μεταβατικές , με τάση να μετατραπούν σε μέσα για την εξυπηρέτηση ατομικών σκοπών.

Η γοητεία της ανωνυμίας αποτελεί έναν από τους πιο βασικούς παράγοντες εγκληματικότητας για τους νέους . Σε σύγκριση με τους νέους που ζουν στα χωριά , οι νέοι των μεγαλουπόλεων ζουν εγκλωβισμένοι στο πρότυπο καταναλωτικής συμπεριφοράς που τους επιβάλλεται από το κοινωνικό περιβάλλον .

Ακόμα και ο τρόπος διασκέδασης στις μεγαλουπόλεις είναι διαφορετικός . Οι νέοι για να μπορέσουν να συμμετέχουν σε δραστηριότητες του κοινωνικού τους περιβάλλοντος και να θεωρούνται «in» , χρειάζονται χρήματα . Σε ορισμένες περιπτώσεις η οικογένεια δεν μπορεί να αντεπεξέλθει στο οικονομικό αυτό κόστος . Έτσι οι νέοι αρχίζουν να παίρνουν το δρόμο της κλοπής με τις διάφορες μορφές της . Οι νέοι σπρωγμένοι από την ανάγκη του χρήματος , επιδιώκουν οι εξερευνήσεις και οι περιπέτειες τους να είναι επικερδείς .Έτσι οι χαρές του δρόμου τροφοδοτούν τις ενδεχόμενες κλίσεις των νέων που έχουν αφηθεί μόνοι και ακαθοδήγητοι στις ροπές τους(Σιδηροπούλου Αν., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα, 1997).

6. ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

1. Όσο περισσότερο διαταράσσεται η προσωπικότητα του ατόμου από την επίδραση βιολογικών ή ψυχολογικών παραγόντων , τόσο περισσότερο επιζήμιες γίνονται οι συνθήκες του περιβάλλοντος . Έτσι σε κατάσταση οικογενειακών συγκρούσεων , οι αντιδράσεις ενός ατόμου που συγκινείται εύκολα είναι περισσότερο ανησυχητικές από εκείνες ενός άλλου με υγιή ψυχισμό .

2. Όσο περισσότερο δυσμενείς είναι οι οικογενειακές , οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες , τόσο περισσότερο παρασύρονται στην παραβατικότητα τα άτομα τα οποία , αν ζούσαν σε κανονικές συνθήκες ζωής δε θα εξελίσσονταν σε εγκληματίες .

3. Στην αδυναμία και αστάθεια της προσωπικότητας των ανηλίκων αντιστοιχεί η αστάθεια και αδυναμία του οικογενειακού περιβάλλοντος στο οποίο ζουν .

4. Εκείνος ο οποίος ζει σ' ένα οικογενειακό και εξωοικογενειακό περιβάλλον, συνδέεται και διαπλάθεται με το περιβάλλον αυτό ούτως ώστε εάν απομακρυνθεί απ' αυτό αναζητά άλλο παρόμοιο . Η προσήλωση , άλλωστε σ' ένα απογοητευτικό περιβάλλον συντηρείται με τις αποκτημένες πλέον συνήθειες και τούτο οφείλεται στο ότι τα ανθρώπινα πλάσματα καθηλώνονται σε κάποιο αίσθημα μαζοχισμού που τα βασανίζει (Σιδηροπούλου Αν., Πτυχιακή Εργασία ,Πάτρα,1997).

ΜΕΡΟΣ Ε

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΛΗΨΗ

ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Πριν αναφερθούμε στην οπτική της κοινωνικής πρόληψης, ας δούμε πως παρουσιάζεται η εικόνα της παραβατικότητας των ανηλίκων, καθώς και εκείνη της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης σε συνδυασμό με την κατάσταση της σύγχρονης κοινωνίας μας.

1. Οι ανήλικοι παραβάτες

Οι στατιστικές κατανομές και τα πορίσματα των λοιπών εμπειρικών ερευνών δείχνουν πως:

α) Η συντριπτική πλειοψηφία των ανηλίκων, παραβαίνουν τον κανόνα (85%-92%), πράγμα που οδηγεί στη διατύπωση της θέσης, πως η παραβατικότητα αποτελεί ένα επιφαινόμενο της κρίσης της ανάπτυξης. Βέβαια, η συχνότητα και η βαρύτητα μπορεί να είναι διαφορετικές.

β) Υπάρχει κοινότητα προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι ανήλικοι γενικά παραβάτες ή μη.

γ) Οι κύριες αιτιολογικές συνιστώσες της παράβασης, είναι η ατομική προδιάθεση, η επίδραση του εγγύτερου και ευρύτερου περιβάλλοντος και οι διαθέσιμες ευκαιρίες - η κατάσταση που προεξάρχει (Φαρσεδάκης Ι.Ιακ.,1991, σελ.192).

2. Από την πλευρά της, η επίσημη κοινωνική αντίδραση, παραπαίει. Χαρακτηρίζεται από ένα συμβιβασμό μεταξύ των προτύπων "Δικαιοσύνης" και "Πρόνοιας" με την παράλληλη εν είδη καρυκεύματος - χρήση θέσεων της ριζοσπαστικής μη παρέμβασης.

Τελευταία, παρατηρείται και πάλι μια προσπάθεια ανακατανομής των ποσοστών, με σαφή τάση για αύξηση της ποινικής παρέμβασης παρά την ήδη υπέρμετρη επιβάρυνση του ποινικού συστήματος.

Και όσο κι αν δεν αμφισβητείται, κατά κανόνα η ανάγκη μιας τέτοιας παρέμβασης - ιδιαίτερα στις περιπτώσεις διάπραξης σοβαρών παραβάσεων και υποτροπής, η διαπίστωση της ουσιαστικής αναποτελεσματικότητας της ποινικής παρέμβασης δεν επιτρέπει τον εφησυχασμό.

Αυτή η τάση, οφείλεται στο γεγονός πως και η επίδραση της έμπνευσης από το πρότυπο "πρόνοιας" η μεταχείριση κρίνεται ως αβέβαιη. Επίσης, διαπιστώνεται η έλλειψη συντονισμού των διαφόρων φορέων, καθώς και η σύγχυση ρόλων που επικρατεί, πέρα από τα θέματα που δημιουργούνται από την επιτακτική ανάγκη σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ανηλίκων (Φαρσεδάκης Ι., 1991, σελ.192-193).

3. Γνωρίζουμε, πόσο οι συνθήκες ζωής παρεμβαίνουν στη διαδικασία κοινωνικοποίησης, πως οι συμπεριφορές εξαρτώνται από τις περιστάσεις, τη φύση και την ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων. Πως μια ολόκληρη μερίδα πληθυσμού -οι ανήλικοι- δε μετέχουν, στην πραγματικότητα, στη διαπίστωση των κοινωνικών αναγκών, με συνέπεια εκτός των άλλων, να είναι κοινωνικά ιδιαίτερα ευάλωτοι.

Στις σχέσεις που οι ομάδες νέων διατηρούν, όχι μόνο μεταξύ τους, αλλά με τις άλλες ομάδες των κατοίκων και τις διαμεσολαβητικές οργανώσεις, τοπικές και κρατικές αρχές, συγκεκριμενοποιείται η κοινωνική τους ένταξη ή η κοινωνική τους περιθωριοποίησή.

Τα κοινωνικά πρότυπα, τουλάχιστον αυτά που προεξάρχουν και τονίζονται, θα μπορούσαν να τύχουν μιμήσεως από την πλευρά των ανηλίκων, αλλά είναι, τις περισσότερες φορές, αρνητικά. Τα κατάλληλα παραδείγματα απουσιάζουν.

Οι κοινωνικοποιητικοί θεσμοί δυσλειτουργούν. Γνωρίζουμε πόσο οι δυναμικές που προκύπτουν από τις διεργασίες στο μικροκοινωνιολογικό επίπεδο, διαθέτουν ικανή ισχύ και ειδική αποτελεσματικότητα. (Ελ.Τσαγκαρέλλη-Σιάννη, 1995)

Ο ρόλος των Μ.Μ.Ε. είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας δεν είναι αμέτοχα στη δημιουργία και επαύξηση των ατομικών συναισθημάτων των νέων που προέρχονται από τη δυσαναλογία μεταξύ της εικόνας ενός "εξωπραγματικού" κόσμου και της αδυναμίας εξεύρεσης των μέσων για την κατάκτησή του. Η εξασθένηση του Υπερεγώ τους, η μίμηση και η υποβολή, η ταύτισή τους με τους ήρωες των τηλεοπτικών προγραμμάτων, που ζουν συνέχεια στη χλιδή ενώ ελάχιστοι εργάζονται σε κανονική εργασία, δεν είναι τα μόνα αρνητικά αποτελέσματα. Ο εθισμός στη βία είναι ιδιαίτερα σημαντική μεταβλητή. (Στην Αμερική, τα παιδιά ηλικίας 5-15 έχουν παρακολουθήσει στην τηλεόραση, κατά μέσον όρο, να διαπράττονται 15.000 βίαιοι θάνατοι, *baril.*)

Εξάλλου, η δραματοποίηση των παραβάσεων των ανηλίκων από τον τύπο, δεν είναι αμέτοχη στην αύξηση του φόβου του εγκλήματος στο γενικό πληθυσμό που, ενίοτε, φθάνει στο σημείο να αναχθεί σε πανικό, με όλες τις αναπόδραστες, κατ' αντανάκλαση, συνέπειες στο θέμα της αντιμετώπισής τους και στη μείωση των ορίων κοινωνικής ανοχής. (Π.Σταθόπουλος, 1996)

Αυτή είναι η κατάσταση. Τι πρέπει, και τι μπορούμε να κάνουμε;

Τη λύση μπορεί να μας τη δώσει η πρόληψη, όχι βέβαια αυτή που επιχειρείται να ασκηθεί μέσω της πρόβλεψης και επιβολής κάποιας

ποινήs. Ασφαλώς και αυτή προσφέρει, όμως πολύ λίγα και ιδιαίτερα στο στάδιο της έκτισης της ποινήs, αντισταθμίζεται από αρνητικές παρενέργειες.

Η γενική πάλι πρόληψη, όπως τη γνωρίζουμε, μεταφράζει μια συλλογική αντίδραση, αντανακλαστική, αυτοάμυνας που είναι ριζωμένη στη συλλογική συνείδηση και που -κατά παραδοχή- ενισχύει την κοινωνική συνοχή. Είναι προϊόν του παρελθόντος και κρίνεται ανεπαρκής.

Από την πλευρά της, η κοινωνική πρόληψη βασίζεται σε ψυχοκοινωνιολογικό βάθρο επίλυσης των προβλημάτων σε άλλα κοινωνικά συστήματα ελέγχου -όχι κατ' ανάγκη τιμωρητικά, αλλά οπωσδήποτε λιγότερο στιγματικά.

Και βέβαια για να γίνει κοινωνικά αποδεκτή και να έχει ελπίδες επιτυχίας, δεν θα πρέπει να εμφανίζεται ως υποκατάστατο της ποινήs.

Πρέπει να αντιστραφεί η τάση αυτή, με την ενίσχυση των θεσμών και των παραγόντων εκείνων που μπορούν να παίξουν έγκαιρα, κατάλληλα και με τα λιγότερα μειονεκτήματα, το ρόλο τους στον έλεγχο του προβλήματος.

Αυτό θα γίνει, με την ανάπτυξη στρατηγικών, που δίνουν απάντηση στις αιτιολογικές συνιστώσες του φαινομένου που εξετάζουμε.

Με την κατάστρωση και εφαρμογή των κατάλληλων προγραμμάτων που θα υλοποιηθούν από τα τόσα υπάρχοντα αξιόλογα στη χώρα μας στελέχη (επιμελητές ανηλίκων, κοινωνικούς λειτουργούς, αλλά και νέους πτυχιούχους που διαθέτουν γνώση και αξιέπαινο ζήλο προσφοράς).

Και βέβαια, η χάραξη της αναγκαίας στρατηγικής, δεν είναι ευχερής ιδιαίτερα, γιατί η σχετική εγκληματολογική γνώση είναι ελλιπής, αφού τα σχετικά με την πρόληψη, αποτελούν μέχρι στιγμής, το λιγότερο ερευνημένο τμήμα, στην εγκληματολογία.

Οπωσδήποτε, όμως, έστω και αν λείπουν εκτεταμένες επιστημονικές

έρευνες, είναι βέβαιο πως δεν είναι άσκοπες στρατηγικές που αποβλέπουν στην α) αύξηση της συνέπειας των μηνυμάτων που δέχονται οι νέοι από τις διάφορες υπηρεσίες, οργανώσεις, ομάδες κ.λ.π., β) στη διατήρηση ενός minimum επιπέδου οικονομικών πόρων, γ) στη δημιουργία ευκαιριών στους νέους για να εμπλακούν σε νόμιμους ρόλους και σε δραστηριότητες που οι ίδιοι θεωρούν χρήσιμες, επιτυχείς και κατάλληλες, δ) στην παροχή στους νέους κατάλληλης εκπαίδευσης, για να αναπτύξουν τις προσωπικές τους δεξιότητες, ε) στην προσπάθεια για ανάπτυξη κοινωνικών δεσμών, στ) στην ενίσχυση των δυνατοτήτων των νέων, να επιδράσουν στο περιβάλλον τους -παράλληλα με μια σωστή πολιτική προαγωγής της υγείας και χωρίς να παραλείπονται στρατηγικές αποτροπής με τη λήψη μέτρων τεχνικής πρόληψης κ.λ.π.

Βέβαια, η ανάπτυξη αυτών των στρατηγικών, δε μπορεί να γίνει ανεξάρτητα, αλλά σε άμεση συνάρτηση μεταξύ τους, αφού οι κοινωνικοποιητικοί θεσμοί βρίσκονται σε μεγάλη αλληλεξάρτηση.

Βασικές προϋποθέσεις για την επιτυχία τους είναι:

α) η αύξηση των ορίων κοινωνικής ανοχής για ορισμένες συμπεριφορές των νέων (εμείς οι μεγαλύτεροι πολύ συχνά ξεχνάμε πως συμπεριφερόμαστε όταν είχαμε την ηλικία των παιδιών μας).

β) η γνώση μας -των μεγαλύτερων- για το μερίδιο ευθύνη μας και τις υποχρεώσεις μας. (Διερωτάται κανείς μήπως θα έπρεπε να αντιστρέψουμε το ερώτημα: πως θα προστατέψουμε τα παιδιά μας από τους μεγάλους ενόψει των τόσων ανηλίκων θυμάτων κακοποίησης, παραμέλησης...)

γ) η συνειδητοποίηση από την πλευρά της πολιτείας του επιτακτικού καθήκοντος που έχει, να κοινωνικοποιήσει σωστά τους νέους. (Φαρσεδάκης Ι., Ιακ., 1991, σελ.196)

Θα πρέπει όμως να κατανοήσουμε πως η αντιμετώπιση του προβλήματος δεν είναι υπόθεση μόνο του κράτους. Υπάρχει απόλυτη

ανάγκη συμμετοχής του κοινού, είτε σε οργανωμένο (κοινωνικό κλπ) επίπεδο, είτε σε ατομικό (ενεργοποίηση εθελοντών).

Πρέπει να εμπλακούν οι κύριοι παράγοντες της κοινωνικής ζωής και βέβαια υπάρχει ανάγκη για συντονισμό των προσπαθειών όλων.

Θα πρέπει ασφαλώς να γνωρίζουμε, πως υπάρχουν δυσχέρειες στην υλοποίηση των προγραμμάτων πρόληψης. Οι δυσχέρειες, έγκειται στο ότι δε γνωρίζουμε ακόμη πως ακριβώς να επιτύχουμε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Η μεταφορά γενικών αρχών στο επίπεδο της πρακτικής εφαρμογής τους, αν ληφθούν υπ' όψη οι αντινομίες του πρακτικού λόγου, δεν είναι ευχερείς επιχείρηση.

- Όσο θα εξακολουθούμε να θεωρούμε πως το πρόβλημα μπορεί να επιλυθεί, μόνο η εξατομίκευση του ανηλίκου παραβάτη και της οικογένειας του προβλέπουν την ευθύνη της πολιτείας και όλων μας:
- Όσο δεν πείθουμε τους νέους για τη νομιμότητα της οποίας παρέμβασής μας, μη αποζητώντας τη συμμετοχή και τη συναίνεσή τους.
- Όσο η ποινική δικαιοσύνη θα χρησιμοποιείται για την επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων.
- Όσο αυτά, τα πρωταρχικά κοινωνικά προβλήματα θα παραμένουν άλυτα (φτώχεια, κοινωνικές διακρίσεις, ανεργία κλπ) τόσο κάθε προσπάθεια -όσο περίτεχνη κι αν είναι θα αποδεικνύεται άστοχη για να περιστείλει την έκταση και σοβαρότητα του φαινομένου που, αντίθετα, συνεχώς θα επιδεικνύεται. (Φαρσεδάκης Ι. Ιακ., 1991, σελ.197)

ΜΕΡΟΣ ΣΤ

1. ΑΡΜΟΔΙΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

α) Επιμελητές ανηλίκων

Οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, ιδρύθηκαν με το Ν.2793/1954 -περί οργανώσεως παρά τοις δικαστηρίοις Ανηλίκων- ο οποίος τροποποιήθηκε με το νόμο 378/1976, έτσι όπως εξακολουθεί να ισχύει μέχρι σήμερα.

Η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, είναι μία ειδική υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης που εδρεύει στα κατά τόπους Πρωτοδικεία, σε ανεξάρτητα τμήματα ή γραφεία. Εποπτεύεται από τον οικείο Δικαστή Ανηλίκων και στοχεύει-συμβάλλει στην πρόληψη και καταστολή της παραβατικότητας των ανηλίκων, στηριζόμενη στη δυνατότητα εξέλιξης του κάθε ατόμου -ειδικότερα του παιδιού- και στην ανάγκη για ιδιαίτερη μεταχείριση των ανήλικων παραβατών από ειδικευμένο προσωπικό, τους Επιμελητές Ανηλίκων (Π. Σταθόπουλος, Αθήνα, 1996, σελ.371).

Οι Επιμελητές Ανηλίκων προσλαμβάνονται έπειτα από σχετικό διαγωνισμό και οι προϋποθέσεις συμμετοχής τους είναι, ηλικία 25-35 ετών και πτυχίο Νομικής ή Φιλοσοφικής ή Κοινωνικών Λειτουργιών ή άλλης ισότιμης σχολής.

Η ανάθεση της επιμέλειας ανηλίκων σε ειδικούς επιμελητές, είναι το σημαντικότερο από τα προβλεπόμενα αναμορφωτικά μέτρα, που "αναπληρώνουν την ποινική μεταχείριση". Πρόκειται για ένα θεσμό που

προσομοιάζει με την αγγλοσαξονική πρακτική της "δοκιμασίας" (probation) η οποία άρχισε να εφαρμόζεται στη Μασαχουσέτη των Η.Π.Α το 1869 και θεωρήθηκε ως ένας από τους πρόδρομους των δικαστηρίων ανηλίκων. Η "δοκιμασία", όπως έχει ορθά ονομαστεί, αποτέλεσε το ζητούμενο μηχανισμό για την υλοποίηση της ειδικής, εξατομικευμένης μεταχείρισης των ανηλίκων, στα πλαίσια του νέου δικαστηρίου. Πρωτοεφαρμόστηκε σε ενηλίκους, συνήθως μέθυσους, των οποίων η φυλάκιση, έκρινε το δικαστήριο ότι ήταν δίκαιο να αντικατασταθεί με την εγγύηση και επίβλεψη ενός εθελοντή. Ωστόσο, η επιτυχία της πρακτικής αυτής, η ευελιξία, το ανέξοδο και κυρίως η διαπροσωπική σχέση μεταξύ επιβλεπόμενου και επιβλέποντος, θεωρήθηκαν στοιχεία ιδανικά για τη μεταχείριση των ανηλίκων (Κ.Δ. Σπινέλλη - Α. Τρωιανού, Δίκαιο Ανηλίκων, Αθήνα-Κομοτηνή, 1987, σελ.86).

Σήμερα, η "δοκιμασία" παρουσιάζεται με παραλλαγές και διαφορετικά ονόματα στο δίκαιο ανηλίκων διαφόρων χωρών. Ως "απόφαση επίβλεψης" και ως "δοκιμασία" στην Αγγλία (η πρώτη - supervision order- προβλέπεται από το νόμο Children and Young Persons Act του 1969), ως "επιβλεπόμενη ελευθερία" στη Γαλλία (Liberte Surveillee), ως "εκπαίδευση ή διαπαιδαγώγηση υπό επίβλεψη" στην Ελβετία (Education sous surveillance), ως "προνοιακή διαπαιδαγώγηση" καθώς και "αναστολή" της ποινής ανηλίκου με δοκιμασία στη Γερμανία.

Ειδικότερα, στην Ελλάδα, το αναμορφωτικό μέτρο της Επιμέλειας Επιμελητή (άρθρο 122.1.γ.Ποινικός Κώδικας), συνίσταται στην επίβλεψη του ανηλίκου για ένα αόριστο χρονικό διάστημα από έναν Επιμελητή Ανηλίκων, ο οποίος επιβλέπει το συγκεκριμένο ανήλικο, ακολουθώντας τις αρχές και τη μέθοδο της κοινωνικής εργασίας κατά περίπτωση. Το μέτρο αυτό, όπως άλλωστε και όλα τα αναμορφωτικά μέτρα, μπορεί να αρθεί ή να μεταβληθεί (Κ.Δ. Σπινέλλη - Α. Τρωιανού, Δίκαιο Ανηλίκων,

Αθήνα - Κομοτηνή, 1987, σελ.88).

Οι βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν τη σχέση του Επιμελητή Ανηλίκων με τον ανήλικο και το περιβάλλον του είναι: Ο σεβασμός του ατόμου και της προσωπικότητάς του, η αναγνώριση των δικαιωμάτων του σαν μέλος της κοινωνίας, η εξακρίβωση των αναγκών του, η τήρηση της μυστικότητας, η παροχή βοήθειας χωρίς να μειώνεται ηθικά αυτός που τη δέχεται και η εξακρίβωση των λόγων και των κινήτρων συμπεριφοράς που προκαλούν το πρόβλημα. Κύριο μέλημα του επιμελητή πρέπει να είναι η κινητοποίηση του ανηλίκου για την επίλυση του προβλήματός του, ενθαρρύνοντάς τον ν' αναπτύξει τις ικανότητές του και ν' αναλάβει τις ευθύνες του. Δηλαδή, να έχει απόλυτη συμμετοχή στην προσπάθεια αναμόρφωσής του (Π. Σταθόπουλος, Αθήνα, 1996, σελ.370).

Όπως γίνεται σαφές, η ουσιαστική εργασία των επιμελητών ανηλίκων στα πλαίσια της άσκησης του αναμορφωτικού μέτρου της επιμέλειας, είναι κοινωνική και βασίζεται στις αρχές και μεθόδους της κοινωνικής εργασίας κατά περίπτωση, χρειάζεται όμως γνώσεις ψυχολογίας και κοινωνιολογίας.

Στη σημερινή όμως λειτουργική δομή της Υπηρεσίας, επισημαίνονται δυσκολίες όσον αφορά την αποτελεσματικότητα του έργου των επιμελητών ανηλίκων.

Συγκεκριμένα, στην Ελλάδα, οι επιμελητές ανηλίκων κατά κύριο λόγο:

- διεξάγουν κοινωνική έρευνα στο οικογενειακό -και ευρύτερο αν χρειαστεί- περιβάλλον του ανηλίκου
- συζητούν με τον ανήλικο, ο οποίος φέρεται ως δράστης ή βρίσκεται "σε ηθικό κίνδυνο" και σε "συνέντευξη" μαζί του, προσπαθούν να διαγνώσουν τις ανάγκες και τα αίτια της αντικοινωνικής του συμπεριφοράς

- συντάσσουν "έκθεση" και συμπληρώνουν "δελτίο" με βάση τα στοιχεία που έχουν συγκεντρώσει
- προτείνουν στο δικαστή εγγράφως, με την "έκθεση", την ενδεικνυόμενη μεταχείριση για το συγκεκριμένο ανήλικο
- παρέχουν συνδρομή στο Δικαστή Ανηλίκων κατά τη διάρκεια της δικασίμου
- συλλέγουν στατιστικά στοιχεία σχετικά με τις υποθέσεις που εκδικάζονται και τις "επιμέλειες" που επιβάλλονται και κυρίως
- επιβλέπουν, καθοδηγούν και διαπαιδαγωγούν τον ανήλικο στον οποίο έχει επιβληθεί το μέτρο της επιμέλειας (Κ.Δ. Σπινέλλη - Α. Τρωιανού, Δίκαιο Ανηλίκων, Αθήνα - Κομοτηνή, 1987, σελ.89).

Η παράλληλη εκτέλεση όλων αυτών των αρμοδιοτήτων μαζί με την ανεπαρκή στελέχωση των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων, ενδεχομένως έχει ως συνέπεια μεταξύ άλλων, το να επιβάλλεται η επιμέλεια σε σχετικά ολιγάριθμες περιπτώσεις και μάλιστα στις τυπικές αξιόποινες πράξεις των ανηλίκων 13-17 ετών, δηλαδή σε κλοπές και τροχαίες παραβάσεις.

Ο χρόνος των δύο εβδομάδων δεν επαρκεί για να κάνει ο Επιμελητής Ανηλίκων την κοινωνική έρευνα σχετικά με τον ανήλικο και να έχει άποψη για τη μεταχείρισή του με μία ή το πολύ δύο επαφές μαζί του και την οικογένειά του (Π. Σταθόπουλος, Αθήνα, 1996).

Οι προηγμένες Ευρωπαϊκές χώρες που διαθέτουν μακρόχρονη πείρα στα θέματα αυτά, έχουν καθιερώσει τον συλλογικό τρόπο δουλειάς. Συγκεκριμένα, ο ανήλικος εξετάζεται από επιστημονική ομάδα της Υπηρεσίας, που αποτελείται από ψυχολόγους, ψυχίατρους και επιμελητές ανηλίκων που αποφοιτούν από ειδική σχολή και ασχολούνται μαζί του, τουλάχιστον τρεις μήνες πριν από τη δίκη του στο Δικαστήριο Ανηλίκων. Έτσι το διαγνωστικό μέρος της δουλειάς και το θεραπευτικό στη

συνέχεια, προσφέρουν μεγαλύτερες εγγυήσεις για σωστότερη αντιμετώπιση. (Σιδηροπούλου Αν., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα 1997).

Πιστεύουμε ότι θα ήταν πιο βοηθητικό, οι Υπηρεσίες Επιμελητών να λειτουργούν σε χώρο ανεξάρτητο και μακριά από το χώρο των Δικαστηρίων, τον οποίο οι ανήλικοι βλέπουν με φοβία και επιφύλαξη σαν φορέα εξουσίας. Έτσι διευκολύνεται και η σχέση του Επιμελητή με τους ανήλικους, γιατί δε συνδέεται άμεσα και αποτελεσματικά η εργασία τους εξαιτίας της συγκεκριμένης αντικοινωνικής πράξης, που τους οδήγησε στο δικαστήριο.

β) Δικαστήρια Ανηλίκων και ο θεσμός του Δικαστή ανηλίκων

Δικαστής ανηλίκων ορίζεται τακτικός δικαστής που γνωρίζει μία τουλάχιστον ξένη γλώσσα και επιδεικνύει σχετικό ενδιαφέρον. Ο διορισμός του γίνεται για δύο χρόνια -που μπορούν ν' ανανεωθούν- με απόφαση του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου.

Όμως ο δικαστής ανηλίκων δυστυχώς δεν αφήνεται απερίσπαστος στο έργο του, αφού παράλληλα με αυτή την απασχόληση, εφορτίζεται και με άλλα δικαστικά καθήκοντα. Η κατάσταση επιδεινώνεται, μία και δεν υπάρχει κατά κανόνα πραγματική εξειδίκευση του δικαστή ανηλίκων - αφού δεν υπάρχουν άλλωστε ούτε ειδικοί ποινικοί δικαστές-. Ο επαινετός ζήλος τους δεν αρκεί ασφαλώς, για να καλύψει τη σημαντική αυτή έλλειψη. (Π. Σταθόπουλος, Αθήνα, 1996, σελ.371).

Τα τριμελή δικαστήρια ανηλίκων α' βαθμού, αντίθετα από το Δικαστή ανηλίκων αποτελούνται και από δύο Πλημμελειοδίκες, που ορίζονται από τον Πρόεδρο πρωτοδικών. Μετέχει και εδώ εισαγγελέας και παρίσταται γραμματέας. Εκείνοι του β' βαθμού συντίθενται από τον

Εφέτη Δικαστή Ανηλίκων και δύο Εφέτες που διορίζονται από τον Πρόεδρο εφετών (Εισαγγελέα και Γραμματέα). Όμως και στις δύο περιπτώσεις καταβάλλεται προσπάθεια ο δικαστής ανηλίκων να είναι αρχαιότερος των άλλων δύο δικαστών, ώστε να προεδρεύσει του πολυμελούς δικαστηρίου. Η παράσταση του συνηγόρου των ανηλίκων δεν είναι υποχρεωτική. (Π.Σταθόπουλος, Αθήνα, 1996, σελ.273, 371)

Τα μονομελή δικαστήρια ανηλίκων, ασχολούνται με το 99% των περιπτώσεων της παραβατικότητας των ανηλίκων και είναι αρμόδια για την εκδίκαση όλων των πλημμελημάτων, εκτός από εκείνα για τα οποία είναι αρμόδια το Τριμελές δικαστήριο ανηλίκων α' βαθμού, (για τα πταίσματα εκτός της έδρας τους). (Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα, 1995)

Στην ουσία δηλαδή είναι αρμόδια για την επιβολή των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων.

Τα τριμελή δικαστήρια ανηλίκων α' βαθμού είναι αρμόδια για την εκδίκαση πράξεων για τις οποίες προβλέπεται η δυνατότητα επιβολής ποινικού σωφρονισμού, τα δε τριμελή β' βαθμού είναι αρμόδια για εφέσεις, μόνο στην περίπτωση ποινικού σωφρονισμού που ξεπερνά τον ένα χρόνο.

Ειδικά, ρυθμίζεται η αρμοδιότητα στην περίπτωση συμμετοχής ανηλίκων-ενηλίκων στη διάπραξη παραβατικών πράξεων (άρθρο 130, παρ.3, Ποινικός Κώδικας).

Εκτός από τις περιπτώσεις που προαναφέρθηκαν, τη δυνατότητα άσκησης αίτησης ακυρώσεως της διαδικασίας και αίτησης αναιρέσεως, δεν επιτρέπεται η άσκηση άλλων ενδίκων μέσων, αφού τα οποιαδήποτε μέτρα, μπορούν όπως είδαμε ν' αλλάξουν οποτεδήποτε. (Π.Σταθόπουλος, Αθήνα, 1996, σελ.371)

Στις μεγάλες πόλεις υπάρχει ειδικός Αντεισαγγελέας γι' αυτό το λόγο. Η τακτική ανάκριση διενεργείται από ειδικό ανακριτή ανηλίκων.

Σωστό είναι επίσης, να μη δημοσιεύονται φωτογραφίες, ονόματα και

γενικά πληροφορίες στον Τύπο σχετικά με τις δίκες των ανηλίκων οι οποίες γίνονται "κεκλεισμένων των θυρών".

Σημαντική διαφοροποίηση εξάλλου, αποτελεί το γεγονός πως στην περίπτωση της παραβατικότητας των ανηλίκων, δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις της αυτοφώρου διαδικασίας και είναι φυσικό, αφού πριν από οποιαδήποτε απόφαση, ο δικαστής κανονικά, θα πρέπει να έχει στα χέρια του μια έκθεση κοινωνικής έρευνας (προβλέπεται αλλά όχι υποχρεωτικά για να μπορέσει να κρίνει καλύτερα). (Φαρσεδάκης Ι., 1986, σελ.163, 164)

γ) Εταιρείες προστασίας ανηλίκων

Οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων δημιουργήθηκαν για την υποβοήθηση του έργου της Πολιτείας σε σχέση με την προστασία της νεότητας, παραβατικής και σε ηθικό κίνδυνο. Συνιστώνται στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου και διοικούνται από 9μελές ή 11μελές Συμβούλιο (ανάλογα με το μέγεθος της πόλης όπου εδρεύει το Πρωτοδικείο). Το αξίωμα του μέλους του Συμβουλίου είναι τιμητικό και άμισθο. Στο Συμβούλιο που έχει τριετή θητεία μετέχουν ο δικαστής ανηλίκων, η εκπρόσωπος της Εισαγγελικής Αρχής, εκπρόσωπος του Υπουργείου Δικαιοσύνης και εκπρόσωπος συλλόγων και οργανώσεων που ενδιαφέρονται για τη νεότητα.

Κύρια αποστολή των εταιρειών αυτών είναι η προστασία των ανηλίκων που βρίσκονται σε κίνδυνο. Ορισμένες, όπως αυτή των Αθηνών, έχουν να επιδείξουν αξιόλογο έργο.

Οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων, διαθέτουν τμήματα δικαστηριακής βοήθειας (τόσο για ποινικές υποθέσεις -αν οι ανήλικοι είναι θύματα αδικημάτων και πρέπει να παρασταθούν ως πολιτικώς

ενάγοντες ή να συνεκδικάζονται μεικτές υποθέσεις ανηλίκων-ενηλίκων-, όσο και για αστικές, σε δίκες αλλαγής πατρώνυμων, αναγνώρισης, υιοθεσίας κτλ) επίβλεψης και αποκατάστασης (για υλική συμπαράσταση, εξεύρεση εργασίας κλπ -αλλά και ηθική- επίλυση κοινωνικών προβλημάτων, που τους αφορούν). (Φαρσεδάκης Ι., 1986, σελ.165-166)

Μια άλλη αποστολή που επιτελούν οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων, είναι η μέριμνα και φροντίδα των ανηλίκων εκείνων, που διαβιούν κάτω από ανώμαλες οικογενειακές συνθήκες και πλημμελή επίβλεψη, που εμφανίζουν τάσεις για αντικοινωνικές εκδηλώσεις λόγω των συνθηκών αυτών.

Οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων και οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, κινούνται στα ίδια πλαίσια αρμοδιότητας, με συνέπεια να δημιουργείται σύγχυση στα όρια του διαχωρισμού τους.

Αρχικά ο νόμος ανάθετε την άσκηση του μέτρου της επιμέλειας, στους Επιμελητές που άνηκαν τότε στις Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων, αλλά είναι γνωστό ότι μετά τη σύσταση και λειτουργία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων το 1954, η ευθύνη για την άσκησή του, μετατέθηκε στη δημόσια αυτή υπηρεσία. Επομένως, το σημείο στην αρχή της διάταξης που αναφέρεται στις Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων και στα ιδρύματα, έχει τελείως ατονήσει και από καιρό έχει περιέλθει σε αχρηστία (Σιδηροπούλου Αν., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα, 1997).

2. ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΑΓΩΓΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Το Υπουργείο Δικαιοσύνης μετά από γνωμάτευση του Δικαστηρίου Ανηλίκων στην οποία προβαίνει κατόπιν ειδικής έρευνας των συνθηκών που επιβάλλουν την ενέργεια αυτή, (είτε αυτεπάγγελτα, είτε μετά από έκθεση Εισαγγελέα ή Αστυνομικών αρχών ή της Εταιρείας Προστασίας Ανηλίκων, είτε κατόπιν αίτησης των γονέων, κηδεμόνων ή Φιλανθρωπικών σωματείων ή παραγγελία του Υπουργείου Δικαιοσύνης), αποφασίζει την εισαγωγή των ανηλίκων στα Ιδρύματα Αγωγής (αναμορφωτικά καταστήματα). (Σιδηροπούλου Αν., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα, 1997)

Στα ιδρύματα αγωγής εισάγονται οι ανήλικοι ηλικίας 7-17 ετών, οι οποίοι:

- α) λόγω κακών έξεων ή άλλων λόγων, δίνουν αποδείξεις ηθικής παρεκτροπής ανεξάρτητα από την τέλεση αξιόποινης πράξης και
- β) διέπραξαν αξιόποινη πράξη ή διαβιούν σε "κοινωνικό περιβάλλον ατόμων τα οποία τελούν καθ' έξη ή κατ' επάγγελμα αξιόποινες πράξεις" (Ν. 2298/95).

Η εισαγωγή, στην περίπτωση αυτή, γίνεται με συναίνεση των προσώπων τα οποία έχουν την ευθύνη για τη γονική μέριμνα και αφού υπάρξει σχετική γνωμάτευση του επιμελητή ανηλίκων προς το δικαστή.

Στα ιδρύματα αγωγής δεν εισάγονται:

- αυτοί που συμπλήρωσαν το 18ο έτος της ηλικίας τους
- οι ανάπηροι σωματικώς ή ψυχικώς, σε βαθμό που να παρεμποδίζεται το έργο της αναμόρφωσης
- οι πάσχοντες από μεταδοτική νόσο.

Τα ιδρύματα αυτά έχουν ως αποστολή τους την αγωγή, την κοινωνική στήριξη, την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση

ανηλίκων οι οποίοι έχουν αναπτύξει παραβατική συμπεριφορά ή αντιμετωπίζουν δυσχέρειες κοινωνικής προσαρμογής (Ν. 2298/95). Κατά την εισαγωγή του ανηλίκου στο ίδρυμα, το επιστημονικό προσωπικό, έχει την ευθύνη να καταρτίσει ένα πρόγραμμα αγωγής, το οποίο περιλαμβάνει την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση, την ψυχαγωγία και την πολιτιστική καλλιέργεια του ανηλίκου. (Π. Σταθόπουλος, Αθήνα, 1996), (Σιδηροπούλου Αν., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα, 1997)

Η στοιχειώδης εκπαίδευση είναι υποχρεωτική και ενεργείται κατά το εγκεκριμένο πρόγραμμα των Δημοσίων Σχολείων.

Η απόλυση από το ίδρυμα αγωγής, διατάσσεται είτε από τον Υπουργό Δικαιοσύνης είτε από τον Δικαστή Ανηλίκων. Ο ανήλικος παρακολουθείται και μετά την απόλυσή του από τον Επιμελητή Ανηλίκων (Κ. Δ. Σπινέλλη - Α. Τρωιανού, Δίκαιο Ανηλίκων, Αθήνα - Κομοτηνή, 1987).

Αν και ο Ποινικός Κώδικας αναφέρεται στην εισαγωγή σε "κατάλληλο" ίδρυμα, στην πράξη δεν παρέχεται ευχέρεια επιλογής, γιατί στη χώρα μας ο τύπος των ιδρυμάτων είναι ενιαίος και η διάκρισή τους αναφέρεται μόνο σε φύλο και ηλικία. Η δυνατότητα εκτελέσεως της εισαγωγής σε ίδρυμα, περιορίζονται στα τρία υπάρχοντα κρατικά. Σ' αυτά επικρατεί το κοινοβιακό σύστημα που δεν θεωρείται κατά τις σύγχρονες αντιλήψεις το καλύτερο, από άποψη μεταχείρισης (Σιδηροπούλου Αν., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα, 1997).

Στην Ελλάδα σήμερα, λειτουργούν δύο ιδρύματα αγωγής ανηλίκων αρρένων, το ένα στον Κορυδαλλό και το άλλο στη Νέα Ιωνία Βόλου. Επίσης, λειτουργεί και ένα αντίστοιχο ίδρυμα θηλέων στην περιοχή Παπάγου Αττικής. Τα ιδρύματα αυτά, ενώ έχουν χωρητικότητα περίπου 30 ατόμων έκαστος, φιλοξενούν ένα σχετικά μικρό αριθμό ανηλίκων (10-15 άτομα περίπου στο καθένα). Σε κάθε ίδρυμα υπάρχει κοινωνικός

λειτουργός, ο οποίος φροντίζει για την αντιμετώπιση των συναισθηματικών, κοινωνικών, οικονομικών και άλλων αναγκών και προβλημάτων των ανηλίκων του ιδρύματος. (Π. Σταθόπουλος, Αθήνα, 1996).

Εκτός από τον κοινωνικό λειτουργό, κάποιες φορές χρειάζεται και ψυχολόγος για συμβουλευτικές υπηρεσίες. Στο τέλος κάθε σχολικού έτους, συντάσσεται έκθεση για την πορεία και την πρόοδο κάθε παιδιού, η οποία υποβάλλεται στο δικαστή ανηλίκων. Στα ιδρύματα αγωγής υπηρετούν και παιδονόμοι, οι οποίοι πρέπει να είναι απόφοιτοι γυμνασίου για να διοριστούν. Οι παιδονόμοι έχουν την ευθύνη για την επιτήρηση, τη φροντίδα και την προστασία των ανηλίκων, ιδίως τις νυχτερινές ώρες. Τα ιδρύματα των αρρένων είναι ανοιχτά και τα παιδιά είναι ελεύθερα, όταν το επιθυμούν, να βγαίνουν έξω. Στο ίδρυμα θηλέων η πόρτα είναι κλειδωμένη για την προστασία των φιλοξενούμενων κοριτσιών (Π. Σταθόπουλος, Αθήνα, 1996).

Στα ιδρύματα αγωγής λειτουργούν ειδικά δημοτικά σχολεία και παραρτήματα του γυμνασίου της περιοχής, ώστε τα παιδιά να έχουν τη δυνατότητα να ολοκληρώσουν την υποχρεωτική φοίτηση. Τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια φοιτούν στα λύκεια της περιοχής στην οποία βρίσκεται το ίδρυμα.

Μέσα στο ίδρυμα, τα παιδιά έχουν δυνατότητες για δημιουργική απασχόληση και οργανωμένη ψυχαγωγία από τους κοινωνικούς λειτουργούς. Η παραμονή στο ίδρυμα, εξαρτάται από την κατάσταση και τις συνθήκες του ανηλίκου.

Μετά τη συμπλήρωση του 17ου έτους, υπάρχει η δυνατότητα μετά από αίτηση του ιδρύματος, να παραμείνει ο ανήλικος για ένα ακόμη έτος, ως φιλοξενούμενος.

3. ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ-ΠΟΙΝΙΚΟΣ

ΣΩΦΡΟΝΙΣΜΟΣ

Οι έφηβοι υποβάλλονται κατ' αρχήν σε αναμορφωτικά μέτρα ή θεραπευτικά αν τέλεσαν αξιόποινη πράξη και μόνο σε περίπτωση που ο Δικαστής Ανηλίκων θεωρήσει τα παραπάνω ως ανεπαρκή, επιβάλλει τον περιορισμό σε Σωφρονιστικό κατάστημα.

Ο ποινικός σωφρονισμός είναι η αυστηρότερη μορφή μεταχείρισης ανηλίκων άνω των 13 ετών. Για να επιβληθεί, πρέπει να αποδειχτεί ότι συντρέχουν οι όροι του αξιόποινου, το καταλογιστικό του εφήβου, η υπαιτιότητά του. Κατά τη νομολογία του Δικαστή Ανηλίκων η "ιδιόρρυθμη" αυτή ποινή, επιβάλλεται σε λίγες περιπτώσεις και μόνο στους υπότροπους και τους αποδεδειγμένα δυσανάγωγους εφήβους με διαμορφωμένη επικίνδυνη συμπεριφορά και εκδήλωση αντίστοιχης προσωπικότητας. Δεν είναι σκόπιμη η επιβολή σωφρονιστικού περιορισμού σε πρωτοεμφανιζόμενο στο δικαστήριο έφηβο και για σοβαρή ακόμη πράξη, που από την κοινωνική έρευνα χαρακτηρίζεται ως περιστασιακή εκδήλωση και όχι έκφραση επικίνδυνης προσωπικότητας (Πτυχιακή εργασία, 1990) (Κ.Δ.Σπινέλλη - Α.Τρωιανού, Δίκαιο Ανηλίκων, Αθήνα - Κομοτηνή, 1987).

Ο εγκλεισμός στα σωφρονιστικά ιδρύματα, γίνεται για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Σήμερα στην Ελλάδα, λειτουργούν δύο σωφρονιστικά ιδρύματα ανηλίκων, το ένα στον Κορυδαλλό, με χωρητικότητα 100 ατόμων και το άλλο με την επωνυμία Αγροτικό Σωφρονιστικό Κατάστημα Ανηλίκων Κασαβέτειας Βόλου, με χωρητικότητα 250 ατόμων. Τα δύο αυτά ιδρύματα, θεωρούνται ως μεταβατικό στάδιο μεταξύ των ιδρυμάτων αγωγής και φυλακών για

ενήλικες. Συνολικά και στα δύο σωφρονιστικά ιδρύματα, κρατούνται 300 περίπου άτομα. Υπηρετούν τρεις κοινωνικοί λειτουργοί, ενώ υπάρχουν έξι οργανικές θέσεις και προτείνεται να αυξηθούν σε 10 συνολικά. (Π. Σταθόπουλος, Αθήνα. 1996)

Αν ο κρατούμενος σε σωφρονιστικά καταστήματα διαπράξει αξιόποινη πράξη πριν το 17ο έτος της ηλικίας του, το δικαστήριο επαυξάνει το ελάχιστο και το μέγιστο όριο παραμονής του ανηλίκου στο κατάστημα, τα οποία είχε καθορίσει στην προηγούμενη απόφασή του.

Το δικαστήριο, μπορεί με πρόταση της διεύθυνσης του σωφρονιστικού καταστήματος ή του εισαγγελέα, να απολύσει υπό όρους τον καταδικασμένο, με σκοπό τη δοκιμασία του, λόγω της καλής του διαγωγής (χωρίς να εξαλείφεται το υπόλοιπο), μέχρι την πλήρη συμπλήρωση του χρόνου της ποινής που του έχει επιβληθεί (Σιδηροπούλου Αν., Πτυχιακή Εργασία, Πάτρα, 1997).

Η εξέταση της συμπεριφοράς του εφήβου που καταδικάστηκε, είναι απαραίτητη. Κατά το χρόνο της δοκιμασίας, η συμπεριφορά επιβλέπεται συστηματικά, από τα ταγμένα για το σκοπό αυτό κρατικά όργανα, που είναι οι κοινωνικοί λειτουργοί του σωφρονιστικού καταστήματος, εφόσον ο ανήλικος και η οικογένειά του κατοικούν στην περιφέρεια του καταστήματος και από τον Επιμελητή Ανηλίκων εφόσον το σωφρονιστικό κατάστημα βρίσκεται σε άλλη περιφέρεια (Κ.Δ. Σπινέλλη - Α. Τρωιανού, Δίκαιο Ανηλίκων, Αθήνα - Κομοτηνή, 1987, σελ.102).

Η στέρηση της ελευθερίας για ορισμένους ανήλικους και ο εγκλεισμός τους σε κάποιο σωφρονιστικό κατάστημα για ορισμένο χρονικό διάστημα, έχει κάποια επίδραση, με την προϋπόθεση ότι υπάρχει μεταϊδρυματική υποστήριξη. "Θετικές" όμως "εμπειρίες" και "ίδρυμα" κατά κανόνα δεν συνυπάρχουν. Έτσι το πόρισμα αυτό έχει περιορισμένη ισχύ.

Από την άλλη πλευρά, αξίζει να σημειωθεί ότι ορισμένοι εγκληματολόγοι και ποινικολόγοι, αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό το θεσμό της φυλάκισης (κράτησης - περιορισμού σε σωφρονιστικό κατάστημα). Στα πλαίσια μάλιστα του δικαίου ανηλίκων, αναπτύσσεται η λεγόμενη "πράσινη τάση", οπαδοί της οποίας επιδιώκουν την πλήρη κατάργηση της κλειστής ιδρυματικής μεταχείρισης για τους ανηλίκους. Όλα αυτά έχουν σαν αποτέλεσμα, να αναζητούνται και να δοκιμάζονται νέες μέθοδοι εξωιδρυματικής μεταχείρισης.

4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΥ

ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Η λήψη του αναμορφωτικού μέτρου του εγκλεισμού του ανηλίκου έχει σαν κύριο στόχο την αναμόρφωση του ανήλικου παραβάτη ή μήπως στην πραγματικότητα η όλη διαδικασία εστιάζεται όχι στην προσπάθεια ανάπλασης του ανήλικου παραβάτη, αλλά στον εφησυχασμό του κοινωνικού συνόλου

Η αποτελεσματικότητα του σωφρονιστικού συστήματος, εξακολουθεί μέχρι σήμερα να είναι άγνωστη στη χώρα μας, η επιβολή του όμως, παρά ότι από πολλούς θεωρείται ότι συμβάλλει στην αγωγή και τη βελτίωση του ανηλίκου, προκαθορίζει την αρχή για μια "σταδιοδρομία" του νεαρού εγκλείστου στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των τροφίμων των σωφρονιστικών καταστημάτων, είχε προηγουμένως εισαχθεί σε ίδρυμα αγωγής. (Χαΐδου Α. 1990, σελ.85)

Ο έλεγχος της επιτυχίας ή όχι της ποινικής καταστολής στα πλαίσια

του συστήματος απονομής δικαιοσύνης, εκτιμάται γενικά μόνο από τα ποσοστά υποτροπής των καταδικασθέντων.

Οι τρόποι καταγραφής των στοιχείων δεν μας επιτρέπει όμως να βγάλουμε συμπεράσματα, διότι στις επίσημες στατιστικές καταχωρήσεις αναγράφεται μεν το σύνολο των καταδικασθέντων και των υπότροπων, αλλά δεν υπάρχει αντιστοιχία ποσοστών υποτροπής με τις επιμέρους κυρώσεις που επιβλήθηκαν στο παρελθόν.

Απλώς το σύνολο των καταδικασθέντων αυξάνεται σταδιακά. Αν συγκρίνουμε τους υπότροπους ανηλίκους με τους ενηλίκους, διαπιστώνουμε ότι οι ενήλικοι υποτροπιάζουν λιγότερο από τους ανηλίκους.

Η γενική αυτή ένδειξη δεν είναι ικανοποιητική αν θέλουμε να μελετήσουμε αναλυτικότερα την επίδραση κάθε μέτρου, εξωιδρυματικού ή ιδρυματικού που επιβάλλεται στους ανηλίκους και ειδικότερα της "μεταχείρισης" που ασκείται στα πλαίσια του σωφρονιστικού συστήματος για ανηλίκους.

Υπάρχει όμως και ένα γενικότερο πρόβλημα. Ο σωφρονιστικός κώδικας του 1967 προέβλεπε ειδική μεταχείριση των ανήλικων δραστών, που όμως μέχρι την ισχύ του Νέου Κώδικα, δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Οι εξαγγελίες για την εκπόνηση ειδικής νομοθεσίας για τους ανήλικους δράστες και μη, δεν υλοποιήθηκαν ποτέ. Ορισμένες νέες ρυθμίσεις, τέλος που περιλαμβάνονται στο νέο κώδικα για τη μεταχείριση των ανήλικων είναι τόσο πρόσφατες, ώστε δεν μπορεί να γίνεται λόγος ακόμα και για την ενδεχόμενη αποτελεσματικότητά τους. Επομένως είναι παντελώς αδύνατο να ελέγξουμε κάτι που παρέμεινε άγνωστο, που δεν υλοποιήθηκε ποτέ και που είναι εντελώς πρόσφατο. Θα πρέπει να συστηματοποιηθεί η έρευνα και στο πεδίο αυτό, με μια μακρόχρονη συστηματική παρακολούθηση της επίδρασης των επιμέρους κυρώσεων στη μελλοντική συμπεριφορά των ανήλικων (Χαΐδου Α. 1990, σελ.85).

Τελικά για ποια αποτελεσματικότητα μιλάμε όταν:

α) Κατ' αρχήν η στέρηση της ελευθερίας κατ' εξοχήν στιγματίζει τον ανήλικο. Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις στο VII παγκόσμιο Συνέδριο εγκληματολογίας, στο Βελιγράδι, ο κοινωνικός στιγματισμός προτρέπει αυτούς που του υφίστανται -μετά μια δικαστική παρέμβαση- να ταυτιστούν ολοένα και περισσότερο με τις παρίες της κοινωνίας και να αναμιχθούν μαζί τους. Η ίδια εικόνα που έχει ο ανήλικος για τον εαυτό του ως κοινωνικού όντος, τείνει να καταστραφεί, ως αποτέλεσμα της αντανάκλασης που του ανταποστέλλει η δημόσια γνώμη ή τουλάχιστον αυτός νομίζει ότι διεγείρει γύρω του. Από το σημείο αυτό μέχρι να επιδιώξει, κατά προτίμηση, την συναναστροφή με άλλους δυναστευμένους, που όχι μόνο τον δέχονται, αλλά δίνουν αξία στην παρέκκλισή του, η απόσταση γρήγορα διανύεται.

β) Ύστερα χωρίς να χρειάζεται να αναφερθούμε ξανά στην ανεξάντλητη άλλωστε- φιλολογία για τις αρνητικές συνέπειες του θεσμού της φυλακής, δεν μπορούμε παρά να σημειώσουμε την εξευτελιστική για την ανθρώπινη προσωπικότητα επιρροή της.

Η φυλακή αποτελεί θεσμό. Η κατανόηση της δομής του μας επιτρέπει να διαπιστώσουμε πως δημιουργείται μια εξαιρετική ιεράρχηση των ανθρωπίνων σχέσεων, που γεννούν μια παθολογία των σχέσεων αυτών.

Γι' αυτό το λόγο διαπιστώνονται πλήθος ανεπιθύμητων και δυστυχώς αρνητικών συνεπειών και αντιδράσεων, στα πιο φιλόδοξα προγράμματα μεταχείρισης σε κλειστό περιβάλλον (παθολογικές συμπεριφορές κατατονικού, υποτονικού ή αντιδραστικού τύπου). Πέρα από αυτά, η αντιπολιτισμική τοποθέτηση που δημιουργείται, είναι ασφαλώς ένα από τα κυριότερα εμπόδια για την κοινωνική ένταξη.

γ) Τέλος, ένα εξαιρετικά μελανό σημείο, είναι οι αυτοκτονίες που παρατηρούνται μέσα στα κλειστά ιδρύματα. Η αυτοκτονία, ως

αντίδραση στα αδιέξοδα του ανηλίκου που αισθάνεται αποδιωγμένος και ανίσχυρος, είναι πολύ πιο συχνή σ' αυτή την περίπτωση. Όλες οι σχετικές έρευνες συγκλίνουν στη διαπίστωση πως, η συχνότητά τους είναι πενταπλάσια ή επταπλάσια, σε σύγκριση με τις αυτοκτονίες των ομηλίκων τους στο γενικό πληθυσμό (Φαρσεδάκης Ιακ. 1991, σελ.263-264).

5. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΙΔΡΥΜΑ

Τα νεοεισερχόμενα παιδιά στο ίδρυμα, είναι συνήθως φοβισμένα και έχουν έντονη άρνηση για το ίδρυμα. Αμέσως μόλις εισαχθούν, θα τα δει η ψυχολόγος και η κοινωνική λειτουργός του ιδρύματος, σε μια προσπάθεια πρώτης επαφής. Τους εξηγείται πως δουλεύει το ίδρυμα και γίνεται προσπάθεια να ενταχτούν στο πρόγραμμα του ιδρύματος από την πρώτη-δεύτερη μέρα για γρήγορη προσαρμογή και αυτασφάλεια. Επίσης γίνεται λεπτομερής έλεγχος της υγείας τους.

Δεύτερη προσπάθεια είναι η ένταξη του νεοεισερχόμενου παιδιού στην ομάδα των άλλων παιδιών για τη δημιουργία αισθήματος ασφάλειας και συλλογικότητας.

Για κάθε ανήλικο, καταρτίζεται βιοψυχολογικό δελτίο, στο οποίο συγκεντρώνονται πληροφορίες που συνάγονται από την προηγούμενη ζωή του ανηλίκου, τις πράξεις του και τη ζωή του στο ίδρυμα. Σε χρονικό διάστημα 1-2 μηνών θα γίνει η μελέτη της προσωπικότητάς του και θα αρχίσει να εφαρμόζεται, ότι έχει προγραμματιστεί για τη συγκεκριμένη περίπτωση.

Όταν οι λόγοι που οδήγησαν το παιδί στο ίδρυμα αμβλυθούν, η Υπηρεσία, του χορηγεί άδειες εξόδου, με σκοπό την αποκατάσταση των σχέσεών του με τους οικείους του και την κοινωνική του επανένταξη. Επίσης, ο ανήλικος που επιθυμεί να εργαστεί ή να φοιτήσει σε κάποια σχολή έξω από το ίδρυμα, αποκτά το δικαίωμα ημιελεύθερης διαβίωσης.

Με εγκύκλιο του Υπουργείου Δικαιοσύνης, ορίζεται ότι ο χρόνος παραμονής στο ίδρυμα, πρέπει να είναι τουλάχιστον 8 μήνες. Μετά το χρονικό αυτό διάστημα, μπορεί να χορηγηθεί δοκιμαστική άδεια από 3-6 μήνες, αν έχει οικογένεια κατάλληλη να συνεχίσει την προσπάθεια αναμόρφωσής του. Εδώ θα παίζει σπουδαίο ρόλο η προσωπικότητα και η συμπεριφορά του παιδιού.

Οι ανήλικοι κατά τη δοκιμαστική τους άδεια, έχουν τη συμπαράσταση των κοινωνικών λειτουργών του ιδρύματος ή των επιμελητών του αρμοδίου Δικαστηρίου Ανηλίκων της περιοχής τους.

Η δοκιμαστική άδεια μπορεί να παραταθεί για 1 χρόνο. Αν υπάρχει καλή εξέλιξη του ανηλίκου, προτείνεται η οριστική του απόλυση και αν όχι, προτείνεται η επάνοδός του στο ίδρυμα.

Επίσης, δίνονται ανάλογα με την περίπτωση αναρρωτικές άδειες, θερινές, άδειες εορτών κ.λ.π.(Φ. Τζέρμπη,1990,σελ.252).

ΜΕΡΟΣ Ζ

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ

ΕΝΤΑΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΓΙΑ

ΤΟΥΣ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ

1. Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης

Η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης (Γ.Γ.Λ.Ε) είναι κρατικός επιμορφωτικός φορέας που υπάγεται στο Υπουργείο Παιδείας και απευθύνεται κυρίως σε ενηλίκους. Το έργο της υλοποιείται σε κεντρικό επίπεδο και σε επίπεδο νομού, από τις Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης (Γ.Γ.Λ.Ε, <http://www.gsae.edu.gr>).

Αποτελεί τον βασικό επιτελικό δημόσιο φορέα στον τομέα της εκπαίδευσης τόσο των ανηλίκων όσο και των ενηλίκων, που σχεδιάζει, συντονίζει και υποστηρίζει ενέργειες οι οποίες στοχεύουν :

- ❖ Στην καταπολέμηση του αναλφαβητισμού και στη συμπλήρωση της βασικής εκπαίδευσης.
- ❖ Στην παροχή προκατάρτισης και μη τυπικής επαγγελματικής κατάρτισης κυρίως σε ανέργους, καθώς και σε ομάδες που πλήττονται από τον κοινωνικό αποκλεισμό.
- ❖ Στην κοινωνικό-πολιτιστική επιμόρφωση εκπαιδευτών ενηλίκων με ιδιαίτερο βάρος στους εκπαιδευτές των ευαίσθητων κοινωνικών

ομάδων, όπως είναι οι : Τσιγγάνοι, οι παλιννοστούντες, οι φυλακισμένοι, οι ανήλικοι παραβάτες κ.α (Ημερίδα με θέμα : “Εκπαίδευση στην Υποστήριξη. Αναζητώντας μια νέα Προοπτική”, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Υπουργείο Εργασίας,2000).

Η εκπαίδευση προσφέρεται στα Κέντρα Λαϊκής Επιμόρφωσης (Κ.Λ.Ε), που λειτουργούν υπό την εποπτεία των (Ν.Ε.Λ.Ε), καθώς επίσης και σε ειδικούς χώρους (φυλακές, περιοχές καταυλισμών Τσιγγάνων κ.α).

Πιο συγκεκριμένα η εκπαίδευση αφορά :

- ❖ Προγράμματα αλφαριθμητισμού
- ❖ Προγράμματα αρχικής και συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης
- ❖ Προγράμματα που απευθύνονται σε άτομα που πλήττονται από κοινωνικό αποκλεισμό και αντιμετωπίζουν ανισότητες στην οικονομική, επαγγελματική και κοινωνική ζωή :

- ➔ προγράμματα για παλιννοστούντες και μετανάστες
- ➔ προγράμματα για Τσιγγάνους-Roma
- ➔ προγράμματα για φυλακισμένους, αποφυλακισμένους, πρώην χρήστες και

νέους σε κίνδυνο

- ➔ προγράμματα για γυναίκες και αρχηγούς μονογονεϊκών οικογενειών
- ➔ προγράμματα για άνεργους νέους με αιματολογικά προβλήματα

- ❖ Προγράμματα κοινωνικο - πολιτισμικής επιμόρφωσης

(Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, <http://www.gsae.edu.gr>).

1.1 Βασική Εκπαίδευση Ενηλίκων και Ανηλίκων

Η εκπαίδευση ενηλίκων και ανηλίκων αναφέρεται κυρίως σε προγράμματα συμπλήρωσης της βασικής παιδείας και αναλφαβητισμού, αφού, σύμφωνα με τα πρόσφατα στοιχεία της απογραφής του πληθυσμού το 47,7% ηλικίας 16 ετών και άνω δεν έχει ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση.

Οι ενέργειες που αναπτύσσει η Γ.Γ.Λ.Ε., συντείνει στη μελέτη του “εκπαιδευτικού ελλείμματος” μιας μεγάλης μερίδας του ενεργού πληθυσμού που οφείλεται στον αναλφαβητισμό και στην έλλειψη βασικών δεξιοτήτων και εκπαιδευτικών προσόντων, σε προβλήματα δηλαδή που αποτελούν τροχοπέδη στην ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων (Θλιβίτου Ελεονόρα, Αθήνα, Οκτώβριος 2001).

1.2 Άτυπη Επαγγελματική Κατάρτιση

Οι ενέργειες της Γ.Γ.Λ.Ε., απαντούν στην αναγκαιότητα συνεχούς κατάρτισης και διαρκούς ή επαναλαμβανόμενης εκπαίδευσης του ενηλίκου εργατικού δυναμικού, εξαιτίας κυρίως της διαπιστωμένης τάσης μείωσης του βάρους των νέων γενεών στο σύνολο του ενεργού πληθυσμού.

1.3 Ομάδες – Στόχοι της Γ.Γ.Λ.Ε.

Οι βασικές ομάδες στόχοι των παρεμβάσεων της Γ.Γ.Λ.Ε είναι :

- Ενήλικοι αααααααααα9άνω των 15 χρονών)
- Αναλφάβητοι /ες
- Τσιγγάνοι /ες
- Μετανάστες
- Παλιννοστούντες
- Μονογονεϊκές Οικογένειες
- Φυλακισμένοι /ες
- Αποφυλακισμένοι/ ες
- Πρώην χρήστες/ ριες ναρκωτικών ουσιών
- Νέοι/ ες που βρίσκονται σε κίνδυνο
- Κάτοικοι απομακρυσμένων, ορεινών και νησιωτικών περιοχών

(Γ.Γ.Λ.Ε., <http://www.gsae.edu.gr>)

1.4 Λειτουργία Ν.Ε.Λ.Ε. και Κ.Ε.Κ.

Η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, ως κρατικός φορέας σχεδιάζει, συντονίζει και υποστηρίζει ενέργειες που αφορούν τη συμπλήρωση της βασικής παιδείας και τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση. Για τον σκοπό αυτό λειτουργούν σε όλη τη χώρα τριακόσια Κέντρα Επιμόρφωσης που υπάγονται στις πενήντα τέσσερις (54) Ν.Ε.Λ.Ε. (Γ.Γ.Λ.Ε.,<http://www.gsae.edu.gr>).

Η συμμετοχή σε προγράμματα Γ.Γ.Λ.Ε / Ν.Ε.Λ.Ε. είναι δωρεάν (μη επιδοτούμενη) ή επιδοτούμενη (η συμμετοχή σε Κοινοτικά Προγράμματα είναι με ωριαία επιδότηση).

Στην περιοχή της Αττικής λειτουργούν τέσσερα (4) Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Κ.Ε.Κ), υπό τη εποπτεία της Γ.Γ.Λ.Ε. Η χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων της Γ.Γ.Λ.Ε και των Ν.Ε.Λ.Ε γίνεται μέσω του Τακτικού Προϋπολογισμού. Σε πολλά δε προγράμματα, υπάρχει συνχρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου κατά 75 % (Ημερίδα με θέμα :“Εκπαίδευση στην Υποστήριξη. Αναζητώντας μια νέα Προοπτική”, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Υπουργείο Εργασίας,2000).

Τα Κ.Ε.Κ. είναι κέντρα ειδικά σχεδιασμένα για την ανάπτυξη προγραμμάτων Επαγγελματικής Κατάρτισης. Η Γ.Γ.Λ.Ε., στα πλαίσια του κανονισμού 815/84 (ΕΟΚ), δημιούργησε τα παρακάτω κέντρα στο νομό Αττικής :

1. Κ.Ε.Κ Χαϊδαρίου : για τεχνικές ειδικεύσεις στους τομείς του Πολιτισμού και των Μ.Μ.Ε., του Περιβάλλοντος και των Νέων Τεχνολογιών.
2. Κ.Ε.Κ. Μοσχάτου : για ειδικεύσεις στις Γραφικές Τέχνες
3. Κ.Ε.Κ. Μάνδρας : για ειδίκευση στην Υφαντική
4. Κ.Ε.Κ. Αγίων Αναργύρων : για ειδίκευση στην κατασκευή και συντήρηση συστημάτων Ηλιακής Ενέργειας.

Το Κ.Ε.Κ. Χαϊδαρίου λειτουργεί με ευθύνη της Γ.Γ.Λ.Ε και της Ν.Ε.Λ.Ε. Δυτικής Αττικής, ενώ τα υπόλοιπα λειτουργούν με τη συνεργασία των αντίστοιχων Δήμων βάσει προγραμματικών συμβάσεων λειτουργίας.

1.4.1 Τι είδους προγράμματα γίνονται στα Κ.Ε.Κ

Τα προγράμματα που γίνονται στα Κ.Ε.Κ, δεν είναι επιδοτούμενα και επίσης δεν παρέχουν τη δυνατότητα για αναβολή στράτευσης. Είναι προγράμματα συνεχιζόμενης κατάρτισης που παρέχουν :

- Επανεidίκευση ή συμπληρωματική κατάρτιση
- Εξειδίκευση ή επιμόρφωση σε νέες τεχνολογίες
- Υποστηρικτικά προγράμματα και δραστηριότητες που συμβάλλουν επαγγελματική αποκατάσταση των καταρτιζομένων, όπως προγράμματα προσωπικής ανάπτυξης καταρτιζομένων, ευαισθητοποίησης εργοδοτών κλπ. (Γ.Γ.Λ.Ε., <http://www.gsae.edu.gr>).

1.4.2 Τι προσφέρουν τα Κ.Ε.Κ. και ποιοι μπορούν να τα παρακολουθήσουν

Σε γενικές γραμμές θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα προγράμματα που προσφέρουν τα Κ.Ε.Κ. είναι τα ακόλουθα :

- Προγράμματα που ανταποκρίνονται στις επιμορφωτικές ανάγκες και τις μαθησιακές δυνατότητες των ενηλίκων και των νέων που τα παρακολουθούν, τα οποία
  - Συνδυάζουν τη θεωρητική γνώση και την πρακτική άσκηση σε πλήρως εξοπλισμένα σύγχρονα εργαστήρια
  - Συμβάλλουν στην ανάδειξη των ικανοτήτων και την προσωπική ανάπτυξη των καταρτιζομένων
  - Αναδεικνύουν τη δημιουργική διάσταση της εργασίας

- Δωρεάν ή επιδοτούμενη παρακολούθηση όλων των προγραμμάτων καθώς και δωρεάν παροχή των αναλώσιμων υλικών
  - Βεβαίωση παρακολούθησης
- (Γ.Γ.Λ.Ε., <http://www.gsae.edu.gr>.)

Συγκεκριμένα, τα προγράμματα σχετικά με αποφυλακισμένους ανήλικους, εντάσσονται στα προγράμματα που απευθύνονται σε άτομα που πλήττονται από κοινωνικό αποκλεισμό και αντιμετωπίζουν ανισότητες στην οικονομική, επαγγελματική και κοινωνική ζωή, και έχουν σκοπό τη μείωση των συνεπειών του εγκλεισμού και τη συντονισμένη προσπάθεια ένταξης ή επανένταξής τους στην κοινωνία μέσα από δράσεις για

- Την εκπαίδευση στελεχών και εκπαιδευτών
- Τη δημιουργία εργαστηρίων επαγγελματικής εκπαίδευσης
- Τη συμπλήρωση βασικής παιδείας
- Την παροχή ατομικής και ομαδικής υποστήριξης και συμβουλευτικής
- Την οργάνωση δραστηριοτήτων στον ελεύθερο χρόνο
- Την οργάνωση σεμιναρίων ευαισθητοποίησης εκπροσώπων των αρμόδιων φορέων σωφρονιστικής και μετασωφρονιστικής μέριμνας
- Την επιμόρφωση σωφρονιστικών υπαλλήλων
- Τη διεξαγωγή επιστημονικών ερευνών
- Την παραγωγή διδακτικού υλικού, παραγωγή οπτικοακουστικού υλικού κοινωνικών μηνυμάτων, ενημερωτικών ταινιών

(Ημερίδα με θέμα: “εκπαίδευση στην Υποστήριξη. Αναζητώντας μια Νέα Προοπτική”, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Υπουργείο Εργασίας, 2000).

Τα προγράμματα των Κ.Ε.Κ. μπορούν να παρακολουθήσουν :

- Ενήλικοι άνδρες , γυναίκες και νέοι άνω των 15 ετών οι οποίοι είναι άνεργοι, υποαπασχολούμενοι ή απειλούμενοι από ανεργία και επιθυμούν να επανειδικευθούν ή να συμπληρώσουν τα επαγγελματικά τους προσόντα για να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας.
- Εργαζόμενοι που είναι αναγκαίο να εξειδικευθούν ή να αποκτήσουν νέες γνώσεις για τη χρήση των νέων τεχνολογιών που έχουν εισαχθεί στο αντικείμενο της εργασίας τους. Το απαιτούμενο επίπεδο γνώσεων και η προηγούμενη εργασιακή εμπειρία για να είναι δυνατή η παρακολούθηση ενός προγράμματος, περιγράφονται ξεχωριστά για κάθε πρόγραμμα.
- Επίσης μια κύρια και ουσιαστική δραστηριότητα της Γ.Γ.Λ.Ε., ως Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης, είναι η ανάπτυξη προγραμμάτων για ομάδες που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό(Γ.Γ.Λ.Ε., <http://www.gsae.edu.gr>).

1.5. Μονάδα Προώθησης της Απασχόλησης

Η παρέμβαση της οργανωμένης πολιτείας μέσω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων στο ευαίσθητο και κρίσιμο πρόβλημα της απασχόλησης εντάσσεται και οφείλει να εφαρμόζεται στο πλαίσιο μεθοδικών προσπαθειών καταπολέμησης του οικονομικού και κοινωνικού αποκλεισμού μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού (Θλιβίτου Ελεονόρα, Αθήνα,2001,σελ.20).

Η Γ.Γ.Λ.Ε., στα πλαίσια υλοποίησης ολοκληρωμένων προγραμμάτων κατάρτισης, αναπτύσσει τις δομές της επιχειρώντας να

παρέμβει στον πυρήνα του προβλήματος, επειδή τα προγράμματα για ανέργους δεν μπορούν να εξαντλούνται μόνο στην παροχή κατάρτισης αλλά πρέπει να προσφέρουν προοπτικές και δυνατότητες επαγγελματικής αποκατάστασης.

1.5.1 Ο Στόχος της Μονάδας Προώθησης της Απασχόλησης

Στα πλαίσια της πολιτικής της η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης (Γ.Γ.Λ.Ε), δημιούργησε τη Μονάδα Προώθησης της Απασχόλησης. Πρόκειται για ένα ευέλικτο διαμεσολαβητικό μηχανισμό που στοχεύει στην άμεση και αποτελεσματική σύνδεση των καταρτισθέντων με την αγορά εργασίας.

Στόχος της Μονάδας είναι :

- Η προώθηση στην απασχόληση ανέργων ατόμων που έχουν ολοκληρώσει με επιτυχία την κατάρτισή τους σε συνδυασμό με την αξιοποίηση των εκπαιδευτικών τους προσόντων ή την προγενέστερη εργατική τους εμπειρία.
- Η ανάπτυξη πρωτοβουλιών στην κατεύθυνση της σύνδεσης των ανέργων με την αγορά εργασίας και η συμβολή στην δημιουργία ίσων ευκαιριών, με τελικό σκοπό την σύζευξη των ατομικών τους προσόντων με τις θέσεις εργασίας που προσφέρονται (Γ.Γ.Λ.Ε., <http://www.gsae.edu.gr>.)

Επίσης, η Μονάδα συνεργάζεται με καταρτισθέντες εργοδοτικούς φορείς και επιχειρήσεις για :

- Την ανάπτυξη σύγχρονων μοντέλων στρατηγικής και επικοινωνίας με τις επιχειρήσεις
- Την αξιολόγηση των μεταβαλλόμενων αναγκών της αγοράς εργασίας

- Την καταγραφή των προσόντων των καταρτισθέντων
- Τον εντοπισμό των ιδιαίτερων αναγκών επιχειρήσεων-καταρτισθέντων
- Την τοποθέτηση των ανέργων στις κατάλληλες θέσεις εργασίας μέσω εξατομικευμένης προσέγγισης.

(Ημερίδα με θέμα: “Εκπαίδευση στην Υποστήριξη. Αναζητώντας μια Νέα Προοπτική”, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Υπουργείο Εργασίας,2000).

Η Γ.Γ.Λ.Ε., αξιοποιώντας την πολύτιμη εμπειρία που διαρκώς προκύπτει από την επαφή με ανέργους που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες της και τους εργοδοτικούς φορείς και εργοδότες που ανταποκρίνονται στην πρόσκλησή της, εργάζεται συστηματικά για :

- Τη δημιουργία μόνιμων διαύλων επικοινωνίας ανάμεσα σε ανέργους επαγγελματικά καταρτισμένους και επιχειρήσεις
- Την ανάπτυξη σταθερών και διευρυμένων δομών προώθησης της απασχόλησης, στην κατεύθυνση της αξιοποίησης των γνώσεων και των δεξιοτήτων ενός ανθρώπινου δυναμικού που χρειάζεται την υποστήριξή μας.

1.6 Το Ζήτημα της Εκπαίδευσης και της Απασχόλησης των

Ανήλικων παραβατών

Το ζήτημα της εκπαίδευσης και της απασχόλησης των ανήλικων παραβατών, αποτελεί ένα πολύ σημαντικό και κρίσιμο πρόβλημα για κάθε κοινωνία. Η παρέμβαση της πολιτείας στο πρόβλημα αυτό πρέπει να βασίζεται σε μεθοδικές προσπάθειες για να είναι αποτελεσματική η καταπολέμηση του οικονομικού και κοινωνικού αποκλεισμού μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού.

Η Γ.Γ.Λ.Ε., κινούμενη σε αυτό το πλαίσιο και προσπαθώντας να παρέμβει στο πρόβλημα τόσο της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης όσο και της απασχόλησης, υλοποιεί ολοκληρωμένα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης. Η παρέμβαση της όμως δεν εξαντλείται μόνο στην παροχή επαγγελματικής κατάρτισης αλλά προσπαθεί να προσφέρει προοπτικές και δυνατότητες για επαγγελματική αποκατάσταση.

Ο βασικός της στόχος είναι η προώθηση στην απασχόληση ανέργων που έχουν ολοκληρώσει την επαγγελματική τους κατάρτιση και η σύνδεσή τους με την αγορά εργασίας, αξιοποιώντας την εκπαίδευση και την προηγούμενη επαγγελματική τους εμπειρία (Γ.Γ.Λ.Ε., Εκπαιδευτική και Επαγγελματική Πορεία Αποφυλακισμένων και Ανηλικών Παραβατών, Αθήνα, 1998).

Η ανεργία πλήττει κυρίως τις γυναίκες και τους νέους. Η συμμετοχή των νέων που ανήκουν στις ομάδες ηλικιών 14-29 ετών είναι υψηλή, γεγονός που συνδέεται με την αδυναμία να δημιουργηθούν τόσες νέες θέσεις όσες είναι αναγκαίες για την απορρόφηση του νέου εργατικού

δυναμικού που εισέρχεται στην αγορά εργασίας για να προσφέρει την εργασία του (Θλιβίτου Ελεονόρα, Αθήνα, 2001).

Εξετάζοντας το επίπεδο εκπαίδευσής τους παρατηρεί κανείς ότι ήδη από το σύνολο των ανηλίκων λίγοι εξακολουθούν να πηγαίνουν στο σχολείο και μάλιστα σε νυχτερινά γυμνάσια ή λύκεια ή σε τεχνικά λύκεια.

Οι περισσότεροι σταμάτησαν να πηγαίνουν στο σχολείο για λόγους οικονομικούς που συνοδεύτηκαν από την ανάγκη εξεύρεσης απασχόλησης, για λόγους κακής σχέσης με το περιβάλλον του σχολείου και τη μάθηση, όπως και για λόγους οικογενειακούς. Στους λόγους αυτούς υποκρύπτεται η αδυναμία του οικογενειακού περιβάλλοντος να επωμιστεί την εποπτεία και το κόστος της εκπαίδευσης αυτών των νέων αλλά και η ύπαρξη αρνητικών εμπειριών από το εκπαιδευτικό σύστημα που μπορούν να αναστείλουν κάθε προσπάθεια επιστροφής σε αυτό.

Έτσι, ενώ έχουν ήδη εμφανιστεί οι ανασταλτικοί παράγοντες που εμποδίζουν την συνέχιση της εκπαιδευτικής τους πορείας ή που κατευθύνουν την πορεία αυτή σε τομείς του εκπαιδευτικού συστήματος που παράγουν υποβαθμισμένους τίτλους (π.χ. απολυτήριο νυχτερινού λυκείου), η πορεία αυτή στην ηλικία που βρίσκονται οι νέοι αυτοί δεν έχει αμετάκλητα κριθεί.

Από έρευνα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου ΟΕΕΚ (1996), προκύπτουν τα εξής στοιχεία: το 11 % των νέων φεύγει από το σχολείο πριν τελειώσει το Γυμνάσιο. Από τους νέους αυτούς περίπου το 70 % εργάζεται. Επίσης 50.000 νέοι στην χώρα μας, κάτω των 21 και σχεδόν 20.000 κάτω των 17, καταδικάζονται κάθε χρόνο για παραβάσεις του ποινικού κώδικα και 500 περίπου νέοι και νέες κάτω των 21 αποχωρούν κάθε χρόνο από ιδρύματα και σωφρονιστικά καταστήματα.

Οι ανήλικοι παραβάτες, παρά το νεαρό της ηλικίας τους, έχουν ήδη αποκτήσει επαφή με την αγορά εργασίας. Το γεγονός αυτό δεν είναι

άσχετο με την πρόωρη διακοπή της εκπαίδευσης αλλά και με τις ανάγκες του οικογενειακού περιβάλλοντος στο οποίο μεγαλώνουν. Το επάγγελμα που συναντάται πιο συχνά παραπέμπει στο χώρο της οικοδομής (π.χ. ελαιοχρωματιστής, υδραυλικός), στο χώρο των συνεργείων αυτοκινήτων (π.χ. βοηθός) και στον χώρο της διαφήμισης (π.χ. διανομή φυλλαδίων).

Πρόκειται για επαγγέλματα που έχουν ευκαιριακό χαρακτήρα, δεν προϋποθέτουν κάποια επαγγελματική εξειδίκευση και λίγο ως πολύ δεν είναι εύκολο να ελεγχθούν από την Επιθεώρηση Εργασίας. Η εργασία των ανηλίκων στο πλαίσιο αυτό είναι μια ακόμα μορφή φτηνής παράνομης εργασίας η οποία δεν υπόκειται στις ρυθμίσεις της εργατικής νομοθεσίας (Γ.Γ.Λ.Ε., Εκπαιδευτική και Επαγγελματική Πορεία Αποφυλακισμένων και Ανηλίκων Παραβατών, Αθήνα, 1998).

Η επαγγελματική πορεία των ανηλίκων αυτών, αν και βρίσκεται σε πρώιμα ακόμα στάδια, αποτελεί μια πρώτη προσέγγιση του χώρου της ανειδίκευτης εργασίας. Είναι φανερό ότι τόσο στο επίπεδο της πρόληψης όσο και στο επίπεδο της κατ' ουσίας προετοιμασίας της μελλοντικής επαγγελματικής ένταξης, προέχει εδώ η συνέχιση της εκπαίδευσής τους ή και της παρακολούθησης της επαγγελματικής τους κατάρτισης. Η συνέχεια της επαγγελματικής τους πορείας θα κριθεί σε μεγάλο βαθμό, στο μέλλον από τη δυνατότητα βελτίωσης των επαγγελματικών τους δεξιοτήτων.

Η σχέση μεταξύ ανεργίας και εγκληματικότητας είναι εξίσου κρίσιμη στην περίπτωση των νέων που προσπαθούν να ξεκινήσουν μια καινούργια ζωή. Αντιμετωπίζουν τη δυσκολία να βρουν δουλειά και την αρνητική ή επιφυλακτική στάση των εργοδοτών απέναντί τους (Γ.Γ.Λ.Ε., Εκπαιδευτική και Επαγγελματική Πορεία Αποφυλακισμένων και Ανηλίκων Παραβατών, Αθήνα, 1998).

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι όσα προαναφέρθηκαν αφορούν την επίσημη αγορά εργασίας και τις

δυνατότητες επαγγελματικής ένταξης ή επανένταξης σ' αυτήν. Γιατί παράλληλα με την επίσημη αυτή αγορά λειτουργεί και η ανεπίσημη αγορά εργασίας που κινείται στο χώρο της παραοικονομίας και προσφέρει απασχολήσεις υπόγειες, κρυμμένες και ανεπίσημες οι οποίες αγγίζουν τα όρια της παρανομίας ή παραμένουν απλώς αδήλωτες, παράγοντας όμως εισόδημα σε χρήμα ή σε είδος.

Η καθημερινή πρακτική των ανηλίκων παραβατών παρουσιάζει ασυνέπειες, δεν έχει δομή, δεν ιεραρχεί ανάγκες και δεν οδηγεί σε κινητοποίηση. Η χαμηλή αυτεκτίμηση, η έλλειψη ουσιαστικών δεξιοτήτων, τυπικών προσόντων, επαγγελματικών προσόντων, ο άναρχος τρόπος ζωής, η ύπαρξη μέσα από περιθωριακές ομάδες συνδέεται με την κοινωνική απομόνωση και την ανεργία.

Επίσης βιώνουν προβλήματα τόσο σε προσωπικό επίπεδο όσο και στις σχέσεις τους με το άλλο φύλο και την οικογένεια. Η αποχώρησή τους από το εκπαιδευτικό σύστημα και η δεδομένη ανεργία τους οδηγεί στην περιθωριοποίηση. Ο καθημερινός τρόπος ζωής τους χαρακτηρίζεται από την έλλειψη στόχων. Υπάρχει ακόμα δυσκολία στη διαχείριση των συναισθημάτων τους και στην ανάπτυξη της προσωπικής τους ταυτότητας.

Σε όλα τα παραπάνω θα πρέπει να προστεθεί και η αναπόφευκτη κοινωνική επιλεκτικότητα που χαρακτηρίζει τη λειτουργία του συστήματος ποινικής καταστολής. Με βάση τις διαπιστώσεις σχετικών ερευνών, φαίνεται ότι τόσο η διαδικασία εντοπισμού και σύλληψης των δραστών, όσο και η διαδικασία παραπομπής στο δικαστήριο και τελικώς στη φυλακή, επηρεάζονται από πολλούς παράγοντες.

Οι παράγοντες αυτοί σχετίζονται με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση και ισχύ του δράστη καθώς και με την ύπαρξη άλλων κοινωνικών χαρακτηριστικών (Γ.Γ.Λ.Ε., Εκπαιδευτική και Επαγγελματική Πορεία Αποφυλακισμένων και Ανηλικων Παραβατών,

Αθήνα,2000). Τέτοια χαρακτηριστικά είναι : το νεαρό της ηλικίας, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, η φτώχεια, η ανεργία, οι φυλετικές ιδιαιτερότητες, το βεβαρημένο ιστορικό, η ασθενής οικογενειακή στήριξη κλπ. Τα άτομα που συγκεντρώνουν σωρευτικά τέτοια χαρακτηριστικά δεν εγκληματούν συχνότερα αλλά προσελκύουν ευκολότερα την προσοχή των αρχών και βρίσκεται συνεχώς στο στόχαστρο των μηχανισμών καταστολής και του κοινωνικού ελέγχου γενικότερα.

Συνέπεια αυτού είναι να συλλαμβάνονται συχνότερα και να επιδεικνύονται καθημερινά από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και εντέλει να συγκροτούν το στερεότυπο του εγκληματία.

Ένας από τους άμεσους στόχους του προγράμματος της Γ.Γ.Λ.Ε, είναι ο εντοπισμός των διαδικασιών και των μηχανισμών που οδήγησαν τους συγκεκριμένους νέους εκτός του εκπαιδευτικού συστήματος και να αναζητηθούν τρόποι για την συνέχιση αυτής της εκπαίδευσης, είτε με τη μορφή της βασικής εκπαίδευσης είτε με τη μορφή της επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Βεβαίως αυτό ισχύει και για τον γενικότερο πληθυσμό των νέων αυτής της ηλικίας που εγκαταλείπει πρόωρα το σχολείο, όπως και για τους νέους που έχουν εμπλακεί στο αναμορφωτικό σύστημα και έχουν στιγματιστεί από αυτό, χωρίς να έχουν τουλάχιστον αποκτήσει κάποια τεχνική ή επαγγελματική εξειδίκευση που θα βοηθούσε στην επαγγελματική τους ένταξη (Ημερίδα με θέμα :“Εκπαίδευση στην Υποστήριξη. Αναζητώντας μια Νέα Προοπτική”, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Υπουργείο Εργασίας,2000). Από τα παραπάνω τίθεται, ένα ουσιαστικό θέμα προσανατολισμού αυτών των νέων προς μια κατεύθυνση που θα συμβάλει στην προετοιμασία της ένταξης αυτής.

Είναι γεγονός ότι αυτοί οι νέοι εμφανίζουν την τάση να φύγουν μακριά από τους φυσικούς τους γονείς για να ζήσουν μόνοι τους, πράγμα που τους δημιουργεί αυξημένες τις ανάγκες διαβίωσης. Η

διαδικασία της πρώτης εισόδου στην αγορά εργασίας, εάν δεν είχαν δουλέψει ποτέ πριν ή η διαδικασία επιστροφής σ' αυτήν, εάν είχαν απομακρυνθεί από την αγορά εργασίας για μικρά ή μεγάλα χρονικά διαστήματα, απαιτεί χρόνο.

Ο χρόνος που με την κατάλληλη υποστήριξη γίνεται αναγκαίος σύμμαχος στην προσπάθειά τους να χαράξουν μια νέα πορεία που να χαρακτηρίζεται από κάποια συνέχεια και να οδηγεί στη διαμόρφωση μιας νέας ζωής, μιας νέας ταυτότητας. Στην προσπάθειά τους να πλησιάσουν με διαφορετικούς όρους την κοινωνική πραγματικότητα στην οποία καλούνται να ζήσουν.

Η εμπειρία έχει αποδείξει ότι οι νέοι που δεν διαθέτουν κάποια ιδιαίτερη εκπαίδευση, βλέποντας τους γονείς τους και τα αδέρφια τους άνεργους για πολλά χρόνια και γνωρίζοντας ότι και οι ίδιοι δεν έχουν καμιά πιθανότητα να βρουν δουλειά, τείνουν να εξασφαλίσουν χρήματα με όποιο τρόπο μπορούν(Θλιβίτου Ελεονόρα, Αθήνα,2001,σελ.28).

Όσα προαναφέρθηκαν αποτελούν μερικές από τις διαστάσεις που είναι αναγκαίο να ληφθούν υπόψη κατά την προετοιμασία με άμεσους και μακροπρόθεσμους στόχους η οποία χρειάζεται, κατά κάποιο τρόπο, να βρει τους τρόπους με τους οποίους καταρχήν οι φορείς κοινωνικοποίησης (π.χ. οικογένεια και σχολικό σύστημα) θα παίξουν τον ρόλο της ή τους τρόπους με τους οποίους κάποιοι άλλοι φορείς θα τους υποκαταστήσουν, εάν αυτοί αδυνατούν.

Η επαγγελματική πορεία των ανηλίκων, όπως και η εμπλοκή τους στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, αποτελούν σοβαρά προμηνύματα για την γενικότερη πορεία τους.

1.6.1 Συνθήκες Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας

Ως συνθήκες αποκλεισμού από την αγορά εργασίας αναφέρονται τα ακόλουθα :

- Ανεπαρκής γνώση-αδυναμία επικοινωνίας
- Περιθωριοποίηση
- Αδυναμία οργάνωσης προσωπικού χρόνου
- Υποτροπή
- Χρήση ναρκωτικών ουσιών
- Ελλιπής ή μη ολοκληρωμένη εκπαίδευση
- Παντελής έλλειψη εξειδίκευσης ή κατάρτισης
- Έλλειψη πληροφόρησης σε σχέση με την αγορά εργασίας
- Εμπλοκή με την ποινική δικαιοσύνη
- Άγνοια σημερινής κοινωνικής πραγματικότητας
- Έλλειψη κοινωνικής δικτύωσης και επαφών
- Έλλειψη εμπιστοσύνης στους εργοδοτικούς και θεσμικούς φορείς
- Έλλειψη αυτοπεποίθησης, ασφάλειας, αίσθηση αδικίας

1.6.2 Αντικειμενικές Συνθήκες Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας

Ως αντικειμενικές συνθήκες αποκλεισμού από την αγορά εργασίας θα μπορούσαν να αναφερθούν τα εξής :

- Έλλειψη επαγγελματικής εξειδίκευσης
- Ανεργία, χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης

- Προκαταλήψεις και στερεότυπα εργοδοτικής πλευράς
- Τάσεις εκμετάλλευσής τους από την εργοδοτική πλευρά
- Προκαταλήψεις, στερεότυπα του ευρύτερου κοινωνικού πλαισίου

Οι ανήλικοι παραβάτες είναι μια ομάδα με ιδιαίτερη ευαισθησία και ευάλωτη στην κοινωνική κριτική με έντονα προβλήματα. Είναι ανάγκη να καλλιεργηθεί η επιστροφή στην εκπαιδευτική διαδικασία και η στοιχειώδης κάλυψη των εκπαιδευτικών κενών. Αυτό επηρεάζει τη συναισθηματική, κοινωνική και επαγγελματική προσαρμογή στη μετέπειτα ζωή τους.

Σε ένα μεγάλο βαθμό, τους λείπει η αναγνώριση και η καταξίωση στην ευρύτερη κοινότητα με αποτέλεσμα να αναζητείται η υποκατάστασή τους με συμμετοχή σε περιθωριοποιημένες ομάδες που αναπτύσσουν συχνά παραβατικές δραστηριότητες. Η έλλειψη υγιούς οικογενειακού περιβάλλοντος εντείνει το αίσθημα της ανασφάλειας και της ανάγκης ένταξης και δημιουργίας συστημάτων που υιοθετούν παραβατικές συμπεριφορές (Γ.Γ.Λ.Ε., Εκπαιδευτική και Επαγγελματική Πορεία Αποφυλακισμένων και Ανηλίκων Παραβατών, Αθήνα, 1998).

Με βάση τα παραπάνω, η επιλογή των προτεινόμενων, από τη Γ.Γ.Λ.Ε., αντικειμένων κατάρτισης ενσωματώνει τους εξής παράγοντες, (Ημερίδα με Θέμα: “Εκπαίδευση στην Υποστήριξη. Αναζητώντας μια Νέα Προοπτική”, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Υπουργείο Εργασίας, 2000) :

- Αφενός παρέχεται η δυνατότητα εκπαίδευσης σε μια ειδικότητα που έχει άμεσες προοπτικές απόδοσης σε επαγγελματικό επίπεδο
- Αφετέρου αποδίδεται ιδιαίτερη προσοχή στις εκπαιδευτικές μεθόδους του συστήματος κατάρτισης ώστε αυτή να καταστεί προσπελάσιμη από τους χρήστες του προγράμματος.

Επιπρόσθετα, η παραπάνω λογική εμπεριέχει το στοιχείο της ελκυστικότητας της συγκεκριμένης ειδικότητας από τους κρατούμενους

και της συμβατότητας της αναφορικά με την ηλικία τους και τα ενδιαφέροντά τους.

Ειδικότερα, τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Γ.Γ.Λ.Ε., προσδοκούν οφέλη στα παρακάτω σημεία :

- Διαμόρφωση νέων και καινοτόμων μεθόδων προκατάρτισης και κατάρτισης που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των καταρτιζομένων.
- Τοποθέτηση των ανηλίκων παραβατών απέναντι στο πρόβλημα της εκπαιδευτικής τους συνέχειας και της ένταξης τους στην αγορά εργασίας.
- Ενίσχυση διαδικασιών προσαρμογής των καταρτιζομένων σε κοινωνικές και εργασιακές πρακτικές (τεχνικές αναζήτησης εργασίας, επαφή με κοινωνικούς και εργοδοτικούς φορείς).
- Δημιουργία ευνοϊκών προϋποθέσεων για την άμβλυνση των συνθηκών αποκλεισμού και απομόνωσης των ανηλίκων. Επίσης, στοχεύουμε στη διευκόλυνση της επικοινωνίας και επαφής των φορέων υλοποίησης του προγράμματος και των άλλων συναφών υπηρεσιών οι οποίες ασχολούνται με τη συγκεκριμένη ομάδα.

(Γ.Γ.Λ.Ε., <http://www.gsae.edu.gr>).

2. Άρσις ,Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων

Η Άρσις είναι μια μη κυβερνητική κοινωνική οργάνωση που βασίζει τη δράση της στις αρχές της συλλογικότητας και της αλληλεγγύης. Δημιουργήθηκε το 1992 και αναπτύσσει σταθερές δράσεις στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και το Βόλο. Η Άρσις δουλεύει με νέους και νέες ηλικίας 15 έως 21 χρονών που έχουν βιώσει και βιώνουν συνθήκες ζωής επιβαρυντικές ή απογοητευτικές για την ομαλή προσωπική τους ανάπτυξη και την πρόσβασή τους στο κοινωνικό γίνεσθαι.

Τέτοιες συνθήκες είναι : η ανεπαρκής στήριξη και ασφάλεια μέσα στην οικογένεια, η παραμέληση ή η κακοποίηση, η απόρριψη από το υπάρχον εκπαιδευτικό σύστημα, η σύγκρουση με το νόμο, ο εγκλεισμός σε ιδρύματα ή σωφρονιστικά καταστήματα και γενικότερα συνθήκες που παράγουν βιώματα που οδηγούν τους νέους σε ρήξη με τον εαυτό τους, τους θεσμούς και την ίδια τη κοινωνία (Άρσις, Nacro, Νεανική Παραβατικότητα και Επαγγελματική Ένταξη: Συγκριτική Μελέτη για τις Αναπτυσσόμενες Πολιτικές στην Ελλάδα και Βρετανία, Αθήνα, 1994).

2.1 Δράσεις και σκοποί της Άρσις

Σαν κύριο στόχο οι δράσεις της Άρσις έχουν:

- Την υποστήριξη των νέων που αντιμετωπίζουν δυσκολίες κοινωνικής ένταξης
- Την πρόληψη της νεανικής περιθωριοποίησης και αποξένωσης
- Την ενίσχυση της φωνής των νέων και της κοινωνικής τους συμμετοχής την ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού για τις ανάγκες και τα αιτήματα των νέων ανθρώπων.

Ενώ ο σκοπός της είναι :

- Να προτείνει παραδειγματικές εφαρμογές για την υποστήριξη των νέων που απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό.
- Να συμβάλλει στην δημιουργία πολιτικών για την αντιμετώπιση του ζητήματος νεανικής περιθωριοποίησης.
- Να ενεργοποιήσει τους πολίτες και να βρει συνοδοιπόρους στην προσπάθειά της για την κοινωνική υποστήριξη των νέων.
- Να συναντήσει τους πολίτες για να μοιραστεί μαζί τους τις κατακτήσεις, τους προβληματισμούς και τις προτάσεις της.
- Να ενημερώσει και να ευαισθητοποιήσει τους πολίτες για τις δυσκολίες που συναντούν οι νέοι στην πορεία τους προς την κοινωνική συμμετοχή.
- Να μεταδώσει το μήνυμα ότι η κινητοποίηση όλων μπορεί να βελτιώσει τη θέση των νέων αλλά και την ποιότητα ζωής όλων μας.
- Να παρεμβαίνει στους θεσμούς προτείνοντας και διεκδικώντας πολιτικές πρόληψης και μέριμνας για την κοινωνική συμμετοχή των νέων και την άρση των παραγόντων που τους οδηγούν σε κοινωνικό αποκλεισμό.

(Άρσις, Έκδοση Άρσις, Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων, Αθήνα,2000)

2.1.1 Οι Τρεις άξονες παρέμβασης της Άρσις

Η Άρσις δουλεύει με τους νέους και τις νέες προσπαθώντας παράλληλα να απαντήσει στις διαφορετικές και σύνθετες ανάγκες τους. Η δουλειά της κρίνεται σε τρεις βασικούς άξονες :

- Ψυχοκοινωνική υποστήριξη και συμβουλευτική για να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τα προβλήματα και τις ανάγκες της καθημερινής τους ζωής.
- Προετοιμασία ένταξης στην αγορά εργασίας, την βελτίωση των προσωπικών και επαγγελματικών τους δεξιοτήτων και την αναζήτηση προσωρινής ή μονιμότερης απασχόλησης.
- Ευκαιρίες ελεύθερου χρόνου, δημιουργικής έκφρασης, επικοινωνίας και κοινωνικής συμμετοχής.

Κύριος στόχος της Άρσις, που απορρέει και από του τρεις άξονες δράσεις της, θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι η πραγματοποίηση αλλαγής στον τρόπο με τον οποίο οι νέοι παίρνουν αποφάσεις, σχετίζονται με τους άλλους, στο είδος των υποχρεώσεων που αναλαμβάνουν και στο πως φροντίζουν την αξιοποίηση και εξέλιξη των ικανοτήτων του.

Επίσης μέσα σε κλίμα εμπιστοσύνης και ασφάλειας, δουλεύει με τους νέους για την προσωπική τους ανασυγκρότηση έτσι ώστε να μπορούν να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις μιας αυτόνομης καθημερινής ζωής (Άρσις, Έκδοση, Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων, Άρσις,2000).

2.1.2 Συνεργασία με υπηρεσίες και κοινωνικούς φορείς

Οι περισσότεροι νέοι που φτάνουν στην Άρσις μετά από πρόταση των υπηρεσιών ή κοινωνικών φορέων με τους οποίους συνεργάζεται (ο.π) :

- Υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας
- Κοινωνικές υπηρεσίες Δήμων
- Υπηρεσίες επιμελητών ανηλίκων
- Ιδρύματα και σωφρονιστικά καταστήματα
- Ειδικευμένα κέντρα και φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα : κέντρα ψυχικής υγείας, κέντρα απεξάρτησης από ναρκωτικά, Εθνικός Οργανισμός Κοινωνικής Φροντίδας
- Κέντρα νεότητας και πολιτιστικά κέντρα
- Άλλες μη κυβερνητικές οργανώσεις

2.2 Δομές της Άρσις

2.2.1 Κέντρα Υποστήριξης Νέων (Κ.Υ.Ν.), Αθήνα-Θεσσαλονίκη- Βόλος

Τα Κέντρα Υποστήριξης Νέων είναι μονάδες πολλαπλών υπηρεσιών για νέους /ες ηλικίας 15-21 ετών που βιώνουν την κοινωνική απομόνωση, την σύγκρουση και την περιθωριοποίηση. Λειτουργούν σε καθημερινή βάση και είναι στελεχωμένα από ειδικευμένους επαγγελματίες και εκπαιδευμένους εθελοντές (Κέντρο Υποστήριξης Νέων, Η Πιλοτική Εφαρμογή του Κέντρου Πολλαπλών Υπηρεσιών, Άρσις,2000).

Με βάση τις δυνατότητες και τις ανάγκες των νέων, οι υπηρεσίες που τους παρέχονται στα Κ.Υ.Ν. είναι:

- Πληροφόρηση
- Ψυχολογική υποστήριξη
- Ατομική συμβουλευτική
- Οργάνωση δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου
- Επαγγελματικό προσανατολισμό
- Νομικές συμβουλές
- Συμβουλευτική και υποστήριξη στην αναζήτηση στέγης
- Τοποθέτηση σε θέσεις εργασίας και υποστήριξη για τη διατήρησή της και
- Σύνδεση με φορείς, υπηρεσίες, προγράμματα εκπαίδευσης, κατάρτισης, πρόνοιας για νέους

(Κέντρο Υποστήριξης Νέων, Η Πιλοτική Εφαρμογή του Κέντρου Πολλαπλών Υπηρεσιών, Άρσις,2000).

Στόχος των Κέντρων είναι να αποτελέσουν μια οργανωμένη μονάδα άμεσα ενταγμένη στην τοπική κοινότητα που θα μπορεί μέσα από την εφαρμογή ενός εξειδικευμένου μεθοδολογικού μοντέλου δουλειάς με του νέους/ ες της ομάδας-στόχου, να παρέμβει στη διαμόρφωση ατομικής και συλλογικής ταυτότητας, με άξονες την προσωπική ανάπτυξη και την ενίσχυση της κοινωνικής συμμετοχής.

2.2.2 Χώροι πολιτιστικής δημιουργίας και επικοινωνίας

Οι χώροι πολιτιστικής δημιουργίας και επικοινωνίας προτείνουν τρόπους αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου, παρέχοντας τη δυνατότητα συμμετοχής σε δημιουργικές ομάδες, σε ομάδες επικοινωνίας, σε επιμορφωτικά και εκπαιδευτικά εργαστήρια, σε ανοικτές πολιτιστικές και κοινωνικές δραστηριότητες.

Αποτελούν χώρους συνεύρεσης, επικοινωνίας, συζήτησης, έκφρασης, ψυχαγωγίας και αφετηρία δράσης για την αποτροπή της νεανικής περιθωριοποίησης. Οι χώροι πολιτιστικής δημιουργίας και επικοινωνίας που λειτουργούν είναι :

«Χώρα Νέων»- Αθήνα

«Μουσουργείο»- Θεσσαλονίκη

«Στέκι Νεανικής Δράσης»- Βόλος

2.2.3 Αυτόνομα παραγωγικά εργαστήρια

«Πλώρη» Εκπαιδευτικό και Παραγωγικό Εργαστήρι Χειροτεχνίας- Ξυλουργικής- Αθήνας.

Στο εργαστήρι συμμετέχουν νέοι και νέες που θέλουν :

- Να εκπαιδευτούν
- Να αποκτήσουν εργασιακή εμπειρία
- Να συμμετέχουν στην οργάνωση και λειτουργία μιας μικρής επιχείρησης.

Πιο συγκεκριμένα, με πρώτη ύλη το πανί και το ξύλο οι νέοι της Πλώρης δημιουργούν πρωτότυπα αντικείμενα και παιχνίδια και περιμένουν τις προτάσεις και τις παραγγελίες του κόσμου (Κέντρο

Υποστήριξης Νέων, Η Πιλοτική Εφαρμογή του Κέντρου Πολλαπλών Υπηρεσιών, Άρσις,2000).

Πρόσφατα ξεκίνησαν να λειτουργούν δύο αντίστοιχα εργαστήρια για επισκευή και συντήρηση παλιών επίπλων και για την κατασκευή διακοσμητικών αντικειμένων στην Θεσσαλονίκη και το Βόλο.

2.2.4 Δράσεις σε χώρους εγκλεισμού

Η Άρσις παρεμβαίνει σε όλα τα Σωφρονιστικά Καταστήματα και τους χώρους κράτησης νέων π.χ. Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα, Αγροτικό Σωφρονιστικό Κατάστημα Κασσαβέτειας-Βόλος, Δικαστική Φυλακή Διαβατών Θεσσαλονίκη κ.α., με στόχο να δημιουργήσει

- Ευκαιρίες δημιουργικής απασχόλησης, έκφρασης και επικοινωνίας ώστε ο χρόνος του εγκλεισμού να μην κυλά στην απομόνωση και την αδράνεια και
- Μια σταθερή και μόνιμη γέφυρα ανάμεσα στον «περιορισμό» και την ελευθερία για την άρση των προκαταλήψεων και την υποστήριξη μετά την αποφυλάκιση

(Ημερίδα με θέμα : “Εκπαίδευση στην Υποστήριξη. Αναζητώντας μια νέα Προοπτική”, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Υπουργείο Εργασίας,2000).

Φυσικά, σε καμία περίπτωση η Άρσις δεν επιδιώκει να αντικαταστήσει το κράτος και τις υποχρεώσεις του στο χώρο της κοινωνικής πολιτικής. Σκοπός της είναι να κτίσει γέφυρες ανάμεσα στους νέους, την πολιτεία και τους πολίτες και να συμβάλει στην ανάπτυξη σύγχρονων υποστηρικτικών θεσμών για τη νεότητα.

Για να πετύχει τον παραπάνω σκοπό της η Άρσις συνεργάζεται σταθερά με :

- Τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς
- Τη Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης
- Το Υπουργείο Δικαιοσύνης
- Το Υπουργείο Εργασίας
- Τον Εθνικό Οργανισμό Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- Τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- Τις Υπηρεσίες Απονομής Ποινικής Δικαιοσύνης
- Πανεπιστήμια, Ερευνητικά Κέντρα και Εκπαιδευτικούς Φορείς
- Μη κυβερνητικούς Φορείς
- Συνδικαλιστικές Οργανώσεις Και Συνδικάτα Εργοδοτών Και Εργαζομένων

2.3 Παρεμβάσεις σε χώρους εγκλεισμού

Για τους νέους που βρίσκονται στα Ιδρύματα Αγωγής και τα Σωφρονιστικά Καταστήματα, εγκλεισμός δεν πρέπει να σημαίνει αποκλεισμός. Στόχος της Άρσις είναι να ευαισθητοποιήσει το κοινό και την πολιτεία για

- Τη σταθερή λειτουργία προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης που θα λαμβάνουν υπόψη τις ειδικές συνθήκες των χώρων εγκλεισμού
- Τη δημιουργία ευκαιριών δημιουργικής απασχόλησης, έκφρασης και επικοινωνίας, ώστε ο χρόνος του εγκλεισμού να μην κυλά στην απομόνωση και την αδράνεια
- Τη σύνδεση του «εντός» με την ανοικτή κοινωνία, την άρση των προκαταλήψεων, την προετοιμασία των νέων για την επιστροφή τους στην κοινωνία και την υποστήριξη τους στα πρώτα τους βήματα.

(Άρσις, Νέων Χώρα 1996 & 1997, Ενημερωτική Έκθεση , Αθήνα, 1998).

Ο λόγος παρέμβασης της Άρσις στους χώρους εγκλεισμού, είναι η πεποίθηση ότι οι νέοι που στάλθηκαν εκεί έχουν θέση στην κοινωνία μας. Το προσωπικό της Άρσις για να πετύχει την παρέμβαση, ήρθε σε επαφή και συνδέθηκε με νέους που σκέφτονται, αισθάνονται, αγωνιούν και ελπίζουν. Προβληματίστηκε μαζί τους για το αύριο που χρειάζεται να είναι θετικό, κοινωνικό και δημιουργικό. Ένωσε κοντά τους τη μοναξιά του διαφορετικού, την αδυναμία του θύτη –θύματος, την αγωνία του «ανελεύθερου».

Η εμπειρία που αποκτούν από αυτή την επαφή δυναμώνει τη θέλησή τους ώστε να μην αφήσουν μόνους αυτούς που ζητούν να σπάσουν την απομόνωσή τους. Έτσι η γνώση που αποκτούν, γίνεται πρόταση για μια πιο ανθρώπινη αντιμετώπιση των κατεξοχήν «αποκλεισμένων».

2.4 Γραφείο προετοιμασία για την εργασία

Ένα πολύ μεγάλο ποσοστό νέων (περίπου το 70 %) που απευθύνονται στην Άρσις έχουν σαν αρχικό αίτημα, την εργασία. Αυτό συμβαίνει γιατί η εργασία θα τους εξασφαλίσει τα απαραίτητα προς το ζην –σε πολλούς νέους δεν παρέχονται από το άμεσο οικογενειακό ή συγγενικό περιβάλλον- ή και κάποια αυτονομία.

Επαγγελματικός προσανατολισμός - επαγγελματική συμβουλευτική:

«τι δουλειά να κάνω;»

«ποια μπορώ να κάνω;»

«ποια μου ταιριάζει;»

Είναι μερικά από τα προβλήματα που τους απασχολούν.

Οι νέοι και οι νέες που απευθύνονται στην Άρσις έχουν τη δυνατότητα να συζητήσουν ατομικά ή σε ομάδα με την επαγγελματική

σύμβουλο. Πολλοί νέοι γνώρισαν έτσι τα επαγγελματικά τους σχέδια ή δυνατότητες, ενώ άλλοι έμαθαν αν και πως είναι εφικτό να τα πραγματοποιήσουν. Βασικό χαρακτηριστικό όλων αυτών των νέων είναι η άγνοια για την αγορά εργασίας και η έλλειψη προσανατολισμού, δηλαδή επαγγελματικών στόχων και στόχων ζωής (Άρσις, Νέων Χώρα,1996 &1997, Ετήσια Ενημερωτική Έκθεση, Αθήνα, 1998).

Η ανάγκη αυτή των νέων να προετοιμαστούν καλύτερα για να μπουν στην αγορά εργασίας, οδήγησε την Άρσις στην πιλοτική εφαρμογή Κύκλου Προετοιμασία για την Εργασία , ενός εκπαιδευτικού σεμιναρίου διάρκειας δύο εβδομάδων, με στόχο:

- Να προετοιμάσει καλύτερα τους νέους / ες σε βασικά εργασιακά θέματα και
- Να δει αλλά και κυρίως ,να δουν οι ίδιοι πόσο κοντά σε μια προοπτική επαγγελματικής αποκατάστασης βρίσκονται ή όχι.

(Ημερίδα με θέμα: “Εκπαίδευση στην Υποστήριξη. Αναζητώντας μια Νέα Προοπτική” Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο, Υπουργείο Εργασίας,2000).

Μέσα από το πρόγραμμα αυτό , οι νέοι συζήτησαν τις προηγούμενες επαγγελματικές τους εμπειρίες, τις επιθυμίες, τις δυνατότητες και διερεύνησαν τις ικανότητες και δεξιότητες που έχουν. Ήρθαν, τελικά πιο κοντά στην έννοια της εργασίας και των υποχρεώσεων που αυτή συνεπάγεται, καθώς και στο κατά πόσο αυτό που πραγματικά θέλουν, είναι εργασία.

Σύμφωνα με την Μ. Καντούρου και τον Αλ. Γεωργίου, σύμβουλος επαγγελματικού προσανατολισμού και υπεύθυνος τοποθετήσεων σε θέσεις εργασίας αντίστοιχα, η πορεία του πρώτου αυτού κύκλου του προγράμματος θεωρείται επιτυχής, αφού ήδη κάποιοι από τους νέους που το παρακολούθησαν επέστρεψαν στην εκπαίδευση.

2.5 Ευαισθητοποίηση εργοδοτών-Τοποθέτηση και

υποστήριξη σε θέσεις εργασίας

Σύμφωνα με την Μ. Καντούρου, σύμβουλο επαγγελματικού προσανατολισμού, “οι νέοι που απευθύνονται στην Άρσις δεν είχαν την δυνατότητα να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους, παραμένοντας σ’ ένα προστατευμένο οικογενειακό περιβάλλον, όπως οι περισσότεροι συνομήλικοί τους.

Κλήθηκαν από νωρίς να παίζουν ρόλους ενηλίκων χωρίς να έχουν προετοιμαστεί, εκπαιδευτεί και ωριμάσει για κάτι τέτοιο και κυρίως χωρίς να είναι σε θέση να αναγνωρίσουν και να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του εργασιακού περιβάλλοντος.

Η δραστηριότητα ευαισθητοποίησης εργοδοτών, είναι μια δραστηριότητα που ξεκίνησε αρχικά με την ενημέρωση περίπου 100 εργοδοτών από τους οποίους περισσότεροι από τους μισούς έδειξαν ενδιαφέρον και διάθεση να υποστηρίξουν την επαγγελματική ένταξη των νέων. Διερευνώντας τις αγγελίες και αξιοποιώντας γνωριμίες, είκοσι περίπου νέοι και νέες, οι περισσότεροι γύρω στην ηλικία των 17 ετών, βρήκαν δουλειά”.

Σύμφωνα με τον Αλ. Γεωργίου, αυτό που παρατηρήθηκε στη συνέχεια ήταν : Ένα μεγάλο ποσοστό-περίπου 60%- δυσκολεύονταν να διατηρήσουν τη θέση εργασίας τους και έτσι αποχωρούσαν μόνοι τους, τις πρώτες δύο με τρεις εβδομάδες χωρίς να υπάρχουν ιδιαίτεροι λόγοι , όπως προβλήματα με τον εργοδότη ή δύσκολες συνθήκες εργασίας”.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι δεν αρκεί η επιθυμία των νέων για εργασία Υπάρχουν και άλλες δυσκολίες και προβλήματα όπως:

- Το ότι δεν είναι σε θέση να αναγνωρίσουν τις απαιτήσεις ενός εργασιακού περιβάλλοντος και τα όρια μιας εργασιακής σχέσης και
- Το ότι υπάρχουν ακόμα προβλήματα που συνεχίζουν να τους πιέζουν, προβλήματα που κάνουν δύσκολη τη διατήρηση της εργασιακής θέσης.

2.6 Εργαστήρια επαγγελματικής κατάρτισης

Βασικοί στόχοι της επαγγελματικής κατάρτισης είναι :

- Η επανασύνδεση των νέων με την εκπαίδευση
- Η προσέγγιση σε συνθήκες συνεργασίας και ομαδικής δουλειάς
- Η προσφορά της ευκαιρίας να εκτιμήσουν τα προσόντα, τις ικανότητες και τις δυνατότητες τους
- Η παροχή βασικών γνώσεων σε κάποιο επάγγελμα

(Άρσις, Φυλλάδιο για Εργαστήρια Επαγγελματικής Κατάρτισης, Άρσις,1998).

Πιο συγκεκριμένα, νέοι και νέες που συμμετείχαν στο πρόγραμμα αυτό, εκπαιδεύτηκαν στα αντικείμενα της ξυλουργικής, της μηχανικής μοτοσικλέτας, της χειροτεχνίας, της κατασκευής βιοκλιματικών κτιρίων, της δημιουργίας επιχειρήσεων. Δούλεψαν ομαδικά παράγοντας αλλά και συζητώντας. Στο τέλος κάθε εβδομάδας αναμετρούσαν τις επιτυχίες και τις αποτυχίες του και προετοίμαζαν τα επόμενα βήματά τους. Επίσης τα απογεύματα συμμετείχαν σε εργαστήρια φωτογραφίας, κατασκευής μουσικών οργάνων, κούκλας/ μαριονέτας και στο εργαστήρι μεταλλογλυπτικής «Αρμονική Ασυμμετρία». Τα δημιουργήματά τους παρουσιάστηκαν σε έκθεση στο Κέντρο Υποστήριξης Νέων.

2.6.1 Επιχειρηματικές δραστηριότητες για νέους

Ένα ακόμα επιδοτούμενο πρόγραμμα κατάρτισης νέων είναι το : «Επιχειρηματικές Δραστηριότητες για νέους». Στόχος του προγράμματος αυτού η εκπαίδευση των νέων στους όρους, τις συνθήκες και τις απαιτήσεις για τη δημιουργία και λειτουργία παραγωγικών επιχειρήσεων στους τομείς της χειροτεχνίας και τροφοδοσίας.

Τελικός σκοπός το σταδιακό πέρασμα στην λειτουργία δύο εργαστηρίων ως μικρών αυτόνομων παραγωγικών μονάδων με τη συμμετοχή και πρωτοβουλία των ίδιων των νέων, μετά από διάστημα τριών μηνών δοκιμαστικής λειτουργίας των εργαστηρίων.

2.6.2 Παρεμβάσεις για νέους-νέες που έχουν αποχωρήσει πρόωρα από το σχολείο

Η αδυναμία του σχολείου να κρατήσει στους κόλπους του τους αδύνατους μαθητές, αλλά και η έλλειψη θεσμών που προτείνουν λύσεις στους απορριμμένους (drop outs) νέους / ες, τους στερεί τις δυνατότητες που προσφέρει η εκπαιδευτική διαδικασία για την εισαγωγή ενός νέου ανθρώπου στην ενήλικη ζωή.

Στις περιπτώσεις αυτές σκοπός της Άρσις είναι η ενδυνάμωση των νέων που αποχωρούν πρόωρα από το σχολείο ώστε να ανακτήσουν την εμπιστοσύνη στον εαυτό τους και να βρουν το δρόμο τους προς την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση και την εργασία (Άρσις, Φυλλάδιο για Εργαστήρια Επαγγελματικής Κατάρτισης, Άρσις,1998).

3. Ονήσιμος Σύλλογος Συμπαράστασης Κρατουμένων

3. 1. Δράσεις Ονήσιμου

Ο Σύλλογος ιδρύθηκε το 1982 σαν Φιλανθρωπικό Σωματείο , με σκοπό να βοηθήσει υλικά και ηθικά τους άπορους αποφυλακισμένους και τις οικογένειές τους.

Στο παρόν η δράση του Συλλόγου είναι : φροντίδα για την κάλυψη των αναγκών των κρατουμένων και των οικογενειών τους σε είδη πρώτης ανάγκης (ρουχισμού, τρόφιμα, υποδήματα, έπιπλα, πληρωμή ενοικίων, διαφόρων λογαριασμών, κ.α.).

Επίσης σε συνεργασία με κοινωνικούς λειτουργούς φροντίζει για τη αποφυλάκιση ατόμων ενώ παράλληλα τους παρέχεται δωρεάν νομική κάλυψη και καταβολή των δικαστικών τους εξόδων.

Με ενέργειες του Συλλόγου έχουν ιδρυθεί βιβλιοθήκες οι οποίες συνεχώς εμπλουτίζονται σε όλες σχεδόν, τις φυλακές της χώρας. Επιπρόσθετα ο Σύλλογος φροντίζει για την επαγγελματική αποκατάσταση των αποφυλακισμένων ατόμων και την ομαλή τους επανένταξη στους κόλπους της κοινωνίας.

Οργανώνει εκδρομές σε ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους, σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, καθώς και θεατρικές- μουσικές και άλλες ψυχαγωγικές εκδηλώσεις. Κάθε χρόνο εκδίδει ημερολόγιο τσέπης και άρχισε ήδη την επανέκδοση του μικρού περιοδικού «Φίλοι Φυλακισμένων»(Φίλοι Φυλακισμένων, τευχ.1^ο ,2000).

Ένας ακόμη σκοπός του Συλλόγου είναι η ανέγερση ιδιόκτητου κτηρίου « Το σπίτι του Αποφυλακισμένου» επί της οδού Σκαραμαγκά 8

(έναντι του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου), δωρεά των μεγάλων ευεργετών Νικολάου και Μαρίας Δανιά.

3.2. Ανάγκες – Ελλείψεις

Ο Σύλλογος παραδέχεται την ύπαρξη μεγάλων αναγκών και ελλείψεων σε :

- Χρήματα για την κάλυψη των αποφυλακίσεων απόρων κρατουμένων με αυστηρά κριτήρια , για την καταβολή των δικαστικών τους εξόδων και την βοήθεια των οικογενειών τους
- Είδη τροφίμων και είδη καθαριότητας
- Γραμματόσημα και τηλεκάρτες
- Σεντόνια, κουβέρτες κλπ.
- Αθλητικά είδη, είδη γυμναστικής
- Επιτραπέζια παιχνίδια
- Είδη πρώτων βοηθειών
- Βιβλία, λεξικά, περιοδικά
- Συστήματα εκμάθησης ξένων γλωσσών
- Μουσικά όργανα, ραδιοκασετόφωνα, κασέτες
- Υλικά κα είδη επαγγελματικής κατάρτισης
- Κινηματογραφικές μηχανές , βίντεο και βιντεοταινίες με κατάλληλο περιεχόμενο
- Εθελοντική εργασία για τη στήριξη του έργου του (Φίλοι Φυλακισμένων, τευχ.1^ο ,2000).

Σημαντική δραστηριότητα του Συλλόγου Ονήσιμος είναι η προσπάθειά του για εξεύρεση εργασίας στα μέλη του κάνοντας έκκληση

σε όσους χρειάζονται υπαλλήλους ή εργάτες για τις εταιρείες τους, τα καταστήματά τους και τις βιοτεχνίες τους ή για οποιανδήποτε άλλη εργασία να απευθύνονται στον Σύλλογο

4. Ο. Α. Ε. Δ.

Ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού ειδικά για τη κατηγορία αποκλεισμένων από την αγορά εργασίας προσφέρει ενημέρωση για τα ειδικά προγράμματα του Οργανισμού σχετικά με την επιδότηση νέων θέσεων εργασίας (ΝΘ.Ε.) ατόμων με ειδικές ανάγκες, ανεξαρτημένων και αποφυλακισμένων /νεαρών παραβατικών ατόμων και την επιδότηση νέων ελεύθερων επαγγελματιών (Ν.Ε.Ε.) για άτομα με ειδικές ανάγκες , ανεξαρτημένα και αποφυλακισμένα / νεαρά παραβατικά άτομα για τη δημιουργία δικής του επιχείρησης (Ενημερωτικό Φυλλάδιο Ο.Α.Ε.Δ.).

4.1 Προγράμματα Επιδότησης Νέων Θέσεων Εργασίας (Ν.Θ.Ε.)

Σχετικά με το πρόγραμμα επιδότησης νέων θέσεων εργασίας (Ν.Θ.Ε.) ατόμων με ειδικές ανάγκες, ανεξαρτημένων και αποφυλακισμένων / νεαρών παραβατικών ατόμων καταρτίστηκε Πρόγραμμα Επιχορήγησης ιδιωτικών επιχειρήσεων, επιχειρήσεων τοπικής αυτοδιοίκησης, ιδιωτικών επιχειρήσεων που προσλαμβάνουν άτομα με ειδικές ανάγκες με ή χωρίς την διαδικασία της υποχρεωτικής πρόσληψης, συνεταιρισμών, επαγγελματικών σωματείων και ενώσεών τους, αστικών εταιριών μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ή κοινοπραξιών και γενικά εργοδοτών για τη δημιουργία 2.000 Νέων Θέσεων Εργασίας, για την απασχόληση ατόμων ευπαθών κοινωνικά ομάδων (Πρόγραμμα Επιδότησης Νέων Θέσεων Εργασίας Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες,

Απεξαρτημένων, Αποφυλακισμένων Νεαρών Παραβατικών Ατόμων, ΦΕΚ Τεύχος Β, Φύλλο 447, έτος 2000).

Οι ομάδες ατόμων που εξυπηρετούνται από το πρόγραμμα αυτό είναι οι εξής :

- Άτομα με ειδικές ανάγκες, ηλικίας 18-25 ετών
- Απεξαρτημένα άτομα , ηλικίας 18-25 ετών
- Αποφυλακισμένα άτομα, ηλικίας 18-65 ετών /
Νεαρά Παραβατικά Άτομα , ηλικίας 16-24 ετών

4.1.1 Διάρθρωση του Προγράμματος

A) Πλήρης Απασχόληση

Δημιουργούνται 1.500 Νέες Θέσεις Εργασίας πλήρους Απασχόλησης οι οποίες κατανέμονται ως εξής:

- Άτομα με ειδικές ανάγκες : 1.200 θέσεις
- Απεξαρτημένα άτομα : 200 θέσεις
- **Αποφυλακισμένα και Νεαρά Παραβατικά άτομα: 100 θέσεις**

Η διάρκεια της επιχορήγησης ορίζεται σε 36 μήνες, με τη υποχρέωση ο εργοδότης να απασχολεί το άτομα μετά τη λήξη του 36μηνου , άλλους 12 μήνες χωρίς επιχορήγηση.

B) Μερική Απασχόληση

Δημιουργούνται 1.500 Νέες θέσεις Εργασίας πλήρους απασχόλησης οι οποίες κατανέμονται ως εξής :

- Άτομα με ειδικές ανάγκες : 1.000 θέσεις
- Απεξαρτημένα άτομα : 300 θέσεις
- **Νεαρά Παραβατικά Άτομα : 200 θέσεις**

Η διάρκεια της επιχορήγησης ορίζεται σε 36 μήνες, με την υποχρέωση ο εργοδότης να απασχολήσει το άτομα μετά τη λήξη του 36μηνου, άλλους 12 μήνες χωρίς επιχορήγηση.

Γ) Συμβάσεις Ορισμένου Χρόνου

Δημιουργούνται 350 Νέες Θέσεις Εργασίας για την απασχόληση ατόμων από επιχειρήσεις τοπικής αυτοδιοίκησης, σύμφωνα με το άρθρο 6, παρ.4 του Ν.2738/99 από ξενοδοχειακές- τουριστικές και άλλες εποχιακές επιχειρήσεις εφόσον αυτές τους παρέχουν απασχόληση τουλάχιστον 5 μηνών.

Οι θέσεις με σύμβαση ορισμένου χρόνου κατανέμονται ως εξής :

- Άτομα με ειδικές ανάγκες : 200 θέσεις
- Απεξαρτημένα άτομα : 80 θέσεις
- **Αποφυλακισμένα / Παραβατικά άτομα : 70 θέσεις**

Ο χρόνος έναρξης της επιχορήγησης θα είναι η ημερομηνία έναρξης της ορισμένου χρόνου σύμβασης και ο χρόνος λήξης η ημερομηνία λήξης της σύμβασης ορισμένου χρόνου.

4.1.2 Ποσό Επιχορήγησης

Το ποσό επιχορήγησης για κάθε προσλαμβανόμενο άτομο ορίζεται για όλα τα υποπρογράμματα (Πρόγραμμα Επιδότησης Νέων Θέσεων Εργασίας Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες, Απεξαρτημένων, Αποφυλακισμένων, Νεαρών Παραβατικών Ατόμων, ΦΕΚ Τεύχος Β, Φύλλο 447, έτος 2000) ως εξής :

Πλήρης Απασχόληση και Σύμβαση Ορισμένου Χρόνου

- ❖ € 22 την ημέρα για το πρώτο δωδεκάμηνο
- ❖ € 24 την ημέρα για το δεύτερο δωδεκάμηνο
- ❖ € 25 την ημέρα για το τρίτο δωδεκάμηνο

Μερική Απασχόληση

- ❖ € 17 την ημέρα και για τους 36 μήνες

Η επιχορήγηση θα υπολογίζεται για κάθε εργάσιμη ημέρα και μέχρι 26 ημέρες για κάθε μήνα , κατ' ανώτερο όριο, χωρίς καμιά άλλη παροχή από τον Ο.Α.Ε.Δ. (ασφάλιση, επιδόματα, κλπ).

Το πρώτο τρίμηνο από την πρόσληψη του ατόμου, θεωρείται περίοδος προσαρμογής. Στο διάστημα αυτό η επιχείρηση – εργοδότης που υπάγεται στο πρόγραμμα- υποχρεούται να ορίσει άτομα της επιχείρησης το οποίο θα έχει την ευθύνη να εκπαιδεύσει τον εργαζόμενο

και να τον βοηθήσει να ενταχθεί ομαλά στην παραγωγική διαδικασία (Πρόγραμμα Επιδότησης Νέων Θέσεων Εργασίας Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες, Απεξαρτημένων, Αποφυλακισμένων, Νεαρών Παραβατικών Ατόμων, ΦΕΚ Τεύχος Β, Φύλλο 447, έτος 2000).

Συγκεκριμένα για να υπαχθεί στα προγράμματα ένα νεαρό παραβατικό άτομα (που του έχουν επιβληθεί αναμορφωτικά μέτρα ή ποινικός σωφρονισμός), θα πρέπει να υποβάλλει στην αρμόδια υπηρεσία του Ο.Α.Ε.Δ. εισηγητική Έκθεση της Κοινωνικής Υπηρεσίας ή της Εταιρείας Προστασίας Ανηλίκων ή άλλου αρμόδιου φορέα κοινωνικής παρέμβασης (Υπ. Υγείας Πρόνοιας, Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας, Δήμοι κλπ), ότι το άτομα προτείνεται να συμμετάσχει στο πρόγραμμα επιδότησης της απασχόλησης του Ο.Α.Ε.Δ.

4.2 Προγράμματα Επιχορήγησης Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών (Ν.Ε.Ε.)

Σχετικά με το πρόγραμμα επιδότησης νέων ελεύθερων επαγγελματιών (Ν.Ε.Ε.) για άτομα με ειδικές ανάγκες , ανεξαρτημένα και αποφυλακισμένα / νεαρά παραβατικά άτομα για τη δημιουργία δικής τους επιχείρησης καταρτίζεται πρόγραμμα επιχορήγησης 500 Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών, ηλικίας 18-65 ετών οι οποίες κατανέμονται ως εξής :

- άτομα με ειδικές ανάγκες : 250 θέσεις
- ανεξαρτημένα άτομα : 120 θέσεις
- **αποφυλακισμένα άτομα : 130 θέσεις**

Ο Ο.Α.Ε.Δ. επιχορηγεί νέους ελεύθερους επαγγελματίες για τη δημιουργία δικής τους επιχείρησης , με την προϋπόθεση να έχουν καταρτιστεί σε πρόγραμμα του Ε.Π. «Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από τη Αγορά Εργασίας» και τα οποία ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Η διάρκεια της επιχορήγησης είναι 13 μήνες από την ημερομηνία έκδοσης της σχετικής εγκριτικής απόφασης. Το ποσό της επιχορήγησης που αντιστοιχεί σε κάθε δικαιούχο κυμαίνεται από € 8804 έως €10858, ανάλογα με τα ειδικά χαρακτηριστικά του κάθε ατόμου. Το ποσό καταβάλλεται με μια αρχική προκαταβολή € 2935 και το υπόλοιπο σε έξι (6) ισόποσες διμηνιαίες δόσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η γενική εικόνα την οποία αποκομίζει κανείς από την ενασχόληση με θέμα ποινικής καταστολής και σωφρονιστικής μεταχείρισης των ανηλίκων στην Ελλάδα δεν διαφέρει σημαντικά από εκείνη που παρουσιάζει η μεταχείριση των ενηλίκων . Σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις είναι περισσότερο αρνητικά φορτισμένη αν ληφθεί υπ' όψιν ότι οι μηχανισμοί καταστολής παρεμβαίνουν και σε περιπτώσεις ανηλίκων που δεν έχουν στο ενεργητικό τους αξιόποινες πράξεις (Κ.Σπινέλλη-Α.Τρωιαννού,1987) .

Δεν υπάρχει ορθολογική επιλογή συμπεριφορών που καταλήγουν στα δικαστήρια ανηλίκων ως αξιόποινες πράξεις . Φυσικό επακόλουθο αυτής της κατάστασης είναι οι υποθέσεις που απασχολούν τα δικαστήρια ανηλίκων κατά το μεγαλύτερο ποσοστό τους είναι παραβάσεις των ειδικών ποινικών νόμων και συγκεκριμένα τον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας .

Το μεγαλύτερο ποσοστό από τα μέτρα που επιβάλλονται συνήθως στους ανήλικους παραβάτες είναι εξωιδρυματικά και αυτό το γεγονός μας οδηγεί σε μια κατάσταση αισιοδοξίας . Στην ουσία όμως ούτε ο τρόπος επιβολής τους μπορεί να ασκήσει κάποια θετική επίδραση στον ανήλικο ούτε το περιεχόμενο των μέτρων αυτών περιλαμβάνει κάποιο στοιχειώδες πρόγραμμα μεταχείρισης που να μπορεί να συμβάλει στη μη επανάληψη τέλεσης κάποιας αξιόποινης πράξης . Δεν υπάρχει εξ άλλου η διάρθρωση ενός συστήματος εξωιδρυματικής μεταχείρισης με την κατάλληλη στελέχωση και τις απαραίτητες εγγυήσεις τόσο για τους ανήλικους όσο και για εκείνους που επιτελούν το συγκεκριμένο έργο ,

στα πλαίσια του οποίου να μπορεί να γίνει , με τη συνεργασία και με τη θέληση του ανήλικου , κάποια ουσιαστική δουλειά.

Η στέρηση της ελευθερίας του ανήλικου , άσχετα αν επικρατεί ακόμα και σήμερα η αντίληψη ότι ο εγκλεισμός αυτός γίνεται για το «καλό» του , δεν συμβάλει στην διαπαιδαγώγηση και την βελτίωση του αλλά αντίθετα αυξάνει την αντίδραση του και τον εξωθεί στην επανάληψη της πράξης του (ΤΑ ΝΕΑ ,1999) .

Αν και το σωφρονιστικό μας σύστημα δεν διακρίνεται για ένα ειδικό πρόγραμμα μεταχείρισης των ανηλίκων , προσπαθεί να μας πείσει μέσα από τις διατάξεις του και μόνο , για την σημασία της ομαλής κοινωνικής επανένταξης των νεαρών αυτών ατόμων και για τα μέσα που προσφέρονται για την επίτευξη του σκοπού αυτού . Χωρίς να έχει διαπιστωθεί η επιτυχία ή όχι των μέχρι το πρόσφατο παρελθόν θεσμών και εφαρμοσμένων πρακτικών στους ανήλικους θεσπίζονται νέες διατάξεις για τους έγκλειστους ανηλίκους και προτείνονται τρόποι μεταχείρισης και μέσα για την κοινωνική τους επανένταξη .

Η αντιμετώπιση του ανήλικου παραβάτη από την ελληνική δικαιοσύνη γίνεται με τρόπο τέτοιο που επικολλάται στον ανήλικο η ετικέτα του «εγκληματία» που τον στιγματίζει για την υπόλοιπη ζωή του και δυσχεραίνει την επανακοινωνικοποίησή του .

Το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού των έγκλειστων ανηλίκων αποτελείται από άτομα μη κοινωνικοποιημένα , αμόρφωτα , απαίδευτα και πρέπει όλες οι προσπάθειες να επικεντρωθούν στην εξάλειψη αυτών των αρνητικών ιδιοτήτων μέσα από ένα σωφρονιστικό πρόγραμμα που διαπνέεται από τις πλέον σύγχρονες αντιλήψεις και τάσεις στο χώρο .

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ανηλίκων παραβατών αποτελείται από αγόρια . Η πρόληψη της παραβατικότητας όπως αυτή συντελείται στον Ελληνικό χώρο δεν είναι επαρκής και δεν έχει μεγάλη αποτελεσματικότητα.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η αναμόρφωση του δικαίου των ανηλίκων με κατευθυντήρια γραμμή την αποποινικοποίηση, η κατάρτιση ειδικού κώδικα στον οποίο θα συμπεριλαμβάνονται οι πάσης φύσεως νόμοι και διατάξεις, που αφορούν την ευαίσθητη αυτή ηλικία, η καθιέρωση του λεγόμενου Επιτροπικού ή Οικογενειακού Δικαστηρίου, που θα απασχολείται αποκλειστικά με τη σφαιρική αντιμετώπιση όλων των υποθέσεων των ανηλίκων, η ανασύνταξη και αναβάθμιση των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων και η οργάνωση μιας ειδικής Κρατικής Υπηρεσίας που θα ασχολείται αποκλειστικά με τα θέματα των ανηλίκων, όπως σύνταξη νομοσχεδίων, οργάνωση σεμιναρίων, εποπτεία των Δικαστηρίων Ανηλίκων και προληπτικός έλεγχος των τηλεοπτικών προγραμμάτων, εντύπων και κέντρων ψυχαγωγίας ανηλίκων, είναι από τα αμεσότερα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για τη βελτίωση της υφισταμένης νομοθεσίας περί ανηλίκων.

Πιο κάτω , θα αναφερθούμε αναλυτικότερα στα κατά την κρίση μας επιβαλλόμενα μέτρα, που πρέπει να ληφθούν από την Πολιτεία για μια πιο αποτελεσματική αντιμετώπιση της ανήλικης παραβατικότητας.

α) Ανανέωση και αναβάθμιση των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων.

Είναι γνωστή η αδράνεια και υπολειτουργία των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων, που είχαν συσταθεί με τον απαρχαιωμένο Α.Ν.2724/1940 και των οποίων οι κυριότερες αρμοδιότητες περιήλθαν εν τω μεταξύ στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων. Νομίζουμε ότι ακόμα και ο όρος "Εταιρεία" είναι αδόκιμος, διότι στον πολύ κόσμο απηχεί εμπορικό χαρακτήρα. Ενδεχομένως, η σύσταση Συμβουλευτικών Επιτροπών Αρωγής και Συμπαραστάσεως Ανηλίκων, υπαγομένων όπως

και οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων στο Υπουργείο Δικαιοσύνης με κύρια αποστολή την υποβοήθηση των τοπικών Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων, θα μπορούσε να συμβάλλει τα μέγιστα στο έργο της γενικής πρόληψης της παραβατικότητας των ανηλίκων. Οποσδήποτε όμως, για να λειτουργήσουν σωστά τέτοιες Επιτροπές, εκτός από τα άμισθα και τιμητικά μέλη των Διοικητικών Συμβουλίων, που πρέπει να διακρίνονται για το κοινωνικό ήθος και την εθελοντική δράση και διάθεση για προσφορά εργασίας, θα πρέπει τουλάχιστον οι διοριζόμενοι ως γραμματείς να είναι έμμισθοι Κοινωνικοί Λειτουργοί ή Επιμελητές Ανηλίκων, για να αποτελούν την κινητήρια δύναμη της υπεύθυνης οργάνωσης και εύρυθμης λειτουργίας τους.

β) Ο προληπτικός έλεγχος των προγραμμάτων της τηλεόρασης.

Γνωρίζουμε όλοι εμείς οι επαγγελματίες εκ πείρας, από τις κοινωνικές έρευνες και συνεντεύξεις των ανηλίκων που απασχολούν τις Υπηρεσίες των Δικαστηρίων Ανηλίκων, πόσο επικίνδυνη επίδραση ασκούν σε πολλούς ανηλίκους πολλές από τις προβαλλόμενες αστυνομικού, γκανγκστερικού ή πορνογραφικού περιεχομένου ταινίες, τόσο από τα κρατικά, όσο από τα τελείως ανεξέλεγκτα ιδιωτικά κανάλια, σε ώρες μάλιστα μεγάλης ακροαματικότητας.

Χωρίς να θεωρείται λογοκρισία, αφού θα γίνει για λόγους προστασίας της νεανικής ηλικίας, επιβάλλεται η σύσταση και λειτουργία μόνιμης επιτροπής αποτελούμενης από εκπροσώπους των Υπουργείων Δικαιοσύνης, Παιδείας, Κοινωνικής Πρόνοιας, Νέας Γενιάς και της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων Αθηνών, που να ελέγχει τα προγράμματα των τηλεοπτικών σταθμών και να υποβάλλει σχετικές προτάσεις. Ακόμη δε, να έχει δικαίωμα να ζητά την ποινική δίωξη των παραβατών ενός κώδικα δεοντολογίας που πρέπει να καταρτιστεί από την

επιτροπή και να τηρείται από τους υπεύθυνους των τηλεοπτικών σταθμών.

γ) Η οργάνωση και λειτουργία στους κατά τόπους Ο.Α.Ε.Δ. ειδικών γραφείων ευρέσεως εργασίας.

Η εφαρμογή των σχετικών διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας περί ανηλίκων και η οργάνωση και λειτουργία στους κατά τόπους Ο.Α.Ε.Δ. γραφείων ευρέσεως εργασίας, θα διευκόλυνε τα μέγιστα το έργο της κοινωνικής αποκατάστασης πολλών περιπτώσεων ανηλίκων, που απασχολούν την Υπηρεσία. Σχετική είναι η θέσπιση κινήτρων και διευκολύνσεων προς τους εργοδότες (όπως εκείνη των επιδοτήσεων-απαλλαγής, για ένα διάστημα από υποχρέωση εισφορών στο Ι.Κ.Α. κτλ) για τη διευκόλυνση προσλήψεως ανηλίκων σε εργασία ιδίως εκείνων που απασχολούν τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων.

δ) Η ίδρυση και λειτουργία Συμβουλευτικών Σταθμών Γονέων.

Η ίδρυση και λειτουργία, ορισμένες έστω ημέρες το μήνα, Συμβουλευτικών Σταθμών Γονέων από τις κατά τόπους Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων ή τους Δήμους, στις οποίες θα συμμετέχει οπωσδήποτε ο τοπικός Επιμελητής Ανηλίκων, προς συζήτηση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι γονείς και τα παιδιά τους.

Συναφής είναι και ο θεσμός των Σχολών Γονέων, που μπορούν να λειτουργήσουν σε εβδομαδιαία βάση με πρόσκληση ειδικών επιστημόνων ως ομιλητών.

ε) Ο διορισμός των κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία.

Ο διορισμός των κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία της μέσης εκπαίδευσης με αντικείμενο τη συζήτηση και αντιμετώπιση κατ' εξατομίκευση των ποικίλων προβλημάτων μαθητών, θα βοηθούσε αποτελεσματικά στην πρόληψη πολλών εν γενέσει παραβατικών ανηλίκων.

στ) Η δημιουργία κλάδου Παιδικής / Εφηβικής Αστυνομίας.

Η δημιουργία ενός τέτοιου κλάδου σε όλες τις μεγάλες επαρχιακές πόλεις, προς άμεση συνεργασία με τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, έχουν αποδειχθεί πολύ αποτελεσματικό προληπτικό μέτρο.

ζ) Οι ενημερωτικές ομιλίες

Οι ενημερωτικές ομιλίες από Επιμελητές Ανηλίκων σχετικά με τις παραβάσεις, την ποινική ευθύνη, τα αναμορφωτικά μέτρα και γενικά τη λειτουργία των Δικαστηρίων Ανηλίκων και Υπηρεσίες Επιμελητών, στους μαθητές και εκπαιδευτικούς της περιφέρειας κάθε Δικαστηρίου Ανηλίκων, αποτελούν ένα ακόμη προληπτικό μέτρο της παραβατικότητας των ανηλίκων.

η) Η ίδρυση των κέντρων νεότητας.

Η ίδρυση τέτοιων κέντρων, ψυχαγωγίας και αθλήσεως από Δήμους και Κοινότητες με τη βοήθεια Κράτους και Εκκλησίας, προκειμένου να παρέχεται η ευκαιρία ψυχαγωγίας και άθλησης σε νέους σ' ένα υγιές περιβάλλον που θα θεωρούν δικό τους και στην ουσία θα είναι, μακριά από την εκμετάλλευση των επιτηδείων και τους κινδύνους που εγκυμονούν τα σημερινά κέντρα "ψυχαγωγίας" νέων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΤΙ ΕΔΕΙΞΕ ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟ ΚΑΙ ΚΑΣΣΑΒΕΤΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΑΘΗΝΩΝ ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Φυλακές ανηλίκων: η μεγάλη των... κακοποιών Σχολή

ΑΡΕΤΗ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Κρατούνται στα σωφρονιστικά καταστήματα «προς συμμόρφωσιν και παραδειγματισμόν» αλλά ανεβαίνουν ένα-ένα τα σκαλοπάτια του εγκλήματος όπου και... σταδιοδρομούν.

Κι αυτό δεν είναι πια μια θεωρητική ή φιλολογική επιστημονική παρατήρηση για τους ανήλικους κρατούμενους της χώρας μας αλλά στατιστικό δεδομένο, απόρροια μιας μεγάλης έρευνας που διενήργησε σε δύο φάσεις ο Τομέας Ποινικών Επιστημών της Νομικής Σχολής Αθηνών, με τη συνδρομή της Επιτροπής Ερευνών του ίδιου Πανεπιστημίου, στις φυλακές Ανηλίκων του Κορυδαλλού και της Κασσαβέτειας. Με την επιστημονική ευθύνη του καθηγητή Εγκληματολογίας και Σωφρονιστικής κ. Νέστορα Κουράκη και τον συντονισμό της εγκληματολόγου κ. Φωτεινής Μηλιώνη, τόσο η αρχική έρευνα όσο και η επανάληψή της κατέδειξαν «την απόλυτη αναποτελεσματικότητα του σωφρονιστικού μας συστήματος και την ανάγκη αναζήτησης άλλων μεθόδων αντιμετώπισης της παραβατικότητας των ανηλίκων».

Στην πρώτη μεγάλη έρευνα που ξεκίνησε τον Απρίλιο του 1993 και ολοκληρώθηκε τον Σεπτέμβριο του 1994, απάντησαν σε 94 καυτά ερωτήματα 156 ανήλικοι (το 84% των τότε κρατουμένων) - 149 αγόρια και 7 κορίτσια. Η επεξεργασία των απαντήσεων και των στοιχείων έδωσε την παρακάτω γκριζα εικόνα:

* Το 96,7 % των ανηλίκων, που βρίσκονταν στη φυλακή με ποινή στέρησης της ελευθερίας πάνω από 2 χρόνια (60 συνολικά ανήλικοι), είχαν εγκλειστεί και πριν σε σωφρονιστικό κατάστημα.

* Οι κρατούμενοι ανήλικοι απασχολούνται σε κάποια εργασία (έστω και δευτερεύουσα) σε ποσοστό 58%, οι υπόλοιποι κυριολεκτικά «κάθονται, παίζουν μπάλα ή κόβουν βόλτες παρά το γεγονός ότι το 63% απ' αυτούς έχει έντονη επιθυμία να εργασθεί.

* Μόνο ένας στους τρεις ανήλικους παρακολουθεί μαθήματα σχολείου.

* Τα ναρκωτικά είναι αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής των ανηλίκων κρατουμένων. Το 61% των ανηλίκων δοκίμασαν ναρκωτικά πριν από τον εγκλεισμό τους, το 37% απ' αυτούς είχαν εξάρτηση από ναρκωτικές ουσίες με όλα τα συμπαρομαρτούντα προκειμένου να εξασφαλισθεί η δόση - κλοπές, διαρρήξεις φαρμακείων, πορνεία, μικρεμπόριο ναρκωτικών, ακόμη και ληστείες.

* Πίσω από την παραβατικότητα και αργότερα την εγκληματικότητα των ανηλίκων, υπάρχει συνήθως μια αδιάφορη, φτωχή κι αμόρφωτη οικογένεια. Είναι παιδιά που έζησαν σε διαταραγμένο οικογενειακό περιβάλλον και απομακρύνθηκαν πρόωρα από το σπίτι και το σχολείο. Γεννήθηκαν και μεγάλωσαν κυρίως σε υποβαθμισμένες περιοχές της Αθήνας, του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης. Οι γονείς τους αγράμματοι σε ποσοστό 46% (έναντι 8% του γενικού πληθυσμού), άτομα με ιδιαίτερα χαμηλά εισοδήματα και το 17% απ' αυτούς δίχως σταθερό εισόδημα.

*Το 28% των ανηλίκων κρατουμένων έχασαν τον έναν τους γονιό έως τα δώδεκά τους χρόνια - ένα ποσοστό που αυξάνεται στο 39% λίγο πριν από τον εγκλεισμό τους στη φυλακή.

*Αλλά ακόμη και όταν οι γονείς ζούσαν μαζί, διαπληκτίζονταν διαρκώς μεταξύ τους (35%) και επέβαλλαν σωματικές τιμωρίες δίχως σοβαρή αιτία (32%). Το 27% των παιδιών παρέμειναν αγράμματα αλλά και όσα πήγαιναν σχολείο το αποστρέφονταν σε τέτοιο βαθμό που το 56% έμενε στην ίδια τάξη λόγω απουσιών.

*Από 13 χρόνων μπήκαν στη βιοπάλη, δούλευε μόνιμα το 51% και περιστασιακά το 34%, αλλάζοντας συχνά εργοδότη.

* Η πρώτη εμπλοκή με τη Δικαιοσύνη ήρθε για τους ανήλικους κρατουμένους στην τρυφερή ηλικία των 13-14 χρόνων. Στους πρώτους 10-12 μήνες του «σωφρονισμού» τους, έχουν όλο τον χρόνο και όλες τις «ευκαιρίες» να γνωρισθούν με τον κοινωνικό στιγματισμό και την απομόνωση, να υποστούν εξευτελισμούς και κάθε είδους βιασμούς, να εξοικειωθούν με τα δρώμενα της φυλακής και να αποκομίσουν, από άλλους εμπειρότερους, την αναγκαία «τεχνογνωσία του εγκληματείν». Σύντομα από μαθητευόμενοι εξελίσσονται σε διδάκτορες του εγκλήματος και οι καταδικές που ακολουθούν δεν αφορούν πια σε μικροκλοπές αλλά σε ληστείες, ανθρωποκτονίες ή βιασμούς.

Πέντε περίπου χρόνια μετά την ολοκλήρωση της πρώτης έρευνας, και συγκεκριμένα από τον Μάιο του '99 έως και σήμερα, μια μεγάλη ομάδα ερευνητών, με επικεφαλής πάντα τον καθηγητή Εγκληματολογίας κ. Νέστορα Κουράκη και συντονίστρια την εγκληματολόγο κ. Φωτεινή Μηλιώνη, αναλαμβάνει το δυσκολότερο όλων έργο: Την αναζήτηση των ανηλίκων που κατέθεσαν παλαιότερα κομμάτια της ψυχής τους και τις «πλούσιες» εμπειρίες τους, πίσω από τα σίδερα του Κορυδαλλού και της Κασσαβέτειας. Σκοπός της ερευνητικής προσπάθειας ήταν να διαπιστωθεί τι απέγιναν οι συγκεκριμένοι ανήλικοι κρατούμενοι. Η δεύτερη φάση της έρευνας διεξάγεται ήδη εδώ και ενάμιση χρόνο, η στατιστική επεξεργασία δεν είναι ακόμη πλήρης αλλά τα πρώτα αποτελέσματα και συμπεράσματα των ειδικών επιστημόνων καταδεικνύουν ότι «η διαδικασία προσαρμογής των ανηλίκων κρατουμένων στον ιδρυματικό υποπολιτισμό της φυλακής δυσχέρανε ή κατέστησε αδύνατη την κοινωνική τους (επαν)ένταξη μετά την αποφυλάκισή τους, με αποτέλεσμα, εξαιτίας του

στιγματισμού, της έλλειψης βοήθειας από το περιβάλλον τους και την Πολιτεία αλλά και του ενστερνισμού προτύπων εγκληματικής συμπεριφοράς από τους ίδιους τους κρατούμενους, να οδηγηθούν και πάλι στη διάπραξη αξιόποινων πράξεων...»

Παρά τις μεγάλες δυσκολίες ανεύρεσης των παλαιών κρατουμένων - λόγω αλλαγής διευθύνσεων μετά την αποφυλάκιση αλλά και μη τήρησης εμπειρισταωμένων αρχείων από τους αρμόδιους κρατικούς φορείς - οι ερευνητές κατόρθωσαν να εντοπίσουν και να μιλήσουν με τους 103 από τους 156 ανήλικους κρατούμενους του '94. Δυστυχώς, οι 44 βρίσκονταν και πάλι στη φυλακή - αυτή τη φορά στις σκληρότερες, των ενηλίκων - και οι υπόλοιποι 59 εκτός φυλακής. Οι πληροφορίες για δώδεκα ακόμα συνολικά άτομα συγκεντρώθηκαν μέσω τρίτων - συγγενών ή γνωστών τους. Κάποιοι απ' αυτούς δεν ζουν πλέον, κάποιοι άλλοι νοσηλεύονται σε ψυχιατρείο και κάποιοι, εμφανώς πιο τυχεροί, ζουν στο εξωτερικό! Τα ίχνη των υπολοίπων 41 έχουν χαθεί...

«Από την επεξεργασία των πρώτων στοιχείων της έρευνας, προκύπτει δυστυχώς ότι ένας μεγάλος αριθμός - περίπου το 1/3 των ανηλίκων κρατουμένων - είχε προβλήματα με τον νόμο μετά την αποφυλάκισή τους», εξηγεί ο κ. Νέστορας Κουράκης. «Μόνο ένας από τους 44 που εντοπίσαμε και πάλι στη φυλακή, εκτίει ποινή που του είχε επιβληθεί πριν από το '93. Οι νεαροί αυτοί με το ιδρυματικό παρελθόν, εμφανίζονται να είναι πολυ-υπότροποι (έχουν εκτίσει περισσότερες ποινές μετά την αποφυλάκιση του '93) και διαπράττουν συνήθως παραβάσεις για τις οποίες δεν απειλούνται με ποινές μεγάλης διάρκειας - κυρίως κλοπές. Αλλά υπάρχουν και τρεις νεαροί που τα εγκλήματά τους συντάραξαν την κοινή γνώμη και αξίζει να τύχουν ειδικότερης επιστημονικής ανάλυσης...».

Το πρώτο διάστημα μετά την αποφυλάκιση ήταν καθοριστικό για τη μελλοντική εγκληματική σταδιοδρομία των υπότροπων νεαρών που φαίνεται «να επανεγκλείονται με γεωμετρική ταχύτητα. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα ενός νεαρού που συναντήσαμε στη φυλακή, αποφυλακίστηκε και σε 15 ημέρες τον ξανασυναντήσαμε σε άλλη φυλακή, υπόδικο, για μια νέα αξιόποινη πράξη».

Οι περισσότεροι από τους σημερινούς έγκλειστους δείχνουν «ιδρυματοποιημένοι» και μάλλον παραιτημένοι από κάθε προσπάθεια επανένταξης. Αισθάνονται οικεία στο περιβάλλον της φυλακής και η κράτησή τους μοιάζει «φυσιολογικό και αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής τους». Το πιο ανησυχητικό απ' όλα είναι ότι πολλοί και από τους 59 νεαρούς που συναντήθηκαν με τους ερευνητές εκτός φυλακής - σε καφετέριες, μπαράκια ή κινηματογράφους - δήλωσαν ότι είχαν προβλήματα με τον νόμο μετά την αποφυλάκισή τους ή διέπραξαν εγκληματικές πράξεις αλλά δεν υπέπεσαν στην αντίληψη των δικτυικών αρχών και επομένως δεν... συνελήφθησαν. Κάποιοι απ' αυτούς προσπαθούν να ισορροπήσουν στην ελευθερία. Αρκετοί, κατάφεραν να σταδιοδρομήσουν επαγγελματικά, έχουν δημιουργήσει οικογένεια και ζουν μια φυσιολογική ζωή. Οι περισσότεροι εξομολογούνται την προσπάθειά τους να απεξαρτηθούν από τις ναρκωτικές ουσίες. Και αρκετοί φαίνεται να προσπαθούν ακόμα να βρουν εκείνον τον «περίεργο» δρόμο που οδηγεί στην επανένταξη αλλά κανένας χάρτης δεν περιέχει...

«Αύριο αν δεν βρω χρήματα θα είμαι πάλι μέσα...»

Αποσπάσματα από τις εξομολογήσεις των νεαρών - πρώην και νυν - κρατουμένων...

Ανήλικοι κρατούμενοι. Μέσα από τα σίδερα εκπαιδεύονται σταδιακά και από μαθητευόμενοι γίνονται διδάκτορες του εγκλήματος. Το 33% των ανηλίκων, που αποφυλακίζονται, επιστρέφουν σε χρόνο ρεκόρ στη φυλακή (των ενηλίκων αυτή τη φορά) για σοβαρότερα αδικήματα

Ορέστης, Ετών 21. Τσιγγάνος, κατοικεί στη Θήβα με τη μητριά, τον πατέρα και τα αδέρφια του. Δεν έχει γνωρίσει τη φυσική του μητέρα. Έμαθε να διαβάζει, «ενώνοντας ένα προς ένα τα γράμματα...». Καταδικάστηκε σε φυλάκιση για βαριά σωματική βλάβη. Αποφυλακίστηκε με όρους, έπειτα από δύο χρόνια.

Η φυλακή: «... είναι μεγάλη εμπειρία. Μπαίνει στο μυαλό σου. Δεν ξεκολλάει. Πολύ άσχημη κατάσταση... Στέλνοντάς μας στη φυλακή νομίζουν ότι κάνουν καλό. Αλλά είναι αντίστροφη μέτρηση. Δεν μας βάζουν μυαλό... Και όταν βγεις δεν σε βοηθούν, σε αφήνουν πίσω. Τότε θα πας να κλέψεις... Η φυλακή σε κάνει άγριο, χειρότερο...».

Η δουλειά: «Δεν μπορείς να βρεις δουλειά. Δεν θα δουλέψει όμως το ποινικό μητρώο. Εγώ θα δουλέψω...».

Φοίβος, 21 ετών. Παιδί πολυμελούς οικογένειας με προβλήματα με τον νόμο στο παρελθόν. Από τα 16 του μπεινοβγαίνει στα σωφρονιστικά καταστήματα, όπου δεν κάνει... τίποτα! Είναι ελεύθερος, με περιοριστικούς όρους. Έχει ελάχιστες αναμνήσεις από την παιδική του ηλικία - θεωρεί ότι πέρασε όλη του τη ζωή στη φυλακή: «Ένωσα πώς είναι να είσαι χαρούμενος, ξένοιαστος και ευτυχισμένος, μόλις πέρυσι, σε ηλικία 20 ετών, όταν έκανα για πρώτη φορά διακοπές...».

Το πρόβλημά του: «είναι ένα, μόνο ένα, η φυλακή με έκανε... τεμπέλη!».

Παραμένει άπραγος, δεν παλεύει και ιδιαίτερα την επαγγελματική του αποκατάσταση - «με σύστησαν σ' ένα κατάστημα, μόλις το αφεντικό είδε αυτά(τις χαρακίες από ξυράφι στα χέρια του) με έδιωξε χωρίς δεύτερη κουβέντα...».

Δεν θέλει να κάνει όνειρα για το μέλλον ο Φοίβος - «για το σήμερα ζω. Τι όνειρα να κάνω... Σήμερα είμαι ελεύθερος, αύριο αν δεν βρω τα χρήματα (σ.σ.: για να κλείσει τις δικαστικές του εκκρεμότητες) θα είμαι πάλι μέσα...».

Βασίλης, ετών 22. Φυλακίστηκε για κατοχή κλεμμένης μηχανής μεγάλου κυβισμού. Η φυλακή τον εκπαιδευσε στην τεμπελιά και τα ναρκωτικά. Σήμερα δουλεύει στο φανοποιείο του πατέρα του.

«... Δεν ξέρω ποιανού ήταν αλλά εγώ την είχα αγοράσει. Υπάρχει μεγάλη διαφορά, ρε φίλε. Και μετά από κάνα δύο μέρες ήρθαν αυτοί και με πήραν στο Τμήμα... Δεν συμφώνησα με την κατηγορία που μου απήγγειλαν, ήθελα λίγο χρόνο να βρω εκείνους που μου πουλήσαν κλεμμένο πράγμα, αλλά μάταια... Και ενώ πέρασα αρκετές ώρες δεμένος σε μια καρέκλα, χωρίς να μου δώσουν ούτε ένα ποτήρι νερό, με έβαλαν μέσα σε ένα δωμάτιο που οι τοίχοι ήταν γεμάτοι με αίματα, μια αίθουσα βρώμικη και εκεί ξεκίνησε ο προσωπικός μου εξευτελισμός... Με βαρούσαν συνεχώς και να φανταστείς ότι... Και μόλις βρήκα το κουράγιο να μιλήσω στον πατέρα μου, να του δείξω τις μελανιές, ήμουν κιάλας στη φυλακή. Εκεί έμαθα να είμαι ψυχρός. Δεν ήθελα να με βλέπουν να κλαίω γιατί θα με περνούσαν αδύναμο...».

Λευτέρης. Τοξικομανής, τρόφιμος και πάλι, αυτή τη φορά σε φυλακή ενηλίκων. Παιδί του δρόμου, δεν γνώρισε ποτέ οικογένεια και πέρασε από όλα τα αναμορφωτικά ιδρύματα της χώρας. Εκεί εκπαιδεύτηκε ώστε να υπερηφανεύεται

ότι κατέχει τα πρωτεία της τέχνης του εγκληματείν... Είναι εξοικειωμένος με το περιβάλλον της φυλακής που την ευγνωμονεί γιατί του παρέχονται όλα τα απαραίτητα προς το ζην: «... οι χειμώνες περνούν εύκολα, μόνο τα καλοκαίρια είναι μεγάλα»! Πώς περνάει τον χρόνο του ο Λευτέρης; «Μαθαίνω το μεγάλο κόλπο. Την επόμενη φορά θα είμαι πιο τυχερός...». Αδράνεια, παθητικότητα, αδιαφορία, με αυτά τον προίκισε η φυλακή.

Κώστας, 22 χρόνων. Πήγε στο ραντεβού με τον ερευνητή, με τη φίλη του που τον βοηθά να στηριχθεί στα πόδια του. Στόχος τους, «να μαζέψουμε χρήματα, να αφαιρέσουμε τα τατουάζ από το σώμα του Κώστα. Δεν τον εμπιστεύονται όπου πάει να βρει δουλειά...», εξομολογείται εκείνη. Εκείνος θέλει να βρει δουλειά, αλλά δεν ξέρει πώς να ντυθεί, πώς να κινηθεί, από 13 χρόνων είναι στη φυλακή... Από τα ναρκωτικά μάλλον δεν ξέκοψε, πηγαينوέρχεται στην Ομόνοια, τον πλησιάζουν διάφοροι, αλλά αυτός αντιστέκεται, λέει, ακόμα...

Η ζωή στη φυλακή «... είναι μονότονη» λέει η φίλη του. «Μια φορά έκανε μια χαρακιά στο χέρι για να μπει μια μέρα στο νοσοκομείο, πέντε μέτρα παρακάτω, για να αλλάξει περιβάλλον... Για μια μέρα! Το πιστεύεις;».

Αργά τη νύχτα, μετά το ραντεβού με τον ερευνητή, ο Κώστας έφυγε για μια βόλτα στην Ομόνοια...

Βαγγέλης, ετών 24. Το βράδυ πριν το ραντεβού γυρνούσε στις πλατείες κι όταν ξημέρωσε θυμήθηκε πως κάποιος ήθελε να ακούσει την ιστορία του. Ευθύς εξ αρχής δήλωσε «είμαι δυνατός χαρακτήρας. Τώρα πια μπορώ να αντιμετωπίσω τα πάντα. Τίποτα δεν με τρομάζει...».

Ο φίλος του, ο Αντώνης, τον βοήθησε μετά την αποφυλάκισή του να βρει σπίτι, να το επιπλώσει, να βάλει λίγο τη ζωή του σε τάξη. Μετά εκείνος πέθανε. Ύστερα είχε ένα ατύχημα ο ίδιος κι έμεινε μήνες στο νοσοκομείο. Όταν βγήκε βρήκε το σπίτι κλειστό, ο ιδιοκτήτης είχε κρατήσει τα έπιπλα του, έναντι των ενοικίων που χρωστούσε. Βρέθηκε στον δρόμο. Κάποια στιγμή, τον «αδίκησαν», ξέσπασε και βρέθηκε και πάλι στη φυλακή, όπου αυτή τη φορά προσπάθησε να μην έχει σχέσεις με τους συγκρατούμενους του και έκανε διαρκώς γυμναστική. Αποφυλακίστηκε και πάλι. Αλλά προτιμά να μένει σε παγκάκια και πλατείες παρά σε φθηνά ξενοδοχεία.

Προσπαθεί να βρει και δουλειά αλλά είναι δύσκολο για κάποιον που δεν έχει στέγη. Κάποια στιγμή, μπορεί να ξαναβρεθεί στη φυλακή αλλά προσωρινά είναι ελεύθερος...

TA NEA , 08-11-2000 , Σελ.: N16
Κωδικός άρθρου: A16889N161

ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΤΟ 70% ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΠΟΥ ΚΛΕΙΝΟΝΤΑΙ ΣΕ ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΗΡΙΑ ΞΑΝΑΓΥΡΙΖΟΥΝ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΕΠΕΙΔΗ ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΚΑΝΕΝΑΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η στέρηση ελευθερίας δεν είναι λύση

Μπαίνουν μαθητευόμενοι και βγαίνουν διδάκτορες

Πανεπιστήμιο εγκληματιών οι φυλακές ανηλίκων

Τουλάχιστον το 70% των νέων που κλείνονται στα αναμορφωτήρια επιστρέφουν στις φυλακές ύστερα από χρόνια και μάλιστα με πολύ βαρύτερες κατηγορίες και μεγαλύτερες ποινές.

Οι ειδικοί χρόνια τώρα χαρακτηρίζουν φυτώρια εγκληματικότητας και όπως παραδέχονται άνθρωποι οι οποίοι ασχολούνται με τους ανήλικους παραβάτες, αυτή είναι η «σκληρή πραγματικότητα».

Νέοι κάθε ηλικίας, ανεξάρτητα από το τι εγκλήματα έχουν διαπράξει, στοιβάζονται στα κελιά χωρίς να τους δίνεται καμία ευκαιρία για να βελτιωθούν. Και όταν αποφυλακίζονται, δεν έχουν πού να πάνε. Δεν υπάρχει καμία πρόβλεψη για απασχόληση, για επανένταξη. Το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση του Χάρη Τεμπερεκίδη, ο οποίος τελικά στη μάχη με τους αστυνομικούς, στην Κόρινθο, έπεσε νεκρός. Καλύτερη «τύχη» είχε μια νεαρή, η οποία μέσα στο αναμορφωτήριο έπεσε θύμα βιασμού και όταν βγήκε συνελήφθη ύστερα από λίγο καιρό για φόνο...

Χάρης Τεμπερεκίδης. Νέος ακόμη βρέθηκε σε αναμορφωτήριο. Για αρκετά χρόνια δεν κατάφερε να στηριχθεί, απ' όπου αποφυλακίστηκε. Τον περασμένο μήνα έπεσε νεκρός από τις σφαίρες αστυνομικών ύστερα από ληστεία που έκανε μαζί με άλλους τρεις στην Αγροτική Τράπεζα

Φυλακές ανηλίκων: δρόμος χωρίς επιστροφή για δεκάδες παιδιά που βρίσκονται στην «άλλη πλευρά». Ο Χάρης Τεμπερεκίδης, ο άνθρωπος ο οποίος έπεσε νεκρός από τις σφαίρες αστυνομικών στην ορεινή Κορινθία ύστερα την ένοπλη ληστεία στην Αγροτική Τράπεζα, κλείστηκε πολύ μικρός στο αναμορφωτήριο. Όταν αποφυλακίστηκε, βρέθηκε μετέωρος. Ούτε δουλειά ούτε στήριξη ούτε συμπαράσταση. Οι φίλοι λίγοι. Οι πιο πολλοί από αυτούς που μοιράστηκαν τα στενά κελιά. Ο Τεμπερεκίδης είναι μια περίπτωση γιατί σε όλα αυτά τα χρόνια όπου λειτουργούν αναμορφωτήρια (εδώ και ενάμιση χρόνο έχουν καταργηθεί και έχουν μετατραπεί σε κλειστές φυλακές) δεκάδες νέοι αντί να συμμορφωθούν, έγιναν χειρότεροι. Τα ποσοστά υποτροπής είναι πολύ μεγάλα, διαπιστώνουν οι πάντες: Δικαιοσύνη, Αστυνομία, Κοινωνικές Υπηρεσίες. Όλοι μένουν στις διαπιστώσεις... Σήμερα στις φυλακές - Σωφρονιστικά Καταστήματα Ανηλίκων - στον Αυλώνα, την Κασσαβέτεια, στον Βόλο κρατούνται περίπου 650 παιδιά διαφόρων ηλικιών, διαφόρων εθνοτήτων, στοιβαγμένα σε χώρους οι οποίοι φιλοξενούν πολύ περισσότερους από αυτούς για τους οποίους έχουν γίνει. «Τα προβλήματα είναι πολλά: ξεκινούν από το γεγονός ότι οι ποινές που επιβάλλονται είναι μεγάλες. Ακολουθεί ο μη διαχωρισμός εγκλημάτων, συνωστισμός.

Και το πιο σοβαρό για μένα είναι ότι δεν υπάρχουν μέσα στα Καταστήματα δραστηριότητες. Και βεβαίως ότι ένας νέος ο οποίος έχει υποπέσει σ' ένα παράπτωμα, μετά τη φυλακή δεν βρίσκει παρά τους τείχους της κοινωνίας», λέει στα «ΝΕΑ» υψηλόβαθμο στέλεχος του υπουργείου Δικαιοσύνης.

Σήμερα στον Αυλάνα φιλοξενούνται περίπου 220 άτομα, στον Βόλο 230 και άλλοι τόσκι στην Κασσαβέτεια. Στους χώρους αυτούς υπάρχει υπερπληθυσμός και βεβαίως δεν υπάρχουν δραστηριότητες. Υπάρχουν κάποια δίμηνα, τρίμηνα προγράμματα χρηματοδοτούμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση, τα οποία δεν έχουν διάρκεια. Η οικογενειακή κατάσταση των νεαρών είναι κάτι που βοηθάει στο να υποτροπιάσουν, αφού δεν τους στηρίζουν, δεν τους προσφέρουν διέξοδο μετά το τέλος της ποινής.

Το πόση ανοχή δείχνουμε ως κοινωνία στους ανηλίκους, οι οποίοι έχουν φυλακιστεί, είναι ένας από τους λόγους που βοηθούν την υποτροπή. «Αυτήν τη στιγμή ασχολούμαι με την περίπτωση μιας 16χρονης. Προσπαθώ να της βρω κάπου μια θέση, αλλά δυστυχώς δεν τα έχω καταφέρει», λέει η υπεύθυνη του Τμήματος Ανηλίκων της Ασφάλειας κ. Τζουμέρκα, η οποία επισημαίνει: «Είναι ανάγκη πλέον η ύπαρξη ιδρυμάτων στήριξης. Πρέπει στα παιδιά με παραβατική συμπεριφορά να δίνουμε δεύτερη και τρίτη ευκαιρία. Χρειάζονται ξενώνες ώστε να ηρεμήσουν μετά τον εγκλεισμό τους. Νε επιβλέπονται από επιστήμονες, ώστε η ένταξή τους στην κοινωνία να είναι κάπως ομαλή. Δυστυχώς όμως στερούμεθα κοινωνικής υποδομής».

Όσο για τις συνθήκες που επικρατούν στις φυλακές ανηλίκων δεν βλέπουν ποτέ το φως της δημοσιότητας. Σπάνιες περιπτώσεις βγαίνουν προς τα έξω, όπως αυτή μιας νεαρής που, ενώ ήταν στο αναμορφωτήριο, βιάστηκε. Όταν βγήκε από εκεί έγινε μέλος σπείρας νεαρών που στο τέλος συνελήφθησαν για φόνο!

«Μία αρχή γενικώς παραδεκτή, η οποία βρίσκεται και διατυπωμένη στους "Κανόνες του ΟΗΕ για την Προστασία Ανηλίκων Στερημένων της Ελευθερίας τους", συνίσταται στην αποφυγή της στέρησης της ελευθερίας σε άτομα κάτω των 18 ετών. Στον πρώτο μάλιστα κανόνα αναφέρεται πως η φυλάκιση πρέπει να χρησιμοποιείται ως ύστατο καταφύγιο», λέει η κ. Καλλιόπη Σπινέλλη, καθηγήτρια Εγκληματολογίας-Σωφρονιστικής στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και συνεχίζει:

«Αυτό σημαίνει ότι στην πράξη θα πρέπει να έχουν εξαντληθεί όλα τα ηπιότερα μέτρα, όπως η επίπληξη, η επιμέλεια γονέων, η επιμέλεια επιμελητή ανηλίκων, η εργασία για την κοινότητα, η αποζημίωση του θύματος ή της οικογένειάς του με χρήματα που θα προέλθουν από εργασία του ανηλίκου δράστη. Οι κανόνες αυτοί φυσικά δεν έχουν δεσμευτική δύναμη. Ωστόσο, στην πράξη εφαρμόζονται τόσο στη χώρα μας όσο και στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη».

Στον Αυλάνα. Οι νέες φυλακές ανηλίκων τελικά δεν κατάφεραν να βοηθήσουν τους 250 εγκλείστους, καθώς τα προγράμματα στήριξης δεν έχουν διάρκεια

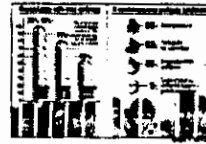
Την υποτροπή ανηλίκων που βίωσαν τη φυλακή μελέτησαν και τρεις πρόσφατες ευρωπαϊκές έρευνες. Αυστριακοί επιστήμονες παρακολούθησαν από πέντε έως έξι χρόνια πάνω από 7.000 ανηλίκους που είχαν καταδικαστεί το 1983 και σχεδόν 5.000 ανηλίκους που είχαν καταδικαστεί το 1986 και βρήκαν ότι ο ένας στους δύο, αδιάφορο από τη μέθοδο ή τον τρόπο μεταχείρισής τους, ξαναδικάστηκε μέσα σ' αυτή τη χρονική περίοδο. Μια έρευνα που εκπονήθηκε από το ερευνητικό κέντρο του γαλλικού υπουργείου Δικαιοσύνης σε όλους τους ανηλίκους που

είχαν φυλακιστεί το 1983, έδειξε ότι το 77% των αποφυλακισθέντων ύστερα από μία πενταετία είχε καταδικαστεί ξανά, όπως προέκυπτε από το ποινικό τους μητρώο. Το ποσοστό αυτό διέφερε ανάλογα με το είδος του εγκλήματος: ήταν 80% για τις κλοπές και γενικά 66% για πλημμελήματα και 57% για κακουργήματα. Αν οι ανήλικοι είχαν και προηγούμενη καταδίκη, το ποσοστό των ατόμων που ξανακαταδικάστηκαν φθάνει το 97%, στην περίπτωση που έχει προηγηθεί φυλάκιση σε κλειστό ίδρυμα.

«Τα δεδομένα αυτά φαίνεται να επαληθεύουν την υπόθεση ότι δεν έχει βελτιωτική επίδραση στους ανήλικους η στέρηση της ελευθερίας. Το αντίθετο, μάλιστα, αφού εκτός από τη διαδικασία μάθησης εγκληματικών συμπεριφορών και εμπλοκή σε νέες μορφές εγκλημάτων μέσα στο ίδρυμα, δυσχεραίνει με τον στιγματισμό τους και την επαγγελματική τους αποκατάσταση και άρα τις δυνατότητες μιας σύννομης συμπεριφοράς μετά την αποφυλάκιση», επισημαίνει η κ. Σπινέλλη.

Πιο ευοίωνα αποτελέσματα, όμως, σε έρευνες ανηλίκων, προκύπτουν από την εφαρμογή της λεγόμενης «κοινωνικής εργασίας». Ερευνητές του υπουργείου Δικαιοσύνης της Ολλανδίας συνέκριναν 900 περίπου άτομα στα οποία είχε επιβληθεί βραχυχρόνια φυλάκιση. Τα άτομα που δεν είχαν την εμπειρία της φυλακής είχαν μικρότερη υποτροπή.

Μπαίνουν «μαθητευόμενοι» και βγαίνουν «διδάκτορες» του εγκλήματος οι νεαροί παραβάτες από τα σωφρονιστικά καταστήματα ανηλίκων, σύμφωνα με έρευνα που εκπονήθηκε από το Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών.

Η έρευνα, που πραγματοποιήθηκε από 17 προπτυχιακούς φοιτητές της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και οχτώ νέους επιστήμονες με επιστημονικό διευθυντή τον καθηγητή της Εγκληματολογίας κ. Νέστορα Κουράκη, επεκτάθηκε για πρώτη φορά στο σύνολο του πληθυσμού των Ελλήνων ποινικών ανηλίκων κρατουμένων της χώρας, στα σωφρονιστικά καταστήματα του Κορυδαλλού και της Κασσαβέτειας.

Οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν από τους ερευνητές ήταν κυρίως συνεντεύξεις με τους ανήλικους και εμπιστευτική μελέτη των φακέλων τους. Οι ανήλικοι που δέχτηκαν να απαντήσουν ήταν 156 (το 84% του συνολικού αριθμού των τότε κρατουμένων), μέσης ηλικίας περί τα είκοσι χρόνια και οι περισσότεροι άρρενες (μόνον επτά κορίτσια).

Σύμφωνα με την έρευνα που ολοκληρώθηκε τον Σεπτέμβριο του 1994, επιβεβαιώνεται η ερευνητική υπόθεση ότι οι ανήλικοι κρατούμενοι που εγκλείονται σε σωφρονιστικά καταστήματα ακολουθούν στη συνέχεια μια εγκληματική «σταδιοδρομία».

Από τους ερωτηθέντες αυτής της κατηγορίας η συντριπτική πλειονότητα (96,7%) είχε ήδη εγκλειστεί και πριν σε σωφρονιστικό κατάστημα, γεγονός που καταδεικνύει την απόλυτη αναποτελεσματικότητα αυτού του «σωφρονισμού», ιδίως «μέσα στις γνωστές συνθήκες ομοφυλοφιλίας και ξυλοδαρμών που επικρατούν πολλές φορές στα σωφρονιστικά καταστήματα και την ανάγκη αναζήτησης άλλων μεθόδων αντιμετώπισης της παραβατικότητας των ανηλίκων».

Αυτό ισχύει κυρίως για ανήλικους που διαπράττουν σοβαρές αξιόποινες πράξεις, με ποινή στέρησης της ελευθερίας από δύο έτη και πάνω. Από τα στοιχεία προέκυψε ότι τέτοιου είδους ποινή είχαν εξήντα ανήλικοι.

Από άλλες ερωτήσεις προέκυψε, άλλωστε, ότι οι ανήλικοι στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας απασχολούνται σε κάποια εργασία, έστω και δευτερεύουσα, μόνο σε ποσοστό 58%, ενώ οι υπόλοιποι «κάθονται» και βλέπουν τηλεόραση, κάνουν βόλτες και παίζουν μπάλα.

Κι αυτό, τη στιγμή που οι περισσότεροι απ' αυτούς, και συγκεκριμένα το 63%, δηλώνουν με απερίφραστο τρόπο την επιθυμία τους να εργαστούν.

ΤΑ ΝΕΑ , 01-03-1999 , Σελ.: Ν20
Κωδικός άρθρου: Α16377Ν201

ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΠΟΥ ΜΕΓΑΛΩΣΑΝ ΣΕ ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΗΡΙΑ ΚΑΙ ΙΔΡΥΜΑΤΑ

Ξέρουν καλά τι σημαίνει κοινωνικός στιγματισμός

Ζητούν μια θέση στον ήλιο

Τη λέξη «μειονέκτημα» οι περισσότεροι δεν την ήξεραν. Κι όμως, τα δικά τους «μείον», στα συναισθήματα, την οικογένεια, τις δυνατότητες, τις δυνάμεις και τις ευκαιρίες, έκριναν τη ζωή και το μέλλον τους. «Το παιχνίδι είναι στημένο», για τα παιδιά εκείνα των 17, των 22 ή των 27 που μεγάλωσαν σε αναμορφωτήρια και ιδρύματα. Δίνουν έναν αγώνα με άνισες πιθανότητες να κερδίσουν. Παλεύουν «να μάθουν μια τέχνη», να «βρουν μια δουλειά», κι όταν βγαίνουν έξω, χάνονται.

ΛΑΜΠΡΙΝΗ
ΣΤΑΜΑΤΗ

«Η ΜΗΤΕΡΑ μου είναι στη φυλακή, ο πατέρας μου ζει αλλού. Χρειάζομαι χρήματα αλλά και κάποιον να με συμβουλευεί πώς να τα βγάλω πέρα. Στη δουλειά δεν με παίρνουν εύκολα και οι πειρασμοί τριγύρω είναι πολλοί...». Τον κύκλο της απομόνωσης δεν είναι εύκολο να τον αποφύγουν. Κάθε χρόνο, περισσότεροι από 500 νέοι φεύγουν από ιδρύματα, αναμορφωτήρια και σωφρονιστικά καταστήματα, αναζητώντας μια θέση στον ήλιο... Κουβαλούν σχεδόν πάντα τα «μείον» της προσωπικής τους ιστορίας και στη συντριπτική τους πλειοψηφία συναντούν τη μοναξιά και την απόρριψη.

«Για να μετατρέψουμε το μειονέκτημα σε πλεονέκτημα», θα μπορούσε να είναι, σε ελεύθερη μετάφραση, ο τίτλος του ευρωπαϊκού προγράμματος που έχει ως στόχο να ανοίξει το δρόμο προς αξιόλογες ευκαιρίες κατάρτισης και επαγγελματικής αποκατάστασης στους νέους που έχουν στιγματιστεί με πολλά «μείον», προσωπικά ή κοινωνικά.

Η πρώτη φάση του προγράμματος, η καταγραφή των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι νέοι αυτοί, τόσο στην εκπαίδευση όσο και στην αναζήτηση μιας δουλειάς, δεν είχε ούτε ίχνος από την αισιοδοξία του τίτλου του. Ιδιαίτερα η ελληνική πραγματικότητα, την οποία ανέλαβε να καταγράψει το Εθνικό Ίδρυμα Κοινωνικών Ερευνών, με επιστημονική υπεύθυνη την κοινωνιολόγο κ. Ιωάννα Τσίγγανου, περιγράφεται με πολύ μελανά χρώματα, μάλλον απογοητευτική.

«Τα παιδιά που δεν έχουν οικογένεια ή που έχουν μεγαλώσει σε προβληματικές καταστάσεις, αισθάνονται το βάρος των μειονεκτημάτων τους, τόσο στο σχολείο, στην απόπειρά τους να αποκτήσουν επαγγελματικά εφόδια όσο και αργότερα, όταν ψάχνουν για μια δουλειά», εξηγεί η κ. Τσίγγανου, η οποία, μαζί με τους υπόλοιπους ερευνητές του ΕΚΚΕ, την Ηρώ Δασκαλάκη, τη Χριστίνα Βαρουξή, την Αμαλία Βραγκίσκου, την Ολυμπία Σελέκου, τον Νίκο Σαρρή και την Όλγα Τσακρίδου, προσπάθησε να μελετήσει τα ιδιαίτερα προβλήματα κατάρτισης και

επαγγελματικής αποκατάστασης που αντιμετωπίζει η ευαίσθητη αυτή κατηγορία των νέων.

Για τέσσερις μήνες, από τον Μάρτιο μέχρι τον Ιούνιο του περασμένου χρόνου, οι ερευνητές του ΕΚΚΕ έζησαν από κοντά τους νέους που έχουν μεγαλώσει σε ιδρύματα, που πέρασαν από αναμορφωτήρια και φυλακές ανηλίκων.

«Σε όποιον χώρο κι αν βρεθούν, είτε αυτός είναι χώρος κατάρτισης, είτε επαγγελματικός, αντιμετωπίζονται ως "διαφορετικοί". Οι ίδιοι οι νέοι περιγράφουν χαρακτηρισμούς όπως "τα ιδρυματάκια" ή τα "βλαμμένα του ιδρύματος". Οι προκαταλήψεις τους ακολουθούν σε κάθε τους βήμα. Κι εκείνοι, ως απάντηση, περιχαράκωνονται στο περιθώριό τους».

Είναι χαρακτηριστικό πως δύο στους τρεις νέους που πήραν μέρος στην έρευνα, δηλώνουν πως θα ήθελαν να σχεδιάζονται ειδικά προγράμματα για τους νέους από ιδρύματα, με το σκεπτικό πως οι νέοι αυτοί έχουν αυξημένες ανάγκες και θα πρέπει να βοηθηθούν με ειδικό τρόπο για να τις αντιμετωπίσουν.

«ΟΙ ΝΕΟΙ μας δεν είχαν τη δυνατότητα να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους, παραμένοντας σ' ένα προστατευμένο οικογενειακό περιβάλλον, όπως οι περισσότεροι συνομήλικοί τους. Καλούνται από τις συνθήκες να παίξουν ρόλους ενηλίκων, χωρίς να έχουν προετοιμαστεί, εκπαιδευθεί και ωριμάσει για κάτι τέτοιο». Ζει από κοντά τις δυσκολίες και τα πισωγυρίσματά τους ο Αλέξανδρος Γεωργίου, υπεύθυνος επαγγελματικού προσανατολισμού και τοποθετήσεων σε θέσεις εργασίας των νέων που ζητούν καταφύγιο στη μη κυβερνητική οργάνωση «Άρσις».

Η επαγγελματική αποκατάσταση των νέων που έχουν περάσει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους σε ιδρύματα και αναμορφωτήρια, αποτελεί το βασικό μέλημα της Εταιρείας Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων, που ακούει στο όνομα «Άρσις». Σύμφωνα με τα δικά τους στοιχεία, το 70% των νέων που φθάνουν εκεί γνωρίζουν καλά τι σημαίνει κοινωνικός στιγματισμός και έχουν ως αρχικό και κύριο αίτημα την εύρεση εργασίας.

Με δεδομένες τις ιδιαιτερότητες αυτές συνεστήθη ένα Γραφείο Εργασίας, το οποίο λειτούργησε για περίπου έναν χρόνο, χρηματοδοτούμενο από τα ευρωπαϊκά προγράμματα «Horizon» και «Ωρίων». «Ξεκινήσαμε τον Δεκέμβριο του 1996, ενημερώνοντας αρχικά περίπου 100 εργοδότες. Περισσότεροι από τους μισούς έδειξαν ενδιαφέρον και διάθεση να υποστηρίξουν την επαγγελματική ένταξη των νέων. Διερευνώντας αγγελίες και αξιοποιώντας ορισμένες γνωριμίες, βρήκαν δουλειά περίπου 20 νέοι, ηλικίας γύρω στα 17. Όμως, ένα μεγάλο ποσοστό (περίπου 60%) αποχώρησε από τη δουλειά τους, γεγονός που αποδεικνύει πως ενώ ήθελαν να εργαστούν, δεν ήταν τελικά έτοιμοι να αντεπεξέλθουν τις απαιτήσεις ενός εργασιακού περιβάλλοντος ή να αφήσουν στην άκρη τα προβλήματα που τους πέζουν».

ΤΑ ΝΕΑ , 07-05-1998 , Σελ.: Ν19
Κωδικός άρθρου: Α16130Ν191

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

ΠΕΤΡΟΣ ΔΑΜΙΑΝΟΣ

Ανοίγει παράθυρα ελευθερίας στις φυλακές ανηλίκων

«Όταν είσαι νέος, ονειρεύεσαι έναν κόσμο καλύτερο, ομορφότερο. Παραπονιέσαι με τους μεγάλους, με αυτό που σου έχουν φτιάξει. Και έρχεται μια στιγμή που, παράπονο στο παράπονο, νιώθεις ότι μεγάλωσες και αρχίζεις να παίρνει τη θέση τους. Και τότε; - αναρωτιέται ο Πέτρος Δαμιανός, καθηγητής στο Γυμνάσιο των φυλακών ανηλίκων του Αυλώνα.

Για τον ίδιο η απάντηση ήταν δεδομένη. «Ήθελα πάντα να κοιτάζω τα παιδιά μου στα μάτια. Να μη βουλευτώ, επειδή μεγάλωσα. Θεωρώ χρέος μου να βοηθήσω τους ανθρώπους που έτυχε να έχουν λιγότερη δύναμη και στηρίγματα από τους υπόλοιπους». Και κάθε χρόνο η ίδια σκέψη ήταν στο μυαλό του. Από τότε που φοιτητής ακόμη αρχισε να διδάσκει μαθηματικά σε φροντιστήρια. «Κάθε χρόνο τα ίδια. Μαθήματα από το πρωί έως το βράδυ... δεν ήταν αυτό που ήθελα, κάτι μου έλειπε. Και υποσχόμουν στον εαυτό μου ότι η επόμενη χρονιά θα ήταν διαφορετική».

Και τα κατάφερε. Να κινητοποιήσει με τις ιδέες του και τη λαχτάρα του τα παιδιά και τους συναδέλφους του. Το λέει και ο ίδιος, άλλωστε: όταν βάλει κάτι στο μυαλό του, δεν λογαριάζει τίποτα. Και στα τέλη του 1994 έγραψε στην εφημερίδα του Συλλόγου Φροντιστών και ζήτησε από τους συναδέλφους του να του αφιερώσουν ένα πρωινό κάθε μήνα ή κάθε δίμηνο, ό,τι μπορούσε ο καθένας. Ο στόχος του ήταν συγκεκριμένος, τα παιδιά που ήταν σε παιδικές στέγες, πρώην αναμορφωτήρια και φυλακές ανηλίκων.

Έτρεξε στο υπουργείο Δικαιοσύνης, ενημερώθηκε. Κάθησε πέντε ώρες με την υπεύθυνη του τμήματος προστασίας ανηλίκων να μάθει, να καταλάβει πώς είναι η κατάσταση στα ιδρύματα που βρίσκονται υπό την εποπτεία του υπουργείου. «Θυμάμαι, πως πριν μπω σ' εκείνο το γραφείο δεν ήξερα τίποτα. Πού θα πάω, με ποιον τρόπο, αγωνίες, ερωτηματικά, αμφιβολίες». Τα Χριστούγεννα του 1995 οι συνάδελφοί του, του κάνουν το καλύτερο δώρο. Ανταποκρίθηκαν στην έκκλησή του.

Παπάγου, Περισσός, παιδικές στέγες... Ήταν το 1997, όταν ένα τηλεφώνημα από τη διευθύντρια του τμήματος ανηλίκων στο Δικαιοσύνης, τον αναστάτωσε. «Κύριε Δαμιανέ, έχουμε ένα παιδί στον Κορυδαλλό, που θέλει να δώσει Πανελλήνιες. Μπορούμε να τον βοηθήσουμε;». Το όνειρο υπήρχε, το είχε γράψει άλλωστε και στην εφημερίδα του Συλλόγου, να ιδρυθεί σχολείο στις φυλακές. Και η σπίθα ανάβει.

ΠΡΟΣΩΠΟ

«Ποτέ δεν ήμουν απλά ένας μαθηματικός, σε καμία από τις τάξεις μου. Πολύ περισσότερο απέναντι στα παιδιά μου, στις φυλακές. Είμαι πάνω απ' όλα ο δικός τους άνθρωπος, λέει για τους μαθητές του στο Γυμνάσιο των φυλακών ανηλίκων Αυλώνα, ο Πέτρος Δαμιανός

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΡΟΥΤΣΗ

«Ήξερα ότι αυτό το παιδί θα ήταν πυξίδα για μας, για τον εαυτό του, για τους επόμενους. Εμείς κι εκείνος έπρεπε να τα καταφέρουμε». Και το δεύτερο τηλεφώνημα ήρθε ένα χρόνο αργότερα από τον διευθυντή του Αυλώνα. «Κύριε Δαμιανέ, έχω έντεκα παιδιά που θέλουν να πάνε σχολείο». «Ένωσα περίεργα, δύσκολα. Ένωσα το βάρος της ευθύνης. Δεν θα ήμασταν πια μία ομάδα περιφερόμενων εθελοντών. Ήταν μεγάλη υποχρέωση και ρίσκο. Ένα σχολείο όπου δεν υπάρχει σύλλογος γονέων και κηδεμόνων. Η περιπέτεια μόλις άρχιζε», θυμάται με συγκίνηση.

Η αληθινή «μάχη» ξεκινά. Αγώνας ισορροπιών με τον ίδιο του τον εαυτό, με τα παιδιά, με ένα σχολείο μέσα στις φυλακές. «Κάθε μεσημέρι κάνουμε εκπαιδευτικό συμβούλιο, σαν ομαδική ψυχανάλυση. Να στηρίζουμε ο ένας τον άλλον. Να καταφέρουμε να συνεχίσουμε. Να μη γίνει το βάρος αβάσταχτο και μας πάρει μαζί του. Όχι πως δεν υπάρχει πίκρα και στενοχώρια. Αλλά δεν είναι πάντα στην επιφάνεια. Υπάρχει όμως σαν ένα μόνιμο κατακάθι συναισθημάτων».

Και αν η παιδεία και η μόρφωση είναι συνυφασμένα με την ελευθερία, ένα σχολείο μέσα στις φυλακές πώς συμβιβάζεται; «Είναι ένα παράθυρο ελευθερίας. Το δικό τους παράθυρο. Το ξέρω καλά, το νιώθω, ότι ακόμη κι αυτό τους αναστατώνει, τους μπερδεύει. Μέχρι το μεσημέρι μέσα στο "παράθυρο" και μετά στη φυλακή. Όμως ξέρω ότι αν καταφέρουμε να πείσουμε έστω και κάποιους ότι αξίζει να προσπαθήσουν μέσα στο σύνολο, να ενταχθούν, να πιστέψουν στον εαυτό τους, τότε τους έχουμε κερδίσει. Η καλύτερα έχουν κερδίσει εκείνοι το στοίχημα».

Άραγε, τα καταφέρνει να μιλά μαζί τους για όλα; Τι είναι φιλία, δικαιοσύνη; «Για όλα μπορείς να τους μιλήσεις. Μόνο απέναντί σου θα βρεις παιδιά με άποψη, με προσωπικές δυνατές εμπειρίες. Το κλειδί είναι να τους δώσεις τη γνώση χωρίς να τους διαλύσεις, να τους μεταφέρεις την ελπίδα. Είναι πολύ δύσκολο, πράγματι». Είναι δύσκολο ακόμη και το πιο απλό. Γιατί δεν μπορεί να πει «αυτές οι ασκήσεις είναι για το κελί σας». Μπόρεσαν, όμως, όλοι μαζί να συμφωνήσουν ότι το κελί θα λέγεται «παλάτι», «βίλα» ή έστω «δωμάτιο».

Έρχονται όμως και στιγμές που οι δυνάμεις του καθηγητή και του ανθρώπου Πέτρου Δαμιανού δεν του φτάνουν. «Όταν διάβαζα τα πρώτα δημοσιεύματα του Τύπου για την εφημερίδα και ήμουν σπίτι μου, είχα την ψυχραιμία. Όταν όμως πήγα να διαβάσω τον τίτλο στο ρεπορτάζ των "ΝΕΩΝ", "Υπογραφή Ανήλικος Κρατούμενος" και είχα τα παιδιά από κάτω, βούρκωσα».

Η οικογένειά του είναι η βάση και το στήριγμά του όλα αυτά τα χρόνια. Η εμπειρία του στις φυλακές τον δίδαξε να μην τον πιάνει πανικός με τα λάθη των δικών του παιδιών. Και αφού η μία του κόρη είναι ήδη στο Πανεπιστήμιο και η δεύτερη θα δώσει φέτος εξετάσεις, τώρα σκέφτεται και ελπίζει κρυφά ότι θα δει σε ανώτατο ίδρυμα και κάποιον από τους «γιους» του...

«Δίνεις λίγα, παίρνεις πολλά»

Τον Ιανουάριο του 1995 ο Πέτρος Δαμιανός, μαζί με συναδέλφους του, βρέθηκαν για πρώτη φορά σε αίθουσα ως εθελοντές καθηγητές. «Οι εμπειρίες είναι ανεπανάληπτες για όλους μας. Όταν δίνεις και δίνεσαι, είναι σίγουρο ότι τελικά αυτό που εισπράττεις είναι πολύ περισσότερο».

Στο Ίδρυμα Θηλέων στου Παπάγου, πρώην αναμορφωτήριο, η διευθύντρια είχε μαζέψει τα κορίτσια στο γραφείο της. «Κάτσανε τα παιδιά όπου μπορούσαν, και άρχισα να μιλάω. Παρατήρησα, όμως, ότι κάποιες κοπέλες κοιτούσαν το ταβάνι, κάποιες άλλες εδώ κι εκεί. Αδιάφορα. Άρχισα ν' ανησυχώ», περιγράφει. Υπενθύμισε στα κορίτσια ότι η παρουσία των καθηγητών εκεί ήταν εθελοντική, πως κανείς δεν τους είχε πληρώσει για να έρθουν στο ίδρυμα και πως το έκαναν με την καρδιά τους.

«Ξαφνικά, σιωπή. Με κοίταξαν σαν να έβλεπαν κάτι παράξενο και σε δευτερόλεπτα έγινε μια τέτοια επαφή, μια επικοινωνία άνευ προηγούμενου. Σηκώθηκαν, ήρθαν πιο κοντά μου και άρχισαν σαν τα μωρά παιδιά να με ρωτούν για αριθμητική, γραμματική. Κοπέλες 16 και 17 ετών. Ένωσα τέτοια ζεστασιά ανάμεσά τους». Και δεν θα ξεχάσει ποτέ, ότι εκεί το βλέμμα του συνάντησε το ωραιότερο χαμόγελο.

«Ήρθε μία Τσιγγανοπούλα, μια αγριεμένη μορφή, που την έκανα γύρω στα 25. Όσο περνούσε ο καιρός το πρόσωπό της γλύκαινε, ηρεμούσε. Και φαινόταν η πραγματική της ηλικία. Ήταν 16 ετών και μητέρα τριών παιδιών. Δεν ήξερε ούτε να γράφει ούτε να διαβάζει». Κάθε Πέμπτη που πήγαιναν οι εθελοντές, η μικρή έκανε κι ένα βήμα.

Ήταν απόγευμα όταν, με την άκρη του ματιού του, ο Πέτρος παρατηρούσε την κοπέλα, να δείχνει με περηφάνια σε συμμαθήτριά της το τετράδιό της. «Είχε γράψει κ και α κα. Και μόλις το διάβασε και ήξερε ότι τα είχε καταφέρει, γύρισε, με κοίταξε και έσκασε το ωραιότερο χαμόγελο ευτυχίας που έχω δει ποτέ στη ζωή μου».

«Είναι όλα τους παιδιά μου»

Ο Πέτρος Δαμιανός έχει πια περισσότερους από 50 μαθητές ή καλύτερα, όπως ο ίδιος λέει, «έχω δύο κόρες και πολλούς "γιους"». Κάθε πρωί πηγαίνει από το Μαρούσι στον Αυλώνα. Σε ένα σχολείο όπου οι μαθητές... δεν κάνουν τη φασαρία των άλλων παιδιών. «Είναι φορτισμένα ψυχολογικά, η διάθεσή τους πέφτει από το ζενίθ στο ναδίρ. Κι εμείς πρέπει να είμαστε εκεί. Πριν από τις άδειες, τα δικαστήρια, τα εφετεία». Συχνά βρίσκεται και ο ίδιος κοντά τους στις δικαστικές αίθουσες. «Όχι για να πείσω τους δικαστές για κάτι ψεύτικο. Αλλά για να πω ότι το παιδί προσπαθεί και αγωνίζεται για το μέλλον του, ανεξάρτητα με τα αδικήματα»

INFO

Το Σάββατο, στην απονομή των βραβείων του Πανελληνίου Διαγωνισμού Μαθητικών Εντύπων που διοργανώνουν «ΤΑ ΝΕΑ», η εφημερίδα των μαθητών του Γυμνασίου των φυλακών Αυλώνα, «Προσπαθώντας... για το αύριο», θα βραβευθεί για την καλύτερη επιλογή θεμάτων.

ΤΑ ΝΕΑ , 24-04-2002 , Σελ.: P23
Κωδικός άρθρου: A17321P231

εις διώξεις καὶ τῶν λοιπῶν, ἐφ' ὅσον καὶ οὗτοι διώκονται κατ' ἔγκλησιν.

3. Ἡ ἀνάκλησις οὐδὲν ἔχει ἀποτέλεσμα διὰ τὸν κατηγορούμενον, ὅστις ἤθελε δηλώσει πρὸς τὴν ἀρχήν, ὅτι δὲν ἀποδέχεται ταύτην. Μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τῆς ὑποβληθείσης ἐγκλήσεως δὲν δύναται νὰ ὑποβληθῇ νέα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Ἀνήλικοι ἐγκληματῖαι

ΑΡΘΡΟΝ 121

Ὅρισμοὶ

1. Ἀνήλικοι ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ παρόντος κεφαλαίου θεωροῦνται οἱ ἄγοντες ἡλικίαν ἀπὸ τοῦ 7ου μέχρι τοῦ 17ου ἔτους συμπληρωμένου. Ἐ, τούτων οἱ μέχρι τοῦ 12ου ἔτους συμπληρωμένου καλοῦνται παῖδες, οἱ λοιποὶ ἔφηβοι.

2. Οἱ ἀνήλικοι ὑποβάλλονται εἰς ἀναμορφωτικὰ ἢ θεραπευτικὰ μέτρα ἢ εἰς ποινικὸν σωφρονισμὸν κατὰ τὰς ἀτάξεις τῶν ἐπομένων ἄρθρων.

ΑΡΘΡΟΝ 122

Ἀναμορφωτικὰ μέτρα

1. Ἀναμορφωτικὰ μέτρα εἶναι: α) ἡ ἐπίπληξις τοῦ ἀνηλίκου· β) ἡ θέσις τοῦ ἀνηλίκου ἀπὸ τὴν ὑπεύθυνον ἐπιμέλειαν τῶν γονέων, ἐπιτρόπων ἢ κηδεμόνων αὐτοῦ· γ) ἡ θέσις τοῦ ἀνηλίκου ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν προστατευτικῶν ἐταιρειῶν ἢ ἰδρυμάτων ἀνηλίκων ἢ εἰδικῶν ἐπιμελητῶν ἀνηλίκων· δ) ἡ τοποθέτησις τοῦ ἀνηλίκου εἰς πύλοιο κεντρικόν, κοινωνικὸν ἢ καὶ ἰδιωτικὸν κατάστημα ἀγωγῆς.

2. Εἰς πᾶσαν περίπτωσιν δύναται ὡς πρόσθετον ἀναμορφωτικὸν μέτρον νὰ ἐπιβληθῶσι καὶ πρόσθετοι ὑπορρώσεις, ἀφορῶσαι εἰς τὸν τρόπον τοῦ βίου τοῦ ἀνηλίου ἢ τὴν διαπαιδαγώγησιν αὐτοῦ.

ΑΡΘΡΟΝ 123

Θεραπευτικὰ μέτρα

1. Ἐὰν ἡ κατάστασις τοῦ ἀνηλικίου ἀπαιτῇ ἰδιαιτέραν μεταχείρισιν, ἰδίᾳ ἐὰν οὗτος πάσχη ἀπὸ ψυχικὴν νόσον ἢ ἄλλην νοσηρὰν διατάραξιν τῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν ἢ εἶναι τυφλός, κωφάλαλος, ἐπιληπτικός ἢ ἔκτοτος εἰς τὸν πότον, ἢ ἐμφανίζει ἀνώμαλον καθυστέρησιν τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναπτύξεώς του, τὸ δικαστήριον διατάσσει τὴν παραπομπήν του εἰς θεραπευτικὸν ἢ ἕτερον κατάλληλον κατάστημα.

2. Τὰ θεραπευτικὰ μέτρα διατάσσονται μετὰ προηγουμένην γνωμοδότησιν εἰδικοῦ ἰατροῦ.

ΑΡΘΡΟΝ 124

Μεταβολὴ ἢ ἄρσις μέτρων

1. Τὸ δικάσαν δικαστήριον δύναται κατὰ πάντα χρόνον νὰ ἀντικαταστήσῃ τὰ ληφθέντα ἀναμορφωτικὰ μέτρα δι' ἑτέρων, ἐὰν κρίνῃ τοῦτο ἀναγκαῖον, αἶρει δὲ ταῦτα, ἐὰν ἤδη ἐξεπλήρωσαν τὸν σκοπὸν των.

2. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ πράξῃ καὶ ὡς πρὸς τὰ θεραπευτικὰ μέτρα, μετὰ προηγουμένην γνωμοδότησιν εἰδικοῦ ἰατροῦ.

3. Ἡ διάταξις τῆς παρ. 2 τοῦ ἄρθρ. 4 ἔχει καὶ ἐνταῦθα ἐφαρμογήν.

ΑΡΘΡΟΝ 125

Διάρκεια μέτρων

Τὰ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου διαταχθέντα ἀναμορφωτικὰ

θεραπευτικὰ μέτρα παύουσιν αὐτοδικαίως ἅμα τῇ συμ-
πλήρωσει τοῦ 21ου ἔτους τῆς ἡλικίας.

ΑΡΘΡΟΝ 126

Ἀνήλικοι ποινικῶς ἀνεύθυνοι

1. Ἡ παρὰ παιδὸς τελεσθεῖσα ἀξιόποινος πράξις δὲν καταλογίζεται εἰς αὐτόν, ἐφαρμοζομένων μόνον ἀναμορφωτικῶν ἢ θεραπευτικῶν μέτρων.

2. Ἐφηβος, τελέσας ἀξιόποινον πράξιν, ὑποβάλλεται εἰς ἀναμορφωτικὰ ἢ θεραπευτικὰ μέτρα, ἐὰν δὲν συνῆχη περίπτωσις ὑποβολῆς αὐτοῦ εἰς ποινικὸν σωφρονισμὸν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἐπομένου ἄρθρου.

ΑΡΘΡΟΝ 127

Ἀνήλικοι ποινικῶς ὑπεύθυνοι

1. Ἐὰν τὸ δικαστήριον ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν περιστάσεων, ὑφ' ἃς ἐτελέσθη ἡ πράξις, καὶ τῆς ὅλης προσωπικότητος τοῦ πράξαντος κρίνη, ὅτι διὰ τὴν συγκρίσιν τοῦ ἐφήβου, ἀπὸ τῆς τελέσεως νέων ἀξιοποιίνων πράξεων εἶναι ἀναγκαῖος ὁ ποινικὸς σωφρονισμὸς αὐτοῦ, καταδικάζει τοῦτον εἰς περιορισμὸν ἐντὸς σωφρονιστικοῦ καταστήματος.

2. Ἐν τῇ ἀποφάσει τοῦ δικαστηρίου ὀρίζεται ὁ τε ἐλάχιστος καὶ ὁ μέγιστος ὅρος τῆς παραμονῆς τοῦ ἐφήβου ἐν τῷ καταστήματι ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 54 καθοριζομένων ὀρίων.

3. Περὶ τῆς ἀπολύσεως τοῦ καταδικασθέντος ἐκ τοῦ σωφρονιστικοῦ καταστήματος μετὰ τὴν λήξιν τοῦ ἐν τῇ ἀποφάσει καθοριζομένου ἐλαχίστου ὀρου καὶ πρὸ τῆς λήξεως τοῦ ἀνωτάτου, ἀποφαίνεται τὸ δικαστήριον αἰτῆσαι τῆς διευθύνσεως τοῦ καταστήματος ἢ αἰτῆσαι τοῦ εἰσαγγελέως ἀκουομένης πάντοτε καὶ τῆς γνώμης τῆς ἐπιτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ καταστήματος.

ΑΡΘΡΟΝ 128

Πταίσματα ἀνηλίκων

Ἐὰν ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνηλίκου τελεσθεῖσα πράξις συνιπταῖσμα, ἐφαρμόζονται μόνον τὰ ἐν ἄρθρῳ 122 ἀναφωτικά μέτρα, πλὴν τῆς τοποθετήσεως τοῦ ἀνηλίκου κατάλληλον κατάστημα ἀγωγῆς.

ΑΡΘΡΟΝ 129

Ὑπὸ ὄρον ἀπόλυσις

1. Τὸ δικαστήριον δύναται, ἐπὶ τῇ προτάσει τῆς διευσεως τοῦ καταστήματος ἢ τοῦ εἰσαγγελέως, νὰ ἀποῦπὸ ὄρον ἐπὶ σκοπῶ δοκιμασίας τὸν καταδικασθένπρὸ τῆς λήξεως τοῦ διὰ τῆς ἀποφάσεως καθορισθένἐλαχίστου ὄρου, πάντως ὅμως μετὰ διαμονὴν ἐν τῷαστήματι τοῦλάχιστον ἕξ μηνῶν, ἐὰν δὲ ἐπεβλήθηορισμὸς τριῶν ἐτῶν καὶ ἄνω, μετὰ διαμονὴν τοῦλάτον ἐνός ἔτους. — 2. Ἐν τῇ ἀποφάσει περὶ τῆς ὑπὸον ἀπολύσεως ὀρίζεται ὁ χρόνος τῆς δοκιμασίας, ὅςδὲν δύναται νὰ εἶναι οὔτε κατώτερος τῶν δύο, οὔτεώτερος τῶν πέντε ἐτῶν. — 3. Κατὰ τοῦ καταδικασθένδύναται κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου τῆς δοκιμας νὰ ἐπιβληθῶσιν αἱ κατὰ τὸ ἄρθρ. 122 § 2 ὑποχρεώς. — 4. Ἐὰν ὁ ἀπολυθεὶς κατὰ τὸν χρόνον τῆς δοκιμας φέρηται κακῶς, τὸ δικαστήριον δύναται, ἐπὶ τῇ προει τῆς διευθύνσεως τοῦ καταστήματος, τοῦ εἰσαγγεως ἢ τῶν ἐχόντων ἐκ τοῦ νόμου τὴν ἐπιμέλειαν τοῦηλίκου, νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ὑπὸ ὄρον ἀπόλυσιν ἢ νὰρατείνῃ τὸν χρόνον τῆς δοκιμασίας μέχρι πέντε ἐτῶν,ν οὔτος εἶχεν ὀρισθῆ βραχυτέρας διαρκείας. Ἐν πετώσει ἀνακλήσεως ὁ διανυθεὶς χρόνος ἐν ἐλευθερίαὸς τοῦ καταστήματος δὲν ὑπολογίζεται ἐν τῇ διαρα τῆς ποινῆς. — 5. Ἐὰν ἀπὸ τῆς ἀπολύσεως παρέλθην τῇ ἀποφάσει καθορισθεὶς χρόνος δοκιμασίας χωρὶς

α επέλθη ανάκλησις, ἡ ποινὴ θεωρεῖται ὡς ἀποτιθεῖσα.
6. Ἀρμόδιον, ὅπως ἀποφασίζῃ τὴν κατὰ τὸ παρὸν ἄρ-
θρον, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν κατὰ τὴν § 3 τοῦ ἄρθρ. 127 ἀπό-
φασιν τοῦ καταδικασθέντος, εἶναι τὸ παρὰ πλημμελειο-
καίς τριμελὲς δικαστήριον ἀνηλίκων τοῦ τύπου ἐκτί-
σεως τοῦ περιορισμοῦ.

ΑΡΘΡΟΝ 130

Ἀνήλικοι δικαζόμενοι μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 17ου ἔτους

1. Ὄταν ἀνήλικος, ἄγων κατὰ τὸν χρόνον τῆς τε-
λέσεως τῆς πράξεως τὴν ἐφηβικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν, εἰσά-
γῃται εἰς δίκην μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 17ου ἔτους,
τὸ δικαστήριον ἐὰν κρίνῃ ὅτι ἀναγκαῖος μὲν εἶναι ὁ ποι-
νικὸς σωφρονισμὸς τοῦ ἀνηλίκου, ὅτι ὅμως ὁ περιορι-
σμὸς ἐντὸς σωφρονιστικοῦ καταστήματος δὲν εἶναι ἤδη
κόπιμος, δύναται νὰ καταγνώσῃ ἀντὶ τούτου τὴν διὰ
τὴν τελεσθεῖσαν πράξιν ἀπειλουμένην ποινήν, ἡλαττω-
μένην κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 83. — 2. Αἱ κατὰ
τὸν νόμον καταγνωσθεῖσαι ποιναὶ κατὰ τῆς ἐλευθερίας ἐν οὐ-
δεμιᾷ περιπτώσει συνεπάγονται τὴν ἀποστέρησιν τῶν
πολιτικῶν δικαιωμάτων ἢ τὴν εἰς κατάστημα ἐργασίας
ἀναπομπήν. 3. Κατὰ γενικὸν κανόνα οἱ κατάδικοι οὐ-
δέποτε κρατοῦνται κεχωρισμένως ἀπὸ ἄλλους καταδίκους
ἀνηλίκους.

ΑΡΘΡΟΝ 131

*Ἐναρξίς ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως μετὰ τὴν συμπλήρωσιν
τοῦ 17ου ἔτους*

1. Ἐὰν ὁ καταδικασθεὶς εἰς περιορισμὸν ἐντὸς σω-
φρονιστικοῦ καταστήματος συνεπλήρωσε τὸ 17ον ἔτος
τῆς ἡλικίας του πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀποφά-
σεως, τὸ δικάσαν δικαστήριον δύναται, ἐὰν κρίνῃ ὅτι ὁ

ριορισμός ἐντὸς σωφρονιστικοῦ καταστήματος δὲν εἶναι ἤδη σκόπιμος, νὰ ἀντικαταστήσῃ τοῦτον διὰ τῆς κατὰ τὸ προηγούμενον ἄρθρον ποινῆς. — 2. Ἐὰν ὁ καταδικασθεὶς συνεπλήρωσε τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἢ τὰ τὴν § 1 ἀντικατάστασις τοῦ περιορισμοῦ εἶναι ὑποχρεωτική. — 3. Αἱ §§ 2 καὶ 3 τοῦ προηγούμενου ἄρθρου εἰσάγουσι καὶ ἐν ταῖς περιπτώσεσι τοῦ παρόντος ἄρθρου.

ΑΡΘΡΟΝ 132

Συρροή

1. Ἐὰν ὁ κρατούμενος ἐν τῷ σωφρονιστικῷ καταστήματι διαπράξῃ ἀξιόποινον πράξιν πρὸ τῆς συμπλήρωσεως τοῦ 17ου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἢ συντρέξῃ ἐτέρας περιπτώσεσι συρροῆς κατ' ἄρθρ. 97, τὸ δικαστήριον ἐπαυξάνει τὸν ἐν τῇ προηγηθείσῃ ἀποφάσει αὐτοῦ καθορισθέντα ἐλάχιστον καὶ μέγιστον ὄρον παραμονῆς ἐν ἀνηλίκου ἐν τῷ καταστήματι. — 2. Ἐὰν ὁ κρατούμενος ἐν τῷ σωφρονιστικῷ καταστήματι διαπράξῃ ἀξιόποινον πράξιν μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 17ου ἔτους τῆς ἡλικίας του: α) Ἐὰν μὲν ἡ διὰ τὴν πράξιν ταύτην προσκομισθεῖσα ποινὴ εἶναι πρόσκαιρος καθείρξις τὸ δικαστήριον καταγιγνώσκει συνολικὴν ποινὴν καθείρξεως ἐπιμηθεμένην. Ἡ ἐπαύξεις τῆς καθείρξεως δὲν δύναται νὰ εἶναι κατωτέρα τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἐν τῇ ἀποφάσει τοῦ δικαστηρίου καθωρισμένου κατωτάτου ὄρου τοῦ περιορισμοῦ ἐν σωφρονιστικῷ καταστήματι, ἐφαρμοζομένη κατὰ τὰ λοιπὰ τῶν διατάξεων τοῦ ἄρθρ. 94 § 1. Ἐὰν ἡ διὰ τὴν νέαν πράξιν καταγνωσθεῖσα ποινὴ εἶναι ἡπιωτέρα τῆς πρόσκαιρου καθείρξεως, τὸ δικαστήριον ἐπαυξάνει τὸν ἐν τῇ προηγηθείσῃ ἀποφάσει καθορισθέντα ἐλάχιστον καὶ μέγιστον ὄρον τοῦ περιορισμοῦ ἐν σωφρονιστικῷ καταστήματι, οὐχὶ ὅμως πέρα τοῦ ἐν ἄρθρῳ 54 ὀριζομένου ἀνωτάτου ὀρίου περιορισμοῦ.

ΑΡΘΡΟΝ 133

Ἐγκληματῖαι μετεφηβικῆς ἡλικίας

Ἐάν τις ἔχη κατὰ τὸν χρόνον τελέσεως τῆς πράξε-
συμπεπληρωμένον τὸ 17ον ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ 21ον ἔ-
ς τῆς ἡλικίας του, τὸ δικαστήριον δύναται νὰ κατα-
ώση ποινὴν ἠλαττωμένην (ἄρθρ. 83). Ἐν τοιαύτῃ πε-
πτώσει ἔχουσιν ἐφαρμογὴν καὶ ἐν προκειμένῳ αἱ δια-
ξεις τῶν § § 2 καὶ 3 τοῦ ἄρθρ. 130.

ΑΡΘΡΟΝ 18

Διαίρεσις τῶν ἀξιοποιῶν πράξεων

Πᾶσα πράξις τιμωρουμένη διὰ τῆς ποινῆς τοῦ θανά-
ῃ τῆς καθείρξεως εἶναι κακούργημα. Πᾶσα πράξις
τιμωρουμένη διὰ φυλακίσεως ἢ διὰ χρηματικῆς ποινῆς ἢ
περιορισμοῦ ἐντὸς σωφρονιστικοῦ καταστήματος εἶ-
ναι πλημμέλημα. Πᾶσα πράξις τιμωρουμένη διὰ κρατή-
σεως ἢ προστίμου εἶναι πταῖσμα.

ΑΡΘΡΟΝ 54

Περιορισμὸς ἐντὸς σωφρονιστικοῦ καταστήματος

Ἡ διάρκεια τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐφήβων ἐντὸς σω-
φρονιστικοῦ καταστήματος (ἄρθρ. 127) εἶναι κατ' ἐλάχι-
στον μὲν ὄρον πέντε ἔτη καὶ κατὰ μέγιστον ὄρον εἴκο-
σι, ἐὰν ἡ τελεσθεῖσα πράξις ἀπειλῆται ἐν τῷ νόμῳ διὰ
καταπονητικῆς τῆς ἐλευθερίας ποινῆς ἀνωτέρας τῶν δέκα
ετῶν ἢ διὰ θανατικῆς ποινῆς, εἰς πᾶσαν δὲ ἄλλην περι-
πτώσιν ἡ διάρκεια εἶναι κατ' ἐλάχιστον μὲν ὄρον ἕξ μῆ-
νες καὶ κατὰ μέγιστον δέκα ἔτη.

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ 1128/81

Περί προσωρινής κρατήσεως και άλλων τινών διατάξεων

Άρθρον Πρώτον

Τά άρθρα 282 έως 288, 291, 296 έως 299 και 302 έως 304 του Κώδικος Ποινικής Δικονομίας, αντικαθίστανται ως ακολούθως:

Προσωρινή κράτησις και περιοριστικοί όροι

Άρθρον 282. 1. Διαρκούσης τής προδικασίας, αν προκύπτουν αποχρώσαι ένδειξεις ένοχής του κατηγορουμένου επί κακουργήματι ή πλημμελήματι άπειλουμένου διά ποινής φυλακίσεως τουλάχιστον τριών μηνών, δύναται νά διαταχθούν είτε περιοριστικοί όροι είτε προσωρινή κράτησις όσάκις τουτο κρίνεται άπολύτως άναγκαϊον, προς πρόληψιν τελέσεως νέων κακουργημάτων ή πλημμελημάτων ή παρεμπόδισιν σφόδρα πιθανής φυγής του κατηγορουμένου ή όσάκις ό κατηγορούμενος κρίνεται ιδιαιτέρως επικίνδυνος. Προφυλάκισις επίσης επιτρέπεται έν τή περιπτώσει του άρθρου 419, φυλασσομένης όμως και τής διατάξεως του άρθρου 423' παρ. 3.

2. Περιοριστικοί όροι είναι ίδια ή έγγυοδοσία, ή εμφάνισις του κατηγορουμένου περιοδικώς ένώπιον του άνακριτου ή άλλης αρχής, ή μή μετάβασις ή διαμονή τουτου εις ώρισμένον τόπον ή εις τό έξωτερικόν, ή άπαγόρευσις συναναστροφής ή συναντήσεως τουτου μεθ' ώρισμένων προσώπων.

Άντ. 207, 28 Π.Δ. (1 ν ΓΨΠΓ/11, 1 ν. 4441/29).

Σχετ. 22 άν.ν. 125/67 (Σωφρ. Κώδ.) 242 ν.δ. 187/73. 43 ΚΟΚ., 313, 245 ΚΠΔ, 5 § 3 Συντ.

ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

Έπί του σχεδίου «περί προσωρινής κρατήσεως»

Τό πρόβλημα τής προφυλακίσεως έχει άπασχολήσει και άπασχολεί Ιδίως τά τελευταία έτη τούς θεωρητικούς και τούς εφαρμοστάς του ποινικού νόμου εις όλόκληρον τόν κόσμον. Πρό 20 άκόμη έτών έγένετο μία προσπάθεια εις τά δικαστήρια τής Ν. Ύόρκης διά τόν περιορισμόν του μεγάλου και άδικαιολογήτου αριθμού τών προφυλακίσεων Ιδίως εις περιπτώσεις όπου τό διωκόμενον πρόσωπον είχεν τόσον άσφαλείς κοινωνικές βάσεις ώστε δέν ύπήρχε κίνδυνος νά έξαφανισθ ή οίτε νά διαπράξη νέα άδικήματα. Εις τήν προσπάθειαν αυτήν, πρωταρχικόν ρόλον έπαιξε τό Ίνστιτούτο VERA τής Ν. Ύόρκης, διά τής συγκεντρώσεως στοιχείων τά όποια άπεδείκνυαν τό άσκοπον τής προφυλακίσεως του μεγαλυτέρου αριθμού τών κατηγορουμένων. Τά δεδομένα αυτά έδωσαν άφορμήν και εις πολλάς χώρας νά προβληματισθούν και νά επανεξετάσουν τό θέμα τής προφυλακίσεως. Η Γαλλία τό 1977 προέβη εις τήν Ιδίαν έρευναν μέ τήν συνεργασίαν του Ίνστιτούτου VERA τής Ν. Ύόρκης.

Η Ιδέα ότι ή προφυλάκισις είναι κατά τό πλείστον άνώφελος αλλά και άδικαιολόγητος, δυναμένη νά καταστή ένίοτε και καταστροφική άποτελεί πλέον πεποίθησιν

εις τούς ασχολουμένους μέ τήν επιστήμην καί τήν εφαρμογήν τοῦ νόμου. Ἡ προφυλάκισις ἀποτελεῖ βαρεῖαν προσβολήν τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας ἑνός προσώπου τό ὁποῖον κατά τεκμήριον θεωρεῖται ἀθῶον, μέχρι τῆς ὑπό τοῦ ἀρμοδίου δικαστηρίου κηρύξεως τῆς ἐνοχῆς καί τῆς καταδίκης του.

Τό Συμβούλιον τῆς Εὐρώπης ἀπησχολήθη σοβαρῶς ἀπό πολλά ἔτη μέ τό θέμα τῆς προφυλακίσεως, ἡ δέ συσταθεῖσα Ἐπιτροπή ἐξ ἐμπειρογνομόνων ἐξεπόνησε προσφάτως ἕνα Σχέδιον Ἀποφάσεως τό ὁποῖον περιέχει γενικάς ἀρχάς καί συστάσεις πρὸς τά κράτη-μέλη ἐπί τοῦ θέματος τῆς προφυλακίσεως ἢ «προσωρινῆς κρατήσεως» (DE TENTION PROVISOIRE).

Εἰς τό Σχέδιον Ἀποφάσεως αὐτό, ἡ «προσωρινή κράτησις» κατηγορουμένων πρέπει νά ἀποτελῇ ἐξαιρετικόν δικονομικόν μέτρον καί νά ἐπιβάλλεται μόνον ὅταν κρίνεται ἀπολύτως ἀναγκαῖον πρὸς ἀποτροπήν κινδύνου φυγῆς τοῦ κατηγορουμένου, παρεμποδίσεως τοῦ ἔργου τῆς δικαιοσύνης, τελέσεως νέων ἐγκλημάτων ἢ καί ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνωτέρω προϋποθέσεων, ἐάν πρόκειται περί ἐξαιρετικῶς σοβαρᾶς πράξεως ἢ ἐπικινδύνου ἀτόμου. Διά τήν λήψιν ἀποφάσεως περί προσωρινῆς κρατήσεως, πρέπει νά λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ προσωπικότης τοῦ διωκομένου προσώπου, τό ὕψος τῆς προβλεπομένης ποινῆς κλπ. Ἀντί τῆς προσωρινῆς κρατήσεως πρέπει ὁ δικαστής νά ἔχη τήν εὐχέρειαν νά ἐπιβάλλῃ περιοριστικούς ὄρους εἰς τήν διαβίωσιν τοῦ διωκομένου ἢ τήν παροχήν ἐγγυήσεως.

Εἰς τήν χώραν μας, ἡ προφυλάκισις εἶναι ὑποχρεωτική διά τά κακουργήματα, ἀσχέτως ἂν παρέχεται ἡ εὐχέρεια τῆς προσωρινῆς ἀπολύσεως τοῦ προφυλακισθέντος, ἀφοῦ ὅμως ὑποστῇ τήν περιπέτειαν τῆς προφυλακίσεως. Διά τά πλημμελήματα εἶναι δυνατικῆ, ἀλλ' εἰς τήν περίπτωσιν αὐτήν, εἶναι γνωστόν ὅτι γίνεται κατάχρησις τοῦ μέτρου ἐκ μέρους τῶν δικαστῶν, κατά τρόπον ὥστε ἕνα ἄτομον διωκόμενον διά πλημμέλημα, ἀκόμη καί ἐξ ἀμελείας πραττόμενον, νά ὑφίσταται τήν ἠθικὴν καταρράκωσιν τοῦ ἐγκλεισμοῦ εἰς τὰς φυλακάς, ἀδικαιολογήτους δαπάνας, ἔστω καί ἂν οὐδεμίαν παρουσιάζει ἐνδειξιν ἐπικινδυνότητος ἢ τάσεως φυγῆς ἢ διαπράξεως ἄλλων ἀδικημάτων.

Ἐν ὄψει τῶν ἀνωτέρω καί κατ' ἐφαρμογήν τοῦ ἀρθρου 6 τοῦ Συντάγματος ἠχθημεν εἰς τήν ἀπόφασιν τῆς καταρτίσεως τοῦ παρόντος σχεδίου νόμου, διά τοῦ ὁποῖου ἐπιδιώκεται ἀφ' ἑνός μὲν ἡ εὐθυγράμμισις τῆς νομοθεσίας μας μέ τὰς συγχρόνους τάσεις τῆς επιστήμης καί τῆς πρακτικῆς τῶν ἄλλων χωρῶν, ἰδίως τῶν Εὐρωπαϊκῶν τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τό Συμβούλιον τῆς Εὐρώπης τοῦ ὁποῖου εἶναι μέλος ἡ Ἑλλάς καί εἰς τὰς Εὐρωπαϊκᾶς Κοινότητος εἰς τὰς ὁποίας ἐπίκειται ἡ ἔνταξις μας ἀπό τῆς 1ης προσεχοῦς Ἰανουαρίου, ἀφ' ἑτέρου δέ καί ἡ ἱκανοποίησις τῆς κατὰ τά τελευταῖα ἔτη ὑποστηριζομένης συναφοῦς τάσεως καί εἰς τόν Ἑλληνικόν χῶρον ἀπό θεωρητικούς καί ἐφαρμοστάς τοῦ νόμου.

Τό παρόν Σχέδιον Νόμου θεσπίζει τὰς κατωτέρω βασικάς ἀρχάς:

1) Μεταβάλλει τόν ὅρον «προφυλάκισις» εἰς τόν διεθνῶς παραδεδεγμένον καί πλέον δόκιμον ὅρον «προσωρινή κράτησις» (DETENTION PROVISOIRE) διότι ὁ ὅρος προφυλάκισις ἀποτελεῖ ἐσφαλμένον χαρακτηρισμόν τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ, ἀφοῦ φαίνεται ὡς νά ἀποτελῇ πρόδρομον μιᾶς ὀριστικῆς φυλακίσεως, προδικαζομένης οὕτω τῆς καταδίκης τοῦ προφυλακισθέντος, ἐνῶ τό μέτρο τοῦτο ἐπιδιώκει τόν περιορισμόν τοῦ διωκομένου, διά λόγους προληπτικούς.

2) Καθιστᾶ δυνητικὴν τὴν «προσωρινὴν κράτησιν» ἐπὶ παντός ἐγκλήματος, πλημμελήματος ἢ κακουργήματος, διότι εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς πράξεως, τὸ ἄτομον εἶναι κατὰ τεκμήριον ἄθῶον καὶ ὡς ἐκ τούτου μόνον σοβαροὶ λόγοι ἀποχρῶντες δύνανται νὰ δικαιολογήσουν τὸν προσωρινὸν ἐγκλεισμόν του εἰς τὰς φυλακάς.

3) Περιορίζονται αἱ προϋποθέσεις εἰς τὰς ὁποίας θά ἐπιτρέπεται ἡ προσωρινὴ κράτησις εἰς τὰς ἀπολύτως ἀναγκαίας. Ἡ ἰδιότης τοῦ ἄλλοδαποῦ δὲν θά ἀποτελῇ A PRIORI τεκμήριον ἐπικινδυνότητος.

4) Θεσπίζονται περιοριστικοὶ ὅροι οἱ ὅποιοι θά δύνανται νὰ ἐπιβάλλωνται ἀντὶ τῆς προσωρινῆς κρατήσεως. Μεταξύ αὐτῶν εἶναι καὶ ἡ ἐγγυοδοσία, περιορισμοὶ εἰς τὴν διαβίωσιν τοῦ κατηγορουμένου ὡς πρὸς τὸν τόπον διαμονῆς του καὶ τὰς συναναστροφάς του κλπ.

5) Εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ὁ καθ' οὗ ἡ προσωρινὴ κράτησις ἢ οἱ περιοριστικοὶ ὅροι θά ἔχη τὴν εὐχέριαν προσφυγῆς εἰς τὸν Ἄνακριτὴν ἢ τὸ Συμβούλιον καὶ νὰ ζητῆ τὴν ἄρσιν ἢ τὴν μεταβολὴν τῶν ὄρων. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἄνακριτὴς αὐτεπαγγέλτως θά ἐπανεξετάζη τὴν ὑπόθεσιν καὶ θά δύναται νὰ ἄρη ἢ μεταβάλλῃ τὴν προσωρινὴν κράτησιν ἢ τοὺς περιοριστικούς ὅρους.

6) Καταργεῖται ἡ διάταξις διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτρέπεται ἡ ἀπαγόρευσις ἐξόδου ἀπὸ τὴν χώραν διὰ διατάξεως τοῦ Εἰσαγγελέως μόλις ἀσκηθῇ ἡ ποινικὴ δίωξις κατ' ἀτόμου. Τοῦ μέτρου τούτου ἐγένετο κατάχρησις καὶ κατέληξε νὰ ἀποτελῇ μέσον πολυτάκτικης ἐκδικήσεως ἢ ἐκβιασμοῦ διὰ τῆς μεθόδου τῆς μηνύσεως εἰς βάρος ἐνός ἀτόμου, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν περισσότερον τὴν παρεμπόδισιν τῆς ἀναχωρήσεώς του εἰς τὸ ἐξωτερικόν καὶ ὀλιγώτερον τὴν δίωξίν του δι' ἐν ὑποτιθέμενον ἀδίκημα. Πλέον συγκεκριμένως.

Διὰ τοῦ ἄρθρου πρώτου ἀντικαθίστανται τὰ ἄρθρα 282 ἕως 304 τοῦ Κώδικος Ποινικῆς Δικονομίας, τὰ ὅποια ἀναφέρονται εἰς τὴν προφυλάκισιν.

Οὕτω:

Εἰς τὸ νέον ἄρθρον 282 ὀρίζεται ὅτι ἡ «προσωρινὴ κράτησις» (καταργουμένου τοῦ ὄρου «προφυλάκισις») καθίσταται δυνητικὴ δι' ὅλα τὰ ἐγκλήματα καὶ προσδιορίζονται περιοριστικῶς αἱ προϋποθέσεις τῆς προσωρινῆς κρατήσεως, ἀναφέρονται δὲ ἐνδεικτικῶς οἱ περιοριστικοὶ ὅροι, τοὺς ὁποίους ὁ Ἄνακριτὴς ἢ τὸ Συμβούλιον δύναται νὰ ἐπιβάλλουν ἀντὶ τῆς προσωρινῆς κρατήσεως.

Εἰς τὸ νέον ἄρθρον 283 προβλέπεται ὅτι ὁ Ἄνακριτὴς ἔχει τρεῖς δυνατότητες ἐνεργείας μετὰ τὴν ἀπολογίαν τοῦ κατηγορουμένου καὶ αἱ δυνατότητες αὐταὶ ἀριθμοῦνται κατὰ σειρὰν προτεραιότητος, ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ὅτι ὁ Ἄνακριτὴς θά ἐξετάσῃ πρῶτον τὴν δυνατότητα νὰ ἀφήσῃ ἐλεύθερον τὸν κατηγορούμενον ἄνευ ὄρων, δεῦτερον τὴν ἀναγκαιότητα ἐπιβολῆς περιοριστικῶν ὄρων καὶ τελευταῖον, ἐάν εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαιὸν, τὴν ἐπιβολὴν τῆς προσωρινῆς κρατήσεως.

Εἰς τὸ νέον ἄρθρον 284 προβλέπεται ἡ ἔκδοσις τοῦ ἐντάλματος προσωρινῆς κρατήσεως καὶ ὁ ἐγκλεισμός τοῦ κατηγορουμένου εἰς τὰς φυλακάς, ἐπαναλαμβανομένης τῆς ἰσχυροῦσης διατάξεως, μὲ ἀπάλλειψιν ὅμως τῆς παραγράφου 3 κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀνακριτὴς δύναται νὰ ἀπαγορεύῃ τὴν ἐπικοινωνίαν τοῦ προφυλακισμένου ἄνευ ἀδείας αὐτοῦ. Ἡ διάταξις αὕτη ἐκρίθη ὡς ὑπερμέτρως αὐστηρά καὶ περιοριστικὴ τῶν δικαιωμάτων τοῦ κρατουμένου, δεδομένου μάλιστα ὅτι ἡ ἐπικοινωνία αὐτοῦ ἐπι-

τρέπεται κατά τόν Σωφρονιστικόν Κώδικα μόνον μέ συγγενεῖς του, καί ὑπό τοῦς ἐν αὐτῷ ὄρους.

Εἰς τό νέον ἄρθρον 285 ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἰσχύουσα διάταξις προστίθεται δέ ὅτι τό Συμβούλιον Πλημμελειοδικῶν δύναται κατά τήν ἐξέτασιν τῆς προσφυγῆς νά ἄρῃ τήν προσωρινήν κράτησιν ἢ νά ἀντικαταστήσῃ αὐτήν διά περιοριστικῶν μέτρων.

Εἰς τό νέον ἄρθρον 286 προβλέπεται τόσον ἡ αὐτεπάγγελτος ἐπανεξέτασις τῆς ὑποθέσεως καί ἡ ἄρσις ἢ ἡ ἀντικατάστασις τοῦ μέτρου τῆς προσωρινῆς κρατήσεως ἢ περιοριστικῶν ὄρων, ὅσον καί δι' αἰτήσεως ἢ προσφυγῆς τοῦ καθ' οὐ τά μέτρα αὐτά.

Εἰς τό νέον ἄρθρον 287 προβλέπονται τά ἀνώτερα ὄρια τῆς προσωρινῆς κρατήσεως μέσα εἰς τά πλαίσια τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ Συντάγματος καί κατ' ἀναλογίαν πρός τήν ἰσχύουσαν διάταξιν.

Εἰς τό νέον ἄρθρον 288 προβλέπεται ἡ περίπτωσις τῆς προσωρινῆς κρατήσεως ἐπί συρρέοντος κατ' ἰδέαν ἢ κατ' ἐξακολουθήσιν ἐγκλήματος, ἐπαναλαμβανομένης τῆς ἰσχυούσης διατάξεως, κατ' ἀναλογίαν.

Εἰς τό νέον ἄρθρον 291 ἐπαναλαμβάνεται κατ' οὐσίαν καί κατ' ἀναλογίαν ἡ ἰσχύουσα διάταξις περί ἀντικαταστάσεως τῆς προσωρινῆς κρατήσεως μετά τό παρεμπιπτικόν βούλευμα.

Εἰς τό νέον ἄρθρον 296 ἀναφέρεται ὁ σκοπός τῶν περιοριστικῶν ὄρων, ἐπαναλαμβανομένης τῆς ἰσχυούσης περί τοῦ σκοποῦ τῆς ἐγγυοδοσίας διατάξεως.

Εἰς τό νέον ἄρθρον 297 ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἰσχύουσα διάταξις περί τῆς διαδικασίας τῆς ἐγγυοδοσίας καί προστίθενται εἰς τοῦς τρόπους ἐγγυοδοσίας καί ἐγγυητική ἐπιστολή Τραπεζῆς.

Εἰς τό νέον ἄρθρον 298 ἐπαναλαμβάνεται κατ' οὐσίαν καί κατ' ἀναλογίαν ἡ ἰσχύουσα διάταξις τοῦ ἄρθρου 300 τοῦ Κώδικος Ποιν. Δικονομίας, περί τῶν λόγων ἀντικαταστάσεως τῶν περιοριστικῶν ὄρων διά προσωρινῆς κρατήσεως, ἀπαλειφομένης τῆς περ. (ε) ἢ ὁποία παραπέμπει εἰς τό καταρούμενον ἄρθρον 292.

Εἰς τό νέον ἄρθρον 299 ἀναφέρονταν αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ ἀπολυομένου κατηγορουμένου νά δηλοῖ τήν κατοικίαν του ἢ πᾶσαν μεταβολήν αὐτῆς ὡς καί τόν διορισμόν ἀντικλήτου.

Εἰς τό νέον ἄρθρον 302 ἐπαναλαμβάνεται ἡ περί ἐκπτώσεως τῆς ἐγγυήσεως ἰσχύουσα διάταξις.

Εἰς τό νέον ἄρθρον 303 τό ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τήν ἀπόδοσιν τῆς ἐγγυήσεως, ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἰσχύουσα διάταξις, ἡ ὁποία ὅμως καθίσταται εὐμ. νεστέρα, διότι ἐπί ἀθωώσεως τοῦ κατηγορουμένου δέν ἐπέρχεται κατάπτωσις τῆς ἐγγυήσεως ἐάν εἶχε παραβιάσει τοῦς περιοριστικούς ὄρους τοῦ ἄρθρου 302 παρ. 1, ἀπαλειφομένης διά τοῦ νέου ἄρθρου τῆς παραπομπῆς εἰς τό ἄρθρον αὐτό.

Εἰς τό νέον ἄρθρον 304 προβλέπεται ὁ πλειστηριασμός τῶν ἐνεχυριασθέντων ἐπί καταπτώσεως τῆς ἐγγυήσεως, ἐπαναλαμβανομένης τῆς ἰσχυούσης διατάξεως.

Διά τοῦ δευτέρου ἄρθρου καταργοῦνται τά ἄρθρα 290, 292, 293, 294, 295, 300 καί 301 τοῦ Κώδικος Ποινικῆς Δικονομίας, τοῦ περιεχομένου αὐτῶν καλυπτομένων ὑπό τοῦ νέου ἄρθρου 286 τοῦ Κώδικος Ποινικῆς Δικονομίας.

Τό ἄρθρον τρίτον τοῦ σχεδίου νόμου, περιέχει γενικήν διάταξιν δυνάμει τῆς

όποίας ό όρος «προφυλάκισις» αντικαθίσταται διά του όρου «προσωρινή κράτησις» όπουδήποτε τής νομοθεσίας.

Τό άρθρον τέταρτον του σχεδίου τροποποιεί τήν περ. β' του άρθρου 2 του Ν.2475/1920 «περί μεταναστεύσεως και άποδημίας», ώς αϋτη αντικατεστάθη διά του Ν.Δ. 3767/1957 έτσι ώστε έφεξής παύει ή δυνατότης του εισαγγελέως νά άπαγορεύη τήν έξοδον εκ τής χώρας επί πλημμελημάτων, άμα τή άσκήσει ποινικής διώξεως και διατηρείται αϋτη μόνον επί κακουργημάτων. Περαιτέρω και διά μείζονα έξασφάλισιν του καθ' ου ή διάταξις διά του άρθρου τούτου όρίζεται ότι άπαιτείται ή εντός 15 ήμερών επικύρωσις τής άπαγορευτικής διατάξεως υπό του άρμοδίου Συμβουλίου Πλημμελειοδικών άλλως ή εν λόγω διάταξις αποβάλλει αϋτοδικαίως τήν ισχύν τής.

Ταϋτα σκοποϋνται διά του κατά τ' άνωτέρω σχεδίου νόμου, τό όποιον υποβάλλομεν εις τήν Βουλήν και παρακαλοϋμεν διά τήν ψήφισίν του.

Έν Αθήναις τή 15 Σεπτεμβρίου 1980

Ο Υπουργός Δικαιοσύνης

Γ. ΣΤΑΜΑΤΗΣ

Η προφυλάκισις, χωρίς νά είναι ποινή εν τούτοις ενέχει κακόν σχεδόν καθ' ολοκληρίαν ταυτιζόμενον πρός τό διά τής στερητικής τής έλευθερίας ποινής επαγόμενον. Και εν φ' ή ποινική διαδικασία σκοπόν έχει ακριβώς νά διακριβώση τήν ύπαρξιν ένοχής και νά τιμωρήση τόν κριθέντα ένοχον και μόνον κατά τό μέτρον τής εϋθύνης αϋτου ή προφυλάκισις επάγει ισόδύναμον τή ποινή κακόν ήδη κατ' ανθρώπου μή κριθέντος άκόμη ώς άξίου ποινής, όστις ένδεχομένως δύναται και νά κριθή ώς άθώος. Η αντίφασις είναι πρόδηλος και είναι και άδιάλυτος. Διά τουτο και ό ΚΠΔ και τό Συντ. προσπαθοϋν διά διαφόρων μέσων νά άπαμβλύνουν κατά τό δυνατόν, τάς εκ του θεσμοϋ τής προφυλακίσεως τραχύτητας.

Αί διατάξεις του ν. 1128/81 είναι δικονομικής φύσεως — βλ. εισαγωγήν — ίδια Σταθέαν, σελ. 192 επ.

Τό δικονομικόν θέμα τής προσωρινής κρατήσεως ρυθμίζεται υπό του ισχύοντος καθ' όν χρόνον κρίνεται τό θέμα τουτο νόμου — άρθρ. 596 § 1 και 599 έδ. α' ΚΠΔ — Έφ. Αιγ. 7/81 πρότ. Σπυροπούλου, Πχρ. ΛΑ' 380, Έφ. Αιγ. 4/81 Μπουρ., υπό 596. βλ. και Πρακτικά τής 19-1-81 σελ. 3111 εν τέλει.

Επομένως έφ' όσον διά του ισχύοντος από 10-2-81 ν. 1128/81 ή μέν προφυλάκισις αντικατεστάθη διά τής προσωρινής κρατήσεως, ή δε περαιτέρω τύχη αϋτης διεμορφώθη διαφόρως πρός τά όριζόμενα μέχρι τουδε, καταργηθεισών των περι προσωρινής άπολύσεως διατάξεων, δέον όπως αί νέαι αϋται διατάξεις εφαρμoσθοϋν νϋν. Έφ. Αιγ. 7/81 δηλ. και διά τάς πρό του νόμου τούτου τελεσθείσας πράξεις πρβλ. Πλημ. Πειρ. 327/81 Αδημ.

Ός πρός τήν έγγυοδοσίαν του ψηφ. 16/31-12-24 βλ. υπό 111.

Έκ τής διατάξεως συναγεται ότι κοιναί προϋποθέσεις εκδόσεως εντάλματος προσωρινής κρατήσεως και επιβολής περιοριστικών όρων είναι.

α) κακούργημα ή πλημ-μα τιμωρούμενον διά ποινής φυλακίσεως τουλάχιστον τριών μηνών.

β) ύπαρξις άποχρωσών ένδείξεων ένοχής.

Ἐτέρωθεν διά τήν ἐκδοσιν ἐντάλατος προσωρινῆς κρατήσεως ἀπαιτεῖται ἐπί πλέον ὅπως «τοῦτο κρίνεται ἀπολύτως ἀναγκαῖον πρός πρόληψιν τελέσεως νέων κακουργημάτων ἢ πλημμελημάτων, ἢ παρεμπόδισιν σφόδρα πιθανῆς φυγῆς τοῦ κατηγορουμένου ἢ ὁσάκις ὁ κατηγορούμενος κρίνεται ἰδιαιτέρως ἐπικίνδυνος».

Τοῦτο συνάγεται καί ἐκ τοῦ ἄρθρου 296 ὅπερ ἀναγράφει τῶν σκοπῶν τῶν περιοριστικῶν ὄρων, οἵτινες σαφῶς διαστέλονται τῆς προσωρινῆς κρατήσεως.

Ἄλλος λοιπόν εἶναι ὁ σκοπός τῶν περιοριστικῶν ὄρων καί ἄλλος τῆς προσωρινῆς κρατήσεως, καίτοι ἐν τῇ οὐσίᾳ δύνανται νά συμπίπτουν.

Ἄλλά καί ἐκ τοῦ ἄρθρου 283 § 1 σαφῶς συνάγονται τά ἀνωτέρω ἀφοῦ ἐν αὐτῷ ἀναφέρεται ὅταν ὁ ἀνακριτής ἢ θά ἐκδῶση διάταξιν δι' ἧς θά θέτη περιοριστικούς ἢ ἄλλους ὄρους ἢ ἐφ' ὅσον συντρέχουν αἱ ἐν τῷ ἄρθρῳ 282 προϋποθέσεις θά ἐκδῶση ἐντάλαμα προσωρικῆς κρατήσεως. Ἡ προϋπόθεσις αὕτη, ἐάν αἱ προϋποθέσεις ἦσαν κοιναί, δέν θά ἀνεγράφετο ἰδιαιτέρως.

Ἡ προσωρινή κράτησις δέον νά εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον μέτρον δηλ. δέον ὅπως νά καθίσταται σχεδόν ἀναπότρεπτος ἢ ἐκδοσις ἐντάλατος προσωρινῆς κρατήσεως, βεβαίως κατ' ἀντικειμενικήν κρίσιν.

Τό ἀπολύτως ἀναγκαῖον συμπίπτει πρός τό αὐστηρῶς ἀναγκαῖον. Διατάσσεται ὡς ἔσχατον μέσον εἰς σπανίας καί ἀναντιμετωπίστους διαφορετικῶς περιπτώσεις.

Τό ἀπολύτως ἀναγκαῖον συνδυάζεται μέ ἕναν ἐκ τῶν ὄρων τῆς προλήψεως α) τελέσεων νέων κακουργημάτων ἢ πλημ-των, ἀδιαφόρου ὄντως, ὡς πρός τό πλημ-μα, διά ποίας ποινῆς τιμωρεῖται. Πάντως δέον νά πρόκειται περὶ ἐκ δόλου τελέσεως πλημ-τος καί σοβαρᾶς τινος βαρύτητος.

Ὡς προσδιοριστικά στοιχεῖα δέον νά ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ἡ προσωπικότης ἐν συνδυασμῷ πρός προηγουμένας καταδίκας, πρός τό περιβάλλον ἐντός τοῦ ὁποίου ζῆ, τό ἐπάγγελμα κλπ., τήν τυχόν ἐκδίκησιν ἐκ μέρους τῶν παθόντων ἢ συγγενῶν αὐτοῦ, δέν προϋποθέτει ὁ ὄρος οὗτος ὅτι ὁ κατηγορούμενος εἶναι ἰδιαιτέρως ἐπικίνδυνος.

β) Τῆς παρεμποδίσεως σφόδρα πιθανῆς φυγῆς. Τό παλαιόν ἄρθρ. ἀνέγραφεν «ὑποπτος φυγῆς». Ὡς τοιοῦτος ἐθεωρεῖτο ὄχι μόνον ὁ ὑποπτος δραπετεύσεως εἰς τό ἐξωτερικόν, ἀλλά καί ὁ ὑποπτος μή ἐμφανίσεως, ὅστις θά κρυβῆ εἰς οἰονδήποτε τόπον Μπουρ., α 369.

Δέον ὅμως νά ὑφίστατο βεβαιότης ὅτι θά κρυβῆ Ζησ., β 263.

Τό νέον ἄρθρον ἀναγράφει «σφόδρα πιθανῆς φυγῆς»· πρόκειται τουτέστιν περὶ ὄρου πλέον αὐστηροτέρου. Δέν ἀρκεῖ τουτέστιν ἀπλή ὑπόνοια φυγῆς ἀλλ' ἀπαιτεῖται σφόδρα πιθανή φυγή. Τό σφόδρα πιθανή φυγή ἐξικνεῖται περίπου πρός τήν βεβαιότητα.

Λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν τό εἶδος τοῦ ἐγκλήματος, τό ἐπάγγελμα, προηγούμεναι καταδίκαί, τό γεγονός ὅτι συνελήφθη μετά καταδίωξιν, ἢ τυχόν προμηθεῖα εἰσητηρίου κλπ.

γ) ἢ ὁσάκις ὁ κατηγορούμενος εἶναι ἰδιαιτέρως ἐπικίνδυνος· ὅταν δηλ. ὑφίσταται σοβαρή ὑπόψια ὅτι θά τελέσῃ καί νέον ἐγκλημα.

Πρός τοῦτο λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν τό τελεσθέν ἐγκλημα, τά ὠθήσαντα αἷτια καί ἡ ἐν γένει προσωπικότης κλπ. βλ. ΑΠ 848/77, 776/77, 801/76.

Ἰδιαιτέρως ἐπικίνδυνος θεωρεῖται ὁ καθ' ἕξιν ἢ κατ' ἐπάγγελμα ἐγκληματίας, ὁ ὑπότροπος, ἀλλά καί ὁ μήπως ἐγκληματήσας ἀκόμη βλ. Παπαδογιάννην, ΚΠΔ σελ. 555.

Λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὁ χρόνος τελέσεως τῆς πράξεως ΑΠ 821/76.

Δέον νά σημειωθῆ ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ ἐπικινδύνου διά τήν δημοσίαν ἀσφάλειαν δι' ἣν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὁ χρόνος ἐκδικάσεως τῆς πράξεως ΑΠ 821/76, ἀπαιτεῖ βάσιμον πιθανότητα τελέσεως νέων ἐγκλημάτων ποιῆς τινος σοβαρότητος βλ. ΑΠ 821/76.

Οἱ περιοριστικοί ὅροι ὀρίζονται ἐνδεικτικῶς ὡς σαφῶς συνάγεται ἐκ τῆς χρήσεως τῆς λέξεως «ἰδίᾳ» — βλ. καί Παπαδογιάννην, ΚΠΔ σελ. 556, Β. Παππᾶν, ΝοΒ 29 σελ. 656, βλ. ὅμως Σταθέαν, σελ. 74-5, βλ. ὅμως καί σελ. 77.

Ἡ ἀντίθετος ἄποψις δέν στηρίζεται εἰς τόν νόμον ἀλλ' εἰς συζητήσεις κατά τήν ψήφισιν αὐτοῦ αἰτινες ὅμως οὐδόλως ἀπετυπώθησαν ἐν αὐτῷ. Ἐτέρωθεν δέν νομίζομεν ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις συναναστροφῆς ἢ συναντήσεως ὠρισμένοι προσώπου εἶναι μέτρον ἐπαχθέστερον τῆς μή μεταβάσεως εἰς τό ἐξωτερικόν κλπ. Τέλος ἡ ἐν τῷ ἄρθρῳ διατύπωσις εἶναι τόσον κοινή ὥστε δέν γεννᾷ οὐδεμία ἀμφιβολία προστρέξεως εἰς τās συζητήσεις. Ἄλλωστε, ἐν ἄρθρ. 283 § 1 γίνεται χρῆσις τῆς φράσεως «περιοριστικούς ἢ ἄλλους ὄρους». — βλ. καί ἀνωτέρω εἴσηγ. ἔκθεσιν —. Ὁ ἀνακριτής δύναται νά θέσῃ οἰονδήποτε ὄρον, ὅστις νομίζει ὅτι θέλει ἐξυπηρετήσῃ τόν σκοπόν δι' ὄν τίθεται οὗτος. Δύναται νά θέσῃ ἕναν ἢ πλείονας ὄρους μαζί. Δέν ἔχει ὑποχρέωσιν τηρήσεως σειρᾶς προτεραιότητος μεταξύ των.

Ἡ ἀπαγόρευσις ἐξόδου τοῦ ἄρθρ. 2ν 2475/20 εἶναι διάφορος τοῦ ὄρου «τῆς μή μεταβάσεως εἰς τό ἐξωτερικόν».

Διά τῆς προφυλακίσεως ἐπιδιώκεται ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἐμφανίσεως τοῦ κατηγορουμένου κατά τήν ἀνάκρισιν καί εἰς τό ἀκροατήριον, ἡ ἀποφυγή συσκοτίσεως τῆς ἀληθείας διά τῆς ἐξαλείψεως τῶν ἰχνῶν καί ἡ ἱκανοποίησις καί καταπράυνσις τῆς Κοινῆς Γνώμης, ἣτις δέν ἀνέχεται τήν ἀνενόχλητον κυκλοφορίαν τοῦ δράστου βαρείας μορφῆς ἐγκλημάτων (Ζησ., β 259, Νικ. Λεμπέσης, Πχρ. ΙΗ' 445).

Κατά τό ἄρθρ. 2 ν. 3315/1955 «περί συμπληρώσεως τῶν περί δικαστηρίων ἀνηλίκων διατάξεων:

Ἐπί κατηγορουμένων ἐφήβων κατά τās διατάξεις τοῦ Ποιν. Κώδ., δύναται νά διαταχθῆ προφυλάκισις, ἐάν ἡ τελεσθεῖσα πρᾶξις ἀπειληται ἐν τῷ νόμῳ διά καθεῖρξεως δέκα ἐτῶν καί ἄνω, ἀδιαφόρως τῆς διαρκείας τῶν ἀντ' αὐτῆς ἐπιβαλλομένων μέτρων. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ προφυλάκισις ἐκτελεῖται διά μέν τούς μέχρι τοῦ 15ου ἔτους ἐν Ἄναμορφωτικῷ Καταστήματι, διά δέ τούς ἄνω τοῦ 15ου ἐν Σωφρονιστικῷ τοιοῦτῳ, πάντοτε δέ ἐν ἰδιαιτέροις τμήμασι. Ἡ διάταξις αὕτη καθ' ὃ εἰδική διετηρήθη ἐν ἰσχύει καί μετά τόν ν. 1128/81 πρβλ. καί Παπαδογιάννην, ΚΠΔ 556 ἄλλως Σταθέαν, σελ. 168.

Συμφώνως πρός τό ἄρθρ. 14 ν.δ. 4189/1961:

Κατηγορούμενοι δι' ἐκ προθέσεως σωματικήν βλάβην πραχθεῖσαν κατά δικαστῶν, εἰσαγγελέων, δικηγόρων, συμβολαιογράφων, ὑπαλλήλων τῆς γραμματείας τῶν δικαστηρίων καὶ εἰσαγγελιῶν καὶ δικαστικῶν κλητῆρων, ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν καθηκόντων των ἢ ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐκτελέσεως τούτων, δύνανται νά προφυλακισθῶσι καὶ ἂν δέν ἤθελε συντρέχει τις τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ 282 ἐδάφ. α, β καὶ γ ΚΠΔ περιπτώσεων, ἐφαρμοζομένου τοῦ ἐν ἄρθρ. 293 παρ. 2 ΚΠΔ περιορισμοῦ τῆς προσωρινῆς ἀπολύσεως ἂν ἡ σωματικὴ βλάβη φέρη χαρακτήρα κακουργήματος (ἄρθρ. 310 παρ. 3 καὶ 311 Π.Κ.). Καὶ ἡ διάταξις αὕτη ὡς εἰδική, διτηρήθη ἐν ἰσχύει οὕτω καὶ Λιμούρης, ὑπό 282 σελ. 530, β πρβλ. Μαγκάκη ΝοΒ 28 σελ. 1896β ἄλλως Σταθῆας, σελ. 170, Παπαδογοάννης, 556.

Ἡ προφυλάκισις ἐπὶ κακουργημάτων δέν δικαιολογεῖται μόνον ἐκ τοῦ κινδύνου φυγῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης καταπραῦσεως τῆς Κοινῆς Γνώμης, ἥτις δέν ἀνέχεται λ.χ. νά βλέπη ἐλεύθερον τόν φονέα μέχρι τῆς δίκης του (Πρακτικά, γ 152 182).

Αἱ περί προφυλάκισεως διατάξεις ἀποτελοῦν ἐξαιρετικόν δίκαιον. Δέν δύνανται, ὅθεν, νά ἐφαρμοσθοῦν κατ' ἀναλογίαν εἰς ἄλλας περιπτώσεις, ἐν ἀμβολία δέ ἂν ἐπιτρέπεται ἢ μὴ ἡ προφυλάκισις δέον ν' ἀποφαινώμεθα πάντοτε κατά τῆς προφυλάκισεως (Στάϊκου, β 161, Ζησ., β 263 βλ. καὶ Γαβριηλίδην, Πχρ. ΚΑ' 65).

Προφυλάκισις εἶναι ἡ συνεπεία ἐντάλματος προφυλάκισεως προσωρινῆ φυλάκισις τοῦ κατηγορουμένου (Κακουργ. Τριπέως 20/1932). Ἴδε καὶ ὑπ' ἄρθρ. 283.

Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἄρθρων 282 καὶ 292 προκύπτει ὅτι ἡ προφυλάκισις δέν δύναται νά διατηρηθῇ, ἐφ' ὅσον δέν συντρέχουν οἱ ἐν τῷ νόμῳ ρητῶς καθοριζόμενοι λόγοι προφυλάκισεως (Ι. Ζαγκαρόλας, Πχρ. β 337 ἐπ.).

Διὰ πᾶσαν προφυλάκισιν βασικὴ προϋπόθεσις εἶναι ἡ ὑπαρξις σοβαρῶν ὑπονοιῶν ἐνοχῆς τοῦ κατηγορουμένου. Δέν ἀρκεῖ, ἐπομένως, ἡ ἀπλῆ ὑποψία ὡς ὑπὸ τό κράτος τῆς Ποιν. Δικον. ἀλλὰ πρέπει αἱ ὑπόνοιαι νά καθιστοῦν σφόδρα πιθανήν τὴν ἐνοχὴν τοῦ προφυλακιστέου (Μπουροπ., α 369, Ι. Ζαγκαρόλας, Πχρ. β σελ. 347 Ζησ., β 262. Οἱ ὄροι ἀρκοῦσαι ἐνδείξεις, ἱκαναί, ἀποχρῶσαι ἐθεωρήθησαν ταυτόσημοι πρβλ. ΑΠ 1090/77).

Αἱ «Σοβαραὶ ὑπόνοιαι ἐνοχῆς» εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι αἱ «ἀποχρῶσαι ἐνδείξεις» πρὸς στήριξιν τῆς κατηγορίας. Δυνατόν νά ὑπάρχουν αἱ δευτέραι χωρὶς νά εἶναι ἀπαραίτητον νά ὑπάρχουν καὶ αἱ πρῶται, αἵτινες πολλές φορές μόνον ἡ ἀκροαματικὴ διαδικασία δύναται νά φέρη εἰς φῶς.

Ἡ νέα διατύπωσις ἀναγράφει «ἀποχρῶσα» ἐνδείξεις ἐνοχῆς. Ἦτοι κατέστησεν πλέον τόν ὄρον πλέον αὐστηρότερον.

Δέον νά εἶναι τοιαῦτα ὥστε νά δύναται νά κριθῇ ὅτι τό συμβούλιον θά παρέπεμπε τόν κατηγορούμενον — βλ. ὑπό 313 —

Ὁ ὄρος «σοβαραὶ ὑπόνοιαι» τοῦ ἄρθρ. 282 δέν ταυτίζεται πρὸς τόν ὄρον «ἀποχρῶσαι ἐνδείξεις» τοῦ ἄρθρου 313 (βλ. ὁμως Πλημ. Μυτ. 23/74 Πχρ. ΚΔ' 791). Οἱ δύο οὗτοι ὄροι δέν ταυτίζονται ἐπίσης πρὸς τὴν «δικανικὴν πεποιθῆσιν» τοῦ δικαστοῦ, τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς κήρυξιν τοῦ κατηγορουμένου ἐνόχου (Ν. Λεμπέσης, Πχρ. ΙΗ' 445 ἐπ.). Διὰ τὴν παραπομπὴν εἰς τό ἀκροατήριον

ἀπαιτοῦνται ἀποχρῶσαι ἐνδείξεις δηλ. ψηλότερος βαθμὸς πιθανότητος ὅτι θέλει καταδικασθῆ ὁ κατηγορούμενος Ζησ., β 262 σημ. 138.

Διὰ τὴν καταδίκην ἀπαιτεῖται δικανικὴ πεποίθησις στηριζομένην εἰς τὴν βεβαιότητα τοῦ δικάζοντος περὶ τῆς ἀληθείας τῶν γνώσεων αὐτοῦ. Βεβαιότης δὲ εἶναι ἡ πεποίθησις τούτου περὶ τῆς ἀληθείας τῶν γνώσεών του, ἧτις κατ' οὐσίαν συνίσταται εἰς τὴν συμφωνίαν τῆς νοήσεως πρὸς τὰ πράγματα (Ν. Λεμπέσης, ἐνθ' ἄνωτ.).

Διὰ τὴν προφυλάκισιν ὅμως καὶ τὴν παραπομπὴν δὲν ἀπαιτεῖται νά συντρέχη ἡ ἐν λόγῳ βεβαιότης, ἀλλὰ νά συντρέχη πιθανότης. Κλιμακοῦται δὲ αὐτὴ ἀπὸ τῆς ἐλαχίστης μέχρι τῆς ἀνωτάτης. Ἄλλὰ ὁ βαθμὸς τῆς πιθανότητος πρέπει νά εἶναι ἀνώτερος, προκειμένου περὶ προφυλακίσεως, ἀπὸ τὸν προκειμένου περὶ παραπομπῆς. Διότι ἡ προφυλάκισις διατάσσεται εἰς τὰς περιοριστικῶς ὑπὸ τοῦ νόμου ἀναφερομένας περιπτώσεις, ἐνῶ ἡ παραπομπὴ γίνεται εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς ὑφίστανται ἀποχρῶσαι ἐνδείξεις ἐνοχῆς (Ν. Λεμπέσης, ἐνθ' ἄνωτ. βλ. ὅμως Ζησ., β 262 σημ. 138).

Κατὰ τὸ ἄρθρ. 46 ν. 5060 ἐπὶ τῶν περιπτώσεων καθ' ἃς χωρεῖ προφυλάκισις, δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἡ δι' ἀπ' εὐθείας κλήσεως εἰσαγωγή, ἀλλ' ἐπιτρέπεται τακτικὴ ἀνάκρισις, τηρουμένου διὰ τὴν περάτωσιν αὐτῆς τοῦ ἄρθρου 308 (Γνωμ. 10481/1963 εἰσ. Ἐφ. Πατρ. Χ. Οἰκονόμου, Πχρ. ΙΔ' 180).

Ἰδιαιτέρως ἐπικίνδυνος εἶναι ὁ κατηγορούμενος, ὅταν μετὰ πιθανότητος προβλέπεται, ὅτι, παραμένων ἐλεύθερος, θά διαπράξῃ νέον ἐγκλημα. Ἡ περὶ τούτου κρίσις ἀνήκει εἰς τὸν ἀνακριτὴν καὶ τὸν εἰσαγγελέα καὶ ἐν διαφωνία εἰς τὸν συμβούλιον, λαμβάνονται δὲ ὑπ' ὄψιν τὰ στοιχεῖα τοῦ ἄρθρ. 79.3 Ποιν. Κώδικος βλ. διὰ Ζαγκαρόλαν, Πχρ. Β' 346, Δέδε, 405.

Ἄν εἶχε προηγηθῆ ἐντάλμα προφυλακίσεως τοῦ ἀνακριτοῦ, ἡ περὶ προφυλακίσεως διάταξις τοῦ βουλεύματος λαμβάνει, ἐκ τῶν πραγμάτων, τὴν διατύπωσιν διατάξεως «περὶ περαιτέρω διαρκείας τῆς προφυλακίσεως», ἡ δὲ περὶ μὴ προφυλακίσεως διάταξις τοῦ βουλεύματος λαμβάνει τὴν διατύπωσιν διατάξεως «περὶ ἀπολύσεως» τοῦ κατηγορουμένου (οὕτω καὶ Χ. Σαρτζετάκης, Πχρ. ΙΒ' 54 ἐπ.).

Διαταχθεῖσης ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τῆς «περαιτέρω διαρκείας τῆς προφυλακίσεως», αὕτη χωρεῖ πλέον δυνάμει τοῦ βουλεύματος καὶ ἐπὶ ταῖς ἐν αὐτῷ φερομένας αἰτιολογίας. Αἱ αἰτιολογίαι τοῦ ἐντάλματος τοῦ ἀνακριτοῦ δικαιολογοῦν τὴν προφυλάκισιν μόνον μέχρις ἐκδόσεως τοῦ βουλεύματος (Χ. Σαρτζετάκης, Πχρ. ΙΒ' 54 ἐπ. Ἴδε, ὅμως καὶ Β. Κονιδάρην, Πχρ. ΙΑ' 300 ἐπ.).

Ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως ρητῆς διατάξεως περὶ τῆς τύχης τοῦ ἐκδοθέντος ἐντάλματος συλλήψεως κατὰ κατηγορουμένου παραπεμφθέντος εἰς τὸ ἀκροατήριον δι' ἀπ' εὐθείας κλήσεως μετὰ τακτικὴν ἀνάκρισιν, ἐφαρμόζεται ἀναλόγως τὸ ἄρθρ. 315.2. (Πλ. Θεσ. 646/1962, πρότ. εἰσ. Δ. Παπαντωνίου, Πχρ. ΙΒ' 451).

Ἡ προφυλάκισις καὶ ἡ ἐπὶ ἐγγυήσει προσωρινὴ ἀπόλυσις γίνεται δι' ὠρισμένον ἐγκλημα καὶ δὲν ἐπεκτείνεται ἐπὶ τῶν συναφῶν ἢ συρρεόντων (Γνωμ. ἀντ. ΑΠ Κ. Κόλλια, Πχρ. Ζ' 261).

Ἡ ἐπ' αὐτοφώρῳ σύλληψις στρατιωτικοῦ, δυναμένη νά ἐνεργηθῆ μόνον ὑπὸ ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου (στρατιωτικοῦ ἢ μὴ) δέον νά ἀνακοινοῦται πάραυ-

τα εις την αρμοδιαν στρατιωτικην αρχην, εις ην ανηκει ο συλληφθεις (Γνωμ. 5268/1955 αντ. Πλημ. Πειραιως Ν. Ποσαντζη, Πχρ. ΣΤ' 529).

Τα κατα στρατιωτικων ενταλματα προφυλακισεως εκτελουνται κατα το αρθρ. 16 Σ.Π.Κ. δια της στρατιωτικης αρχης, εξαιρεσει των κατα το Ψηφισμα του 1924 εκδιδομενων, ατινα εκτελουνται ανευ μεσολαβησεως της στρατιωτικης αρχης.

Δια το επιτρεπτον της προφυλακισεως λαμβανεται υπ' οψιν η υπο του νομου απειλουμενη ποινη δια το τετελεσμενον αδικημα και οχι η υπο του δικαστου επιβαλλομενη κατα το αρθρ. 83 Π.Κ. (Πλημ. Λευκαδος 83/1957 Πχρ. Ζ' 521, Πλημ. Λαρισης 660/1966, προτ. Γ. Αρβανιτη, Πχρ. ΙΖ' 504) — βλ. ομως Ζησ., β 262. Η προφυλακισις επιτρεπεται ανεξαρτητως υψους ποινης κατα την συμβασιν της Ρωμης.

Επι συλληψεως επ' αυτοφωρω, δυναται ο ανακριτης να διαταξη την προφυλακισιν δια παντα ανεξαιρετως τα εγκληματα της επ' αυτοφωρω διαδικασιας, ασχετως αν συντρεχουν η μη αι προϋποθεσεις του αρθρου 282 (Γνωμ. εισ. Εφ. Θρακης 6138/54 Πχρ. Δ' 320) — βλ. ομως Ζησ., β 264.

Σκοπος των ορων εινα η εξασφαλις της παρουσιας του κατηγορουμενου εις την διαθεσιν της δικαιοσυνης.

Αι προϋποθεσεις των αρθρ. 327 § 2 ΠΚ (η 344 - ως ειχε προ της αντικ) δεν δυναται να τεθουν το πρωτον δια του ενταλματος προφυλακισεως πρβλ. Πλημ. Αθ. 373 Πχρ. ΚΣΤ' 775.

Υποπτος φυγης εινα οτι ο προς ον υφισταται πιθανοτης οτι ο καλουμενος ενωπιον του δικαστηριου η ανακριτου δεν θα εμφανισθη αλλα θα κρυφθη και εν γενει θα καταστηση δυσχερη την εξευρεσιν και συλλησιν του και θα προσπαθη να ματαιωση το εργον της ανακρισεως Πλημ. Συρου 97/79 Πχρ. Α' 600 βλ. και Πλημ. Θεσπρ. 35/75 Πχρ. ΚΕ' 873 (αλλοδαπη).

Ιδιαιτερος επικινδυνος εινα ο ρεπων προς το εγκλημα, εινα δε πιθανον παραμενων ελευθερος, να διαπραξη νεον εγκλημα Πλημ. Συρ. 97/79.

Η εννοια του ιδιαιτερος επικινδυνου στηριζεται κατα πρωτον λογον εις την προγενεστεραν εγκληματικην δρασιν· ουτω θεωρειται ιδιαιτερος επικινδυνος ο υποτροπος και ο καθ' εξιν η εξ επαγγελματος εγκληματιας. Ο επικινδυνος ομως χαρακτηρ του κατηγορουμενου δυναται να συναχθη εξ αλλων στοιχειων, περι ον γινεται μνεια εν αρθρω 79 § 3 Π.Κ. Πλημ. Συρ. 97/79, Ζαγκαρολας, Πχρ. Β' 346.

Δεν εινα τοιουτος ο διαπραξας ανθρωποκτονιαν εξ αμελειας με λευκον ποινικον μητρων Πλημ. Συρου 97/79 Contra Εισ. προτ.

«Ως προς την προσωρινην απολυσιν του προφυλακισθεντος, καθ' α αναφερεται η εισηγητικη εκθεσις, η εν τω τελευτειω εδαφιω του αρθρ. 237 της προισχυσασης Δικονομιας προβλεπομενη κατ' εξαιρεσιν απολυσις ανευ εγγυησεως, καθισταται εν τω ΚΠΔ (αρθρ. 292 επ.) ο κανων. Καταβολη εγγυησεως απαιτειται μονον οταν οι εν τω νομω περιοριστικοι οροι δεν ηθελον θεωρηθη ικανοι δια να εξασφαλισουν την προσελευσιν του απολυομενου, εις την περιπτωσιν δε ταυτην το μεγαθος της εγγυησεως επαφιετα εις την κρισιν του δικαστου. Δια της τοιαυτης ρυθμισεως ο εν λογω θεσμος παυει να αποτελη προνομιον των

ευπόρων, ου̐ ενεκεν εν̐ τῇ πράξει εἶχε καταντήσει, διά καθορισμοῦ ἀσημάντου χρηματικῆς ποσότητος, ἢ ἐγγύησις αὐτόχρομα εἰκονική. Συγχρόνως ὁμως λαμβάνονται τά προσήκοντα μέτρα, ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἢ εν̐ παντί καιρῷ προσέλευσις τοῦ προσωρινῶς ἀπολυθέντος εἰς τήν ἀνάκρισιν ἢ τό δικαστήριον, σαφηνίζονται δ' ἐξ ἄλλου καί συστηματοποιοῦνται αἱ περιπτώσεις ἀνακλήσεως καί ἄρσεως τῆς προσωρινῆς ἀπολύσεως».

Ἡ προσωρινή ἀπόλυσις ἀποσκοπεῖ εἰς τό νά περιορίσῃ εἰς τά ἀπολύτως ἀναγκαῖα ὄρια τῆς προφυλακίσεως τήν στέρησιν τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας τοῦ προφυλακισθέντος κατηγορουμένου. Ἐξαιρέσει τῆς περιπτώσεως τοῦ ἄρθρ. 442.2, ἢ προσωρινή ἀπόλυσις δέν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καταβολῆς ἐγγυήσεως, δύναται δέ νά διαταχθῇ καί αὐτεπαγγέλτως.

Ὁ θεσμός τῆς προσωρινῆς ἀπολύσεως ἐπιζητεῖ νά περιορίσῃ τήν προφυλάκισιν εἰς τά ὄρια τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου. Ἐνεκα τούτου ὁ ΚΠΔ καθιερώνει τό ὑποχρεωτικόν τῆς προσωρινῆς ἀπολύσεως ὅταν δέν συντρέχουν αἱ περιοριστικῶς ἀναφερόμεναι εἰς τό ἄρθρ. 292 περιπτώσεις καθ' ἃς ἀπαγορεύεται αὕτη. Πρός τοῦτο χρησιμοποιεῖ εν̐ κριτήριο, ἀντικειμενικόν, δηλαδή, τήν βαρύτητα τῆς πράξεως καί εν̐ ὑποκειμενικόν, ὑπαρξίς παρά τῷ δράστη ὠρισμένον ἰδιοτήτων (ὑποπτος φυγῆς, ὑπότροπος κλπ.) (Ἡ Γάφος, Πχρ. Ε' 45).

Ἐπιπλέον θεωρεῖται ὁ κατηγορούμενος ὅταν ἐξ τῆς ὅλης συμπεριφορᾶς του, τοῦ παρελθόντος καί τῶν πράξεων του γεννῶνται βάσιμοι ὑπόνοιαι ἐξικνούμεναι εἰς βεβαιότητα, ὅτι νομίμως καλούμενος δέν θά ἐμφανισθῇ. ἀλλά θά ἐξαφανισθῇ ἢ θά ἀποκρυβῇ ἢ θά ἀναχωρήσῃ εἰς ἄλλον τόπον.

Καθ' ἕξιν ἐγκληματίας εἶναι ὁ ἔχων ἀκατάσχετον ροπήν πρὸς τό ἐγκλημα (ἴδε καί ἄρθρ. 88 Ποιν. Κώδικος), ἢ κατ' ἄλλον ὄρισμόν, ὅστις ἐκ χαρακτῆρος ρέπει πρὸς τό ἐγκλημα καί ἀδυνατεῖ νά σωφρονισθῇ.

Ὁ δικαστής θά κρίνῃ ἂν ὁ κατηγορούμενος εἶναι καθ' ἕξιν ἐγκληματίας ὄχι μόνον ἐκ τῶν ἐπανελημμένων ὑποτροπῶν, ἀλλά καί ἐκ τῆς διερευνήσεως τῆς ὅλης ψυχικῆς προσωπικότητος καί ἰδιοσυγκρασίας αὐτοῦ, καθ' ἣν θά ἐξετάσῃ τόν ὅλον προγενέστερον βίον, τόν τρόπον τελέσεως τῶν ἐγκλημάτων, τό εἶδος καί τήν βαρύτητα καί τά αἷτια τῆς τελέσεως αὐτῶν (Γαρδικας, Πχρ. Α' 61).

Ἐξ ἐπαγγέλματος ἐγκληματίας εἶναι ὁ διαπράττων τό ἐγκλημα ὄχι μόνον λόγῳ διεφθαρμένης ψυχοσυνθέσεως, ἀλλά καί διά νά προσπορισθῇ τά πρὸς τό ζῆν, ἢ πρὸς πλουτισμόν (Ἡλιοπούλου, α 132, Χωραφᾶ, 1954, σελ. 128, Γαρδικας, Πχρ. Α' 57 ἐπ.).

Προϋπόθεσις τῆς προσωρινῆς ἀπολύσεως εἶναι ἢ εἰς τὰς φυλακάς κράτησις τοῦ φυλακισθέντος. Δέν ἐπιτρέπεται, ἐπομένως, νά διαταχθῇ προσωρινή ἀπόλυσις πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἐντάλματος προφυλακίσεως. Δύναται, ὁμως τότε νά ἀνακληθῇ τό ἐντάλμα.

Ἡ δυσμένεια, ἣτις ἐπιδεικνύεται εἰς τούς ὑποτρόπους, καθ' ἕξιν ἢ ἐξ ἐπαγγέλματος ἐγκληματίας, ὀφείλεται εἰς τό ὅτι οὗτοι ρέπουν εἰς τό ἐγκλημα, ἀπό τό ὁποῖον δέν δύνανται νά ἀποστοῦν παρά μόνον διά τῆς φυλακίσεως καί ἄλλων ἐξασφαλιστικῶν μέτρων (Αἰτιολ. ἄρθρ. 281 Σχεδίου).

Ἀναίρεσις κατά τῆς διατάξεως τοῦ βουλεύματος, δι' ἧς ἀπορρίπτεται ἡ αἰτήσις περί ἀπολύσεως ἐπὶ ἐγγυήσει δέν εἶναι ἐπιτρεπτή ΑΠ 73/64.

Ἔνταλμα προσωρινῆς κρατήσεως

Ἄρθρον 283. — 1. Κατά τὰς ἐν ἄρθρῳ 282 περιπτώσεις, ὁ ἀνακριτῆς ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπολογίαν τοῦ κατηγορουμένου, δύναται νά τόν ἀφήσῃ ἐλεύθερον, ἢ νά ἐκδώσῃ διάταξιν δι' ἧς νά θέτῃ εἰς αὐτόν περιοριστικούς ἢ ἄλλους ὄρους, ἢ, ἐφ' ὅσον συντρέχουν αἱ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ προϋποθέσεις, νά ἐκδώσῃ κατ' αὐτοῦ ἔνταλμα προσωρινῆς κρατήσεως, ἀφοῦ προηγουμένως καί ἐν πάσῃ περιπτώσει, λάβῃ τὴν ἔγγραφον σύμφωνον γνώμην τοῦ εἰσαγγελέως. Ἐν διαφωνίᾳ περί τῆς προσωρινῆς κρατήσεως ἢ τῶν θετέων ὄρων ἀποφαίνεται τό δικαστικόν συμβούλιον (ἄρθρ. 305 καί 307 στοιχ. στ').

2. Τό ἔνταλμα τῆς προσωρινῆς κρατήσεως ἢ ἡ ὀρίζουσα τοὺς ἐν ἄρθρῳ 282 ὄρους διάταξις, περιέχει, ἐκτός τῶν ἐν ἄρθρῳ 276 παρ. 3 εἰρημένων τύπων, τὴν ἀκριβῆ σημείωσιν τοῦ περί οὗ ὁ λόγος κακουργήματος ἢ πλημμελήματος, ἢ δέ ἐκτέλεσις τοῦ ἐντάλματος τῆς προσωρινῆς κρατήσεως γίνεται ἐπιμελείᾳ τοῦ εἰσαγγελέως διὰ τῶν κατά τό ἄρθρ. 277 ἐπιτετραμμένων τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐνταλμάτων ἀρχῶν, τηρουμένων ὡς πρὸς τοὺς στρατιωτικούς καί τῶν σχετικῶν διατάξεων τοῦ στρατιωτικοῦ ποινικοῦ κώδικος.

Τό ἄρθρ. ρητῶς ἐπιτάσσει τὴν σειρὰν λήψεως τῶν ἀσφαλιστικῶν μέτρων δηλ. ἐφ' ὅσον συντρέχουν μόνον αἱ κοιναὶ προϋποθέσεις θά ἐπιβάλλῃ ὁ ἀνακριτῆς μόνον περιοριστικούς ὄρους, ἐφ' ὅσον ὁμως συντρέχουν καί αἱ προϋποθέσεις τῆς προσωρινῆς κρατήσεως δύναται νά ἐπιβάλλῃ προσωρινὴν κράτησιν.

Πάντως ἐφ' ὅσον συντρέχουν καί αἱ προϋποθέσεις τῆς προσωρινῆς κρατήσεως ὁ ἀνακριτῆς δέν ὑποχρεοῦται νά ἐκδώσῃ ἔνταλμα προσωρινῆς κρατήσεως ἀλλὰ δύναται νά ἐπιβάλλῃ περιοριστικούς ὄρους.

Προηγούνται τῆς κρίσεως περί ἐπιβολῆς προσωρινῆς κρατήσεως οἱ περιοριστικοὶ ὄροι. Μόνον ἂν ἡ θέσις περιοριστικοῦ ὄρου εἶναι ἄσκοπος, μὴ ἀρκετός, διατάσσεται προσωρινὴ κράτησις.

Ἐκ τῆς διατάξεως δύναται νά συναχθῇ ὅτι ἡ ἐπιβολὴ περιοριστικῶν ὄρων εἶναι δυνατὴ καίτοι δέν συντρέχουν αἱ προϋποθέσεις τῆς προσωρινῆς κρατήσεως δηλ. τό ἀπολύτως ἀναγκαῖον ... (βλ. ἄρθρ. 282). — «ἢ ἐφ' ὅσον συντρέχουν αἱ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ προϋποθέσεις...».

«Μετὰ τὴν ἀπολογίαν...» ἐννοεῖται ὅτι ἂν ὁ κατηγορούμενος ἀπολογηθῇ καί οὐχὶ ὅταν δέν προσῆλθεν πρὸς ἀπολογίαν ὅτε ἐκδίδεται ἔνταλμα συλλήψεως ἢ βιαίας προσαγωγῆς.

Διὰ τὴν ἐκδοσιν ἐντάλματος προσωρινῆς κρατήσεως δέν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ παρουσία τοῦ κατηγορουμένου ὅστις δυνατόν νά «ἀπέδρασεν» μέχρις ὅτου γνωμοδοτήσῃ ὁ εἰσαγγελεύς.

Ἡ γνώμη τοῦ εἰσαγγελέως ἀπαιτεῖται «ἐν πάσῃ περιπτώσει», ἤτοι καί ὅταν πρόκειται νά ἀφεθῆ ἐλεύθερος ὁ κατηγορούμενος.

Μέχρις ὅτου ἐκδοθῆ τό βούλευμα τοῦ συμβουλίου ἐπί διαφωνίας ἀνακριτοῦ καί εἰσαγγελέως ὁ κατηγορούμενος εἶναι ἐλεύθερος — Σταθέας σελ. 91 διότι δέν ὑφίσταται τίτλος ἐκτελεστός-.

Ἡ ἄποψις ὅμως αὕτη εἶναι ὀρθή μόνον ἐφ' ὅσον πρόκειται περί διαφωνίας ἣτις προέκυψεν ὅταν ὁ κατηγορούμενος, μέχρι τῆς ἀπολογίας του, ἦτο ἐλεύθερος.

Πάντως τό συμβούλιον οὐδέποτε ἐκδίδει ἔνταλμα προσωρινῆς κρατήσεως. Τοῦτο διατάσσει τήν περαιτέρω διάρκειαν ταύτης ἢ ἐπιλύει ἀπλῶς τήν διαφωνίαν. Τό ἔνταλμα θά ἐκδωθῆ ὑπό τοῦ ἀνακριτοῦ.

Συνήθως, καί ὀρθῶς τό περιεχόμενον τοῦ ἐντάλματος προσωρινῆς κρατήσεως ἀντιγράφεται ἐκ τοῦ κατηγορητηρίου. Πάντως δέν ἀρκεῖ ἀπλή μόνον σημείωσις τῶν ἄρθρων τοῦ Π.Κ.

Προφυλάκισις εἶναι ἡ συνεπεία ἐντάλματος στέρησις τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας τοῦ κατηγορουμένου πρό τῆς ἐνοχῆς αὐτοῦ ὀριστικῆς ἀποφάσεως.

Ἐνταλμα προφυλακίσεως εἶναι ἡ ἔγγραφος δικαστική ἀπόφασις, δι' ἣς διατάσσεται ἡ φυλάκισις τοῦ κατηγορουμένου.

Προφυλάκισιν διατάσσει ὁ ἀνακριτής κατά τό ἄρθρ. 283, τό συμβούλιον (ἄρθρ. 315.3) καί τό δικαστήριον (ἄρθρ. 128).

Ὁ συνεπεία κλήσεως (ἄρθρ. 271) ἐμφανισθεῖς κατηγορούμενος δέν δύναται νά κρατηθῆ δι' ἀπλοῦ σημειώματος τοῦ ἀνακριτοῦ, μέχρις ὅτου ἀποφανθῆ ἀπόλυσις ἢ προφυλάκισις αὐτοῦ. Ἐάν συντρέχη περίπτωσις προφυλακίσεως (ἄρθρ. 282) ὁ ἀνακριτής ὀφείλει νά ἐκδώσῃ ἔνταλμα προφυλακίσεως (ἄρθρ. 276.2, Μπουροπ., α 370).

Τό ἔνταλμα συλλήψεως περιέχει ἀπλήν σημείωσιν τοῦ ἐγκλήματος (ἄρθρ. 276.3), ἐνῶ τό ἔνταλμα προφυλακίσεως πρέπει νά περιέχῃ ἀκριβῆ σημείωσιν αὐτοῦ, ἤτοι λεπτομερῆ μνείαν τοῦ ἐγκλήματος καί τῶν συνιστῶντων αὐτό πραγματικῶν περιστατικῶν. Καί ἡ διάταξις ἣτις ὀρίζει περιοριστικούς ὅρους δέον ὄν νά περιέχῃ τά στοιχεῖα τοῦ ἄρθρ. 27.6. Ἀμφότερα δέον νά εἶναι ἠτιολογημένα.

Ἐνταλμα προφυλακίσεως χωρίς νά ληφθῆ προηγουμένως ἡ ἀπολογία τοῦ κατηγορουμένου, δέν δύναται νά ἐκδοθῆ ὑπό τοῦ ἀνακριτοῦ καί ἐκδιδόμενον εἶναι ἄκυρον (Ζησ., β 99 β ἐκδ.) ὡς μή τηρηθείσης διατάξεως ἀναφερομένης εἰς τήν ὑπεράσπισιν τοῦ κατηγορουμένου. Ἡ ἀκυρότης καλύπτεται ἂν δέν προταθῆ ἐγκαίρως κατά τά ἄρθρα 173.2, 174. Ἐπίσης εἶναι ἄκυρον τό ἔνταλμα προφυλακίσεως ἐάν ἐξεδόθῃ ἄνευ ἐγγράφου γνώμης τοῦ εἰσαγγελέως (Στάϊκου, β 167, Ζησ., β 99 β ἐκδ.).

Πρό τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἐντάλματος προφυλακίσεως, ὁμοφωνία ἀνακριτοῦ καί εἰσαγγελέως εἶναι δυνατή ἢ ἀνάκλησις αὐτοῦ. Μετά τήν ἐναρξιν ὅμως τῆς ἐκτελέσεως, μόνον τό συμβούλιον δύναται ν' ἀποφασίσῃ (ἄρθρ. 286, Στάϊκου, β 168).

Αί πράξεις του άνακριτου, εν αις και τό ένταλμα προφυλακίσεως, ισχύουν μέχρι της εκδόσεως του βουλεύματος, όπερ διατάσσον τήν εις τό άκροατήριο παραπομπήν άποφαινεται συγχρόνως και περί της άπολυσεως ή της περαιτέρω διαρκείας της προφυλακίσεως. Έφόσον δέ ό κατηγορούμενος παραπέμπεται επί τῷ δι' ό άπηγγέλθη κατηγορία άδικήματι, ούδόλως κωλύεται τό συμβούλιον νά διατάξη τήν διατήρησιν της ισχύος του έντάλματος προφυλακίσεως, όπερ άρύεται πλέον τήν δύναμιν εκτελέσεως εκ του βουλεύματος. Άν όμως κατά μεταβολήν του χαρακτηρισμού της πράξεως, ό κατηγορούμενος παραπέμπεται δι' έτερον άδίκημα, τό συμβούλιον όφείλει νά μή διατάξη περαιτέρω ισχύν του έντάλματος, όπερ ούτος αυτοδικαίως άτонеϊ μετά τήν εκδοσιν του παραπεμπτικού βουλεύματος, αλλά νά διατάξη τήν περαιτέρω διάρκειαν της προφυλακίσεως του κατηγορουμένου, όστις θά κρατηθῆ δυνάμει της σχετικής διατάξεως του βουλεύματος, άναφερούσης και τήν αίτιαν δι' ήν διατάσσει τουτο (Πλημ. Λαμίας 88/1966 Πχρ. ΙΖ' 626).

Η υπό του άρθρ. 419 παραπομπή εις τό άρθρ. 283 γίνεται μόνον διά τόν καθορισμόν των διατυπώσεων και του περιεχομένου του έντάλματος προφυλακίσεως όχι δέ και προς συσχετισμόν αυτου προς τό άρθρ. 282, (Γνωμ. εις, Έφ. Θεσ/νίκης 6138/1954 Πχρ. Δ' 320).

Όρθως διετάχθη προφυλακίσις του καθ' ου παρηγγέλθη νέα άνάκρισις διά τας προκυψάσας μεταγενεστερώς της πρώτης άνακρίσεως μερικωτέρας πράξεις του κατ' εξακολούθησιν έγκλήματος (Πλημ. Πειραιώς 20/1952 Πχρ. Β' 259).

Προσωρινή κράτησις του κατηγορουμένου

Άρθρον 284. — 1. *Ό καθ' ου έξεδόθη ένταλμα προσωρινής κρατήσεως οδηγείται εις τας φυλακάς των υποδίκων και παραδίδεται εις τόν διευθυντήν αυτών μετά του έντάλματος προσωρινής κρατήσεως, συντασσομένης εκθέσεως, ήτις έπισυνάπτεται εις τήν δικογραφίαν. Από της ήμέρας της παραδόσεως ταύτης άρχεται ή διάρκεια της προσωρινής κρατήσεως. Έάν όμως ό προσωρινως κρατηθείς εκρατήθη πρό της ήμέρας ταύτης, συλληφθείς επ' αυτοφώρω ή δυνάμει έντάλματος, ή διάρκεια της προσωρινής κρατήσεως θεωρείται άρχομένη άφ' ής ήμέρας ούτος εκρατήθη, καθοριζομένης ειδικως εν τῷ έντάλματι προσωρινής κρατήσεως. Έκθεσις έπίσης συντάσσεται και κατά τήν άπόλυσιν του προσωρινως κρατηθέντος.*

2. *Ό Διευθυντής των φυλακών δέν δύναται νά δεχθῆ τινα εις αυτάς εάν δέν παραδοθῆ αυτῷ πρότερον τό ένταλμα προσωρινής κρατήσεως ή βούλευμα δικαστικού συμβουλίου διατάσσουν τήν προσωρινήν κράτησιν.*

Έξαιρέσει των στρατιωτικων (άρθρον 283.2) πάντες οι λοιποι προφυλακίζόμενοι οδηγουνται εις τας φυλακάς υποδίκων. Κατά συνέπειαν δέν ισχύουν, δυνάμει του άρθρου 591 ιθ, αι καθορίζουσαι άλλον τόπον προφυλακίσεως ειδικαι διατάξεις.

Ὁ διευθυντής τῶν φυλακῶν ὑπέχει ποινικὴν εὐθύνην ἐπὶ παρανόμῳ κατακρατήσῃ (ἄρθρ. 325 Π.Κ.) ἂν προφυλακίσῃ τὸν κατηγορούμενον ἄνευ προτέρας παραδόσεως εἰς αὐτὸν τοῦ ἐντάλματος ἢ τοῦ βουλεύματος (Στάϊκου, β σελ. 174).

Ὁ νομίμως διωρισμένος συνήγορος δύναται πάντοτε νὰ ἐπικοινωνῇ μετὰ τοῦ κατηγορουμένου (ἄρθρον 100.4) ἄνευ ἀδείας τοῦ ἀνακριτοῦ, ἐπὶ τῇ ἐπιδείξει ἐγγράφου αὐτοῦ βεβαιοῦντος ὅτι εἶναι διωρισμένος συνήγορος (Μπουροπ., α 372, Ζησ., β 102 β ἔκδ.).

Ἡ παράγρ. 3 καθιεροῖ ἔλεγχον τοῦ ἀνακριτοῦ εἰς τὴν ἐπικοινωνίαν τοῦ προφυλακισθέντος. Ὁ ἔλεγχος οὗτος ἐμφανίζεται ἀναγκαῖος μόνον ὅταν ὁ ἀνακριτής ἔχει λόγους νὰ φοβῆται εἰς συγκεκριμένην τινὰ ὑπόθεσιν προσπάθειας συσκοτίσεως τῆς ἀληθείας ἐκ μέρους τοῦ κατηγορουμένου (Πρακτικά γ 160).

Ὁ χρόνος προφυλακίσεως, ὅστις συμπίπτει μὲ χρόνον ἐκτίσεως ποινῆς ἐπὶ ἄλλῃ πράξει, δὲν ὑπολογίζεται εἰς τὴν ποινήν (Γνωμ. 27853/1960 ἀντεισ. Ἐφ. Ἀθ. Θ. Σκρέκα, Πχρ. Ι' 603).

Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἐντάλματος προφυλακίσεως γίνεται ἐπιμελείᾳ τοῦ εἰσαγγελέως ὑπὸ τῶν ἐντεταλμένων καὶ διὰ τὴν σύλληψιν ὀργάνων, περὶ τῶν ὁποίων ἴδε ὑπ' ἄρθρον 277 βλ. καὶ ὑπὸ 285.

Προσφυγὴ τοῦ προσωρινῶς κρατηθέντος

Ἄρθρον 285. — 1. Κατὰ τοῦ ἐντάλματος τῆς προσωρινῆς κρατήσεως καὶ τῆς ἐπιβαλοῦσης περιοριστικούς ὄρους διατάξεως τοῦ ἀνακριτοῦ, ἐπιτρέπεται εἰς τὸν κατηγορούμενον προσφυγὴ εἰς τὸ συμβούλιον τῶν πλημμελειοδικῶν. Ἡ προσφυγὴ γίνεται ἐντὸς πέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς προσωρινῆς κρατήσεως, συντασσομένης ἐκθέσεως παρά τῷ γραμματεῖ τῶν πλημμελειοδικῶν, ἢ τῷ διευθύνοντι τὰς φυλακάς, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρ. 474 παρ. 1, διαβιβάζεται δὲ εἰς τὸν εἰσαγγελέα τῶν πλημμελειοδικῶν καὶ εἰσάγεται παρ' αὐτοῦ ἀμελλητί μετὰ τῆς προτάσεώς του εἰς τὸ συμβούλιον, ὅπερ ἀποφασίζει ἀμετακλήτως.

2. Ἡ προσφυγὴ δὲν ἔχει ἀνασταλτικὴν δύναμιν.

3. Ἐάν τὸ ἐνταλμα προσωρινῆς κρατήσεως ἐξεδόθη βάσει βουλεύματος δικαστικοῦ συμβουλίου, κρίνοντος ἐπὶ σχετικῆς διαφωνίας ἀνακριτοῦ καὶ εἰσαγγελέως, δὲν ἐπιτρέπεται προσφυγὴ.

4. Τὸ Συμβούλιον τῶν πλημμελειοδικῶν ἐπιλαμβανόμενον τῆς προσφυγῆς δύναται νὰ ἄρῃ τὴν προσωρινὴν κράτησιν ἢ ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτὴν διὰ τῶν κατὰ τὴν κρίσιν του ἐπιβαλλομένων περιοριστικῶν ὄρων, ἢ ν' ἀντικαταστήσῃ τοὺς τεθέντας ὄρους δι' ἄλλων.

5. Καὶ ἀσκηθείσης προσφυγῆς, ὁ ἀνακριτής ἐξακολουθεῖ ἄνευ διακοπῆς τὴν ἀνάκρισιν.

ΑΡΘΡΑ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΣΕ
ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ

ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ

ΟΓΔΟΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ανήλικοι εγκληματίες

Άρθρο 121-Ορισμοί. 1. Στο κεφάλαιο αυτό με τον όρο “ανήλικοι” εννοούνται αυτοί που διατρέχουν από το 7^ο έτος της ηλικίας τους έως το 17^ο έτος συμπληρωμένο. Από αυτούς όσοι έχουν ηλικία έως το 12^ο έτος τους συμπληρωμένο ονομάζονται “παιδιά” και οι υπόλοιποι “έφηβοι”.
2. Οι ανήλικοι υποβάλλονται σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ή σε ποινικό σωφρονισμό σύμφωνα με τις διατάξεις των επόμενων άρθρων.

Άρθρο 122-Αναμορφωτικά μέτρα. 1. Αναμορφωτικά μέτρα είναι: α) η επίπληξη του ανηλίκου β) η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς, τους επιτρόπους ή τους κηδεμόνες του γ) η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρίες ή σε ιδρύματα ανηλίκων ή σε ειδικούς επιμελητές ανηλίκων δ) η τοποθέτηση του ανηλίκου σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή και ιδιωτικό κατάστημα αγωγής.

2. Σε κάθε περίπτωση ως πρόσθετο αναμορφωτικό μέτρο μπορούν να επιβληθούν και πρόσθετες υποχρεώσεις που αφορούν τον τρόπο ζωής του ανηλίκου ή τη διαπαιδαγώγησή του.

Άρθρο 123-Θεραπευτικά μέτρα. 1. Αν η κατάσταση του ανηλίκου απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση, ιδίως αν πάσχει από ψυχική ασθένεια ή άλλη νοσηρή διατάραξη των πνευματικών του λειτουργιών ή αν είναι τυφλός, κωφάλαλος, επιληπτικός ή του έχει γίνει έξη η χρήση οινοπνευματωδών ποτών ή ναρκωτικών ουσιών και δεν μπορεί να τις αποβάλλει με τις δικές του δυνάμεις ή εμφανίζει ανώμαλη καθυστέρηση στην πνευματική και την ηθική του ανάπτυξη, το δικαστήριο διατάσσει την παραπομπή του σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάστημα.

2. Τα θεραπευτικά μέτρα διατάσσονται ύστερα από προηγούμενη γνωμοδότηση ειδικού γιατρού.

Άρθρο 124-Μεταβολή ή άρση μέτρων. 1. Το δικαστήριο που δίκασε μπορεί οποτεδήποτε να αντικαταστήσει τα αναμορφωτικά μέτρα που επέβαλε με άλλα αν το κρίνει αναγκαίο ή αν τα μέτρα εκπλήρωσαν τον σκοπό τους τα αίρει.

2. Το ίδιο μπορεί να πράξει και για τα θεραπευτικά μέτρα, ύστερα από προηγούμενη γνωμοδότηση ειδικού γιατρού.

3. Η διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 4 εφαρμόζεται και σ' αυτό το άρθρο.

(Άρθρο 4-Επιβολή μέτρων ασφαλείας. 2. Στην περίπτωση της παρ.2 του άρθρου 2 το δικαστήριο που εξέδωσε την απόφαση αποφασίζει με πρόταση του εισαγγελέα του αν θα διατηρηθούν ή όχι τα μέτρα ασφαλείας που είχαν επιβληθεί.)

(Άρθρο 2-Αναδρομική ισχύς του ηπιότερου νόμου. 2. Αν μεταγενέστερος νόμος χαρακτήρισε την πράξη όχι αξιόποινη παύει και η εκτέλεση της ποινής που επιβλήθηκε καθώς και τα ποινικά επακόλουθά της.)

Άρθρο 125-Διάρκεια μέτρων. Τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα που επέβαλε το δικαστήριο παύουν αυτοδικαίως όταν ο ανήλικος συμπληρώσει το 21^ο έτος της ηλικίας του.

Άρθρο 126-Ανήλικοι ποινικά ανεύθνοι. 1. Η αξιόποινη πράξη που τελέστηκε από παιδί δεν καταλογίζεται σ' αυτό· εφαρμόζονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα.

2. Ο έφηβος που τέλεσε αξιόποινη πράξη υποβάλλεται σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, αν δεν υπάρχει περίπτωση να υποβληθεί σε ποινικό σωφρονισμό κατά τις διατάξεις του επόμενου άρθρου.

Άρθρο 127-Ανήλικοι ποινικά υπεύθνοι. 1. Αν το δικαστήριο, ερευνώντας τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη και την όλη προσωπικότητα του δράστη, κρίνει ότι είναι αναγκαίος ο ποινικός σωφρονισμός του εφήβου για να συγκρατηθεί από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων τον καταδικάζει σε περιορισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα.

2. Στην απόφαση του δικαστηρίου ορίζεται το ελάχιστο και το μέγιστο όριο της παραμονής του εφήβου στο κατάστημα μέσα στα όρια που προβλέπει το άρθρο 54.

(Άρθρο 54-Περιορισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα. Τα όρια διάρκειας του περιορισμού των εφήβων σε σωφρονιστικό κατάστημα είναι το ελάχιστο πέντε έτη και το μέγιστο είκοσι, αν για την πράξη που τελέστηκε ο νόμος απειλεί ποινή στερητική της ελευθερίας ανώτερης από δέκα έτη ή θανατική ποινή· σε κάθε άλλη περίπτωση το ελάχιστο όριο διάρκειας είναι έξι μήνες και το μέγιστο δέκα έτη.)

Άρθρο 128-Πταίσματα ανηλίκων. Αν η πράξη που τέλεσε ο ανήλικος συνιστά πταίσμα εφαρμόζονται μόνο τα αναμορφωτικά μέτρα του άρθρου 122, εκτός από την τοποθέτηση του ανηλίκου σε κατάλληλο κατάστημα αγωγής.

Άρθρο 129-Απόλυση υπό όρο. 1. Με τη λήξη του ελάχιστου ορίου, που έχει οριστεί, το δικαστήριο απολύει υπό όρο τον κατάδικο κατά τα οριζόμενα παρακάτω. Στην απόφαση για την απόλυση υπό όρο ορίζεται ο χρόνος της δοκιμασίας, που δεν μπορεί να είναι κατώτερος από έξι μήνες ούτε ανώτερος από πέντε έτη και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να υπερβαίνει το μέγιστο όριο ποινής που ορίζεται στην καταδικαστική απόφαση.

2. Η απόλυση υπό όρο χορηγείται οπωσδήποτε, εκτός αν κριθεί με ειδική αιτιολογία ότι η διαγωγή του καταδίκου κατά την έκτιση της ποινής καθιστά απολύτως αναγκαία τη συνέχιση της κράτησής του για να αποτραπεί η τέλεση από αυτόν νέων αξιόποινων πράξεων. Για τη χορήγηση της υπό όρο απόλυσης η διεύθυνση του καταστήματος, στο οποίο κρατείται ο κατάδικος, υποβάλλει αίτηση μαζί με έκθεση της κοινωνικής υπηρεσίας του καταστήματος, μόλις συμπληρωθεί το ελάχιστο όριο.

3. Η απόλυση υπό όρο μπορεί να χορηγηθεί και πριν λήξει το ελάχιστο όριο που όρισε η απόφαση αλλά πάντως αφού παρέλθουν τουλάχιστον έξι μήνες διαμονής του καταδίκου στο κατάστημα.

4. Αν η αίτηση για απόλυση υπό όρο δεν γίνει δεκτή, νέα αίτηση μπορεί να υποβληθεί οποτεδήποτε.

5. Στον κατάδικο μπορούν να επιβληθούν κατά την διάρκεια του χρόνου της δοκιμασίας του οι υποχρεώσεις του άρθρου 122 παρ. 2.

6. Αν ο απολυόμενος κατά το χρόνο της δοκιμασίας του τελέσει νέο κακούργημα ή πλημμέλημα από δόλο, η απόλυση ανακαλείται και εφαρμόζεται το άρθρο 132.

7. Αν μετά την απόλυση παρέλθει ο χρόνος δοκιμασίας που όρισε η απόφαση χωρίς να γίνει ανάκληση, η ποινή θεωρείται ότι εκτίθηκε.

8. Αρμόδιο για την απόλυση του καταδίκου βάσει του άρθρου αυτού είναι το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων στο πλημμελειοδικείο του τόπου όπου εκτίεται ο περιορισμός.

Άρθρο 130-Ανήλικοι που δικάζονται μετά την συμπλήρωση του 17^{ου} έτους.

1. Όταν ένας ανήλικος που βρισκόταν στην εφηβική ηλικία όταν τέλεσε την πράξη εισάγεται σε δίκη μετά την συμπλήρωση του 17^{ου} έτους, το δικαστήριο μπορεί αντί για περιορισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα να επιβάλει την ποινή που προβλέπεται για την πράξη που τελέστηκε ελαττωμένη σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 83· τούτο γίνεται αν το δικαστήριο κρίνει ότι αν και ο ποινικός σωφρονισμός του ανηλίκου είναι αναγκαίος, δεν είναι όμως πια σκόπιμος ο περιορισμός του σε σωφρονιστικό κατάστημα.

2. Οι ποινές στέρησης της ελευθερίας που επιβλήθηκαν σύμφωνα με τα παραπάνω δεν συνεπάγονται σε καμία περίπτωση τη στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων ή την παραπομπή σε κατάστημα εργασίας.

3. Κατά γενικό κανόνα οι κατάδικοι αυτοί κρατούνται χωριστά από άλλους ενήλικους καταδίκους.

(Άρθρο 83-Λόγοι μείωσης της ποινής. Όπου στο γενικό μέρος προβλέπεται ποινή ελαττωμένη χωρίς κανένα άλλο προσδιορισμό, η ποινή που πρέπει να επιβληθεί επιμετρείται ως εξής: α) Αντί για την ποινή του θανάτου ή της ισόβιας κάθειρξης επιβάλλεται πρόσκαιρη κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών· β) Αντί για την ποινή της κάθειρξης πάνω από δέκα ετών επιβάλλεται κάθειρξη έως δώδεκα ετών ή φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών· γ) Αντί για την ποινή της κάθειρξης έως δέκα ετών επιβάλλεται κάθειρξη έως έξι ετών ή φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους· δ) Σε κάθε άλλη περίπτωση, ο δικαστής μειώνει την ποινή ελεύθερα έως το ελάχιστο όριο του είδους της ποινής· ε) Αν ο νόμος προβλέπει αθροιστικά ποινή στερητική της ελευθερίας και ποινή χρηματική,

μπορεί να επιβληθεί και μόνο αυτή η τελευταία.)

Άρθρο 131-Έναρξη εκτέλεσης της απόφασης μετά την συμπλήρωση του 17^{ου} έτους. 1.Αν ο καταδικασμένος σε περιορισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα συμπλήρωσε το 17^ο έτος της ηλικίας του πριν αρχίσει η εκτέλεση της απόφασης, το δικαστήριο που δίκασε μπορεί,αν κρίνει ότι ο περιορισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα δεν είναι πια σκόπιμος,να τον αντικαταστήσει με την ποινή του προηγούμενου άρθρου.

2.Αν ο καταδικασμένος συμπλήρωσε το 21^ο έτος της ηλικίας του,η αντικατάσταση του περιορισμού κατά την παράγραφο 1 είναι υποχρεωτική.

3.Οι παράγραφοι 2 και 3 του προηγούμενου άρθρου ισχύουν και στις περιπτώσεις του άρθρου αυτού.

Άρθρο 132-Συρροή. 1.Αν ο κρατούμενος σε σωφρονιστικό κατάστημα διαπράξει αξιόποινη πράξη πριν συμπληρώσει το 17^ο έτος της ηλικίας του ή αν συντρέξει άλλη περίπτωση συρροής κατά το άρθρο 97,το δικαστήριο επαυξάνει το ελάχιστο και το μέγιστο όριο παραμονής του ανηλικού στο κατάστημα που τα είχε καθορίσει στην προηγούμενη απόφασή του.

2.Αν ο κρατούμενος σε σωφρονιστικό κατάστημα διαπράξει αξιόποινη πράξη μετά τη συμπλήρωση του 17^{ου} έτους της ηλικίας του: α)αν η ποινή που προσδιορίστηκε για την πράξη αυτή είναι πρόσκαιρη κάθειρξη,το δικαστήριο επιβάλλει συνολική ποινή κάθειρξης επαυξημένη ή επαύξηση της κάθειρξης δεν μπορεί να είναι κατώτερη από το μισό του κατώτατου ορίου του περιορισμού σε σωφρονιστικό κατάστημα που καθόρισε η απόφαση του δικαστηρίου κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 94 παρ.1 β)αν η ποινή που επιβλήθηκε για τη νέα πράξη είναι ηπιότερη από την πρόσκαιρη κάθειρξη,το δικαστήριο επαυξάνει το κατώτατο και ανώτερο όριο του περιορισμού σε σωφρονιστικό κατάστημα που καθορίστηκε στην προηγούμενη απόφαση,όχι όμως πέρα από το ανώτατο όριο περιορισμού το οποίο ορίζεται στο άρθρο 54.

(Άρθρο 94-Συνολική ποινή σε περίπτωση στερητικών της ελευθερίας ποινών

1.Κατά του υπαίτιου δύο ή περισσότερων εγκλημάτων που πραγματοποιήθηκαν με δύο ή περισσότερες πράξεις που τιμωρούνται κατά το νόμο με πρόσκαιρες στερητικές της ελευθερίας ποινές επιβάλλεται μετά την επιμέτρησή τους συνολική ποινή,η οποία αποτελείται από τη βαρύτερη από τις συντρέχουσες ποινές επαυξημένη.Αν οι συντρέχουσες ποινές είναι του ίδιου είδους και ίσης διάρκειας, η συνολική ποινή σχηματίζεται με την επαύξηση μιας από αυτές.Η επαύξηση της βαρύτερης ποινής για κάθε μια από τις συντρέχουσες ποινές δεν μπορεί να είναι κατώτερη από: α)τέσσερις μήνες,αν η συντρέχουσα ποινή είναι ανώτερη από δύο έτη β)ένα έτος,αν η ποινή αυτή είναι κάθειρξη έως δέκα έτη γ)δύο έτη,αν η ποινή αυτή είναι κάθειρξη ανώτερη από δέκα έτη.

Οποσδήποτε όμως η επαύξηση δεν μπορεί να είναι ανώτερη από τα $\frac{3}{4}$ του αθροίσματος των άλλων συντρεχουσών ποινών ούτε μπορεί η συνολική ποινή να ξεπεράσει τα είκοσι πέντε έτη όταν πρόκειται για κάθειρξη,τα δέκα έτη όταν πρόκειται για φυλάκιση και τους έξι μήνες όταν πρόκειται για κράτηση.

(Άρθρο 97-Άλλες περιπτώσεις συνολικής ποινής. Οι διατάξεις των άρθρων 94 παρ.1 και 96 παρ.1 εφαρμόζονται και όταν κάποιος, προτού εκτιθεί ολοκληρωτικά ή παραγραφεί ή χαριστεί η ποινή που του επιβλήθηκε για κάποια αξιόποινη πράξη, καταδικαστεί για άλλη αξιόποινη πράξη οποτεδήποτε και αν τελέστηκε αυτή.)

(Άρθρο 96-Συνολική ποινή σε περίπτωση συρροής ποινών σε χρήμα. 1. Αν συντρέχουν περισσότερες από μία χρηματικές ποινές ή πρόστιμα, η συνολική ποινή που επιβάλλεται αποτελείται από τη βαρύτερή τους, επαυξημένη ανάλογα με τους οικονομικούς όρους του καταδικασμένου. Η επαύξηση αυτή όμως δεν μπορεί να ξεπεράσει τα $\frac{3}{4}$ του αθροίσματος των υπόλοιπων ποινών που συντρέχουν. Αν οι συντρέχουσες ποινές είναι ισόποσες, η συνολική ποινή σχηματίζεται με την επαύξηση μιας από αυτές.)

Άρθρο 133-Εγκληματίες μετεφηβικής ηλικίας. Αν κάποιος κατά το χρόνο που τελέστηκε η πράξη έχει συμπληρωμένο το 17^ο, όχι όμως και το 21^ο έτος της ηλικίας του, το δικαστήριο μπορεί να του επιβάλλει ποινή ελαττωμένη (άρθρο 83). Σε μια τέτοια περίπτωση εφαρμόζονται και εδώ οι διατάξεις των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 130.

ΚΩΔΙΚΑΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Άρθρο 1-Ποινικά δικαστήρια. Ποινική δικαιοδοσία ασκούν τα εξής δικαστήρια: α)τα πταισματοδικεία· β)τα πλημμελειοδικεία· γ)τα δικαστήρια των ανηλίκων· δ)τα κακουργιοδικεία· ε)τα εφετεία· στ)ο Άρειος Πάγος ως ακυρωτικό.

Άρθρο 4-Δικαστήρια των πλημμελειοδικών. 1.Κάθε δικαστήριο πρωτοδικών είναι ταυτόχρονα και δικαστήριο πλημμελειοδικών.

2.Στη δικαιοδοσία των δικαστηρίων των πλημμελειοδικών ανήκει: α)η ανάκριση ανακριτές διορίζονται ένας ή περισσότεροι πλημμελειοδίκες σύμφωνα με τις διατάξεις του οργανισμού των δικαστηρίων· σε έναν από τους ανακριτές,που ορίζονται ειδικά γι'αυτό τον σκοπό,ανατίθεται η ανάκριση κατά ανηλίκων (άρθρο 7)· β)η άσκηση της εξουσίας του δικαστικού συμβουλίου.

Άρθρο 7-Δικαστήρια ανηλίκων. 1.Το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων συγκροτείται από έναν πρωτοδίκη σε κάθε πρωτοδικείο,ο οποίος ορίζεται μαζί με έναν αναπληρωτή για δύο χρόνια,με απόφαση του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου και μετά από πρόταση του Υπουργού της Δικαιοσύνης· προτιμώνται όσοι έχουν ειδικές γνώσεις και γνωρίζουν,αν είναι δυνατό,μία από τις γλώσσες αγγλική, γαλλική,γερμανική ή ιταλική.

2.Η θητεία των δικαστών ανηλίκων μπορεί να ανανεώνεται με τον ίδιο τρόπο, πάντοτε όμως με τη συναίνεσή τους.Κατά τη διάρκεια της θητείας τους επιτρέπεται η αντικατάστασή τους με τον ίδιο πάλι τρόπο,μετά όμως από σύμφωνη και ειδικά αιτιολογημένη γνώμη του προέδρου και του εισαγγελέα εφετών.

3.Το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων συγκροτείται από το δικαστή ανηλίκων που αναφέρεται στην παράγραφο 1 και από δύο πλημμελειοδίκες που ορίζονται από τον πρόεδρο πρωτοδικών.Στο δικαστήριο αυτό προεδρεύει,αν είναι δυνατό,ο δικαστής ανηλίκων.Το εφετείο ανηλίκων συγκροτείται από έναν εφέτη και έναν αναπληρωτή του που ορίζονται σε κάθε εφετείο σύμφωνα με όσα αναφέρονται στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου αυτού και από δύο άλλους εφέτες που ορίζονται ως δικαστές ανηλίκων από τον πρόεδρο των εφετών.Στο δικαστήριο αυτό προεδρεύει,αν είναι δυνατό,ο εφέτης δικαστής ανηλίκων.Η παράγραφος 2 του άρθρου 9 εφαρμόζεται και στην περίπτωση αυτή.

4.Η δικαιοδοσία των δικαστηρίων ανηλίκων ορίζεται στο άρθρο 113.

(Άρθρο 9-Εφετείο. 1.Το συμβούλιο των εφετών και το δικαστήριο των εφετών συντίθεται από τον πρόεδρο εφετών ή τον αναπληρωτή του και από δύο εφέτες. Όταν το δικαστήριο των εφετών δικάζει εφέσεις κατά αποφάσεων του τριμελούς εφετείου,συντίθεται από πρόεδρο εφετών και από τέσσερις εφέτες.

2.Αν για οποιοδήποτε λόγο είναι αδύνατη αυτή η σύνθεση,επιτρέπεται η αναπλήρωση ενός μόνο εφέτη στο τριμελές(δικαστήριο ή συμβούλιο) και δύο το πολύ εφετών στο πενταμελές από προέδρους πρωτοδικών ή από πλημμελειοδίκες που έχουν τουλάχιστον πενταετή υπηρεσία πλημμελειοδικών.

3.Αν ο πρόεδρος προβλέπει ότι κάποια δίκη θα διαρκέσει πολύ μπορεί να προσλά-

βει έως δύο συμπαραδρεύοντες δικαστές όταν το εφετείο αποτελείται από τρεις δικαστές και έως τρεις όταν αποτελείται από πέντε δικαστές για να αναπληρώσουν αυτούς που θα έχουν τυχόν κώλυμα κατά τη διάρκεια της δίκης. Σε περίπτωση κωλύματος του προέδρου την προεδρία την αναλαμβάνει ο αρχαιότερος μεταξύ αυτών που απομένουν, ανάμεσα στους οποίους περιλαμβάνονται και οι συμπαραδρεύοντες.)

Άρθρο 113-Δικαστήριο ανηλίκων. 1. Τα δικαστήρια ανηλίκων δικάζουν τις αξιόποινες πράξεις που τελούνται από ανήλικους ηλικίας από δώδεκα έως και δεκαεφτά ετών με τις παρακάτω διακρίσεις:

Α. Το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων δικάζει: **α)** τις πράξεις που τελούνται από ανήλικους, εκτός από εκείνες που δικάζονται από το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων· **β)** τα πταίσματα που τελούνται από ανήλικους στην έδρα του πρωτοδικείου και **γ)** τις εφέσεις κατά των αποφάσεων του πταισματοδικείου για ανήλικους. Το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων επιβάλλει επίσης τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα που ορίζονται από τον ποινικό κώδικα εναντίον των παιδιών που τελούν αξιόποινες πράξεις.

Β. Το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων δικάζει τις αξιόποινες πράξεις που τελούνται από ανήλικους, για τις οποίες η ποινή περιορισμού σε σωφρονιστικό κατάστημα που πρέπει να επιβληθεί σύμφωνα με τον ποινικό κώδικα είναι τουλάχιστον πέντε ετών.

Γ. Το εφετείο ανηλίκων δικάζει τις εφέσεις κατά των αποφάσεων των τριμελών δικαστηρίων ανηλίκων που λειτουργούν στα πλημμελειοδικεία.

Η παρ.2 του άρθρου 9 εφαρμόζεται και εδώ.

2. Το άρθρο 119 εφαρμόζεται ανάλογα στις περιπτώσεις των εδαφίων Α και Β της προηγούμενης παραγράφου.

(Άρθρο 119-Προσδιορισμός της καθ' ύλην αρμοδιότητας. 1. Την αρμοδιότητα σύμφωνα με τα άρθρα 109-115 την προσδιορίζει ο χαρακτηρισμός της πράξης από τον ποινικό κώδικα ως κακουργήματος, πλημμελήματος ή πταισματος, που βασίζεται στα πραγματικά περιστατικά τα οποία περιέχονται στο παραπεμπτικό βούλευμα ή στην κλήση του εισαγγελέα (στην περίπτωση της απευθείας εισαγωγής της υποθεσης).

2. Το δικαστήριο είναι αρμόδιο να δικάσει και σ' εκείνες τις περιπτώσεις όπου προκύπτει από την συζήτηση ότι το έγκλημα ανήκει στην αρμοδιότητα κατώτερου δικαστηρίου.)

Άρθρο 130-Αρμοδιότητα σε περίπτωση συμμετοχής. 1. Στην περίπτωση που συμμετέχουν περισσότεροι στο έγκλημα, αρμόδιο δικαστήριο για όλους είναι εκείνο που είναι αρμόδιο για εκείνον από τους συμμετόχους ο οποίος επισύρει τη βαρύτερη ποινή. Αν οι συμμετοχοί υπάγονται σε δικαστήρια διαφορετικού βαθμού (άρθρο 111 αριθμ.6 και άρθρο 112 αριθμ.2), αρμόδιο δικαστήριο για όλους

είναι το ανώτερο. Το μικτό ορκωτό δικαστήριο θεωρείται στην περίπτωση αυτή ανώτερο από τα άλλα.

3. Αν κάποιος από αυτούς που συμμετείχαν στο έγκλημα είναι ανήλικος, η ποινική δίωξη γι' αυτόν χωρίζεται και ο ανήλικος δικάζεται από τον δικαστή ανηλίκων. Στα πλημμελήματα, αν ο εισαγγελέας στην περίπτωση της εισαγωγής με απευθείας κλήση και αιτιολογημένη απόφασή του που μνημονεύει τους συγκεκριμένους λόγους ή το δικαστικό συμβούλιο κρίνουν ότι δεν ενδείκνυται ο χωρισμός για λόγους που αφορούν το συμφέρον της δικαιοσύνης, την υπόθεση τη δικάζει το κατά την παρ. 1 αρμόδιο δικαστήριο, στο οποίο μετέχει αν είναι δυνατό σε κάθε βαθμό ο ειδικός δικαστής ανηλίκων. Δεν εμποδίζεται πάντως το δικαστήριο να διατάξει το χωρισμό.

4. Όσα ορίζονται στην παρ. 3 ισχύουν και στην περίπτωση του αγροτικού ή αγρονομικού πταίσματος. Στα άλλα πταίσματα η ποινική δίωξη για τον ανήλικο χωρίζεται πάντοτε.

Άρθρο 239-Σκοπός της ανάκρισης. 1. Σκοπός της ανάκρισης είναι η συλλογή όλων των αναγκαίων αποδεικτικών στοιχείων για να βεβαιωθεί η τέλεση εγκλήματος και να αποφασιστεί αν πρέπει να εισαχθεί κάποιος σε δίκη γι' αυτό.

2. Κατά την ανάκριση γίνεται καθετί που μπορεί να βοηθήσει την εξακρίβωση της αλήθειας, εξετάζεται και βεβαιώνεται αυτεπαγγέλτως όχι μόνο η ενοχή αλλά και η αθωότητα του κατηγορουμένου καθώς και κάθε στοιχείο που αφορά την προσωπικότητά του και επηρεάζει την επιμέτρηση της ποινής. Αν ο κατηγορούμενος είναι ανήλικος γίνεται ειδική έρευνα για την υγιεινή, την ηθική και τη διανοητική του κατάσταση, για την προηγούμενη ζωή του, για τις οικογενειακές συνθήκες και γενικά για το περιβάλλον του. Γι' αυτό το σκοπό όποιος ενεργεί την ανάκριση μπορεί να αναθέσει τη συλλογή των απαιτούμενων πληροφοριών σε έναν από τους επιμελητές που υπηρετούν στην επιτόπια εταιρία προστασίας ανηλίκων.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Άρθρο 5-Το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια. 1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν και την ασφάλειαν. Ουδείς επιτρέπεται να στερηθεί της ελευθερίας του ειμή εις τας ακόλουθως περιπτώσεις και συμφώνως προς την νόμιμον διαδικασίαν:

δ) εάν πρόκειται περί νομίμου κρατήσεως ανηλίκου, αποφασισθείσης δια την επιτήρησιν της ανατροφής του ή την νόμιμον κράτησίν του ίνα παραπεμφθή ενώπιον της αρμόδιας αρχής.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Δασκαλάκης Ηλίας , «Η μεταχείριση του ανήλικου εγκληματία», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα , Αθήνα-Κομοτηνή, 1990.
2. Καλούρη-Αντωνοπούλου Ράνυ, «Παιδαγωγική ψυχολογία», Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα,1994.
3. Καρμακόλιας Δ., «Παρεκκλίνουσα συμπεριφορά και έγκλημα» ,Δελτίο Εγκληματολογικής Ενημέρωσης , Τεύχος 2, Φεβρουάριος, 1986
4. Κοσμόπουλος Αλέξανδρος , «Ψυχολογία και οδηγητική της παιδικής και νεανικής ηλικίας», Εκδόσεις , Αθήνα,1994.
5. Κουράκης Νέστορας ,»Η εξέλιξη της εγκληματικότητας στην σημερινή Ελλάδα»Αστυνομική Επιθεώρηση Τεύχος Σεπτέμβριος 1993.
6. Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Βαβαρέτου Γ., Έκδοση ΣΤ, Αντ.Ν.Σάκκουλα,Αθήνα,1982.
7. Μάνος Νίκος, «Βασικά στοιχεία κλινικής Ψυχιατρικής», Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη , 1977.
8. Μανωλόπουλος Σωτήρης, «Σύγχρονα θέματα παιδοψυχιατρικής 1/3, μέρος πρώτο : ανάπτυξη, προσεγγίσεις στην ταξινόμηση και διάγνωση, ψυχοκοινωνικά θέματα , Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα,1987.
9. Μανωλόπουλος Σωτήρης, «Σύγχρονα θέματα παιδοψυχιατρικής 1/3, μέρος τρίτο : ψυχοκοινωνικά θέματα, Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα, 1987.
10. Παπαδημητρίου Αθανάσιος, «Θεωρίες κοινωνικής παρεκκλίσεως», σημειώσεις του ιδίου, Πάτρα, 1979.
11. Παρασκευόπουλος Ιωάννης , « Εξελικτική ψυχολογία», Τόμος Δ, Αθήνα,1985
12. Παρασκευόπουλος Ιωάννης , « Κλινική ψυχολογία», Αθήνα,1989.
13. Ποινικός Κώδικας.Ανδρουλάκη Ν.,Δέδε Χρ., Εκδόσεις Αντ. Ν.

Σάκκουλα, Αθήνα, 1977.

14. Πουλαντζάς Α., Νίκος , «Το κράτος , η εξουσία ,ο σοσιαλισμός» , μετάφραση Κρητικός Γιάννης , Εκδόσεις Θεμέλιο , Αθήνα, 1991.
15. Προκοπίου Αθηνά , «Η προστασία ανηλίκου στο οικογενειακό δίκαιο», Επιστημονική ημερίδα «Το δίκαιο των ανηλίκων - Προοπτικές- Νέες Τάσεις» Εταιρεία προστασίας ανηλίκων, Τρίπολη, 1995.
16. Σακελλαρόπουλος Παναγιώτης , «Επικινδυνότητα και κοινωνική ψυχιατρική», Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα,1990.
17. Σκλήρης Γεώργιος , «Η αντιμετώπιση του ανήλικου παραβάτη από την αστυνομία και το δικαστήριο ανηλίκων» , Επιστημονική ημερίδα «Το δίκαιο των ανηλίκων -Προοπτικές- Νέες Τάσεις» Εταιρεία προστασίας ανηλίκων, Τρίπολη, 1995.
18. Σκλήρης Γεώργιος , «Η εξέλιξη του δικαίου των ανηλίκων», Επιστημονική ημερίδα «Το δίκαιο των ανηλίκων -Προοπτικές- Νέες Τάσεις» Εταιρεία προστασίας ανηλίκων, Τρίπολη, 1995.
19. Σπινέλλης Δ. Καλλιόπης. «Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες ; Το πρόβλημα υπό το πρίσμα της θεωρίας της ετικέτας», Ποινικά χρονικά, Τόμος ΚΣΤ, 1976
20. Σπινέλλης Δ. Καλλιόπης – Τρωϊαννου Αγλαΐας , «Δίκαιο Ανηλίκων, Ποινικές Ρυθμίσεις και εγκληματολογικές προεκτάσεις», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή,1987.
21. Σπινέλλης Διονύσιος , «Βασικά στοιχεία Ποινικού Δικαίου και Ποινικής Δικονομίας», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1990.
22. Σταθόπουλος Πέτρος , «Κοινωνική Πρόνοια μια γενική θεώρηση», Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα, 1996.
23. Τζέρμπη Φωτεινή, «Πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων από την αρμόδια Δ/ση και Υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης» , ανακοίνωση στο Συμπόσιο για την πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή , 1990,σελ.252.

24. Τσαγκαρέλη Ελ.,-Σιάννη , Επιστημονική ημερίδα «Το δίκαιο των ανηλίκων -Προοπτικές- Νέες Τάσεις» Εταιρεία προστασίας ανηλίκων, Τρίπολη, 1995.
25. Τσαούσης Δ.Γ., «Η κοινωνία του ανθρώπου», Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα , 1998 .
26. Τσιάντης Ιωάννης , «Βασική παιδοψυχιατρική, Τόμος Β, Τεύχος Α», Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα, 1998.
27. Τσιάντης Ιωάννης , «Σύγχρονα θέματα παιδοψυχιατρικής 1/3, μέρος τρίτο :ψυχοκοινωνικά θέματα», Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα, 1987.
28. Τσοποτός Δ., «Ανήλικος παραβάτης : Δράστη ή θύμα», Επιστημονική ημερίδα «Το δίκαιο των ανηλίκων -Προοπτικές- Νέες Τάσεις» Εταιρεία προστασίας ανηλίκων, Τρίπολη, 1995, σελ. 67,71.
29. Φαρσεδάκης Ι. Ιακ., «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων». Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα,1986.
30. Φαρσεδάκης Ι. Ιακ., «Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όρια της», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα,1991.
31. Φρατζεσκάκης Ι., «Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1987.
32. Χαΐδου Α., «Ιδρυματική και εξωιδρυματική μεταχείριση των ανηλίκων στην Ελλάδα και το εξωτερικό», Αθήνα,1990.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

33. Eco Umberto, «Πως γίνεται μια διπλωματική εργασία», Επιμέλεια Παρουσίαση Κονδύλη Μαρία, Εκδόσεις Νήσος, Αθήνα, 1994.
34. Erikson Erik, «Θεωρίες κοινωνικής παρεκκλίσεως», Μετάφραση, επιμέλεια Παπαδημητρίου Αθανάσιος.
35. Greenfield Marks Patricia,«Μέσα ενημέρωσης και παιδί», Εκδόσεις Π. Κουτσουμπός, Αθήνα, 1988

36. Herbert Martin, «Ψυχολογικά προβλήματα παιδικής ηλικίας, Τόμος Β, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1989, επόπτης Ελληνικής έκδοσης Παρασκευόπουλος Ιωάννης.
37. Μπέρτ Ρέιμον Ριβιέ, «Η κοινωνική ανάπτυξη του εφήβου», Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1989.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ-ΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

38. Θλιβίτου Ελεονώρα, «Προγράμματα κοινωνικής ένταξης και επαγγελματικής κατάρτισης», Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2001.
39. Κωτούλα Ελ., Μηλιώτη Π., Μπαρδάκη Β., «Η αντιμετώπιση του ανήλικου παραβάτη από την Ελληνική Δικαιοσύνη», υπεύθυνος Καθηγητής Παπαδημητρίου Αθανάσιος, Πάτρα, 1995.
40. Σιδηροπούλου Αναστασία, «Η παραβατικότητα ανηλίκων ηλικίας 13 έως 17 ετών στον Ελλαδικό και ο ρόλος της αστυνομίας και της κοινωνικής εργασίας στην αντιμετώπισή της», υπεύθυνη καθηγήτρια Αλεξοπούλου Ουρανία, Πάτρα, 1997.

ΛΕΞΙΚΑ –ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

41. Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών, Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό «Πάμισος», Συλλογή διευθυνόμενη υπό τον Τότση Χρ., Αθήνα, 1981, σελ. 162.
42. Μπαμπινιώτης Δ. Γεώργιος , Κέντρο Λεξικολογίας , Αθήνα, Εκδόσεις Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα, 1998.

ΑΡΘΡΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

43. Αθανασίου Αρετή , «Φυλακές ανηλίκων : η μεγάλη των ...κακοποιών σχολή» ΤΑ ΝΕΑ, 8-11-2000.

44. Σταμάτη Λαμπρινή , «Ζητούν μια θέση στον ήλιο»,ΤΑ ΝΕΑ,4-1-2001
45. Ρούτση Κατερίνα , «Πέτρος Δαμιανός : Ανοίγει παράθυρα ελευθερίας στις φυλακές ανηλίκων», ΤΑ ΝΕΑ, 24-4-2002
46. «Πανεπιστήμιο εγκλημάτων οι φυλακές ανηλίκων», ΤΑ ΝΕΑ , 1-3-1999.
47. Φίλοι Φυλακισμένων , Τεύχος 1^ο , 2000.

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΑ ΦΥΛΛΑΔΙΑ- ΗΜΕΡΙΔΕΣ

48. Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης , «Εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία αποφυλακισμένων και ανήλικων παραβατών», Αθήνα ,1998
49. Άρσις , Νασρο, «Νεανική παραβατικότητα και επαγγελματική ένταξη: Συγκριτική μελέτη για τις αναπτυσσόμενες πολιτικές στην Ελλάδα και Βρετανία» , Αθήνα, 1994.
50. Άρσις, «Κοινωνική οργάνωση υποστήριξης νέων», Έκδοση Άρσις, Αθήνα,2000.
- 51.Κέντρο υποστήριξης νέων , «Η πιλοτική εφαρμογή του κέντρου πολλαπλών υπηρεσιών», Άρσις, 2000.
- 52.Άρσις, «Νέων Χώρα 1996 και 1997», Ετήσια ενημερωτική έκθεση, Αθήνα, 1998.
- 53.Άρσις , «Φυλλάδιο για εργαστήρια επαγγελματικής κατάρτισης», Άρσις,1998.
- 54.Ενημερωτικό φυλλάδιο Ο.Α.Ε.Δ. , «Πρόγραμμα επιδότησης νέων θέσεων εργασίας ατόμων με ειδικές ανάγκες, απεξαρτημένων , αποφυλακισμένων νεαρών παραβατικών ατόμων», ΦΕΚ, Τεύχος Β, Φύλλο 447, έτος 2000.

55. Ημερίδα με θέμα : «Εκπαίδευση στην υποστήριξη. Αναζητώντας μια νέα προοπτική», Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Υπουργείο Εργασίας,2000.

